

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersytetu warszawskiego

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	84
zeszyt	3

Warszawa 2016

RADA REDAKCYJNA

Jerzy Franke – przewodniczący (IINiSB UW), Mariola Antczak (KBiIN UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar Ilan University, Israel), Ewa Głowacka (IINiB UMK),
Elżbieta Gondek (IBIN UŚ), Artur Jazdon (BUAM), Maria Juda (IBiIN UMCS),
Dariusz Kuźmina (IINiSB UW), Krystyna Matusiak (University of Denver, USA),
Maria Próchnicka (IINiB UJ), Marta Skalska-Zlat (IINiB UW),
Barbara Sosińska-Kalata (IINiSB UW), Elżbieta Stefańczyk (SBP),
Jolanta Stępnia (Biblioteka PW), Katalin Varga (National Educational Library
and Museum, Hungary), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*„Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.*

Pełne teksty roczników 1927-2013 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.sbp.pl/archiwumcyfrowe oraz
w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej: www.bbc.uw.edu.pl/dlibra

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 84

2016

zeszyt 3

Kwartalnik „Przeгляд Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z liczbą 9 punktów

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- ADAM CZERWIŃSKI, MARCIN KRZESAJ: Miejsce i znaczenie oceny jakości informacji w wybranych modelach ewaluacji bibliotek cyfrowych 369
- JACEK WILLECKI: Rozwój e-zasobów naukowych bibliotek uniwersyteckich finansowany ze środków europejskich w ramach regionalnych programów operacyjnych w perspektywie finansowej 2014-2020 387

Z WARSZTATÓW BADAWCZYCH

- EDYTA STRZELCZYK: Jak nas oceniają użytkownicy? Badanie satysfakcji użytkowników bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Warszawskiej 407
- MAŁGORZATA RYCHLIK, MONIKA THEUS: Użytkownicy i zasób repozytorium instytucjonalnego (Studium przypadku) 425
- BARBARA MARIA MORAWIEC: Użytkownicy bibliotek cyfrowych – analiza badań odbiorców Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej 441

SPRAWOZDANIA

- „Big Data i Cloud Computing jako nowe narzędzia w informacji i w nauce”. Seminarium naukowe (Warszawa, 9 marca 2016 r.) (Marta Grabowska) 465
- „Książka, biblioteka, informacja – między podziałami a wspólnotą” Piąta Ogólnopolska Konferencja Naukowa (Kielce, 25-26 kwietnia 2016 r.) (Magdalena Przybylska-Stawska) 474

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

- Jan Muszkowski: *Życie książki. Edycja krytyczna na podstawie wydania z 1951 r.* W opracowaniu Grzegorza Czapnika i Zbigniewa Gruszki ze wstępem Hanny Tadeusiewicz. Łódź – Warszawa: Uniwersytet Łódzki – Wydaw. SBP 2015 (Maria Kocójowa) 479
- Małgorzata Kowalska: *Crowdsourcing internetowy. Pozytywny wymiar partycypacji społecznej. Konteksty, istota, uwarunkowania.* Warszawa: Wydaw. SBP, 2015 (Marta Grabowska) 484
- Małgorzata Kisilowska, Magdalena Paul, Michał Zajac: *Jak czytają Polacy?* Warszawa: Centrum Cyfrowe, 2016 (Jacek Wojciechowski) 488

Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Barbara Koryś</i>)	493
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	498
Z ŻYCIA SBP	515
KOMUNIKATY	
III edycja Olimpiady Bibliologicznej i Informatologicznej (<i>Mariola Antczak</i>)	529
WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW	531

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 84

2016

Number 3

"The Library Review" was awarded nine points in the official register of journals
of Polish Ministry of Higher Education and Science

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- ADAM CZERWIŃSKI, MARCIN KRZESAJ: The Role and Significance of Information Quality in Selected Digital Library Evaluation Models 369
- JACEK WILLECKI: The Development of Scientific E-Resources in University Libraries Financed with European Union Funds within Regional Operational Programs (period 2014-2020) 387

RESEARCH REPORTS

- EDYTA STRZELCZYK: How Are We Received by the Library Users? Researching the Satisfaction of the Users of the Library and Information System of Warsaw University of Technology 407
- MAŁGORZATA RYCHLIK, MONIKA THEUS: Users and Resources of Institutional Repositories (Case Study) 425
- BARBARA MARIA MORAWIEC: Digital Library Users – the Research on the Users of Jagiellonian Digital Library and Małopolska Digital Library 441

REPORTS

- „Big Data and Cloud Computing – new tools in information and in science” – a seminar (Warszawa, March 9, 2016) (*Marta Grabowska*) 465
- „Books, libraries, information – divisions versus the community”. Fifth National Scientific Conference (Kielce, April 25-26, 2016) (*Magdalena Przybysz-Stawska*) 474

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

- Jan Muszkowski: *Życie książki. Edycja krytyczna na podstawie wydania z 1951 r. (The life of books. A critical edition based on 1951 edition)*. Eds Grzegorz Czapanik and Zbigniew Gruszka, preface by Hanna Tadeusiewicz. Łódź – Warszawa: Uniwersytet Łódzki – Wydaw. SBP 2015 (*Maria Kocójowa*) 479
- Małgorzata Kowalska: *Crowdsourcing internetowy. Pozytywny wymiar partycypacji społecznej. Konteksty, istota, uwarunkowania. (Web crowdsourcing. A positive dimension of social participation. Contexts, concepts, circumstances)*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2015 (*Marta Grabowska*) 484
- Małgorzata Kisilowska, Magdalena Paul, Michał Zajac: *Jak czytają Polacy? (Reading habits of the Polish)*. Warszawa: Centrum Cyfrowe, 2016 (*Jacek Wojciechowski*) 488

Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>)	493
Foreign publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	498
NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION)	515
MESSAGES	
Third Book and Information Studies Competition (<i>Mariola Antczak</i>)	529
GUIDELINES FOR AUTHORS	535

ADAM CZERWIŃSKI
Wydział Ekonomiczny Uniwersytet Opolski
e-mail: adam.czerwinski@uni.opole.pl

MARCIN KRZESAJ
Wydział Ekonomiczny Uniwersytet Opolski
e-mail: marcin.krzesaj@uni.opole.pl

MIEJSCE I ZNACZENIE OCENY JAKOŚCI INFORMACJI W WYBRANYCH MODELACH EWALUACJI BIBLIOTEK CYFROWYCH

Dr hab. inż. Adam Czerwiński jest profesorem na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Opolskiego, gdzie od 2007 r. kieruje Zakładem Ekonomiki Informacji. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół problemów zaliczanych do ekonomiki informacji. Główne kierunki badań dotyczą ewolucji rynków informacji we współczesnej gospodarce oraz jakości informacji w systemach informacyjnych. Jest autorem 60 publikacji, w tym książek: *Przemiany na rynkach informacji* (2011); *Wybrane problemy polskich rynków oprogramowania w latach 1994-1998 jako rynków informacji* (2001); *Wybrane zagadnienia oceny jakości systemu informacyjnego w sieci WWW* (2014, współautor).

Dr inż. Marcin Krzesaj jest adiunktem w Zakładzie Ekonomiki Informacji na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Opolskiego. Jego zainteresowania naukowe obejmują zagadnienia zaliczane do obszaru ekonomiki informacji. Główne kierunki badań dotyczą problematyki jakości informacji w systemach informacyjnych oraz aktywności informacyjnej podmiotów gospodarczych w e-biznesie.

Najważniejsze publikacje: *Wybrane zagadnienia oceny jakości systemu informacyjnego w sieci WWW* (2014, współautor); *Wpływ in-*

internetowej aktywności informacyjnej na konkurencyjność w biznesie internetowym: wyniki badań. W: *Gospodarka elektroniczna. Wyzwania rozwojowe* (2012); *Badanie poziomu internetowej aktywności informacyjnej podmiotów w biznesie internetowym.* W: *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Społeczeństwo informacyjne – stan i perspektywy rozwoju* (2011).

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki cyfrowe. Modele oceny. Jakość informacji.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Zapewnienie odpowiedniej jakości zasobów informacji w bibliotekach cyfrowych stanowi nowe wyzwanie dla dalszego intensywnego rozwoju tego rodzaju wirtualnych organizacji. Celem artykułu jest ukazanie miejsca i znaczenia oceny jakości informacji w najważniejszych modelach ewaluacji bibliotek cyfrowych. **Metody** – Jako metodę badawczą zastosowano analizę porównawczą wybranych modeli bibliotek cyfrowych pod względem sposobu ujęcia oceny jakości informacji w strukturze modelu, zakresu tej oceny oraz proponowanych metod i technik oceny. **Wyniki/wnioski** – W badanych modelach przedmiotem oceny były zarówno dane, jak i metadane. Przeprowadzona analiza wykazała także, że rozważane modele ewaluacji bibliotek cyfrowych dość znacznie różnią się sposobem ujęcia oceny jakości informacji oraz uwzględnianą liczbą kryteriów tej oceny. Jednak ich udział w stosunku do ogółu kryteriów przyjętych w danym modelu kształtuje się na zbliżonym poziomie. W większości modeli nie zaproponowano metod i technik wdrażania przyjętych kryteriów oceny jakości informacji. Pokazuje to, że niezbędne są dalsze wysiłki zmierzające do opracowania i wdrożenia praktycznych zasad doskonalenia jakości informacji w bibliotekach cyfrowych.

WSTĘP

Tworzenie i rozwijanie różnorodnych modeli oceny bibliotek cyfrowych (BC) oraz oceny jakości informacji w ich zasobach jest uzasadnione z wielu powodów. Jako najważniejsze z nich można wymienić:

- dynamiczny przyrost liczby projektów zmierzających do udostępniania dużych kolekcji cyfrowych obiektów poprzez sieć Internet (Kolasa, 2011),
- rozwój interdyscyplinarnych badań naukowych dotyczących różnego rodzaju zasobów cyfrowych oraz szeroko pojętej informacji elektronicznej,
- konieczność uwzględnienia problematyki jakości informacji w nowych środowiskach i obszarach realizacji procesów informacyjnych, np. w sieci Internet, w tym w bibliotekach cyfrowych,
- potrzebę opracowania i wdrożenia praktycznych zasad doskonalenia jakości informacji w podmiotach zajmujących się przetwarzaniem i produkcją informacji, w szczególności w bibliotekach cyfrowych.

W związku z tym, że obecnie trudno utrzymać lojalność użytkowników tradycyjnych bibliotek, powstają nowe wyzwania dla biblioteki cyfrowej (Kiran & Diljit, 2012, pp. 184-196). Takim wyzwaniem jest zapewnienie odpowiedniej jakości zasobów informacji w BC.

Celem artykułu jest ukazanie miejsca i znaczenia oceny jakości informacji w najważniejszych modelach ewaluacji bibliotek cyfrowych.

Chodzi zatem o przedstawienie:

- sposobu ujęcia tej oceny w strukturze modelu,
- zakresu oceny (przedmiot oceny: dane, metadane; rodzaj i liczba kryteriów),
- metod i technik oceny proponowanych w modelu (o ile istnieją, ewentualnie interpretacji kryteriów).

JAKOŚĆ INFORMACJI I JEJ OCENA

W literaturze podkreśla się, że brakuje uniwersalnego i powszechnego rozumienia pojęcia jakości informacji, jak również tworzących ją cech składowych. Dlatego różni autorzy proponują odmienne definicje tego pojęcia, zachowujące jednak pewne wspólne aspekty. Jakość informacji oznacza zatem jej własność, dzięki której:

1. Informacja jest użyteczna (dosł. nadająca się do użytku, zdatna) dla jej konsumenta (Eppler, Wittig 2000, pp. 83-96).

2. Informacja spełnia lub przekracza wymagania użytkownika (por. Kahn & Strong & Wang, 2002, pp. 184-192; English, 1996).

3. Informacja wypełnia specyfikację lub nałożone wymagania (producentów, administratorów, konsumentów i ekspertów) (por. Kahn & Strong & Wang, 2002, pp. 184-192; Eppler & Wittig, 2000, pp. 83-96).

4. Informacja ma dużą wartość dla użytkownika (por. Wang, 1998, Brien, 2012).

Wymienione definicje nawiązują zatem do różnych rodzajów jakości: technicznej, idealnej, ukierunkowanej na odbiorcę oraz ukierunkowanej na wytwórcę.

Na podstawie tych wszystkich definicji Juozas Ruževičius i Aiste Gedminaitė proponują następującą definicję, obejmującą ich zdaniem wszystkie wyżej przedstawione (Ruževičius & Gedminaitė, 2007, p. 19): „Jakość informacji – to suma własności i wymiarów informacji pozwalająca zapewnić lub przekroczyć oczekiwania i wymagania oraz wyrażone i nieujawnione potrzeby użytkownika – pracownika wiedzy”.

Teoretycy i praktycy są zgodni co do tego, że jakość informacji jest kategorią wielowymiarową, której sens zależy od kontekstu użycia (Wang & Strong, 1996, pp. 5-34). Dlatego analiza i ocena cech i kryteriów jakości informacji powinna być dokonywana w najszerszym możliwym kontekście, który stanowi system informacyjny.

Ocena jakości informacji serwisu WWW, w szczególności serwisu będącego biblioteką cyfrową, jest elementem oceny jakości tego serwisu traktowanego jako system informacyjny (Czerwiński & Krzesaj, 2014, s. 71). Znanych jest wiele conceptualnych modeli przydatnych do oceny jakości informacji w Internecie. Takie kryteria jak: ogólność, odpowiedniość, elastyczność oraz kompletność spełnia model ram jakości

przedstawiony przez Martina J. Epplera (Eppler, 2007). W jego budowie można wyróżnić strukturę poziomą i pionową. Struktura pozioma odzwierciedla cztery widoki jakości informacji powiązane ze sposobem grupowania kluczowych kryteriów jakości w wymiary/kategorie. Uwzględniają one różne role i związane z nimi wymagania ludzi wobec informacji: autorów/producentów, administratorów/zarządzających systemami informacyjnymi, opiekunów systemów informacyjnych, użytkowników systemów informacyjnych/konsumentów informacji. Cztery występujące w modelu wymiary to: *stosowność/odpowiedniość* informacji z punktu widzenia oczekiwań i wymagań całej społeczności, „*brzmienie*” informacji jako charakteryzujące wewnętrzne cechy samej informacji lub produktu informacyjnego, *zoptymalizowany proces* zarządzania treścią informacji (z punktu widzenia wymagań całej społeczności), *niezawodna struktura* dostarczania informacji. Pierwsze dwa wymienione wymiary odnoszą się zatem do *jakości treści* informacji. Dwa kolejne wymiary mają związek z jakością mediów, tzn. procesów i infrastruktury za pomocą których informacja jest dostarczana. Są to: *zoptymalizowany proces* oraz *niezawodna struktura* dostarczania informacji. Na portalach WWW role producentów i administratorów/opiekunów informacji na ogół się łączą. Wówczas prezentowane ramy jakości można ograniczyć do trzech wymiarów, gdzie połączone są te dwa ostatnie wymiary, gdyż odpowiada za nie producent-administrator danych. Pionowa struktura ram odzwierciedla fazy w cyklu życia informacji z punktu widzenia użytkownika. Musi on informacje odnaleźć, zrozumieć i ocenić, dostosować do kontekstu oraz zastosować we właściwy sposób. Trzecim elementem ram są zasady zarządzania jakością informacji, które mają zapewnić praktyczną pomoc w ich wdrażaniu. Zasady dotyczą czterech wymienionych faz w pionowej strukturze.

Przedstawiony model jakości informacji pozwala na stworzenie narzędzi do badań jakości informacji dostosowanych do specyfiki branżowej serwisów WWW.

NAJWAŻNIEJSZE MODELE EWALUACJI BC

Poszczególne modele ewaluacji BC zostaną opisane w następującym układzie:

1. Struktura modelu (liczba wymiarów, ich układ i wzajemne relacje, powiązania).
2. Kryteria oceny poszczególnych wymiarów (liczba, ważność).
3. Czy model oferuje definicje kryteriów oceny?
4. Czy model oferuje miary kryteriów lub wskazówki dla dokonywania pomiarów?
5. Czy model oferuje metody/techniki dokonywania pomiarów?

A. Model referencyjny BC (Candela & Nardi, 2011).

Struktura modelu. W modelu referencyjnym biblioteki cyfrowej – Digital Library Reference Model (DLRM), tworzą ją trzy odrębne warstwy (Werla, 2008):

- biblioteka cyfrowa (*digital library*) – organizacja (potencjalnie wirtualna), która w sposób wszechstronny gromadzi, zarządza i długoterminowo przechowuje bogate treści cyfrowe oraz oferuje społecznościom swoich użytkowników specjalizowane funkcje oparte na gromadzonych treściach w sposób zapewniający określoną jakość i zgodnie z przyjętymi przez tę organizację zasadami;

- system biblioteki cyfrowej (*digital library system*) – oprogramowanie komputerowe, oparte na pewnej (potencjalnie rozproszonej) architekturze, zapewniające pełną funkcjonalność wymaganą przez daną bibliotekę cyfrową; użytkownicy biblioteki cyfrowej korzystają z niej poprzez użyty w konkretnym przypadku system BC;

- system zarządzania biblioteką cyfrową (*digital library management system – DLMS*) – oprogramowanie komputerowe zapewniające infrastrukturę programową niezbędną do tworzenia i zarządzania systemem biblioteki cyfrowej oraz integrowania dodatkowego oprogramowania dającego specjalizowane, zaawansowane funkcje wymagane w danej bibliotece cyfrowej.

Wewnątrz systemu znajduje się sześć dziedzin:

- zawartość/zasoby (*content*) – składają się na nie wszelkiego typu obiekty informacyjne zorganizowane w kolekcje oraz informacje o nich (metadane, adnotacje);

- użytkownik (*user*) – obejmuje wszelkiego rodzaju jednostki, które wchodzi w interakcję z systemem biblioteki – zarówno ludzi, jak i programy komputerowe;

- funkcjonalność (*functionality*) – usługi, które BC oferuje swoim użytkownikom; w założeniu powinna to być jak najszersza gama, przy czym minimum stanowią: indeksowanie obiektów, ich wyszukiwanie i przeglądanie; oferowane usługi powinny odzwierciedlać potrzeby informacyjne użytkowników i uwzględniać specyfikę zasobów;

- jakość (*quality*) – wszelkie parametry służące charakterystyce i ocenie zasobów i funkcjonowania biblioteki; mogą służyć opisowi nie tylko całości zasobów czy funkcjonalności, ale i pojedynczych usług; część parametrów może być mierzona w sposób obiektywny (automatyczny), inne mają subiektywny charakter (np. wynikają z badania użytkowników);

- zasady działania (*policy*) – zbiory regulacji, procedur i zasad rządzących przebiegiem interakcji między użytkownikiem i biblioteką; regulacje mogą mieć charakter zarówno wewnętrzny (ustalone przez twórców czy administratorów biblioteki), jak i zewnętrzny (narzucone przez uwarunkowania poza biblioteką);

- architektura (*architecture*) – odnosi się do umiejscowienia zasobów i funkcjonalności BC w ramach technologicznych: oprogramowania i sprzętu komputerowego.

Na zewnątrz BC zdefiniowano następujące klasy aktorów: konsumenci treści cyfrowych (*content consumer*), bibliotekarze (*digital librarians*), twórcy treści (*content creators*), użytkownicy końcowi (*end users*), projektanci (*designers*), administratorzy (*administrators*), menedżerowie (*managers*), twórcy oprogramowania (*software developers*). Każda z tych grup wywołuje odpowiednie interakcje z systemem i definiuje wobec BC własne oczekiwania, np. użytkownik końcowy oczekuje udostępniania odpowiednich kolekcji cyfrowych i funkcji w celu rozwiązania swojego zadania.

Kryteria oceny i ich ważność. Dla każdej dziedziny wyróżniono kryteria kontrolne charakteryzujące BC zgodną z modelem referencyjnym. Mają one służyć wszystkim oceniającym, począwszy od projektanta systemu do bibliotekarza, od fundatora do specjalisty do spraw zawartości BC, w celu określenia, czy ich systemy biblioteki cyfrowej lub określone ich usługi są zgodne z modelem referencyjnym. Uwzględniono przy tym nie tylko elementy składowe w poszczególnych dziedzinach (tzn. obiekty, zasoby, usługi, procedury, itd.), ale także występujące pomiędzy nimi zależności. Kryteria kontrolne zostały zgrupowane w postaci koniecznych do zweryfikowania list kontrolnych. Wśród kryteriów tego rodzaju wyróżniono:

- kryteria zasadnicze, które są obowiązkowe dla każdej BC,
- kryteria zalecane, które charakteryzują „dobre” BC; uwzględnianie tego rodzaju kryteriów stanowi dobrą praktykę, w zależności od przyjętego modelu BC;
- kryteria opcjonalne związane z cechami, które pozwalają wyróżniać się poszczególnym BC.

Model zawiera także pełną listę kryteriów (nazwanych *parametrami*) służących do oceny jakości w każdej z sześciu dziedzin modelu. Parametry te dostarczają informacji o tym, jak zasoby BC wypełniają swoją rolę z różnych punktów widzenia.

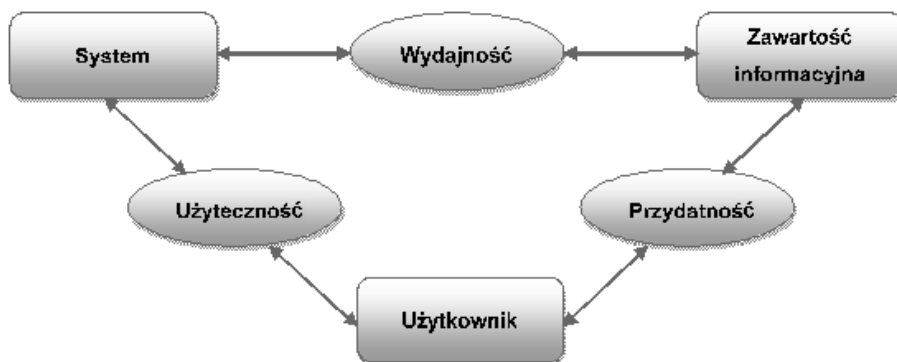
Definicje kryteriów i ich miary. W ramach modelu przedstawiono definicje, uzasadnienie oraz interpretację wszystkich parametrów oceny jakości. Opisywany model nie oferuje natomiast *miar* dla poszczególnych kryteriów. Jest to zrozumiałe biorąc pod uwagę wysoki poziom abstrakcji modelu i konieczność określenia miar z uwzględnieniem kontekstu BC.

B. Model Norberta Fuhra i zespołu (Fuhr et al., 2007, pp. 21-38).

Struktura modelu. W skład modelu wchodzi trzy główne wymiary: system, zawartość informacyjna i użytkownik oraz relacje zachodzące między tymi elementami: użyteczność, wydajność i przydatność (Rys. 1).

Kryteria oceny. Kryteria oceny wymiaru *użytkownik* sformułowano w postaci czterech pytań: *Kim jest użytkownik? Jakie są potrzeby informacyjne użytkownika? W jaki sposób użytkownicy poszukują informacji? Jaki jest cel poszukiwania informacji?*

Kryteria oceny wymiaru *zawartość informacyjna* opisano używając trzech następujących obszarów: opis zawartości, metadane i zarządzanie udostępnianymi informacjami.

Rys.1. Interakcyjny model oceny biblioteki cyfrowej

Źródło: Fuhr, N., et al. (2007). Evaluation of digital libraries, *Int J Digit Libr*, no. 8, pp. 21-38.

Kryteria oceny wymiaru *system/technologie* zostały podzielone na cztery obszary: technologia użytkownika, dostęp do informacji, struktura systemów i technologia dokumentów. Model zawiera ponadto opis wymagań oraz kryteriów oceny dotyczących relacji zachodzących między głównymi wymiarami modelu. Są to: użyteczność (*usability*) jako interakcja pomiędzy elementami „Użytkownik” i „System”, przydatność (*usefulness*) jako relacja pomiędzy elementem „Użytkownik” i „Zawartość informacyjna” oraz wydajność (*performance*) jako interakcja między elementem „Zawartość informacyjna” i „System”. Autorzy modelu przedstawili interpretację wszystkich wyżej wymienionych kryteriów oceny i wymagań. Ponadto wskazano główne *kategorie technik oceny użyteczności*. Opisywany model nie oferuje natomiast żadnych *miar* dla poszczególnych kryteriów.

C. Model Ying Zhanga (Zhang, 2010, pp. 88-110).

Struktura modelu. Model składa się z następujących sześciu wymiarów: zawartość (*content*), technologia (*technology*), interfejs (*interface*), serwis (*service*), użytkownik (*user*), kontekst (*context*). Położenie poszczególnych wymiarów reprezentowanych w modelu w formie tabel nie jest przypadkowe. Na najwyższym poziomie w górnej części modelu BC znajduje się wymiar kontekstu. Do dwóch podstawowych wymiarów w dolnej części modelu należą zawartość oraz technologia. Wymiar *interfejs* znajduje się w centrum, co wskazuje na jego znaczącą pozycję w BC. Powyżej wymiaru *interfejs* odpowiednio po lewej i prawej stronie znajduje się wymiar *użytkownik* i *serwis* (Rys.2).

Kryteria oceny i ich ważność. Kryteria oceny jakości uwzględnione w ramach poszczególnych wymiarów przedstawiono na rysunku 2. Zostały one odniesione do pięciu heterogenicznych grup odbiorców: użytkowników biblioteki, badaczy, bibliotekarzy, administratorów i zarządzających BC. W pierwszym wierszu każdej tabeli znajdują się wspólne kryteria dla

KONTEKST						
L.p.	Kryteria	Uż	Bad	Bib	Zarz	Adm
1.	Zrównoważony rozwój Współpraca/współdzielenie Wsparcie w zakresie zarządzania			X		
2.	Prawo autorskie		X	X	X	X
3.	Efekt sieciowy	X				X
4.	Rozszerzony wpływ społeczny		X			

UŻYTKOWNIK						
L.p.	Kryteria	Uż	Bad	Bib	Zarz	Adm
1.	Skuteczność działania Zadowolenie Sprawność realizacji zadań			X		
2.	Użycie/ponowne Użycie	X		X	X	X
3.	Akceptacja		X	X	X	X
4.	Wydajność	X	X			

SERWIS						
L.p.	Kryteria	Uż	Bad	Bib	Zarz	Adm
1.	Dostępność Niezawodność Przydatność Integralność Szybkość reakcji			X		

INTERFEJS						
L.p.	Kryteria	Uż	Bad	Bib	Zarz	Adm
1.	Łatwość użytkowania Skuteczność Spójność			X		
2.	Adekwatność		X	X	X	X
3.	Wsparcie	X		X	X	X
4.	Potrzeba próby	X	X			

ZAWARTOŚĆ						
L.p.	Kryteria	Uż	Bad	Bib	Zarz	Adm
1.	Dostępność Dokładność Przydatność			X		
2.	Łatwość zrozumienia	X	X	X	X	
3.	Adekwatność		X	X		X
4.	Wierność				X	
5.	Integralność					X
6.	Kompleksowość	X				

TECHNOLOGIA						
L.p.	Kryteria	Uż	Bad	Bib	Zarz	Adm
1.	Niezawodność Łatwość użycia			X		
2.	Interoperacyjność		X	X	X	X
3.	Efektywność	X	X	X		X
4.	Wydajność	X	X			
5.	Bezpieczeństwo			X	X	X

Uż	- Użytkownik
Bad	- Badacz
Bib	- Bibliotekarz
Zarz	- Zarządzający (developer)
Adm	- Administrator

Rys. 2. Holistyczny model oceny biblioteki cyfrowej.

Źródło: Zhang Y., (2010). Developing a Holistic Model for Digital Library Evaluation. *Journal Of The American Society For Information Science And Technology*, vol. 61 (1), p. 101.

wszystkich odbiorców biblioteki. Kolejne wiersze zawierają kryteria, które postrzegane były jako ważne przez co najmniej jedną, ale mniej niż pięć heterogenicznych grup odbiorców. Zawierają one kryteria reprezentujące interesy wyłącznie poszczególnych grup odbiorców. Liczba wierszy wskazuje na stopień dywergencji między grupami. Jeśli dany wymiar (tabela) zawiera więcej wierszy (np. wymiar zawartość i technologia) to jest sygnał, że istnieje duża rozbieżność w ewaluacji cech należących do danego wymiaru w opinii badanych odbiorców. Przykładowo ocena poziomu cech wymiaru serwis jest jednomyślna w przeciwieństwie do wymiaru zawar-

tość, w którym widoczna jest rozbieżność wśród pięciu grup odbiorców. Większa liczba wierszy zawierających kryteria oznacza dysonans w ocenie danego wymiaru BC przez poszczególne grupy. Natomiast mniejsza liczba wierszy oznacza podobny poziom oceny grup odbiorców w zakresie istotnych elementów BC.

Opisywany model nie oferuje żadnych *definicji, metod pomiaru ani miar* dla poszczególnych kryteriów.

D. Model Hong (Iris) Xie (Xie, 2006, pp. 433-452; 2008, pp. 1346-1373).

Struktura modelu i kryteria oceny. Model zawiera tylko pięć następujących wymiarów, najważniejszych z punktu widzenia użytkownika (opartych na ich doświadczeniu, wiedzy oraz indywidualnych potrzebach):

- użyteczność interfejsu (sposoby wyszukiwania, nawigacji, pomocy, wyglądu, dostępności, itp.);
- jakość kolekcji cyfrowej (jej zakres, znaczenie, kompetentność, dokładność, aktualność);
- jakość usług (ocena misji biblioteki cyfrowej, przeznaczenia dla społeczności użytkowników, tradycyjnych usług bibliotecznych oraz tych wyjątkowych, unikalnych dla danej biblioteki cyfrowej);
- skuteczność działania systemu (skuteczność i efektywność wyszukiwania, relewantność, precyzja odwołań do innych materiałów, obiektów cyfrowych);
- pozyskiwanie opinii użytkowników (możliwość oceny satysfakcji, przesyłania indywidualnych sugestii i opinii oraz informacje dotyczące kontaktu do twórców, administratorów i innych współorganizatorów zasobów w konkretnej bibliotece cyfrowej).

W modelu nie występuje hierarchia wymienionych wymiarów. Opisywany model nie oferuje także żadnych *definicji, metod pomiaru ani miar* dla poszczególnych kryteriów.

E. Model Tefko Saracevica (Saracevic, 2000).

Struktura modelu. Na model składają się dwie odrębne części: jedna – reprezentująca punkt widzenia użytkownika, druga – punkt widzenia zarządzających kolekcją cyfrową. Różne elementy w obu tych częściach modelu wskazują na rozbieżności w postrzeganiu BC przez użytkowników i projektantów oraz osoby administrujące biblioteką cyfrową. Użytkownicy mają określone oczekiwania co do sposobu działania biblioteki, natomiast zarządzający kolekcją cyfrową koncentrują się na funkcjonowaniu biblioteki cyfrowej. W modelu oceny BC ze strony użytkownika uwzględniono następujące wymiary: użyteczność, cechy systemu, wykorzystanie, kryteria kulturowe i inne (Tab. 1). W tej części modelu nie występuje hierarchia wymienionych wymiarów.

Kryteria oceny i ich miary. Cztery wymiary oceny bibliotek cyfrowych, wraz z kryteriami i ich możliwymi miarami przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Wymiary, kryteria i miary oceny bibliotek cyfrowych według T. Saracevica

Wymiar	Kryteria	Miary/kryteria
Użyteczność	Zawartość (strony lub portalu)	dostępność, przejrzystość prezentowanych treści, kompleksowość struktury treści, transparentność, zrozumiałość, adekwatność, dokładność, zasięg informacyjny, ważność/wiarygodność, reputacja, nadmiarowość.
	Wykonywane zadania (np. wyszukiwanie, nawigacja, przeglądanie, ocena zasobów)	intuicyjność wykonywanych zadań, nakład pracy/czasu wykonania, wygoda/łatwość użycia, łatwość wykonywania, pomoc w trakcie wykonywania zadań, kompleksowość (realizacja zadania), niezawodność wyników, błędy w wykonywanych zadaniach.
	Wygląd/format	atrakcyjność, spójność, komunikatywność, działania podtrzymujące.
	Ogólna ocena biblioteki cyfrowej	satysfakcja, powodzenie wykonywanych zadań, relewantność/przydatność wyników, wpływ, wartość, jakość poznawcza, bariery, preferencje, łatwość uczenia się.
Cechy systemu	Wydajność technologii	czas reakcji, czas przetwarzania/prędkość, przepustowość, obciążenie.
	Wydajność procesu /technologii	trafność uzyskanych wyników, grupowanie, podobieństwo, funkcjonalność, elastyczność, wskaźnik błędów, optymalizacja, długość ścieżki, czas pobierania.
	Ogólna wydajność systemu	konserwacja, skalowalność, interoperacyjność (współdziałanie), współdzielenie, koszty.

Wykorzystanie	wzorce wykorzystania, ocena wykorzystywanych obiektów, statystyki wykorzystania biblioteki cyfrowej, kto korzystał, z czego i kiedy, powody korzystania.
Kryteria kulturowe oraz inne	Część przyjętych kryteriów jest zdeterminowanych przez czynniki kulturowe i społeczne np.: język stosowany w ramach badania, przyjęte praktyki oraz ustalone priorytety badania, dziedzina, miejsce lub instytucja podlegająca badaniu).

Źródło: opracowano na podstawie Saracevic, T. (2000). Evaluation of digital libraries: an overview [online]. *Paper presented at DELOS Workshop on the Evaluation of Digital Libraries*, [dostęp: 20.09.2015]. Dostępny w WWW: <http://dlib.ionio.gr/wp7/WS2004_Saracevic.pdf>

Opisywany model nie oferuje ani *definicji*, ani *metod pomiaru* dla poszczególnych kryteriów.

F. Model Roberta J. Sandusky'ego.

Struktura modelu. Model reprezentuje perspektywę użytkownika i składa się z sześciu równorzędnych wymiarów:

- użytkownicy – opisuje aktualnych oraz potencjalnych użytkowników BC,
- instytucja – określa podmiot finansujący bibliotekę cyfrową,
- dostęp – określa funkcje pozwalające na dostęp do treści oraz warunki dostępu dla użytkowników,
- zawartość informacyjna – opisuje informacje zgromadzone np. w dokumentach,
- usługi – określa usługi realizowane zarówno przez technologie, jak i ludzi,
- projektowanie i utrzymanie – opisuje proces budowy i utrzymania biblioteki cyfrowej.

Kryteria oceny. Kryteria oceny wymiaru *użytkownicy* to: dostępność (np. darmowa, odpłatna, pełna, ograniczona), koherentność społeczności użytkowników, dopasowanie użytkowników do grupy docelowej. Kryteria oceny wymiaru *instytucja* to: główny cel biblioteki, realizowany model ekonomiczny (np. sposoby finansowania), typ podmiotu (np. prywatny lub publiczny), metody zarządzania. Kryteria oceny wymiaru *dostęp* to: model opłat (np. subskrypcja, abonament, *pay per view*), widoczność (w sieci: widoczna, czy ukryta), trwałość, koherentność. Kryteria oceny wymiaru *zawartość informacyjna* to: zakres tematyczny biblioteki, dopasowanie treści do potrzeb odbiorców, koherentność treści, organizacji, specjalizacji, digitalizacja treści, źródła informacji, ograniczenia związane z prawami autorskimi. Kryteria oceny wymiaru *usługi* to: natura interakcji (aktywna,

pasywna), wsparcie, współpraca, referencje. Kryteria oceny wymiaru *projektowanie i utrzymanie* to: podejście projektowe (np. dostosowanie do aktualnych wymagań użytkowników), cykl projektowania (np. związany z trybem finansowania – w ramach grantu), projektanci (kto jest zaangażowany w proces projektowania?).

Opisywany model nie oferuje ani *definicji*, ani *metod pomiaru*, czy też *miar* dla poszczególnych kryteriów.

PORÓWNANIE MODELI POD WZGLĘDEM OCENY JAKOŚCI INFORMACJI

Zaprezentowane modele ewaluacji BC porównano z punktu widzenia oceny jakości informacji. W tabeli 2 przedstawiono wyniki tego porównania.

Do porównania wzięto zestaw czterech następujących elementów:

– **Sposób ujęcia oceny jakości w strukturze modelu.**

W zaprezentowanym zestawieniu modeli widoczne są różnice w ujęciu, przedmiocie jak i liczbie kryteriów oceny jakości informacji (Tab. 2):

- *Model referencyjny biblioteki cyfrowej.* Wewnątrz systemu znajdują się dwie z sześciu dziedzin, które odnoszą się do oceny jakości informacji: zawartość/zasoby i użytkownik. Do oceny jakości informacji użyto dwanaście kryteriów.

- *Model Fuhra i zespołu.* Do oceny jakości informacji użyto pięć kryteriów należących do trzech wymiarów: system, zawartość informacyjna i użytkownik.

- *Model Zhanga.* Jedynie jeden z sześciu wymiarów (zawartość) zawiera zestaw trzech kryteriów oceny jakości informacji.

- *Model Xie.* Do oceny jakości informacji użyto pięciu kryteriów należących do wymiaru jakość kolekcji cyfrowej.

- *Model Saracevica.* Zestaw jedenastu kryteriów i miar jakości informacji zawiera tylko jeden z czterech wymiarów – użyteczność.

- *Model Sandusky'ego.* Jedynie jeden z sześciu wymiarów (zawartość) zawiera zestaw sześciu kryteriów oceny jakości informacji.

– **Zakres oceny (przedmiot oceny: dane, metadane; rodzaj i liczba kryteriów)**

Przedmiotem oceny w prezentowanych sześciu modelach ewaluacji BC były dane oraz metadane. W czterech modelach ocenie podlegały dane, a w dwóch zarówno dane, jak i metadane. W zaprezentowanych modelach ewaluacji bibliotek cyfrowych uwidacznia się podział ze względu na sposób ujęcia elementów modelu (warstwy, dziedziny, wymiary) oraz liczbę kryteriów lub cech. Liczba elementów wchodzących w skład danego modelu BC waha się od trzech do sześciu, natomiast liczba prezentowanych w danym modelu kryteriów od dziewiętnastu do pięćdziesięciu siedmiu. Cel dokonywanej oceny może być opisany w mniej lub bardziej szczegółowy spo-

Tabela 2.
Porównanie modeli ewaluacji bibliotek cyfrowych pod względem oceny jakości informacji.

Model	Cel oceny	Ujęcie oceny	Przedmiot oceny	Liczba kryteriów jakości informacji/ liczba wszystkich kryteriów w modelu	Kryteria i miary oceny jakości informacji.
Model referencyjny biblioteki cyfrowej	Holistyczny model oceny biblioteki cyfrowej	Warstwa/ dziedzina/kryterium	Dane, metadane	12/41	Kryteria dziedziny zawartość/zasoby: integralność, autentyczność, aktualność, zakres, zdolność do konwersji, dokładność, rozmiar, ocena metadanych, ochrona wydajności, wiarygodność, przyswajalność. Kryteria dziedziny użytkownik: aktywność użytkownika.
N. Fuhr i zespół	Holistyczny model oceny biblioteki cyfrowej	Wymiar/kryterium	Dane, metadane	5/23	Kryteria wymiaru użytkownik: W jaki sposób użytkownicy poszukują informacji? Jaki jest cel poszukiwania informacji? Kryteria wymiaru zawartość informacyjna: opis zawartości, metadane. Kryteria wymiaru system/technologia: dostęp do informacji.
Y. Zhang	Holistyczny model oceny biblioteki cyfrowej	Wymiar/cecha	Dane	3/19	Cechy wymiaru zawartość: dostępność, dokładność, przydatność.

H. I. Xie	Ocena z perspektywy użytkownika serwisu	Wymiar/kryterium	Dane	5/21	Kryteria wymiaru jakości kolekcji cyfrowej: kompetentność, zakres, znaczenie, dokładność, aktualność.
T. Saracevic	Ocena z perspektywy użytkownika i kolekcji danych (biblioteki cyfrowej)	Wymiar/ kryterium/ miara	Dane	11/57	Kryteria i miary wymiaru użyteczności: dostępność, przejrzystość prezentowanych treści, kompleksowość struktury treści, transparentność, zrozumiałość, adekwatność, dokładność, zasięg informacyjny, ważność/wiarygodność, reputacja, nadmiarowość.
R. J. Sandusky	Holistyczny model oceny biblioteki cyfrowej	Wymiar/kryteria	Dane	6/28	Kryteria wymiaru zawartości informacyjnej: zakres tematyczny biblioteki, dopasowanie treści do potrzeb odbiorców, koherentność treści, organizacji, specjalizacji, digitalizacja treści, źródła informacji, ograniczenia związane z prawami autorskimi.

Źródło: oprac. własne.

sób, wynikający z reprezentowanego punktu widzenia, np. z perspektywy użytkownika BC lub zarządzających kolekcją danych, albo jest on holistyczny, traktujący bibliotekę cyfrową jako specyficzny system informacyjny (SI). Najbardziej ogólnym modelem jest model referencyjny biblioteki cyfrowej (DLRM) zawierający większość elementów stosowanych także do oceny SI.

– **Ważność kryteriów**

Udział kryteriów oceny jakości informacji w ramach danego modelu kształtuje się na zbliżonym poziomie. Takie podejście do jakości informacji może świadczyć o ich podobnym znaczeniu w oczach twórców prezentowanych modeli. Dla przykładu na czterdzieści jeden wszystkich kryteriów w modelu referencyjnym dwanaście odnosi się do obszaru jakości informacji. Z kolei w modelu Xie, służącemu do oceny BC z perspektywy użytkownika serwisu, na dwadzieścia jeden wszystkich kryteriów pięć odnosi się do oceny jakości informacji. Porównanie proporcji kryteriów odnoszących się do jakości informacji pomiędzy wszystkimi modelami lub modelami w podziale na holistyczne i szczegółowe wydaje się niezasadne. Po pierwsze, występuje różne ukierunkowanie na dany element modelu, np. użytkownik, zasoby, po drugie, pojawia się hierarchia ważności elementów wchodzących w skład modeli.

– **Metody i techniki oceny jakości proponowane w modelu**

Prezentowane modele ewaluacji bibliotek cyfrowych określają w głównej mierze zestaw kryteriów, zasad dla badanych obiektów. Miary jakości zaproponowano jedynie w modelu Saracevica, a w pozostałych przypadkach modele są niekompletne, gdyż brak jest metod i technik służących do ich implementacji.

Na zakończenie powyższej analizy należy podkreślić, że celem artykułu było ukazanie miejsca i znaczenia oceny jakości informacji w najbardziej popularnych modelach ewaluacji bibliotek cyfrowych. Zaprezentowane modele ewaluacji BC różnią się między sobą ze względu na sposób oceny jakości w strukturze modelu, zakres oceny i ważność kryteriów. Przyjęty cel badania narzuca pewne ograniczenia związane z utworzeniem uniwersalnego zestawu kryteriów oceny jakości informacji. Dla przykładu ocena odnosząca się do tych samych kryteriów jakości informacji z wymiaru *zawartość* może różnić się w zależności od przyjętej perspektywy, np. użytkownika czy biblioteki cyfrowej. Te same kryteria mogą bowiem być różnie interpretowane oraz używane w innym kontekście. Ujednolicenie zestawu kryteriów oceny jakości informacji wymagałoby stworzenia systematyki używanych pojęć, np. z wykorzystaniem ontologii.

WNIOSKI

1. Modele ewaluacji bibliotek cyfrowych różnią się sposobem ujęcia poszczególnych elementów modelu, występują w nich: warstwy, dziedziny, wymiary. Różnią się także liczbą kryteriów oceny.

2. W badanych modelach przedmiotem oceny były zarówno dane, jak i metadane. Świadczy to o tym, że ich autorzy postrzegają biblioteki cyfrowe jako systemy informacyjne.

3. Udział kryteriów oceny jakości informacji w ramach danego modelu biblioteki cyfrowej kształtuje się na zbliżonym poziomie, co może świadczyć o ich podobnym znaczeniu w oczach twórców prezentowanych modeli.

4. W większości modeli nie zaproponowano metod i technik służących do implementacji zaprezentowanych kryteriów. Wynika to z faktu, że mają one konceptualny charakter.

5. Niezbędne są dalsze wysiłki zmierzające do opracowania i wdrożenia praktycznych zasad doskonalenia jakości informacji w bibliotekach cyfrowych.

6. Obszarem dalszych badań jest integracja metod oceny bibliotek cyfrowych, w tym oceny jakości informacji, na podstawie teorii ontologii (w ujęciu systemowym i informatycznym).

BIBLIOGRAFIA

- Brien, James (2012). Essentials for the Internet worked E-Business Enterprise [online], [dostęp: 30.07.2015]. Dostępny w WWW: <http://www.mhhe.com/business/mis/obrien/obrien10e/student/olc/def_ch01.mhtml>.
- Candela, Leonardo; Nardi, Bonnie, ed. (2011). The Digital Library Reference Model. *Project Number 231551, DL.org* [online], [dostęp: 25.11.2015]. Dostępny w WWW: <<https://www.coar-repositories.org/files/D3-2b-Digital-Library-Reference-Model.pdf>>.
- Czerwiński, Adam; Krzesaj, Marcin (2014). Wybrane zagadnienia oceny jakości systemu informacyjnego w sieci WWW, *Studia i monografie nr 501*, Wydaw. UO, Opole.
- English, Larry (1996). Information Quality: Meeting Customer need [online]. *Information Impact Newsletter*, [dostęp: 30.07.2015]. Dostępny w WWW: <http://www.infoimpact.com/articles/DMR_11.96MeetingCustNeeds-withfigures1.pdf>.
- Eppler, Martin (2007). A Generic Framework for Information Quality in Knowledge-intensive Processes, Proceedings of the Sixth International Conference on Information Quality [online], [dostęp: 21.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://mitiq.mit.edu/ICIQ/Documents/IQ%20Conference%202001/Papers/AGenericFramework4IQinKnowledgeIntenProc.pdf>>.
- Eppler, Martin; Wittig, Daniela (2000). Conceptualizing Information Quality: A Review of Information Quality Frameworks from the Last Ten Years. In: Fifth Conference on Information Quality (IQ 2000), eds. Klein B.D. & Rossin D.F., MIT
- Fuhr, Norbert, i in., (2007). Evaluation of digital libraries, *Int J Digit Libr*, no. 8, pp. 21-38.
- Kahn, Beverly Katz; Strong, Diane; Wang, Richard (2002). Information Quality Benchmarks: Product and Service Performance, *Communications of the ACM 2002*, vol. 45, no. 4.
- Kiran, Kumar; Diljit Singh (2012). Modeling Web-based library service quality, *Library & Information Science Research*, no. 34 (3).
- Kolasa, Władysław Marek (2011). Biblioteki cyfrowe na świecie – powstanie i rozwój [online], [dostęp: 26.11.2015]. Dostępny w WWW: <<http://eprints.rclis.org/16141>>.
- Ruževičius, Juozas; Gedminaitė, (2007). Business Information Quality and its Assessment. *Engineering Economics*, no. 2 (52).

- Sandusky, Robert (2002). Digital Library Attributes: Framing Usability Research [online], [dostęp: 11.12.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.ucl.ac.uk/annb/docs/Sandusky35.pdf>>.
- Saracevic, Tefko (2000). Evaluation of digital libraries: an overview [online]. *Paper presented at DELOS Workshop on the Evaluation of Digital Libraries* [online], [dostęp: 20.09.2015]. Dostępny w WWW: <http://dlib.ionio.gr/wp7/WS2004_Saracevic.pdf>.
- Wang, Richard (1998). A product perspective on total data quality management [online]. *Communications of the ACM* [online], [dostęp: 30.07.2015]. Dostępny w WWW: <<http://mitiq.mit.edu/documents/publications/TDQMpub/WangCACMFeb98.pdf>>.
- Wang, Richard; Strong, Diane (1996). Beyond accuracy: What data quality means to data consumers. *Journal of Management Information Systems*, no. 12 (4).
- Werla, Marcin (2008). Co to jest „biblioteka cyfrowa”? [online]. *Zespół Bibliotek Cyfrowych PCSS* [online], [dostęp: 23.11.2015]. Dostępny w WWW: <<http://dl.psnc.pl/co-to-jest-biblioteka-cyfrowa>>.
- Xie, Iris Xie (2008). Users' Evaluation of Digital Libraries: Their uses, their criteria, and their assessment. *Information Processing & Management*, no. 44 (3).
- Xie, Iris Xie (2006). Evaluation of digital libraries: Criteria and problems from users' perspectives. *Library and Information Science Research*, no. 28.
- Zhang, Yiguo (2010). Developing a Holistic Model for Digital Library Evaluation. *Journal Of The American Society For Information Science And Technology*, vol. 61 (1).

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 27 kwietnia 2016 r.

ADAM CZERWIŃSKI

Faculty of Economy

Opole University

e-mail: adam.czerwinski@uni.opole.pl

MARCIN KRZESAJ

Faculty of Economy

Opole University

e-mail: marcin.krzesaj@uni.opole.pl

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF INFORMATION QUALITY IN SELECTED DIGITAL LIBRARY EVALUATION MODELS

KEYWORDS: Digital libraries. Evaluation models. Information quality. Comparative analysis.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The appropriate quality of information resources in digital libraries is a new challenge in further intensive development of those virtual organizations. The paper is focused on the identification of the role and significance of information quality in the most important digital library evaluation models. **Research methods** – The comparative analysis of selected models of digital libraries was used. Three aspects were studied: the place of information quality evaluation within the model, the scope of this evaluation, evaluation methods and tools applied. **Results/Conclusions** – The authors evaluated both data and metadata in selected models. The analysis showed that the models under scrutiny considerably vary with regard to the information quality evaluation methods and the number of evaluation criteria applied, although the ratio of the latter to the overall number of criteria used is comparable in selected models. Most models do not offer methods and tools to implement the criteria of information quality evaluation, which means that further work is required to define and implement rules for information quality enhancement in digital libraries.

JACEK WILLECKI
Biblioteka Politechniki Poznańskiej
Oddział Informacji Naukowej
e-mail: jacek.willecki@put.poznan.pl

ROZWÓJ E-ZASOBÓW NAUKOWYCH BIBLIOTEK UNIWERSYTECKICH FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW EUROPEJSKICH W RAMACH REGIONALNYCH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH W PERSPEKTYWIE FINANSOWEJ 2014-2020

Dr inż. Jacek Willecki pracuje na stanowisku starszego specjalisty do spraw projektów w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Politechniki Poznańskiej. Zajmuje się koordynowaniem projektów sektora szkolnictwa wyższego finansowanych ze źródeł zewnętrznych, w tym realizowanych przez biblioteki uniwersyteckie. Ostatnia publikacja autora dotycząca potencjalnych możliwości wsparcia projektów bibliotecznych ze środków krajowych i zagranicznych to „Developmental projects of university libraries providing access to scientific e-resources financed from national and eu funds”.

SŁOWA KLUCZOWE: E-zasoby naukowe. Biblioteka szkoły wyższej. Środki unijne na rozwój zasobów naukowych. Perspektywa finansowa 2014-2020.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – celem artykułu jest prezentacja potencjalnych źródeł finansowania rozwoju e-zasobów naukowych w bibliotekach szkół wyższych ze środków znajdujących się w dyspozycji 16 Regionalnych Programów Operacyjnych w perspektywie finansowej 2014-2020 w Polsce. **Metody badań** – Zastosowano metodę analizy i syntezy szczegółowych opisów osi priorytetowych tych programów, uwzględniając jednocześnie cele, zasady i warunki finansowania projektów z zakresu zasobów elektronicznych, których beneficjentami mogą zostać biblioteki naukowe uczelni. **Wyniki i wnioski** – Przeprowadzone badania wykazały dostępność środków unijnych na rozwój zasobów naukowych, jak i kulturowych w formie elektronicznej we wszystkich województwach oraz określiły główne warunki, których spełnienie powinno zwiększyć szansę na pozyskanie tych środków od instytucji zarządzających poszczególnymi programami operacyjnymi.

PERSPEKTYWA FINANSOWA 2014-2020 DLA BIBLIOTEK NAUKOWYCH

Perspektywa finansowa Unii Europejskiej na lata 2014-2020 otwiera nowe możliwości pozyskania środków na rozwój Polski zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym w ramach krajowych i regionalnych programów operacyjnych (MIiR, 2014, s. 97). Dotacje projektowe dystrybuowane na poziomie województw przez instytucje zarządzające (departamenty wdrażania regionalnych programów operacyjnych zlokalizowane w strukturach urzędów marszałkowskich), pozostające pod kontrolą rządów województw, stanowią silny i istotny impuls do rozwoju regionalnego. Różnorodne podmioty publiczne i prywatne postrzegają środki europejskie jako potencjalną możliwość realizacji projektów istotnych w strategii ich rozwoju w najbliższej perspektywie. W przypadku sektora publicznego, reprezentowanego m.in. przez publiczne szkoły wyższe, na szczególną uwagę zasługują biblioteki, które są miejscem powszechnego dostępu do wiedzy w wersji tradycyjnej, papierowej, jak i elektronicznej w formie e-zasobów. Biblioteki działające w dynamicznym otoczeniu akademickim, społecznym i gospodarczym zaczynają pełnić nowe funkcje i wprowadzają nowe, często innowacyjne usługi, jak na przykład wypożyczanie dronów służących realizacji terenowych zajęć dydaktycznych¹, a środki na ich realizację mogą pozyskiwać ze środków unijnych. Dostęp do informacji o dotacjach europejskich na realizację projektów jest powszechny. Bezpłatne usługi informacyjne w tym zakresie świadczą punkty informacyjne funduszy europejskich², gdzie informację można uzyskać osobiście, telefonicznie lub poprzez e-mail, ale ze szczegółowymi informacjami dotyczącymi warunków pozyskania dotacji trzeba zapoznać się w szczegółowym opisie osi priorytetowych lub, po ogłoszeniu konkursu, w dokumentacji konkursowej. W celu weryfikacji zewnętrznych, potencjalnych źródeł finansowania rozwoju e-zasobów naukowych w działalności bibliotecznej w wymiarze regionalnym, dokonano charakterystyki, analizy i syntezy niżej wymienionych, 16 regionalnych programów operacyjnych (RPO) w przedmiotowym zakresie. W pierwszej kolejności przedstawiono rodzaje działań projektowych obejmujących rozwój elektronicznych zasobów naukowych, a następnie wskazano główne preferencje instytucji przyznających dofinansowanie. W dalszej kolejności zidentyfikowano konkretną oś priorytetową, działanie, poddziałanie oraz potencjalny ogólny budżet środków możliwych do pozyskania przez beneficjentów na rozwój e-zasobów naukowych. Zweryfikowano także maksymalny poziom dofinansowania wydatków kwalifikowalnych, który wynosi

¹ Biblioteka Politechniki Poznańskiej pozyskała środki na zakup dronów z projektu „Inżynieria wiedzy dla inteligentnego rozwoju” POKL.04.03.00-00-131/12 w 2015 r.

² Centralny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Warszawie i punkty informacyjne w poszczególnych województwach.

85% (poza województwem mazowieckim z poziomem 80%) w przypadku projektów nieobjętych pomocą publiczną oraz występowanie cross-financingu do wysokości 10% wydatków kwalifikowalnych projektu.

ŚRODKI NA ROZWÓJ E-ZASOBÓW NAUKOWYCH BIBLIOTEK W REGIONALNYCH PROGRAMACH OPERACYJNYCH

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego – RPOWD (Zarząd Województwa Dolnośląskiego, 2015, s. 84-94) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących tworzenia i wykorzystywania otwartych zasobów publicznych, w tym zasobów nauki, obejmujących:

1. Digitalizację zasobów i treści kulturowych i naukowych znajdujących się w posiadaniu instytucji szczebla regionalnego oraz lokalnego.
2. Zapewnienie otwartego i powszechnego dostępu do danych w postaci cyfrowej znajdujących się w posiadaniu instytucji szczebla regionalnego oraz lokalnego.

RPOWD w przypadku projektów uczelni, szkół wyższych, ich związków i porozumień będzie preferować przedsięwzięcia partnerskie, ukierunkowane na współpracę, wpływające na polepszenie komunikacji pomiędzy gospodarką a administracją, komplementarne z istniejącymi projektami z perspektywy finansowej 2007-2013, wdrażające zaawansowane e-usługi publiczne. Jednocześnie projekty realizowane przez szkoły wyższe z potencjalnym udziałem biblioteki powinny uwzględniać kompatybilność z projektami realizowanymi w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, gwarantować bezpieczeństwo systemów teleinformatycznych, przetwarzania danych osobowych, a zakup infrastruktury informatycznej i twardej infrastruktury jest jednym z elementów projektu służącym realizacji jego celu. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 2 Technologie informacyjno-komunikacyjne, Działania 2.1. E-usługi publiczne ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 66 386 308 euro (Zarząd Województwa Dolnośląskiego, 2015, s. 382), m.in. dla uczelni, szkół wyższych, ich związków i porozumień, jednostek naukowych, jednostek badawczo-rozwojowych oraz innych podmiotów sektora publicznego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego – RPOWKP (Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego, 2015, s. 78-83) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących tworzenia i wykorzystywania informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących:

1. Budowę i rozbudowę systemów teleinformatycznych służących digitalizacji;

2. Prowadzenie prac digitalizacyjnych;
3. Tworzenie i rozbudowę repozytoriów cyfrowych, w szczególności z możliwością przetwarzania danych w chmurze, gwarantujących bezpieczeństwo przechowywania danych, które posiadają funkcje udostępniania i scalania informacji o zasobach poddanych digitalizacji w ramach regionalnych repozytoriów cyfrowych.

RPOWKP w przypadku projektów uczelni i jednostek naukowych, będzie preferować przedsięwzięcia zakładające nieodpłatne udostępnienie cyfrowych zasobów publicznych dla mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego. Dodatkowe warunki przyznania dofinansowania w trybie konkursowym, to w przypadku digitalizacji: udostępnienie jej do ponownego wykorzystania, incydentalny zakup infrastruktury innej niż informatyczna wyłącznie w formie sprzętu i wyposażenia, jako element uzupełniający projektu, zakup sprzętu komputerowego dopuszczalny wyłącznie jako element uzupełniający projektu, niezbędny do realizacji jego celów oraz komplementarność z inwestycjami z perspektywy finansowej 2007-2013. Kryteria przyznania dofinansowania będą związane m.in. z pozytywnym wpływem na rozwój przedsiębiorczości, stosunkiem jakości do ceny oraz poziomem zaawansowania projektów do realizacji. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 2: Cyfrowy Region, Działania 2.2 Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego oraz zasobów nauki, kultury i dziedzictwa regionalnego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 11 740 041 euro (Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego, 2016, s. 363), m.in. dla uczelni, jednostek naukowych oraz innych podmiotów sektora publicznego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego – RPOWLUBE (Zarząd Województwa Lubelskiego, 2015, s. 36-48) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki obejmujących: digitalizację zasobów kulturowych, naukowych w tym bibliotecznych, obejmujących takie elementy jak budowa, rozbudowa systemów teleinformatycznych służących digitalizacji zasobów, prowadzenie prac digitalizacyjnych, tworzenie i rozbudowę repozytoriów cyfrowych zapewniających bezpieczeństwo danych cyfrowych oraz tworzenie i rozbudowę platform udostępniających w sposób otwarty i gwarantujący ich ponowne wykorzystanie w celu tworzenia na ich podstawie nowych usług cyfrowych.

RPOWLUBE w przypadku projektów szkół wyższych i jednostek naukowych, będzie preferować inwestycje wykazujące się komplementarnością z realizowanymi w perspektywie finansowej 2007-2013, a w przypadku Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT), z inwestycjami jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład ZIT. Dodatkowe wytyczne do uzyskania dofinansowania to założenie: udostępniania digi-

talizacji, inwestowania w twardą infrastrukturę, jeśli warunkuje to zrealizowanie celów projektu, zakup sprzętu informatycznego możliwy jedynie jako element uzupełniający projektu oraz dostosowanie informacji sektora publicznego do formatów umożliwiających odczyt maszynowy. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 2 Cyfrowe Lubelskie, Działania 2.1 Cyfrowe Lubelskie i Działania 2.2 Cyfryzacja Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego w Ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 72 255 674 euro (Zarząd Województwa Lubelskiego, 2015, s. 376), m.in. dla szkół wyższych i jednostek naukowych oraz innych podmiotów sektora publicznego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubuskiego – RPOWLUBU (Zarząd Województwa Lubuskiego, 2015, s. 55-62) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie zasobów bibliotecznych, archiwalnych oraz zasobów wirtualnych muzeów, galerii, fonotek, fototek, cyfrowych bibliotek, itp.

RPOWLUBU w przypadku projektów publicznych i niepublicznych szkół wyższych, jednostek naukowych, jednostek badawczo-rozwojowych, będzie preferować inwestycje zapewniające m.in. otwarty dostęp do danych w zakresie e-kultury i bibliotek cyfrowych. Dodatkowe wytyczne do uzyskania dofinansowania, to: bezpłatny dostęp do danych, a w przypadku udostępniania odpłatnego należy uzasadnić konieczność pobierania opłat oraz konieczność zapewnienia interoperacyjności pomiędzy istniejącymi i planowanymi e-usługami. W szczególności, projekty powinny obejmować archiwizację danych, digitalizację i cyfryzację zasobów, a także otwarcie publicznych zasobów w celu ich ponownego wykorzystania. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 2 Rozwój Cyfrowy, Działania 2.1 Rozwój społeczeństwa informacyjnego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 39 202 104 euro (Zarząd Województwa Lubuskiego, 2015, s. 301), m.in. dla szkół wyższych i jednostek naukowych oraz innych podmiotów sektora publicznego i prywatnego (w tym ostatnim przypadku wyłącznie w formule partnerstwa publiczno-prywatnego).

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego – RPOWŁ (Zarząd Województwa Łódzkiego, 2015, s. 23-29) przewidziano finansowanie przedsięwzięć w zakresie zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: rozwój i udostępnienie zasobów nauki, kultury i dziedzictwa regionalnego poprzez budowę, przebudowę lub zakup systemów teleinformatycznych

służących digitalizacji zasobów kulturowych lub naukowych, które są w posiadaniu instytucji publicznych oraz zapewnienie powszechnego i otwartego dostępu do tych zasobów w postaci cyfrowej.

Omawiany program operacyjny określa założenia dotyczące wydatków kwalifikowalnych w projekcie takie, jak m.in.: wydatki na infrastrukturę twardą (także na zakup komputerów) nie mogą przekroczyć kwoty 50% wydatków kwalifikowalnych, wydatki na przygotowanie projektu nie mogą przekroczyć 3,5% wydatków kwalifikowalnych, wydatki związane z zarządzaniem i obsługą projektu nie mogą przekroczyć łącznie 5% wydatków kwalifikowalnych (nie mogą także przekroczyć kwoty 20 tysięcy zł/miesiąc), przy jednoczesnym warunku wniesienia wkładu niepieniężnego do wysokości 10% wydatków kwalifikowalnych. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 7 Infrastruktura dla usług społecznych, Działania 7.1 Technologie informacyjno-komunikacyjne, Poddziałania 7.1.1 Technologie informacyjno-komunikacyjne – ZIT oraz Poddziałania 7.1.2 Technologie informacyjno-komunikacyjne ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 82 161 554 euro (Zarząd Województwa Łódzkiego, 2015, s. 27), (Działanie 7.1 – 41 080 777 euro, Poddziałanie 7.1.1 – 2 129 828 euro, Poddziałanie 7.1.2 – 38 950 949 euro) m.in. dla szkół wyższych i jednostek naukowych oraz innych podmiotów sektora publicznego i pozarządowego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego – RPOWMŁ (Zarząd Województwa Małopolskiego, 2016, s. 42-52) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: przedsięwzięcia związane z małopolską chmurą edukacyjną dotyczące przekazywania wiedzy oraz przybliżania osiągnięć naukowych uczelni wyższych z wykorzystaniem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych uczniom w Małopolsce.

Rodzaj i zakres projektów związanych z udostępnianiem informacji sektora publicznego ma służyć podnoszeniu jakości i dostępności e-usług publicznych związanych m.in. z edukacją oraz uwzględniać wnioski z realizacji projektu pilotażowego w ramach Działania 1.2 Rozwój społeczeństwa informacyjnego Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013. Dopuszczenie w postaci sprzętu informatycznego będzie możliwe wyłącznie jako element uzupełniający projektu, a świadczone usługi publiczne w obszarze edukacji muszą charakteryzować się wysoką jakością i innowacyjnością. Dofinansowanie projektów w trybie pozakonkursowym przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 2 Cyfrowa Małopolska, Poddziałania 2.1.3 E-usługi w edukacji, Małopolska Chmura Edukacyjna: rozwój systemów teleinformatycznych wraz z doposażeniem w sprzęt informatyczny ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalne-

go w kwocie 12,5 mln euro (Zarząd Województwa Małopolskiego, 2016, s. 264), m.in. dla uczelni i jednostek naukowych oraz innych podmiotów sektora publicznego. W przypadku Poddziałania 2.1.3 E-usługi w edukacji występuje mechanizm łączonego wsparcia Małopolskiej Chmury Edukacyjnej w ramach Osi 2 i 10 RPOWMŁ polegający na tym, że beneficjenci, którzy otrzymali wsparcie w ramach przedmiotowego Poddziałania, będą zobowiązani do ubiegania się o kolejne komplementarne wsparcie w ramach Poddziałania 10.1.4 Małopolska Chmura Edukacyjna i/lub 10.2.3 Koordynacja kształcenia zawodowego uczniów.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego – RPOWMZ (Zarząd Województwa Mazowieckiego, 2015, s. 64-71) przewidziano w trybie konkursowym finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących:

1. Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych do realizacji procesów związanych z kształceniem w szkołach wyższych przy użyciu usług elektronicznych w celu podniesienia dostępności, jakości i efektywności kształcenia w województwie mazowieckim, poprzez takie działania jak m.in. rekrutacja przez Internet i e-learning;

2. Projekty zintegrowane o zasięgu regionalnym z zakresu e-kultury poprzez działania poprawiające dostęp do zasobów kultury polegające na wsparciu informatyzacji bibliotek w zakresie świadczenia e-usług dla obywateli.

Głównym celem RPOWMZ w omawianym zakresie jest wzrost liczby i jakości usług świadczonych w formie elektronicznej, w szczególności w zakresie e-kultury (działania zmierzające do zwiększenia oferty kulturalnej skierowanej do obywateli i przedsiębiorców), a także wsparcie informatyczne szkół wyższych województwa mazowieckiego. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 2 Wzrost e-potencjału Mazowsza, Działania 2.1 E-usługi, Poddziałania 2.1.1 E-usługi dla Mazowsza ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 125 708 369 euro (Zarząd Województwa Mazowieckiego, 2015, s. 300), m.in. dla uczelni wyższych i instytucji kultury oraz innych podmiotów sektora publicznego i pozarządowego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego – RPOWO (Zarząd Województwa Opolskiego, 2015, s. 178-182) przewidziano w trybie konkursowym finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: digitalizację zasobów kulturowych i naukowych, które posiadają instytucje szczebla lokalnego i regionalnego oraz zapewnienie powszechnego i otwartego dostępu w postaci cyfrowej do tych zasobów.

Projekty omawianego programu operacyjnego związane z udostępnieniem zasobów naukowych muszą wykazywać kompatybilność i komplementarność z projektami realizowanymi w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014-2020 oraz interoperacyjność z realizowanymi lub planowanymi do realizacji projektami z zakresu e-administracji. Premiowane będą przedsięwzięcia, które zapewnią współdziałanie z projektami realizowanymi w latach 2007-2013. Zakup sprzętu i wyposażenia będzie możliwy tylko w przypadku udowodnienia ich niedostępności u beneficjenta oraz w przypadku ich niezbędności do realizacji celu lub celów projektu. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 10 Inwestycje w infrastrukturę społeczną, Działania 10.3 E-usługi publiczne ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 10 mln euro (Zarząd Województwa Opolskiego, 2015, s. 190), m.in. dla szkół wyższych i jednostek naukowych oraz innych podmiotów sektora publicznego i pozarządowego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego – RPOWP (Zarząd Województwa Podkarpackiego, 2015, s. 73-79) przewidziano w trybie konkursowym finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: tworzenie lub rozwój e-usług publicznych, w tym tworzenie i udostępnianie zasobów cyfrowych.

Projekty w ramach tego RPO związane z udostępnieniem zasobów cyfrowych mają na celu zapewnienie wysokiej jakości i rozszerzonego zakresu usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną. Ostatecznymi odbiorcami wsparcia w omawianym zakresie będą mieszkańcy, przedsiębiorcy, użytkownicy Internetu oraz instytucje publiczne z terenu województwa podkarpackiego. Dofinansowanie projektów w trybie konkursowym przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 2 Cyfrowe Podkarpackie, Działania 2.1 Podniesienie efektywności i dostępności e-usług ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 81 039 212 euro (Zarząd Województwa Podkarpackiego, 2015, s. 394), m.in. dla szkół wyższych i jednostek naukowych oraz innych podmiotów sektora publicznego, w tym instytucji kultury. Jednocześnie program operacyjny zakłada minimalną i maksymalną wartość wydatków kwalifikowalnych projektu, odpowiednio 500 tys. zł i 6 mln zł.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego – RPOWPL (Zarząd Województwa Podlaskiego, 2015, s. 171-193) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: digitalizację zasobów naukowych, zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego będących w posiadaniu instytucji publicznych, które mają zo-

stać udostępnione w postaci cyfrowej z założeniem ich ponownego wykorzystania związanego ze świadczeniem e-usług.

Program operacyjny zakłada m.in. konieczność dostosowania e-zasobów do potrzeb osób z dysfunkcjami i społeczności mniejszościowych jako jeden z elementów projektu. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 8 Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej, Działania 8.1 Rozwój usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną, 8.2.1 Infrastruktura przedszkolna, kształcenia zawodowego i ustawicznego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 13 681 080 euro (Zarząd Województwa Podlaskiego, 2015, s. 171-232), m.in. dla podmiotów prawnych prowadzących działalność edukacyjną (w tym państwowych wyższych szkół zawodowych).

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego – RPOWPM (Zarząd Województwa Pomorskiego, 2015, s. 135-139) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: udostępnienie zasobów materialnego i niematerialnego dziedzictwa przy pomocy nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych poprzez digitalizację zasobów oraz tworzenie nowych treści cyfrowych.

Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 8 Konwersja, Działania 8.3 Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 22 897 908 euro (Zarząd Województwa Pomorskiego, 2015, s. 201), m.in. dla szkół wyższych i instytucji kultury oraz innych podmiotów sektora publicznego i pozarządowego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego – RPOWS (Zarząd Województwa Śląskiego, 2015, s. 41-48) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: cyfryzację zasobów kulturowych, naukowych, planistycznych, geodezyjnych i kartograficznych, a także zapewnienie powszechnego, otwartego dostępu do tych zasobów.

W przypadku projektów związanych z digitalizacją zasobów naukowych i kulturowych, ich udostępnienie powinno odbywać się zgodnie z powszechnie obowiązującym prawem, a jej wykonanie powinno dotyczyć najlepszego możliwego standardu z możliwością otwierania dokumentów także w niższym standardzie, ze względu na zróżnicowaną dostępność sprzętu, w tym komputerowego, wśród użytkowników. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 2 Cyfrowe śląskie, Działania 2.1 Wsparcie rozwoju cyfrowych usług publicznych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 96 mln euro (Zarząd Województwa Śląskiego, 2015,

s. 345), m.in. dla uczelni, jednostek naukowo-badawczych posiadających osobowość prawną lub zdolność prawną, państwowych i samorządowych instytucji kultury oraz innych podmiotów sektora publicznego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego – RPOWŚW (Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, 2015, s. 1-23) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: digitalizację m.in. zasobów kulturowych i naukowych będących w posiadaniu instytucji szczebla regionalnego i/lub lokalnego oraz zapewnienie powszechnego, otwartego dostępu w postaci cyfrowej do tych zasobów.

Projekty wspierane w ramach programu operacyjnego powinny charakteryzować się niskim ryzykiem niepowodzenia realizacji i opóźnień. Ponadto, tego typu projekty powinny wykazywać się interoperacyjnością z funkcjonującymi systemami oraz komplementarnością z inwestycjami realizowanymi w ramach perspektywy finansowej 2007-2013. Dofinansowanie takich projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 7 Sprawne usługi publiczne, Działania 7.1 Rozwój e-społeczeństwa ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 34 086 206 euro (Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, 2015, s. 4), m.in. dla uczelni wyższych, szkół i uczelni artystycznych, organizacji kultury oraz innych podmiotów sektora publicznego i pozarządowego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego – RPOWWM (Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, 2015, s. 10-23) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: rozwój zasobów publicznych przez digitalizację, udostępnienie, gromadzenie i zabezpieczanie z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, zapewniający dostęp do informacji sektora publicznego m.in. w postaci bibliotek cyfrowych.

W przypadku omawianego programu operacyjnego wymagana jest m.in. interoperacyjność pomiędzy istniejącymi i planowanymi do zrealizowania usługami na poziomie regionalnym i krajowym oraz zapewnienie dostępności informacji dla osób z różnymi rodzajami dysfunkcji. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 3 Cyfrowy Region, Działania 3.1 Cyfrowa dostępność informacji sektora publicznego oraz wysoka jakość e-usług publicznych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 54 837 116 euro (Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, 2015, s. 24), m.in. dla uczelni, jednostek naukowych, instytucji kultury oraz innych podmiotów sektora publicznego i pozarządowego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego – RPOWW (Zarząd Województwa Wielkopolskiego, 2015, s. 41-50) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: rozwój cyfryzacji poprzez digitalizację zasobów naukowych, edukacyjnych, kultury i dziedzictwa regionalnego oraz geodezyjnych znajdujących się w posiadaniu instytucji szczebla lokalnego i/lub regionalnego oraz zapewnienie do nich cyfrowego dostępu o charakterze otwartym i powszechnym.

W ramach przedmiotowego programu operacyjnego w przypadku jednego konkursu beneficjent może złożyć jeden wniosek o dofinansowanie, a udostępniane zasoby po digitalizacji nie mogą być ograniczone patentami i licencjami (założenie bezpłatnego dostępu) i posiadać format tekstowy. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 2 Społeczeństwo informacyjne, Działania 2.1 Rozwój elektronicznych usług publicznych, Poddziałania 2.1.1 Rozwój elektronicznych usług publicznych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 60 mln euro (Zarząd Województwa Wielkopolskiego, 2015, s. 295), m.in. dla jednostek sektora finansów publicznych posiadających osobowość prawną oraz podmiotów sektora pozarządowego.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego – RPOWZ (Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego, 2015, s. 518-523) przewidziano finansowanie przedsięwzięć dotyczących zwiększenia dostępności informacji sektora publicznego, w tym zasobów nauki, obejmujących: digitalizację zasobów naukowych i kulturowych z zapewnieniem powszechnego dostępu w postaci cyfrowej do tych zasobów (udostępnianie w sposób otwarty i dający możliwość ponownego wykorzystania).

Program operacyjny zakłada, że utrwalenie w postaci e-zasobów ma służyć zwiększeniu ich dostępności, dotyczy zbiorów z uregulowanymi prawami autorskimi, które nie są/nie będą wielokrotnie digitalizowane. Dofinansowanie projektów przewidziano w ramach Osi Priorytetowej 9 Infrastruktura publiczna, Działania 9.10 Wsparcie rozwoju e-usług publicznych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kwocie 20 mln euro (Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego, Indykatorywny Plan Finansowy, 2015, s. 6), m.in. dla jednostek sektora finansów publicznych, instytucji kultury oraz podmiotów sektora pozarządowego.

WNIOSKI

Przegląd Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO) ze względu na dostępność środków europejskich na rozwój e-zasobów naukowych wskazuje, że wszystkie województwa w Polsce w ramach RPO zaplanowały środ-

ki na digitalizację i udostępnienie zasobów naukowych i kulturowych. Jednocześnie obecnie brak jednej, spójnej definicji e-zasobów naukowych, która obowiązywałaby we wszystkich RPO. Interesującą definicję zasobów nauki na potrzeby pierwszego konkursu w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa (POPC), który jest krajowym programem operacyjnym, przedstawiła Instytucja Pośrednicząca (IP) – Centrum Projektów Polska Cyfrowa (CPPC). Według IP zasoby nauki to „obiekty związane tematycznie z nauką lub popularyzacją nauki. Zasoby nauki mogą obejmować m.in.: publikacje naukowe, prace dyplomowe, bazy danych, repozytoria cyfrowe, portale i strony internetowe, oprogramowanie, dane badawcze i wyniki badań naukowych, statystyki, mapy i obiekty o wartości naukowej, a także wytworzone w wyniku działalności Wnioskodawcy lub Partnerów projektu książki, czasopisma oraz materiały dydaktyczne i promujące naukę” (Centrum Projektów Polska Cyfrowa, 2015). Zatem prawdopodobne wydaje się rozwiązanie, że każdy RPO będzie przedstawiał własną definicję zasobów naukowych, upowszechnianych w wersji elektronicznej na potrzeby ogłaszanych konkursów. Wspomniane wcześniej środki w ramach RPO mogą zostać pozyskane przez beneficjentów takich, jak publiczne szkoły wyższe, jak i publiczne szkoły zawodowe. Ze względu na początkowy okres realizacji poszczególnych Programów Operacyjnych w województwach naszego kraju w unijnej perspektywie finansowej 2014-2020, nie można obecnie jednoznacznie określić, które RPO zaplanowały największe środki na działania związane z udostępnianiem wiedzy w postaci e-nauki. Dokładniejsze dane związane z tym zagadnieniem będzie można uzyskać wraz z postępem realizacji omawianych programów, a szczegółowe po zakończeniu ich realizacji. W wyniku analizy i syntezy przedstawionego wcześniej materiału można jednak stwierdzić, że w 2016 r. największą potencjalną alokację środków w ramach jednego działania lub poddziałania RPO związanego z rozwojem e-zasobów naukowych, posiada województwo mazowieckie – 125708369 euro, a najmniejszą województwo opolskie – 10 mln euro. Warto porównać wspomniane środki z kwotami dostępnymi m.in. dla bibliotek w ramach działalności upowszechniającej naukę, czy też łączną alokacją środków w pierwszym i drugim konkursie 2.3.1 POPC na cyfrowe udostępnienie zasobów nauki. W pierwszym przypadku jest to kwota 40 000 036 PLN (Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, 2016), a w drugim przypadku to 183 mln PLN (Centrum Projektów Polska Cyfrowa, 2015, 2016). Środki dostępne w ramach RPO prezentują się zatem jako istotne źródło finansowania rozwoju e-zasobów nauki dostępnych dla bibliotek. Jednak najważniejszym impulsem rozwojowym poza wysokością wspomnianych środków, z których mogą skorzystać biblioteki naukowe poprzez uczelnie, w ramach których funkcjonują, jest możliwość pozyskania tych środków spoza budżetu uczelni na zwiększenie bibliotecznych zasobów elektronicznych. Warunki otrzymania dofinansowania w poszczególnych wojewódz-

twach są do siebie zbliżone, ale jednocześnie uwzględniają m.in. potrzeby lokalnych i regionalnych społeczności wyrażające się na przykład koniecznością zapewnienia dostępności do e-zasobów osobom z dysfunkcjami (standard WCAG 2.0) czy mniejszościom narodowym. Z przekonaniem można stwierdzić, że przed bibliotekami naukowymi stoi duże wyzwanie związane z możliwością pozyskania środków projektowych na budowę elektronicznego zasobu wiedzy w swoich regionach. W celu właściwego przygotowania bibliotek do pozyskiwania zewnętrznych środków dystrybuowanych z poziomu regionalnego, niezbędna jest określona metodologia działań. W pierwszej kolejności, dyrektor biblioteki akademickiej powinien powołać zespół do spraw pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój biblioteki. Skład zespołu obejmuje przedstawicieli wszystkich jednostek organizacyjnych biblioteki oraz osobę z praktycznym doświadczeniem związanym z pozyskiwaniem środków projektowych i realizacją projektów, będącą pracownikiem administracyjnym działu uczelni zajmującego się pozyskiwaniem środków zewnętrznych. Główny cel działalności zespołu to przygotowanie planu pozyskiwania środków na projekty prorozwojowe biblioteki, (w dalszej perspektywie także realizacja i monitoring projektów) obejmujący okres ich dostępności w ramach wybranych programów operacyjnych. Wspomniany plan musi być spójny z dokumentami strategicznymi wskazującymi kierunki rozwoju i działalności biblioteki, głównie takimi jak strategia rozwoju biblioteki, długofalowy plan rozwoju zasobów (elektronicznych i tradycyjnych), czy strategia rozwoju uczelni. W planie zestawia się najważniejsze potrzeby danej biblioteki z konkretnym źródłem finansowania, określa się harmonogram prac związanych z przygotowaniem wniosku projektowego, skład zespołu odpowiedzialnego za opracowanie treści finansowych i merytorycznych wniosku aplikacyjnego oraz skład personelu zarządzającego projektem w trakcie jego realizacji oraz w okresie jego trwałości. Niezbędnymi załącznikami do omawianego planu będzie informacja o wysokości i źródłach pochodzenia zabezpieczenia wkładu własnego w planowanych do realizacji projektach oraz program szkoleń osób zaangażowanych w przygotowanie i realizację projektów bibliotecznych. Plan pozyskiwania środków na projekty prorozwojowe uczelni, ze względu na prawdopodobieństwo wystąpienia zmian w zakresie kwot dofinansowania oraz zmiany w szczegółowych zasadach przyznawania dotacji unijnych, powinien być weryfikowany przez zespół do spraw pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój biblioteki co najmniej raz w miesiącu. Takie rozwiązanie wymaga znacznego nakładu pracy, ale pozwala jednocześnie na natychmiastową reakcję, istotnie zwiększającą szanse na pozyskanie finansowania rozwoju bibliotek ze środków zewnętrznych. Natomiast sam proces przygotowywania wniosku projektowego powinien zostać rozpoczęty w momencie ogłoszenia konkursu umożliwiającego ubieganie się o środki unijne, przez kilkusobowy zespół projektowy wskazany

przez dyrektora biblioteki spośród członków zespołu do spraw pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój biblioteki. Istotnym elementem w tym procesie jest uczestnictwo co najmniej członków zespołu projektowego w szkoleniach związanych z konkursem, organizowanych przez podmiot weryfikujący wnioski i przyznający wsparcie finansowe, ponieważ będzie to najlepsze źródło informacji dotyczące sposobu i formy przygotowania wniosku aplikacyjnego wysokiej jakości. Wnioski konkursowe składane są najczęściej w wersji elektronicznej za pośrednictwem lokalnego systemu informatycznego instytucji organizującej nabór wniosków i jednocześnie w wersji papierowej. Na etapie oceny formalnej i merytorycznej możliwe jest co do zasady jedno uzupełnienie wniosku w zakresie wskazanym w karcie oceny w ściśle określonym terminie i formie. Pozytywna weryfikacja formalna i merytoryczna kończy się wydaniem decyzji o przyznaniu dofinansowania i zaproszeniem do podpisania umowy. Zarówno na etapie oceny formalnej, jak i merytorycznej, wytypowany zespół projektowy powinien być przygotowany do weryfikacji, poprawienia i ponownego złożenia wniosku we właściwej formie do danej instytucji. Następnie, w przypadku sukcesu aplikacyjnego, przejmuje on odpowiedzialność za przygotowanie umowy o dofinansowanie projektu wraz z załącznikami. Po podpisaniu umowy, członkowie tego zespołu przejmują rolę nadzorujących projekt lub występują w roli personelu zarządzającego projektem, zgodnie z przyjętą wcześniej metodyką. W przypadku projektów bibliotecznych, realizowanych w sektorze publicznym, najlepszym rozwiązaniem wydaje się zastosowanie metodyki PRINCE2, której głównym założeniem jest uzyskanie konkretnych produktów projektu w określonym czasie z wykorzystaniem ograniczonych środków finansowych. Personel zarządzający projektem jest zobowiązany do realizacji danego projektu zgodnie z treścią umowy o dofinansowanie, a przede wszystkim zgodnie z zasadami dyscypliny finansów publicznych i prawem zamówień publicznych. Po zakończeniu realizacji projektu zespół projektowy przejmuje obowiązki związane z jego monitorowaniem w okresie trwałości, który w przypadku beneficjentów sektora publicznego wynosi najczęściej 5 lat. Przedstawione dotychczas prawidłowości i metodologia działań, którymi powinny kierować się biblioteki szkół wyższych realizujące projekty, pozwolą podmiotom aplikującym o dofinansowanie i realizującym przedsięwzięcia prorozwojowe finansowane ze środków unijnych, ograniczyć liczbę błędów na etapie przygotowywania projektu, jego realizacji oraz po jego zamknięciu. Należy pamiętać o tym, że przedstawione rozwiązania należy adaptować do lokalnych uwarunkowań, dopasowując na przykład liczbę osób wchodzącą w skład zespołu do spraw pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój biblioteki, do dostępnych zasobów kadrowych, a wnioskowaną kwotę dofinansowania do rzeczywistych potrzeb bibliotek. Warto zastanowić się także nad analizą konsekwencji związanych z ubieganiem się o środki z regionalnych

programów operacyjnych. Przede wszystkim biblioteki będą potrzebować środków na pokrycie wkładu własnego w projektach, który w przeważającej większości przypadków wynosi minimum 15% wydatków kwalifikowalnych projektu. Jeżeli biblioteka zaplanowała określone przedsięwzięcie w swoim budżecie i aplikuje o środki zewnętrzne, to w przypadku pozytywnej oceny wniosku i przyznania dofinansowania, generuje ona we wspomnianym budżecie oszczędności wynoszące 85% kosztów przedsięwzięcia. Zaoszczędzone środki mogą zostać jednocześnie przesunięte na inne inwestycje, których realizacja została odłożona w czasie ze względu na brak dostępnych środków finansowych. Trzeba jednak pamiętać, że w przypadku nieprawidłowej realizacji projektu, instytucja przyznająca dofinansowanie może wezwać beneficjenta do zwrotu całości lub części nieprawidłowo wykorzystanych środków, wraz z odsetkami, jak dla zaległości podatkowych. Biblioteka ubiegająca się o środki zewnętrzne ponosi zatem ryzyko finansowe związane z realizacją projektu. Zrozumiała jest zatem potrzeba zapewnienia odpowiedniego zaplecza kadrowego, które przygotuje i/lub będzie zarządzało projektem w okresie jego realizacji, jak i w okresie jego trwałości w celu zabezpieczenia beneficjenta przed naliczeniem i koniecznością zwrotu wydatków niekwalifikowalnych. Powołanie zespołu do spraw pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój biblioteki, składającego się zarówno z bibliotekarzy, jak i z osoby z doświadczeniem w realizacji projektów finansowanych ze środków zewnętrznych, będzie służyło zarówno prawidłowej realizacji merytorycznej projektu, jak i zgodnej z wymogami donatora środków. Interdyscyplinarna struktura zespołu będzie przydatna zarówno na etapie przygotowywania wniosku (transformacja bibliotecznego języka branżowego na język projektowy), jak i na etapie jego realizacji, zamykania i trwałości (w przypadku konieczności rozwiązywania problemów związanych z koniecznością modyfikacji pewnych założeń projektowych bez zmiany końcowych rezultatów i produktów projektu). Poza tym, w celu uzyskania dofinansowania należy spełnić wiele wymogów jakościowych i merytorycznych, które są weryfikowane w złożonym wniosku o dofinansowanie projektu. Najważniejsze z nich to przygotowanie i wdrożenie w ramach projektu usługi online o określonym poziomie dojrzałości (najczęściej 3 lub 4), zapewnienie interoperacyjności pomiędzy istniejącymi lub planowanymi do uruchomienia usługami, co najmniej na poziomie regionu, a także usługami planowanymi do uruchomienia w ramach projektów Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa. Nie mniej ważne są jednocześnie założenia instytucji zarządzających, wynikające m.in. z Europejskiej Strategii Interoperacyjności, Europejskich Ram Interoperacyjności i Krajowych Ram Interoperacyjności. Standardowymi założeniami w projektach dotyczących zasobów cyfrowych i ich udostępniania jest konieczność opatrywania informacji metadanymi, możliwość odczytu maszynowego, automatycznego pobierania oraz zapewnienia dostępności interfejsów pro-

gramistycznych (API). Wsparciem kadry wdrażającej projekty z zakresu e-zasobów naukowych jest możliwość finansowania z przyznanych środków unijnych (w tych RPO, które dopuściły taką możliwość), działań ukierunkowanych na zapewnienie prawidłowej realizacji projektu, takich jak: szkolenia związane z wdrażaniem aplikacji i usług, wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, rozbudową platform e-usług i baz danych czy bezpieczeństwem teleinformatycznym, co do zasady do wysokości 10% wartości wszystkich wydatków kwalifikowalnych w projekcie.

Z pełnym przekonaniem można stwierdzić, że w nowej, unijnej perspektywie finansowej 2014-2020 zostały zapewnione środki na rozwój e-zasobów naukowych i e-usług z nimi związanych dla bibliotek naukowych szkół wyższych. Należy jednak profesjonalnie przygotować się do ich pozyskania oraz zarządzania nimi w trakcie realizacji projektu, a także uwzględnić okres trwałości takiego projektu. Proponowana w niniejszym artykule metodologia działań bibliotek szkół wyższych w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych i realizacji projektów bibliotecznych odnosi się zarówno do regionalnych, jak i krajowych programów operacyjnych. Zewnętrzne źródła finansowania bibliotek odpowiadają na ich zapotrzebowanie na działania prorozwojowe, które nie mogą zostać sfinansowane wprost z budżetu uczelni. Należy jednak pamiętać, że wysokość pozyskiwanych środków oraz poziom skomplikowania projektów powinny odpowiadać doświadczeniu bibliotek w pozyskiwaniu dotacji i prawidłowej realizacji projektów.

BIBLIOGRAFIA

- CPPC (2016). *Harmonogram naboru wniosków o dofinansowanie w trybie konkursowym dla Programu Polska Cyfrowa na 2016 rok* [online]. Centrum Projektów Polska Cyfrowa. [dostęp: 24.06.2016]. Dostępny w WWW: <https://www.polskacyfrowa.gov.pl/media/20716/POPC_Harmonogram_naborow_POPC_2016_Iaktualizacja_31052016.pdf>.
- CPPC (2015). *Ogłoszenie o konkursie na dofinansowanie projektów w ramach Poddziałania 2.3.1 Cyfrowe udostępnienie informacji sektora publicznego ze źródeł administracyjnych i zasobów nauki (typ II projektu: cyfrowe udostępnienie zasobów nauki)* [online]. Centrum Projektów Polska Cyfrowa. [dostęp: 23.06.2016]. Dostępny w WWW: <<https://cppc.gov.pl/programy/popc-2/popc/nabor-wnioskow-popc-2-3-1-nauka/>>.
- MiR (2014). *Programowanie perspektywy finansowej 2014 – 2020. Umowa partnerstwa* [online]. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. [dostęp: 18.01.2016]. Dostępny w WWW: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/881/Umowa_Partnersstwa_pl.pdf>.
- PRP (2016.). *Ustawa budżetowa na rok 2016 z dnia 25 lutego 2016 r. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Pozycja 278* [online]. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. [dostęp: 22.06.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.dziennikustaw.gov.pl/du/2016/278>>.
- Zarząd Województwa Dolnośląskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osłi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego. [dostęp: 08.01.2016]. Dostępny

- w WWW: <<http://rpo.dolnyslask.pl/szczegolowy-opis-osi-priorytetowych-regionalnego-programu-operacyjnego-województwa-dolnoslaskiego-2014-2020-2>>.
- Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osii Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko Pomorskiego* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego. [dostęp: 15.01.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.mojregion.eu/index.php/rpo/prawo-i-dokumenty?mmid=29>>.
- Zarząd Województwa Lubelskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osii Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego. [dostęp: 18.01.2016]. Dostępny w WWW: <http://rpo.lubelskie.pl/dokument-22szczegolowy_opis_osi_priorytetowych_rpo.html>.
- Zarząd Województwa Lubuskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osii Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubuskiego* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego. [dostęp: 18.01.2016]. Dostępny w WWW: <<http://rpo.lubuskie.pl/-/szczegolowy-opis-osi-priorytetowych-regionalnego-programu-operacyjnego-lubuskie-2020-wersja-z-dnia-25-listopada-2015-r->>.
- Zarząd Województwa Łódzkiego (2015). *Projekt Szczegółowego Opisu Osii Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego dla Osii Priorytetowej IV – Gospodarka niskoemisyjna, VII – Infrastruktura dla usług społecznych* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego. [dostęp: 19.01.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.rpo.lodzkie.pl>>.
- Zarząd Województwa Małopolskiego (2016). *Szczegółowy Opis Osii Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego. [dostęp: 18.01.2016]. Dostępny w WWW: <http://www.rpo.malopolska.pl/o-programie/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/szczegolowy_opisu_osi_priorytetowych_regionalnego_programu_operacyjnego_województwa_malopolskiego>.
- Zarząd Województwa Mazowieckiego (2015). *Szczegółowy Opis Osii Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 (uszczegółowienie RPO WM/SZOOP)* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego. [dostęp: 19.01.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.funduszedlamazowska.eu/dokument/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/szoop-rpo-wm-2014-2020.html>>.
- Zarząd Województwa Opolskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osii Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014-2020, zakres: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego. [dostęp: 19.01.2016]. Dostępny w WWW: <http://rpo.ocrg.opolskie.pl/dokument-94-szczegolowy_opis_osi_priorytetowych_rpo.html>.
- Zarząd Województwa Podkarpackiego (2015). *Szczegółowy Opis Osii Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego. [dostęp: 19.01.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.rpo.podkarpackie.pl/index.php/dokumenty-programowe/441-szoop-rpo-wp-2014-2020-w-zakresie-europejskiego-funduszu-rozwoju-regionalnego-oraz-europejskiego-funduszu-spoledczego>>.
- Zarząd Województwa Podlaskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osii Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego. [dostęp: 19.01.2016]. Dostępny

- w WWW: <http://rpo.wrotapodlasia.pl/pl/dowiedz_sie_wiecej_o_programie/zapoznaj_sie_z_prawem_i_dokument/szczegolowy-opis-osi-priorytetowych-regionalnego-programu-operacyjnego-województwa-podlaskiego-na-lata-2014-2020.html>.
- Zarząd Województwa Pomorskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (z dnia 14 stycznia 2016 roku)* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego. [dostęp: 19.01.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.rpo.pomorskie.eu/-/szczegolowy-opis-osi-priorytetowych-rpo-wp-2014-2020>>.
- Zarząd Województwa Śląskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego. [dostęp: 19.01.2016]. Dostępny w WWW: <http://rpo.slaskie.pl/dokument/szoop_rpowsl_2014_2020_2212201>.
- Zarząd Województwa Świętokrzyskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osi Priorytetowej 7. Sprawne Usługi Publiczne Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego. [dostęp: 20.01.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.2014-2020.rpo-swietokrzyskie.pl/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/dokumenty-regionalne/item/159-szczegolowy-opis-osi-priorytetowych-rpows-na-lata-2014-2020>>.
- Zarząd Województwa Warmińsko – Mazurskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osi Priorytetowej Cyfrowy Region Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko – Mazurskiego na lata 2014-2020* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko – Mazurskiego. [dostęp: 20.01.2016]. Dostępny w WWW: <<http://rpo.warmia.mazury.pl/plik/206/szczegolowy-opis-osi-priorytetowych-regionalnego-programu-operacyjnego-województwa-warmińsko-mazurskiego-na-lata-2014-2020>>.
- Zarząd Województwa Wielkopolskiego (2015). *Regionalny Program Operacyjny Województwa Wielkopolskiego na lata 2014-2020, Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Programu Operacyjnego (Uszczegółowienie WRPO 2014+)* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Wielkopolskiego. [dostęp: 20.01.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.wrpo.wielkopolskie.pl/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/433>>.
- Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego (2015). *Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020. Pomorze Zachodnie. Perspektywa 2020* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego. [dostęp: 20.01.2016]. Dostępny w WWW: <http://www.rpo.wzp.pl/sites/default/files/pliki/soop_40_16122015.pdf>.
- Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego, Indykatywny Plan Finansowy (2015). *Indykatywny Plan Finansowy (wydatki kwalifikowalne w EUR) Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020. Pomorze Zachodnie. Perspektywa 2020* [online]. Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego. [dostęp: 20.01.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.rpo.wzp.pl/o-programie/poznaj-program-regionalny-i-jego-zasady/osie-priorytetowe>>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 24 czerwca 2016 r.

JACEK WILLECKI
Biblioteka Politechniki Poznańskiej
The Library of Poznan University of Technology
Reference Services
e-mail: jacek.willecki@put.poznan.pl

**THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC E-RESOURCES
IN UNIVERSITY LIBRARIES FINANCED WITH EUROPEAN
UNION FUNDS WITHIN REGIONAL OPERATIONAL PROGRAMS
(PERIOD 2014-2020)**

KEYWORDS: Scientific e-resources. University libraries. European Union funds for the development of scientific resources. Financial framework 2014-2020.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The author presents possibilities of financing the development of scientific e-resources in university libraries with funds available from 16 Regional Operational Programs for the period 2014-2020 in Poland. **Research methods** – The analysis and synthesis of detailed descriptions of priority axes of the programs in question was used, taking into consideration objectives, rules and conditions for financing projects on e-resources available to university libraries. **Results/Conclusions** – The research showed the availability of European Union funds for the development of scientific and cultural e-resources in all Polish regions and specified main requirements meeting of which should increase the chances of a given institution to obtain funds from the bodies running the operational programs.

EDYTA STRZELCZYK
Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej
e-mail: E.Strzelczyk@bg.pw.edu.pl

JAK NAS OCENIAJĄ UŻYTKOWNICY? BADANIE SATYSFAKЦИИ UŻYTKOWNIKÓW BIBLIOTEK SYSTEMU BIBLIOTECZNO- -INFORMACYJNEGO POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

Edyta Strzelczyk ukończyła studia magisterskie w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych oraz studia licencjackie na kierunku socjologia na Uniwersytecie Warszawskim. Od 2011 r. pracuje jako bibliotekarz w Oddziale Udostępniania i Przechowywania Zbiorów w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej. Jej zainteresowania zawodowe skupiają się wokół statystyki bibliotecznej oraz analizy efektywności i jakości pracy bibliotek. Jest członkiem Zespołu SBP ds. Analizy Funkcjonowania Bibliotek. Najważniejsze publikacje: Wzmocnione publikacje: nowy model wsparcia komunikacji naukowej. *Zagadnienia Informacji Naukowej* 2015, nr 1, s. 44-58; *Enhancing scholarly communication. National initiatives to manage research data in the V4 countries* [online]; Nowa jakość w badaniach użytkowników bibliotek. *Bibliotekarz* 2015, nr 1, s. 12-15. Jak przeprowadzić badania satysfakcji użytkowników biblioteki? Poradnik dla bibliotekarzy. W: *Analiza Funkcjonowania Bibliotek*. Warszawa, 2014. [online]; Potrzeby szkoleniowe bibliotekarzy w zakresie statystyki bibliotecznej. *Biuletyn EBIB* 2014, nr 8 (153), [online]; *Sprawozdanie Zespołu ds. oceny funkcjonowania Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Politechniki Warszawskiej*, Warszawa 2012.

SŁOWA KLUCZOWE: Satysfakcja użytkowników bibliotek. Badania użytkowników bibliotek. Analiza Funkcjonowania Bibliotek. Wskaźnik satysfakcji użytkowników bibliotek. Potrzeby użytkowników bibliotek.

ABSTRAKT: Teza/cel – Badanie satysfakcji użytkowników bibliotek jest jednym z ważnych elementów służących ocenie funkcjonowania Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Politechniki Warszawskiej. Celem badania było określenie jakości pracy całego systemu poprzez ocenę działań poszczególnych jednostek składowych. **Metody** – Jakość pracy została wyznaczona poprzez zmierzenie poziomu zadowolenia użytkowników z funkcjonowania poszczególnych instytucji oraz konkretnych usług, zasobów i form pracy. W tym celu został wyznaczony globalny wskaźnik satysfakcji użytkowników oraz szczegółowe wskaźniki satysfakcji. Było to badanie ankietowe przeprowadzone za pomocą kwestionariusza ankiety do samodzielnego wypełnienia. **Wyniki i wnioski** – W artykule przedstawiono sposoby analizy uzyskanych danych oraz najważniejsze wyniki i wnioski. Oceny użytkowników pozwoliły na wskazanie mocnych i słabych stron działania instytucji oraz systemu. Identyfikacja sposobów korzystania z bibliotek oraz potrzeb i oczekiwań odbiorców usług bibliotecznych stworzyła punkt wyjścia do poprawy istniejącej oraz tworzenia nowej oferty.

WPROWADZENIE

Badanie satysfakcji użytkowników bibliotek Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Politechniki Warszawskiej (SBI PW) jest jednym z elementów oceny funkcjonowania całego systemu. Ocena ta została dokonana z punktu widzenia odbiorców usług oraz zasobów, czyli użytkowników bibliotek. Jest to subiektywna opinia poszczególnych osób wyrażona na podstawie dotychczasowych doświadczeń oraz oczekiwań skondensowana do zbiorowych danych mających na celu ukazanie ogólnych preferencji oraz tendencji. Pierwsze badanie tego typu przeprowadzono w bibliotekach SBI PW w okresie październik-grudzień 2011 r. Podczas analiz danych uzyskanych w bieżącym badaniu (w 2015 r.) dokonano porównań z wynikami uzyskanymi w poprzednim badaniu.

CEL I PROBLEMY BADAWCZE

Zasadniczym celem badania było określenie jakości pracy całego systemu poprzez ocenę działań poszczególnych jednostek składowych SBI PW. Jakość pracy została wyznaczona poprzez zmierzenie poziomu zadowolenia użytkowników z funkcjonowania poszczególnych instytucji jako całości oraz konkretnych usług, zasobów i form pracy. W tym celu został wyznaczony globalny wskaźnik satysfakcji użytkowników oraz szczegółowe wskaźniki satysfakcji. Miary te mają wyznaczać poziom zadowolenia użytkowników i tym samym określać bieżący stan funkcjonowania instytucji składowych oraz systemu jako całości. Oceny użytkowników pozwoliły na wskazanie mocnych i słabych stron działania instytucji oraz systemu. Identyfikacja sposobów korzystania z bibliotek oraz potrzeb i oczekiwań odbiorców usług bibliotecznych stała się punktem wyjścia do poprawy istniejącej oraz tworzenia nowej oferty.

Jako cele badań obrano:

1. Opis sposobów korzystania z biblioteki poprzez wskazanie celów odwiedzin, najczęściej wykorzystywanych zasobów i częstotliwości odwiedzin.
2. Ocenę całości funkcjonowania biblioteki.
3. Oceny poszczególnych aspektów pracy biblioteki: zbiorów (drukowanych i elektronicznych), zasad wypożyczeń (czas realizacji zamówień, okres wypożyczenia, liczba egzemplarzy), usług informacyjnych (tradycyjnych form informowania o zbiorach i usługach, informowanie przez stronę WWW), pracowników (kultura obsługi, kompetencje, dyspozycyjność), oferty edukacyjnej i kulturowej, aspektów organizacyjnych (warunków lokalowych i oznakowania, godziny otwarcia, wyposażenia w sprzęt komputerowy, sprzęt do kopiowania, dostęp do Internetu).
4. Cechy społeczno-demograficzne użytkowników.

METODA BADAŃ, POPULACJA I PRÓBA BADAWCZA

Badanie satysfakcji użytkowników bibliotek SBI PW zostało przeprowadzone zgodnie z metodologią opracowaną przez Zespół SBP ds. funkcjonowania bibliotek¹. Było to badanie ankietowe realizowane za pomocą kwestionariusza ankiety do samodzielnego wypełnienia.

Badaniem zostali objęci użytkownicy bibliotek SBI PW:

1. Zarejestrowani w systemie bibliotecznym Aleph.
2. Przychodzący osobiście do bibliotek (zarówno ci posiadający konto biblioteczne, jak i nieposiadający konta).
3. Odwiedzający strony internetowe bibliotek, wydziałów, instytutów.
4. Korzystający zdalnie lub bezpośrednio z zasobów i usług bibliotecznych.

W celu określenia struktury populacji badawczej przyjęto jako podstawę dalszych analiz aktywnych użytkowników bibliotek SBI PW posiadających konto biblioteczne. Jako użytkownika aktywnego zdefiniowano osobę, która w 2014 r. wypożyczyła, zwróciła lub prolongowała co najmniej jedną książkę w bibliotece SBI PW. Według założonych kryteriów liczebność populacji badawczej wynosi 23 364 użytkowników². Przyjęto, iż należy uzyskać opinie od minimum 3000 użytkowników, ostatecznie ankietę wypełniło 3084 respondentów. Dobór próby badawczej został przeprowadzony w oparciu o dostępność badanych. Jest to metoda doboru, która pozwala w sposób w miarę szybki i skuteczny uzyskać wymaganą liczbę ankiet, jednak nie zapewnia reprezentatywności danych. Aby określić reprezentatywność próby badawczej, przeprowadzono analizy polegające na przyrównaniu struktury próby badawczej zróżnicowanej wg statusu do struktury populacji zróżnicowanej wg tego samego kryterium (Tab. 1).

¹ Oficjalna strona projektu AFB: <<http://afb.sbp.pl/strona-glowna>>.

² Dane wygenerowane z systemu Aleph.

Założono, iż w sytuacji gdy udziały procentowe poszczególnych kategorii w próbie badawczej nie różnią się o więcej niż 5% od udziałów procentowych tych samych kategorii w populacji, próbę można uznać za reprezentatywną. Dla badań zrealizowanych w bibliotekach SBI PW grupa studentów okazała się grupą niedoszacowaną (kategoria ta pojawiła się rzadziej w próbie niż w populacji o 12%), a grupa pracowników kategorią przeszacowaną (pojawiała się częściej o 6,04%). W pozostałych kategoriach różnice te były mniejsze niż 5%, zatem można stwierdzić, iż uzyskana próba jest zbliżona do próby reprezentatywnej względem kryterium statusu użytkownika.

Zebrane w badaniu ankiety zostały podzielone na 3 grupy odpowiadające poszczególnym typom bibliotek. Porównując udział procentowy ankiet dotyczących określonej grupy bibliotek oraz liczebność obsługiwanej populacji można stwierdzić, iż uzyskano 6% nadwyżkę opinii dotyczącej BG i filii, 10% niedobór ankiet z grupy bibliotek wydziałowych oraz 4% nadwyżkę ankiet z grupy bibliotek instytutowych.

Przy liczebności populacji badawczej równej 23 364 użytkowników oraz uzyskanej próbie badawczej liczącej 3084 respondentów można z blisko 99% prawdopodobieństwem wnioskować o tym, iż wyniki z populacji nie różniłyby się od wyników uzyskanych z próby o więcej niż 2%.

Tabela 1

Analiza reprezentatywności próby badawczej.

struktura	populacja (%)	próba (%)
Student	91,63	79,42
Słuchacz studiów podyplomowych	0,48	1,15
Doktorant	2,64	5,86
Pracownik PW	4,68	10,72
Inny	0,58	2,85

Źródło: oprac. własne.

Tabela 2

Porównanie liczby uzyskanych ankiet z liczebnością obsługiwanej populacji w trzech grupach bibliotek zróżnicowanych wg typu.

Nazwa biblioteki	próba badawcza		populacja
	liczba ankiet	% udział ankiet	obsługiwana populacja (%)
Biblioteka Główna i jej filie	1444	46,82	40,23
Biblioteki Wydziałowe	1316	42,67	52,07
Biblioteki Instytutowe	324	10,51	6,57

Źródło: oprac. własne.

ZBIERANIE DANYCH

Badanie rozpoczęto 23.02.2015 r., wraz z początkiem semestru letniego roku akademickiego 2014/2015. Zbieranie danych zakończono 17.05.2015 r., zatem badanie trwało nieco ponad dwa i pół miesiąca. Miejscem jego realizacji były wszystkie biblioteki wchodzące w skład systemu SBI PW. Każda z bibliotek otrzymała określoną liczbę (proporcjonalną do wielkości obsługiwanego populacji) czystych kwestionariuszy ankiet z zadaniem dystrybuowania różnymi kanałami (osobiste rozdanie, droga elektroniczna) wśród swoich użytkowników. Biblioteki miały zebrać wyznaczoną im lub większą liczbę ankiet. Jedynie części bibliotek udało się zrealizować wyznaczony cel. Około 45% bibliotek uczestniczących w badaniu zebrało liczbę ankiet zbliżoną do wymaganej.

ANALIZA WYNIKÓW

Użytkownicy bibliotek

Punktem wyjścia do dalszych analiz było określenie cech społecznych i demograficznych osób korzystających z bibliotek SBI PW. Założono, iż cechy te różnicują zachowania konsumenckie użytkowników bibliotek. Postawiono hipotezę, iż inne potrzeby i oczekiwania dotyczące bibliotek ma każda z grup wytypowana wg kryterium statusu. Inne zachowania i oczekiwania mają studenci zróżnicowani wg typu studiów oraz czasu studiowania, inne pracownicy, jeszcze inne doktoranci czy osoby niezwiązane z PW. Celem dalszych analiz było sprawdzenie, czy te różnice faktycznie istnieją i jak się kształtują.

Kolejną zmienną, która może wpływać na korzystanie z biblioteki, jest aktywność użytkownika określana jako częstotliwość odwiedzin fizycznych lub wirtualnych. Postawiono pytanie, czy aktywność użytkowników wpływa na sposób i formę korzystania z bibliotek oraz ich ocenę.

Można wyróżnić użytkowników aktywnych – korzystających co najmniej kilka razy w miesiącu (w próbie badawczej jest ich 53%), umiarkowanych – korzystających co najmniej kilka razy w roku, ale nie częściej niż raz w miesiącu (41%) oraz sporadycznych użytkowników – korzystających raz w roku lub rzadziej (6%). Zgromadzono zatem w większości opinie od aktywnych użytkowników, zdecydowanie mniej jest opinii osób korzystających sporadycznie. Wynika to ze specyfiki przeprowadzonych badań, a zwłaszcza z techniki doboru próby opartej na dostępności badanych. W dalszej części analiz zostało zbadane, czy nadreprezentacja użytkowników aktywnych w stosunku do sporadycznych bywalców biblioteki zaburza wyniki badań.

Zestawiono ze sobą zmienne status i aktywność, aby zbadać czy zmienna status użytkownika (zmienna niezależna) wpływa na zmienną aktywność korzystania (zmienna zależna). W grupie studentów i doktorantów najwięcej jest aktywnych użytkowników. W pozostałych grupach przeważają

użytkownicy umiarkowani. Najwięcej sporadycznych użytkowników jest wśród słuchaczy studiów podyplomowych oraz kategorii innych użytkowników. Nie zaobserwowano współzależności pomiędzy tymi zmiennymi.

Rozpatrując aktywność użytkowników zróżnicowaną wg typu danej instytucji zauważamy, iż zarówno w Bibliotece Głównej i jej filiach, jak i w bibliotekach wydziałowych dominują użytkownicy aktywni, w bibliotekach instytutowych użytkownicy umiarkowani, ale też w tym typie instytucji jest najwięcej sporadycznych użytkowników.

Globalny wskaźnik satysfakcji użytkowników

Wyznaczenie globalnego wskaźnika satysfakcji użytkowników pozwoliło na skondensowaną ocenę jakości pracy biblioteki poprzez określenie poziomu zadowolenia z jej usług osób korzystających. Wskaźnik ten liczony jest jako średnia arytmetyczna ze wszystkich wystawionych ocen na skali 1-5. Globalny wskaźnik satysfakcji użytkowników dla bibliotek SBI PW wynosi 4,47, można zatem określić tę ocenę jako dobrą z plusem. Rozkład ocen w poszczególnych typach instytucji jest do siebie zbliżony, zwłaszcza w przypadku bibliotek wydziałowych i instytutowych. BG i filie uzyskały więcej ocen przeciętnych, mniej ocen pozytywnych i tym samym nieco niższą średnią globalną ocenę (Tab. 3).

W badaniu satysfakcji użytkowników przeprowadzonym w 2011 r. także zapytano o ogólny poziom zadowolenia z usług bibliotecznych³. Uzyskane oceny były nieco niższe od tych otrzymanych w 2015 r. Można

Tabela 3

Oceny całości funkcjonowania bibliotek wg typu instytucji

Oceny \ typ instytucji	SBI PW		BG		Wydz.		Inst.	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
1	20	0,65	9	0,63	9	0,69	2	0,62
2	48	1,56	22	1,55	24	1,85	2	0,62
3	166	5,41	116	8,16	43	3,31	7	2,17
4	1059	34,52	614	43,21	349	26,87	96	29,81
5	1749	57,01	660	46,45	874	67,28	215	66,77
Brak odpowiedzi	16	0,52	23	1,59	17	1,29	2	0,62
Suma	3042	100,00	1421	100,00	1299	100,00	322	100,00
Globalny wskaźnik 2015	4,47		4,33		4,58		4,61	
Wskaźniki 2011	3,91		3,92		3,78		4,18	
Odchylenie standardowe	0,73		0,74		0,71		0,63	

Źródło: oprac. własne.

³ Pytanie brzmiało: W jakim stopniu jest Pan(i) usatysfakcjonowany z funkcjonowania biblioteki? Wariantów odpowiedzi było także 5: *w pełni usatysfakcjonowany, w bardzo dobrym, zadowalającym, niewystarczającym, w ogóle nie jestem usatysfakcjonowany*. Przyrównano je kolejno do ocen 5-1 i wyliczono średnią arytmetyczną.

zatem przypuszczać, iż od poprzedniego badania jakość funkcjonowania biblioteki się polepszyła. Wyższe oceny otrzymały wszystkie typy bibliotek, największą poprawę zanotowały biblioteki wydziałowe (0,8 punktu).

W poszczególnych grupach użytkowników bibliotek wyodrębnionych wg statusu oceny kształtują się w sposób różnorodny. Najwyższe oceny wystawiali pracownicy (4,63), w tym nauczyciele akademicki (4,63) nieco lepiej niż niebędący nauczycielami akademickimi (4,61). Najbardziej krytyczni w swych ocenach byli doktoranci (4,35). Studenci oceniali na średnio 4,47, podyplomowi nieco lepiej (4,58).

Poddając szczegółowej analizie oceny wystawiane przez użytkowników biblioteki różniących się od siebie stopniem aktywności można stwierdzić, iż osoby korzystające częściej z biblioteki wystawiały lepsze oceny niż osoby korzystające rzadziej. Średnia arytmetyczna z ocen jest malejąca w stosunku do spadku aktywności korzystania z biblioteki. Osoby rzadziej korzystające częściej wystawiały oceny negatywne niż aktywni użytkownicy.

Wskaźniki szczegółowe satysfakcji użytkowników

Szczegółowe wskaźniki satysfakcji użytkowników są to średnie arytmetyczne z ocen wystawionych na skali 1-5 dla poszczególnych usług, zasobów i form funkcjonowania bibliotek. Ocenie poddano: aspekty organizacyjne pracy bibliotek (punkty 1-3), zbiory (5, 6), zasady wypożyczeń (7a-7c), pracowników (4a-4c), usługi informacyjne (8,11) edukacyjne (10), kulturowe (9), wyposażenie w sprzęt (12, 13). Dodatkowo do skali ocen dodano wariant odpowiedzi *ND* – *nie dotyczy*, który oznaczał stopień niewykorzystania lub nieznajomości danej usługi. Szczegółowe wskaźniki satysfakcji pozwalają na dokładniejsze analizy konkretnych obszarów działalności bibliotek, identyfikację mocnych i słabych stron. Liczba odpowiedzi *ND* umożliwia wskazanie tych obszarów, które przez użytkowników były wykorzystywane w najmniejszym zakresie, które mogły być mało znane i rozpoznawalne (Tab. 4).

Najwyższą ocenę uzyskali pracownicy biblioteki, a zwłaszcza ich kultura obsługi, najniżej oceniono wydarzenia kulturalne. Można zauważyć, iż wydarzenia kulturalne oraz oferta edukacyjna są to elementy, dla których liczba odpowiedzi *ND* przekracza 60%. Oznacza to, że były one w małym zakresie wykorzystywane przez użytkowników bibliotek. Znaczna część respondentów nie korzysta z tych usług, nie zna ich lub nie wie o ich istnieniu. Być może potrzebna jest większa promocja tych usług. We wszystkich przypadkach, gdzie udział odpowiedzi *ND* jest większy niż 10%, należy zastanowić się nad przyczynami nieznajomości lub niewykorzystywania usług przez użytkowników. Zatem pojawia się pytanie, czy ta część użytkowników, która nie korzysta z: zasobów elektronicznych, witryny inter-

Tabela 4

Szczegółowe wskaźniki funkcjonowania bibliotek dla poszczególnych typów instytucji

		SBI PW		BG		Wydz.		Inst.	
		średnia ocena	% udział ND	średnia ocena	% udział ND	średnia ocena	% udział ND	średnia ocena	% udział ND
1	warunki lokalowe i czytelność oznakowania w bibliotece	4,33	3,11	4,23	3,24	4,41	2,79	4,44	3,82
2	wyposażenie biblioteki (umeblowanie, dostępność i jakość sprzętu)	4,14	2,49	4,08	2,64	4,17	1,82	4,27	4,47
3	godziny otwarcia	4,25	1,02	4,20	1,25	4,31	0,72	4,17	1,27
4a	kultura obsługi (życzliwość, nastawienie, pomoc)	4,74	1,73	4,60	2,13	4,83	0,95	4,93	3,16
4b	kompetencje pracowników	4,73	4,67	4,61	6,33	4,82	3,01	4,90	4,10
4c	dyspozycyjność pracowników	4,65	4,88	4,53	7,91	4,74	1,98	4,77	3,49
4	zbiory drukowane, np. książki, czasopisma (kompletność, przydatność, liczba egzemplarzy, aktualność itp. w stosunku do oczekiwań)	4,06	9,39	3,92	10,33	4,14	9,40	7,32	5,19
5	zasoby elektroniczne (kompletność, aktualność baz danych, czasopism, książek itp. w stosunku do oczekiwań)	4,04	29,26	3,90	31,83	4,15	25,06	4,19	35,34
7a	czas realizacji zamówienia	4,58	5,40	4,44	5,53	4,67	4,86	4,83	6,98
7b	dopuszczalna liczba egzemplarzy	4,11	5,30	3,98	6,06	4,17	3,97	4,45	7,40
7c	dopuszczalny okres wypożyczeń	4,04	3,52	3,81	4,28	4,15	2,31	4,54	5,11
8	usługi informacyjne (informowanie o zbiorach, wyszukiwanie zbiorów i informacji)	4,27	10,86	4,03	13,83	4,40	8,25	4,60	8,33
9	wydarzenia kulturalne organizowane przez bibliotekę (np. wystawy)	3,57	67,85	3,50	69,28	0	0	4,09	53,19
10	oferta edukacyjna (szkolenia, kursy, warsztaty, seminaria, itp. organizowane przez bibliotekę)	3,74	61,71	3,47	70,66	3,97	45,86	4,18	56,25
11	witryna internetowa biblioteki (przydatność, zakres, aktualność i czytelność zamieszczonych informacji)	4,11	13,50	3,94	13,57	4,36	13,41	0	0
12	możliwość korzystania z komputerów i Internetu dostępnych w bibliotece	4,03	23,85	3,84	25,61	4,20	18,11	4,28	50,34
13	możliwość korzystania z urządzeń kopiujących (np. ksero, drukarki, skanera)	3,88	36,29	3,83	39,18	3,97	29,60	4,08	40,00

Źródło: oprac. własne.

netowej, sprzętu komputerowego, Internetu lub urządzeń kopiujących, nie robi tego, gdyż nie ma potrzeby, czy też nie wie o takiej możliwości.

Pomiędzy poszczególnymi instytucjami określonymi wg typu nie istnieją znaczące różnice w ocenach. Podobnie, jak przy globalnym wskaźniku satysfakcji, najbardziej krytycznie została oceniona BG i jej filie.

Nie zaobserwowano istotnych różnic pomiędzy ocenami wystawianymi przez różne grupy użytkowników. Tendencja jest podobna jak przy ocenach globalnych: pracownicy oceniali najlepiej (w 15 aspektach na 17), doktoranci najbardziej krytycznie (w 8 przypadkach na 17). Studenci byli dosyć umiarkowani w swoich ocenach, tzn. z reguły stawiali oceny najbardziej zbliżone do wartości średnich. Słuchacze studiów podyplomowych wyjątkowo nisko

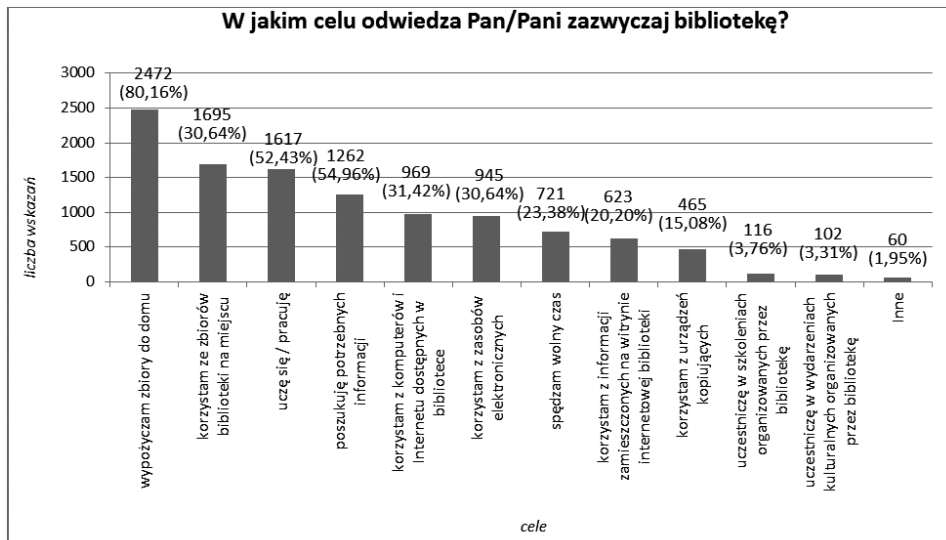

Wykres 1. Zestawienie szczegółowych wskaźników funkcjonalności bibliotek za lata 2011 i 2015
Źródło: oprac. własne.

ocenili strony WWW bibliotek, a doktoranci – wydarzenia kulturalne. Pracownicy PW spośród wszystkich grup najlepiej ocenili pracowników bibliotek.

W przypadku częstotliwości odwiedzin nie sprawdza się zasada zaobserwowana w globalnym wskaźniku satysfakcji mówiąca o tym, iż im rzadziej ktoś przychodzi do biblioteki, tym większe jest prawdopodobieństwo wystawienia niższych ocen. Rozkład zmiennych jest w przypadku ocen szczegółowych bardziej niejednorodny. Najwięcej najniższych ocen wystawiali użytkownicy przychodzący sporadycznie (rzadziej niż raz w roku) – 13 na 17 przypadków, zastanawiające jest jednak to, że najczęściej najlepszych ocen także wystawiali użytkownicy z kategorii określanej jako sporadyczni, czyli odwiedzający bibliotekę przynajmniej raz w roku (10 na 17 przypadków).

W badaniu z 2011 r. także poddano szczegółowej ocenie szereg elementów z obszaru funkcjonowania bibliotek. Nie wszystkie aspekty pokrywały się z tymi ocenianymi w 2015 r., jednak na wykresie 1 zaprezentowano porównanie części wspólnych z obu ankiet. Niemal wszystkie oceniane elementy wypadły lepiej w 2015 r. niż 4 lata wcześniej. Jedynie księgozbiór został oceniony nieco słabiej. Największy postęp nastąpił przy ocenie korzystania z urządzeń kopiujących, komputerów i Internetu. Można zatem stwierdzić, iż doświadczenia ubiegłych badań, gdzie dużo krytycznych uwag odnosiło się do wyposażenia w sprzęt komputerowy i kopiujący, zostały uwzględnione w planowaniu działań i wprowadzono zmiany, które następnie zostały zauważone i docenione.

Wykres 2. Cele odwiedzin bibliotek

Źródło: oprac. własne.

Cele odwiedzin biblioteki

Istotnym elementem przygotowania oferty bibliotecznej jest wiedza dotycząca tego, z jakich usług najczęściej korzystają użytkownicy. Pytanie o cele osobistych i wirtualnych odwiedzin biblioteki dostarczyło informacji o usługach najpopularniejszych i tych w znacznie mniejszym stopniu wykorzystywanych. Dane te umożliwiły wyznaczenie właściwych kierunków działań, skupienie się na usługach najbardziej pożądanym i rozwój tych użytkowanych dotychczas w niewystarczającym stopniu. Usługą wskazywaną jako najczęściej wykorzystywaną przez największą liczbę respondentów jest wypożyczanie książek do domu. Nieco ponad 80% wszystkich respondentów zaznaczyło ten wariant odpowiedzi (Wykr. 2). Dwie kolejne, najczęściej wskazywane opcje, związane są z wykorzystywaniem biblioteki jako przestrzeni do nauki i pracy z własnymi materiałami lub tymi dostępnymi w bibliotece. Najrzadziej wskazywanymi celami odwiedzin biblioteki było korzystanie z usług szkoleniowych i kulturalnych. Potwierdzona została tym samym obserwacja dokonana przy analizie wskaźników szczegółowych satysfakcji użytkowników, gdzie pojawiła się duża liczba zaznaczeń ND przy ocenie tych elementów.

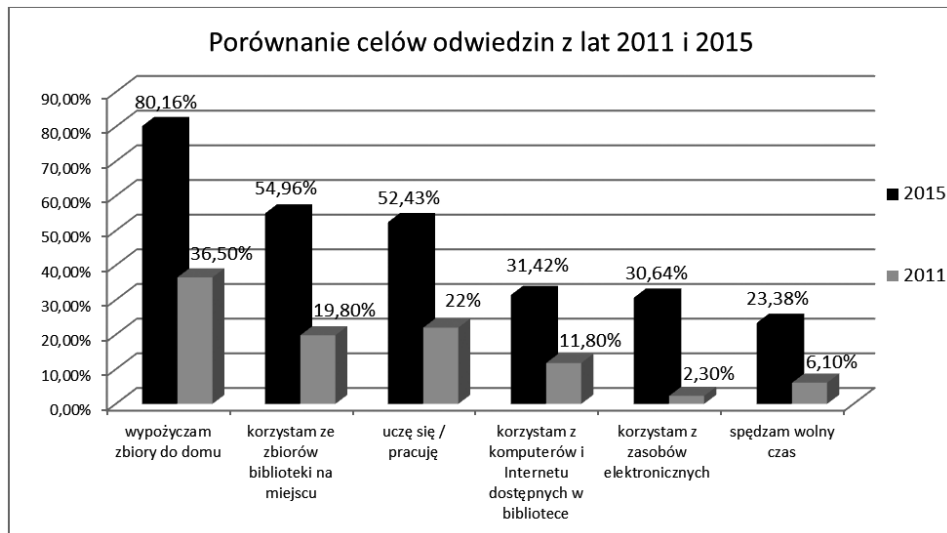
We wszystkich bibliotekach niezależnie od ich typów najczęściej padająca odpowiedź była jednakowa: wypożyczanie książek. W bibliotekach instytutowych i wydziałowych wykorzystanie przestrzeni bibliotecznej było nieco częstsze niż w BG i filiach. W bibliotekach specjalistycznych częściej użytkownicy korzystają ze zbiorów dostępnych na miejscu niż w BG i fi-

liach, w tej ostatniej grupie natomiast częściej użytkownicy wykorzystują przestrzeń biblioteki jako miejsce do nauki i pracy. W bibliotekach instytutowych zdecydowanie mniejsza jest dostępność komputerów i Internetu niż w pozostałych grupach.

Niezwykle ciekawą kwestią jest analiza celów odwiedzin względem poszczególnych grup użytkowników zróżnicowanych wg statusu. Umożliwia to odpowiedź na pytanie, czy poszczególne typy użytkowników różnią się między sobą w sposobie korzystania z biblioteki. Średnia liczba typowanych celów odwiedzin we wszystkich grupach jest zbliżona zarówno do siebie nawzajem, jak i do ogólnej średniej liczby celów odwiedzin (3,58). Niezależnie od typu użytkownicy wskazywali w największej liczbie jako główny cel odwiedzin wypożyczenie książek do domu. Nieco ponad 80% doktorantów i studentów zaznaczała ten motyw przyjscia do biblioteki. Studenci w drugiej kolejności podawali, iż odwiedzają bibliotekę w celu nauki/pracy. Odpowiedź ta padała zdecydowanie rzadziej w pozostałych grupach. Korzystanie ze zbiorów biblioteki na miejscu niemal we wszystkich grupach użytkowników (poza studentami, gdzie był to trzeci najczęściej wybierany cel) było wskazywane jako drugi najczęstszy cel odwiedzin. Doktoranci, pracownicy i użytkownicy z grupy Inni częściej zaznaczali poszukiwanie informacji jako cel przyjscia niż studenci (także podyplomowi). Doktoranci i pracownicy częściej niż inne grupy typowali wykorzystywanie zasobów elektronicznych. Pracownicy najrzadziej spośród pozostałych grup korzystają w bibliotekach z komputerów i Internetu, najczęściej studenci. Podobnie sprawa kształtuje się w przypadku spędzania czasu wolnego w bibliotece.

Wydaje się zatem, iż status użytkowników nie jest zmienną w sposób istotny różnicującą cele odwiedzin w bibliotekach SBI PW. Można dostrzec, iż w każdej z wytypowanych grup nieco odmiennie kształtuje się hierarchia najczęściej wskazywanych celów, lecz różnice te nie są na tyle wyraźne, by uzasadniały różnicowanie przygotowywanej oferty bibliotecznej dla poszczególnych typów użytkowników.

Poddając bardziej szczegółowym analizom cele odwiedzin ze względu na częstotliwość przyjscia do biblioteki można stwierdzić, w jaki sposób korzystają z biblioteki użytkownicy aktywni, a jak osoby przychodzące jedynie sporadycznie. Zauważyć można, iż osoby aktywniejsze wskazują średnio więcej celów odwiedzin niż osoby mniej aktywne – wyraźna tendencja malejąca. Osoby najbardziej aktywne, odwiedzające bibliotekę kilka razy w tygodniu zaznaczały średnio blisko 5 celów, podczas gdy osoby sporadycznie korzystające średnio 2 cele. Respondenci najaktywniejsi w największej liczbie wskazywali jako główny cel naukę i pracę, na drugim miejscu wypożyczenie do domu. W pozostałych grupach użytkowników wyznaczonych wg aktywności to właśnie wypożyczenia do domu były najliczniej określonym motywem. Można zauważyć, iż to, ile celów zostanie wybranych, jest zależne od aktywności. Większa jest liczba wskazań celów w grupach użyt-

Wykres 3. Porównanie celów odwiedzin w badaniach z roku 2011 i 2015

Źródło: oprac. własne.

kowników bardziej aktywnych i liczba ta spada wraz ze zmniejszaniem się poziomu aktywności. Można zatem mówić o zależności pomiędzy liczbą typowanych celów a aktywnością korzystania z biblioteki.

W badaniu użytkowników przeprowadzonym w 2011 r. również zapytano o cele odwiedzin. W kafeterii odpowiedzi znalazło się wówczas mniej wariantów niż w 2015 r., jednak można porównać ze sobą liczby wskazań dotyczące pokrywających się elementów. W 2011 r. średnio zaznaczano zdecydowanie mniej celów odwiedzin (ok. 2) niż w 2015 r., może świadczyć to o tym, iż obecnie użytkownicy bardziej kompleksowo wykorzystują ofertę biblioteczną korzystając z większej liczby usług. W obydwu analizowanych latach kolejność odpowiedzi najliczniej wskazywanych była podobna (Wykr. 3).

Wykorzystywane zasoby

W ankiecie zadano pytanie o najczęściej wykorzystywane zasoby. Nieco ponad 90% respondentów wskazało, iż najczęściej korzysta z książek tradycyjnych. Trzy razy rzadziej zaznaczano drugie w kolejności zasoby elektroniczne (27%) i tradycyjne czasopisma (27%). Z prac dyplomowych korzysta 13% respondentów, z norm – 12%, ze zbiorów specjalnych – 2%.

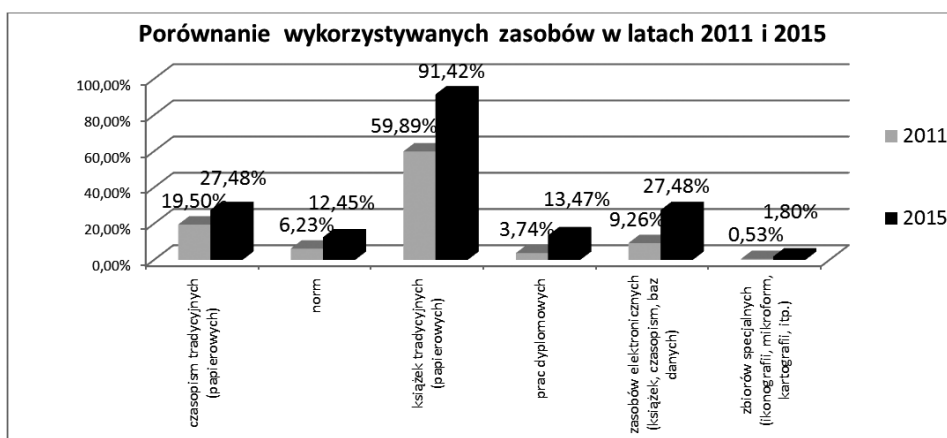
Niezależnie od typu instytucji najczęściej wykorzystywane były książki. Użytkownicy BG i filii wskazywali ten zasób nieco rzadziej niż użytkownicy bibliotek specjalistycznych. W bibliotekach instytutowych czasopisma wymieniano wyraźnie częściej niż w instytucjach pozostałych typów.

W bibliotekach specjalistycznych użytkownicy częściej typowali prace dyplomowe jako zasób wykorzystywany niż w BG.

Analizując średnią liczbę wskazywanych zasobów w poszczególnych grupach zróżnicowanych wg statusu użytkowników można stwierdzić, iż najbardziej jednolitą grupą w przypadku odpowiedzi na to pytanie są studenci. Zaznaczali oni średnio najmniej odpowiedzi (1,64), w dużej mierze ograniczając się do zakreślenia opcji korzystania z książek tradycyjnych (93% studentów). Czterokrotnie rzadziej typowali oni opcję drugą w kolejności, czyli czasopisma tradycyjne. W pozostałych grupach użytkowników średnia liczba wskazań była wyższa (2,32 doktoranci, 2,31 pracownicy). Z czasopism tradycyjnych, ogólnie rzecz ujmując, najczęściej korzystają pracownicy i doktoranci oraz studenci podyplomowi, podobnie jest z zasobami elektronicznymi, pozostałe grupy użytkowników nieco mniej.

Średnia liczba zasobów określanych jako najczęściej wykorzystywane jest malejąca wraz ze spadkiem aktywności użytkowników bibliotek. Im rzadziej ktoś przychodzi do biblioteki, tym średnio wskazywał mniej wykorzystywanych zasobów niż w przypadku osób przychodzących częściej. Rozkład odpowiedzi w każdej z wyodrębnionych grup użytkowników zróżnicowanych wg aktywności korzystania jest bardzo podobny. W każdej grupie zdecydowanie najczęściej razy typowano książki tradycyjne.

Porównując ze sobą wyniki dotyczące najczęściej wykorzystywanych zasobów w latach 2011 i 2015 zauważamy, iż w 2011 r. użytkownicy średnio podawali mniej użytkowanych zasobów (1,5) niż w aktualnym badaniu. Największy wzrost wykorzystania zanotowały książki tradycyjne oraz zasoby elektroniczne (Wykr. 4).

Wykres 4. Porównanie najczęściej wykorzystywanych zasobów w latach 2011 i 2015

Źródło: oprac. własne.

Problemy i sugestie zmian

Respondenci mieli sposobność wypowiedzenia się na temat dostrzeganych problemów, które utrudniają im korzystanie z bibliotek oraz proponowanie zmian i udogodnień, które mają usprawnić prace instytucji. 579 osób (18,8% ogółu) zdecydowało się na dłuższą formę wypowiedzi w pytaniu otwartym. Najwięcej wypowiedzi respondentów dotyczyło warunków lokalowych i temperaturowych panujących w bibliotekach. Narzekano na zbyt wysokie temperatury, duchotę, hałas oraz za małą liczbę miejsc do pracy. Często pojawiały się także uwagi dotyczące sprzętu komputerowego: niewystarczającej liczby stanowisk komputerowych i złej jakości sprzętu. Również zbiory bibliotek zostały skrytykowane, respondenci domagali się większej liczby książek potrzebnych im do nauki i pracy. Spora grupa respondentów wskazywała także na niedopasowane godziny otwarcia biblioteki (za krótkie) jako element wymagający poprawy. W kwestii zasad wypożyczeń niewystarczający jest czas, na jaki można zabrać książki do domu.

PODSUMOWANIE

Globalny wskaźnik satysfakcji użytkowników systemu SBI PW w badaniach w 2015 r. wyniósł 4,47, można zatem pracę systemu ocenić na dobry z plusem. Wskaźnik ten jest wyższy od oceny uzyskanej w poprzednim badaniu w 2011 r. o 0,56 punktu. Dla wszystkich typów bibliotek: BG i filii, bibliotek wydziałowych i instytutowych globalne wskaźniki satysfakcji były wyższe w 2015 niż w 2011 r.

W aktualnym badaniu stwierdzono, iż najliczniej wskazywanym celem odwiedzin bibliotek było wypożyczenie zbiorów do domu, a książki tradycyjne były najczęściej użytkowanym zasobem. Same zbiory tradycyjne zostały ocenione na ocenę dobrą, jest to jedyny aspekt, który uzyskał niższą ocenę niż w 2011 r. (4,1 w 2011 r.; 4,06 w 2015 r.), dodatkowo wśród pytań otwartych często pojawiały się wypowiedzi mówiące o problemach związanych z niewystarczającą liczbą książek potrzebnych do nauki i pracy.

Zasoby elektroniczne były wskazywane jako drugi najczęściej wykorzystywany zasób (razem z czasopismami), jednak jako cel osobistych lub wirtualnych odwiedzin biblioteki znalazły się dopiero na 6 miejscu. Także zyskały ocenę dobrą (4,04), jednak prawie 30% respondentów nie oceniła ich stwierdzając, że nie korzysta z tych zasobów.

Zasady wypożyczeń w ankiecie zostały rozbite na 3 elementy: czas realizacji zamówień, dopuszczalna liczba egzemplarzy do wypożyczenia i dopuszczalny okres wypożyczenia. Najwięcej zastrzeżeń użytkownicy mieli do okresu, na jaki można książki wypożyczyć, wiele osób sugerowało wydłużenie tego czasu. Ogólna ocena zasad wypożyczenia wynosi 4,24.

Biblioteka przez wielu respondentów postrzegana jest jako ważna przestrzeń do nauki i pracy. Na drugim i trzecim miejscu w hierarchii najczęstszych celów odwiedzin znalazły się właśnie aspekty związane z korzystaniem na miejscu z przestrzeni bibliotecznej i jej zasobów. Same warunki lokalowe i wyposażenie biblioteki uzyskały średnie oceny 4,33 i 4,14. W porównaniu z badaniem z 2011 r. ocena ta pozostała niemal bez zmian (wzrost o 0,01 punktu). Jednak w wypowiedziach użytkowników w pytaniu otwartym to właśnie niedogodności w warunkach lokalowych (ciasnota, niewłaściwa temperatura, hałas) były najczęściej wspomniane. Godziny otwarcia zostały nieco lepiej ocenione niż w 2011 r. (4,25 teraz, 4,05 poprzednio), jednak niekiedy respondenci sugerowali ich wydłużenie.

Czwartym w kolejności celem odwiedzin były usługi informacyjne, które zyskały średnią ocenę 4,27 przy 10% udziale odpowiedzi ND, mówiącym o nie wykorzystywaniu tych usług. Usługi świadczone za pośrednictwem strony WWW przez ok. 20% respondentów wskazywane były jako ważny cel odwiedzin. Ocena strony internetowej wyniosła 4,11 czyli o 0,21 punktu lepiej niż w 2011 r..

Wykorzystywanie komputerów i Internetu dostępnego w bibliotece jako cel odwiedzin deklaruje nieco ponad 31% respondentów, z urządzeń kopiujących korzysta o połowę mniej osób (15%). Elementy te zostały jednak stosunkowo słabo ocenione w porównaniu z innymi aspektami (średnia ocena 4,03 komputery i Internet, 3,88 urządzenia kopiujące). Dodatkowo ilość wskazań odpowiedzi ND (nie dotyczy) w przypadku tych elementów była spora (24% komputery i Internet, 36% urządzenia kopiujące). Również w wypowiedziach respondentów często nawiązywano do za małej liczby komputerów i złej jakości sprzętu. W porównaniu jednak z 2011 r. aspekty te uległy znacznej poprawie (największy skok w średnich ocenach) z 2,99 na 3,88 urządzenia kopiujące i z 3,41 na 4,03 komputery i Internet.

Usługi edukacyjne oraz kulturowe są w najmniejszym stopniu wykorzystywane przez respondentów. Uzyskały najmniejszą liczbę zaznaczeń w celach odwiedzin, znaczną (czyli przeszło 60%) liczbę zaznaczeń opcji ND oraz słabe oceny 3,57 wydarzeń kulturalnych, 3,74 oferty edukacyjnej.

Pracownicy bibliotek byli oceniani w trzech aspektach: kultury obsługi, kompetencji i dyspozycyjności. To właśnie średnie oceny pracowników były najwyższe spośród wszystkich ocenianych elementów (ogólnie 4,71). Były to nieco lepsze oceny niż w 2011 r., choć uwagi krytyczne także się pojawiły w wypowiedziach użytkowników.

Analizując zależności między zmiennymi zaobserwowano, iż występują drobne różnice w odpowiedziach w poszczególnych typach bibliotek: BG i filii, bibliotekach wydziałowych i instytutowych. BG i filie były oceniane bardziej krytycznie, czyli uzyskały słabsze wskaźniki globalne i szczegółowe niż biblioteki specjalistyczne. Co się tyczy celów odwiedzin i wykorzystywanych zasobów, różnice nie były na tyle istotne, by mówić o jakiejś prawidłowości.

Status użytkownika nie wpływa na aktywność korzystania z usług bibliotecznych, nie można jednoznacznie określić, że jedne grupy użytkowników korzystają zdecydowanie częściej, a inne rzadziej. Najwyższe oceny wystawiali pracownicy, a najbardziej krytyczni byli doktoranci, dotyczy to zarówno wskaźnika globalnego, jak i wskaźników szczegółowych. Studenci w swych ocenach byli najbardziej umiarkowani. Sposób korzystania z biblioteki przez różne grupy użytkowników wg statusu nie jest odmienny. Wszystkie grupy wymieniały podobne główne cele odwiedzin. Zmiana statusu nie różnicuje celów odwiedzin biblioteki, wydaje się, iż nie ma potrzeby różnicować oferty bibliotecznej dla różnych grup odbiorców wg statusu. Gdy mowa o wykorzystywanych zasobach, to studenci byli najbardziej jednolitą grupą co do swoich preferencji, korzystając głównie z książek tradycyjnych.

Aktywność użytkowników ma wpływ na wystawiane oceny. Użytkownicy aktywnie korzystający są bardziej skłonni wystawiać lepsze oceny, niż osoby korzystające rzadziej. Średnia arytmetyczna z ocen jest malejąca w stosunku do spadku aktywności korzystania z biblioteki. Dotyczy to wskaźnika globalnego satysfakcji, przy wskaźnikach szczegółowych prawidłowość ta nie występuje. Osoby aktywniejsze podają średnio więcej celów odwiedzin biblioteki niż osoby mniej aktywne – wyraźna tendencja malejąca. Podobnie jest z wykorzystywanymi zasobami, im rzadziej ktoś przychodzi do biblioteki, tym średnio wskazywał mniej wykorzystywanych zasobów niż osoba przychodząca częściej.

WNIOSKI

Na podstawie badań satysfakcji użytkowników przeprowadzonych w 2011 r. postawiono postulaty planowanych zmian, które należało wprowadzić w celu usprawnienia pracy biblioteki. Zrealizowano lub podjęto działania zmierzające do realizacji następujących z nich:

1. Zaangażowanie wszystkich bibliotek SBI we współtworzenie Centralnego Katalogu Zbiorów Bibliotek PW.
2. Rozwój współpracy ze środowiskiem akademickim w celu bardziej trafnego zakupu materiałów bibliotecznych – rozwój Sekcji Kolekcji Bibliotekarzy Dziedzinowych.
3. Wymiana sprzętu komputerowego w BG i filiach.
4. Rozwój oferty szkoleń online, wprowadzenie przysposobienia bibliotecznego w formie e-learningu.
5. Nowa strona internetowa BG, przekazywanie aktualnych i czytelnych informacji.
6. Naprawa systemu klimatyzacji w Bibliotece Głównej.
7. Reklasyfikacja układu działowego zbiorów.
8. Wydłużenie godzin otwarcia BG w czasie wakacji.

Opierając się na danych z badań satysfakcji użytkowników w 2015 r. oraz wnioskach i zrealizowanych postulatach z badań w 2011 r. zalecane jest podjęcie następujących działań:

1. Zwiększenie budżetu na zakup książek tradycyjnych i zasobów elektronicznych.
2. Prowadzenie dalszej współpracy ze środowiskiem akademickim, zwłaszcza w zakresie zakupu nowości wydawniczych.
3. Poprawa warunków lokalowych: podział przestrzeni bibliotecznej na obszary pracy grupowej i pracy własnej, co pozwoli na eliminację hałasu tam, gdzie jest on dokuczliwy.
4. Wymiana sprzętu komputerowego i kopiującego tam, gdzie jest on przestarzały, zwiększenie ilości niezbędnego sprzętu.
5. Większa promocja usług edukacyjnych i kulturalnych.
6. Dalsze dopasowywanie godzin otwarcia do potrzeb użytkowników.
7. Dopasowanie zasad wypożyczeń zbiorów do oczekiwań użytkowników.

BIBLIOGRAFIA:

- Babbie, Earl (2008). *Podstawy badań społecznych*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Frankfort-Nachmias, Chava; Nachmias, David (2001). *Metody badawcze w naukach społecznych*. Poznań: Wydaw. Zysk i S-ka.
- Kędzierska, Edyta; Zawałkiewicz, Aldona (2014). *Jak przeprowadzić badania satysfakcji użytkowników biblioteki? Poradnik dla bibliotekarzy* [online]. Analiza Funkcjonowania Bibliotek [dostęp: 01.10.2015]. Dostępny w WWW: <<http://pliki.sbp.pl/afb/jak-przeprowadzic-badania-satysfakcji.pdf>>.
- Kędzierska, Edyta i in. (2012). Ocena Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Politechniki Warszawskiej – metodyka badań. W: *Znaczenie i badania jakości w bibliotekach. V Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź-Rogów, 13-15 czerwca 2012 r. Materiały konferencyjne*. Łódź: Biblioteka Politechniki Łódzkiej, s. 147-170.
- Nawojczyk, Maria (2002). *Przewodnik po statystyce dla socjologów*. Kraków: SPSS Polska.
- Nowak, Stefan (2012). *Metodologia badań społecznych*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Sprawozdanie Zespołu ds. oceny funkcjonowania Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Politechniki Warszawskiej* (2012). Warszawa: Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej.
- Wieczorkowska, Grażyna; Wierzbński, Jerzy (2011). *Statystyka: od teorii do praktyki*. Warszawa: Wydaw. Naukowe Scholar.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 5 lutego 2016 r.

EDYTA STRZELCZYK

Main Library of Warsaw University of Technology

e-mail: E.Strzelczyk@bg.pw.edu.pl

**HOW ARE WE RECEIVED BY THE LIBRARY USERS?
RESEARCHING THE SATISFACTION OF THE USERS
OF THE LIBRARY AND INFORMATION SYSTEM
OF WARSAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY**

KEYWORDS: Library user satisfaction. Library user surveys. Library performance analysis. Library user satisfaction indicator. Library user needs.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – Researching library user satisfaction is one of important elements of the evaluation of the library and information system of Warsaw University of Technology. The research was focused on defining the quality of the whole system through the evaluation of its units. **Research methods** – The quality of the system was defined with the level of user satisfaction regarding the operation of selected units and the services, resources and forms of work they offered. In order to achieve that both global and detailed indicators of user satisfaction were specified. The research was conducted with a survey filled by the library users. **Results/Conclusions** – The paper includes the description of the analysis of the data collected and most important results and conclusions reached. The answers to the survey helped to identify strengths and weaknesses of the institution and system. The identification of library functions and users' expectations and needs became a starting point for the improvement of the current library offer and development of a new one.

MAŁGORZATA RYCHLIK
Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu
e-mail: rychlik@amu.edu.pl

MONIKA THEUS
Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu
e-mail: mtheus@amu.edu.pl

UŻYTKOWNICY I ZASÓB REPOZYTORIUM INSTYTUCJONALNEGO (STUDIUM PRZYPADKU)

Małgorzata Rychlik jest absolwentką bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na Uniwersytecie Warszawskim. Obecnie pracuje na stanowisku starszego kustosa dyplomowanego w Oddziale Informacji i Transferu Wiedzy Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Przez szereg lat kierowała Biblioteką Instytutu Biologii Ssaków PAN w Białowieży. Przebywała na stażach w Learning and Research Resources Centre University of Barcelona, Göttingen State and University Library oraz National Library of Technology w Pradze. Jej zainteresowania naukowo-badawcze koncentrują się wokół zagadnień związanych z ruchem otwartej nauki, parametryzacją nauki oraz nowymi metrykami (altmetrics). Współtworzyła pierwsze w Polsce repozytorium instytucjonalne AMUR (Adam Mickiewicz University Repository). Jest autorką prac na temat otwartych repozytoriów oraz wskaźników altmetrycznych. Uczestniczy w zagranicznych i polskich konferencjach bibliotekoznawczych.

Monika Theus jest absolwentką historii na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ukończyła studia podyplomowe *Współczesna biblioteka naukowa* organizowane przez Instytut Filologii Polskiej oraz Bibliotekę Uniwersytecką UAM. Pracuje w Oddziale Informacji i Transferu Wiedzy Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu na stanowisku kustosa. Przebywała na stażu w Università Telematica Internazionale UniNettuno w Rzymie. Od 2013 r. jest redaktorką repozytorium AMUR. Pełni również funkcję konsultanta na platformie *Ask a Librarian*. Specjalizuje się w zakresie zasobów naukowych i menedżerów

bibliografii – prowadzi szkolenia dla pracowników nauki i studentów UAM, wykonuje szczegółowe analizy wykorzystania źródeł elektronicznych. Obszarem zainteresowań i tematem publikacji są zagadnienia związane z mediami społecznościowymi oraz analizą bibliometryczną.

SŁOWA KLUCZOWE: Repozytorium instytucjonalne. Repozytorium AMUR. Użytkownik repozytorium. Zasób repozytorium.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Jednym z dwóch głównych celów artykułu jest przeanalizowanie zasobu największego w Polsce repozytorium instytucjonalnego AMUR pod kątem typów obiektów archiwizowanych na platformie oraz ich zakresu tematycznego. Drugim celem jest pozyskanie danych na temat użytkowników repozytorium AMUR. **Metody** – Pierwszy etap badania polegał na pobraniu statystyk użytkowania zasobu repozytorium, a drugi na pobraniu danych dotyczących użytkowników z serwisu Google Analytics. **Wyniki i wnioski** – W wyniku przeprowadzonego badania określono, iż najczęściej pobieranymi typami obiektów były prace doktorskie oraz materiały dydaktyczne. Wykazano, że istnieje wyraźna tendencja wskazująca na większą popularność prac z dziedzin reprezentujących nauki humanistyczne i społeczne. Użytkownicy repozytorium najczęściej trafiali do zasobu poprzez wyszukiwarkę Google (60%). Ponad 11% użytkowników rozpoczynało wyszukiwanie bezpośrednio ze strony platformy AMUR, a około 30% z nich powracało do zasobu repozytorium.

WSTĘP

Repozytoria instytucjonalne powstają w celu upowszechniania dokumentów cyfrowych wytworzonych przez instytucję i jej społeczność naukową oraz zarządzania nimi. Repozytorium to przede wszystkim zobowiązanie się instytucji do zarządzania materiałami cyfrowymi, z uwzględnieniem długoterminowego zabezpieczenia obiektów, jak również zorganizowania dostępu do nich oraz ich rozpowszechniania (Lynch, 2003). Repozytoria definiowane są jako zielona droga wiodąca do otwartego dostępu. Główny serwis agregujący dane o repozytoriach OpenDOAR¹ śledzi rozwój repozytoriów od 10 lat. We wskazanym przedziale czasowym, na świecie powstało ponad 3 tys. różnego rodzaju archiwów cyfrowych, z czego 84% to platformy instytucjonalne. Zasób repozytoriów otwartych cechuje się pewnym zróżnicowaniem. Do najbardziej charakterystycznych typów dokumentów należą artykuły naukowe archiwizowane przez 70% platform repozytoryjnych, prace doktorskie i magisterskie gromadzone przez 50% archiwów oraz książki i rozdziały z książek występujące w 38% repozytoriów. Obok tych reprezentatywnych typów dokumentów, znajdujemy również patenty, oprogramowanie czy zbiory danych. W Polsce na przestrzeni ostatnich 5-6 lat obserwujemy prężny rozwój repozytoriów. W styczniu tego roku portal Uwolnij Naukę podał liczbę 23 otwartych repozytoriów

¹ Dane z serwisu DOAR (<http://www.opendoar.org/>) pobrane zostały 1.02.2016 r.

naukowych, funkcjonujących przy uczelniach wyższych i instytutach badawczych w naszym kraju. Zasób polskich platform repozytoryjnych nie był dotychczas badany, stąd nie wiemy, jakie treści repozytoria w Polsce oferują swoim czytelnikom. Zagadnienie użytkowników polskich platform też nie zostało jak dotąd poddane analizie. W artykule podjęto próbę przeanalizowania repozytorium AMUR (<http://repozytorium.amu.edu.pl>) pod kątem jego zasobu, a więc typów dokumentów, ich zakresu chronologicznego, zasięgu językowego, jak również użytkowników końcowych. Na podstawie analizy źródeł odwiedzin repozytorium scharakteryzowano sposoby wyszukiwania informacji, przedstawiono rodzaje urządzeń, poprzez które użytkownicy korzystają z zasobu oraz zaprezentowano dyscypliny cieszące się największą popularnością wśród użytkowników repozytorium AMUR. Do przeprowadzenia badania wybrano platformę AMUR, ponieważ jest ona największym, a zarazem pierwszym uczelnianym repozytorium w Polsce. Repozytorium zostało utworzone na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu w marcu 2010 r. Powstało ono w oparciu o oprogramowanie DSpace. Repozytorium znajduje się na 218 miejscu w Ranking Web of Repositories (edycja styczeń 2016). Ranking ten sytuuje platformę AMUR na pierwszym miejscu wśród polskich repozytoriów naukowych.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

Repozytoria instytucjonalne mają swoje ugruntowane miejsce w infrastrukturze naukowej. Badania Stevenson i Zhanga (2015) wyraźnie wskazują na fakt, że ostatnia dekada, to faza dojrzała w ich rozwoju, polegająca na rozbudowie nowych funkcjonalności. Autorzy wskazują obecnie na potrzebę badań jakościowej analizy użytkowników, co mogłoby przyczynić się do odpowiedniego ukierunkowania rozbudowy zasobów repozytoryjnych. Obszerną analizę badań nad repozytoriami przeprowadził Björk wraz ze współpracownikami (2014) wyszczególniając sześć kategorii badań nad zieloną drogą do otwartego dostępu. Wśród tych kategorii znalazły się m.in. zagadnienia dotyczące tzw. otwartych mandatów, kosztów założenia i utrzymania repozytoriów czy wpływu upowszechnienia prac w trybie repozytoryjnym na cytowalność tychże prac, ale w żadnej z nich nie pojawiły się tematy badające zjawisko użytkowników zewnętrznych. Analizom poddawani byli jedynie naukowcy, którzy autoarchiwizowali własne prace, a więc podmiotem badań byli użytkownicy-deponenci treści naukowych, a nie użytkownicy-czytelnicy zasobu repozytorium. St. Jean i współautorzy (2010) podkreślili, że podział między użytkownikami zewnętrznymi a użytkownikami archiwizującymi swoje prace był dość rozmyty i obie te grupy mogły się przenikać. Brak badań nad użytkownikami końcowymi repozytoriów

wykazała McKay (2007), która postawiła pytania o lokalny bądź pozalokalny charakter użytkowników repozytorium instytucjonalnego. Temu problemowi poświęcił swą pracę Coates (2014), który posługując się statystykami z Google Analytics wykazał różnice w sposobie wyszukiwania zasobów repozytorium instytucjonalnego, między użytkownikami lokalnymi a zewnętrznymi, spoza instytucji. Zagadnienie badania użytkowników repozytoriów instytucjonalnych zostało poruszone również w artykule Russell i Day (2010), w którym autorzy zwrócili uwagę na fakt, iż statystyki użytkowania dostarczają jedynie danych ilościowych. Podkreślili oni brak danych jakościowych mówiących o użytkowaniu repozytoriów instytucjonalnych. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na badania St. Jean, które dostarczyły informacji o użytkownikach końcowych pięciu repozytoriów z USA, na podstawie przeprowadzonych wywiadów telefonicznych. Pewne wyobrażenie o użytkownikach platform repozytoryjnych przyniosły badania zrealizowane w oparciu o repozytorium DigitalCommons@USU, miały one jednak charakter pilotażowy (Wesolek, 2013). Pickton wraz z McKnightem (2007) zwrócili uwagę na istotny fakt, że zbieranie danych dotyczących użytkowania repozytoriów jest trudnym zadaniem i, mimo że niektórzy ich menadżerowie gromadzili statystyki pobrań, to w dalszym ciągu brak było informacji, kto te zasoby wykorzystywał. To, co na pewno wiadomo o użytkownikach końcowych to fakt, że trafiają oni do zasobu głównie poprzez wyszukiwarki, takie jak Google (Organ, 2006; Wesolek, 2013).

Polskie repozytoria również nie zostały jeszcze poddane analizie w kontekście wykorzystania ich zasobu oraz ich użytkowników zewnętrznych. Inaczej sytuacja ma się w przypadku bibliotek cyfrowych, których użytkownicy na gruncie polskim zostali rzetelnie przeanalizowani. Zbadano zarówno użytkowników-pracowników naukowych, głównie reprezentujących nauki humanistyczne (Mazurek, 2012) jak i użytkowników niebędących pracownikami naukowymi (Górny; Catlow; Mazurek, 2015; Górny; Mazurek, 2012).

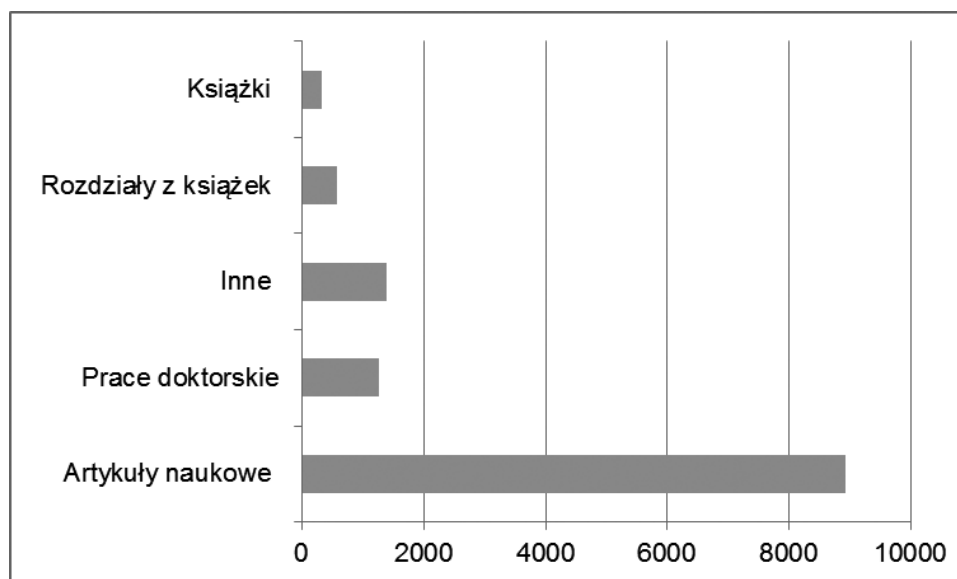
MATERIAŁ I METODY

Przeprowadzone badanie miało charakter dwustopniowy. Pierwszy etap polegał na pobraniu statystyk z repozytorium AMUR, dotyczących geolokalizacji jego użytkowników, typów dokumentów zarchiwizowanych na platformie, ich zakresu chronologicznego oraz zasięgu językowego. Pobrano statystyki użytkowania dotyczące liczby pobrań w odniesieniu do kolekcji czasopism uczelnianych, kolekcji poszczególnych wydziałów oraz kolekcji prac doktorskich. Statystyki obejmowały swoim zakresem liczby pobrań całych kolekcji, a w przypadku prac doktorskich poszczególnych obiektów z kolekcji otwartej. Drugi etap badania polegał na pobraniu da-

nych z serwisu Google Analytics. Na podstawie tych danych poddano analizie źródła odwiedzin repozytorium, scharakteryzowany został profil użytkowników powracających i nowych w repozytorium oraz przeanalizowane zostały różne typy urządzeń, poprzez które użytkownik łączył się z zasobem. Badanie przeprowadzono między 30 grudnia 2015 a 4 lutego 2016 r.

WYNIKI

Repozytorium AMUR archiwizuje wyniki prac naukowych w postaci cyfrowych obiektów zaopatrzonych w cyfrowe identyfikatory uri (*uniform resource identifier*). AMUR posiada obecnie ponad 12 400 zdeponowanych obiektów cyfrowych. Najczęściej występującym typem dokumentów na platformie AMUR są artykuły naukowe stanowiące blisko 72% zasobu repozytorium, z czego około 12% to artykuły zarchiwizowane przez pracowników naukowych poszczególnych wydziałów. Pozostałe artykuły znajdują się w kolekcjach czasopism wydawanych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza. Drugim, co do wielkości zasobu, typem dokumentów są prace doktorskie, stanowiące ponad 10% zasobu. Poza artykułami i doktoratami, repozytorium archiwizuje 330 książek, około 600 rozdziałów z książek oraz inne obiekty takie, jak: materiały konferencyjne, materiały dydaktyczne, sprawozdania, preprinty oraz recenzje (Wykr. 1). Dokumenty zorganizowane są w 21 zespołów, których zasadniczy zrąb stanowi 15 kolekcji wydziałowych. Poza tymi głównymi zespołami, dorobek naukowy dostępny

Wykres 1. Typy dokumentów w repozytorium AMUR

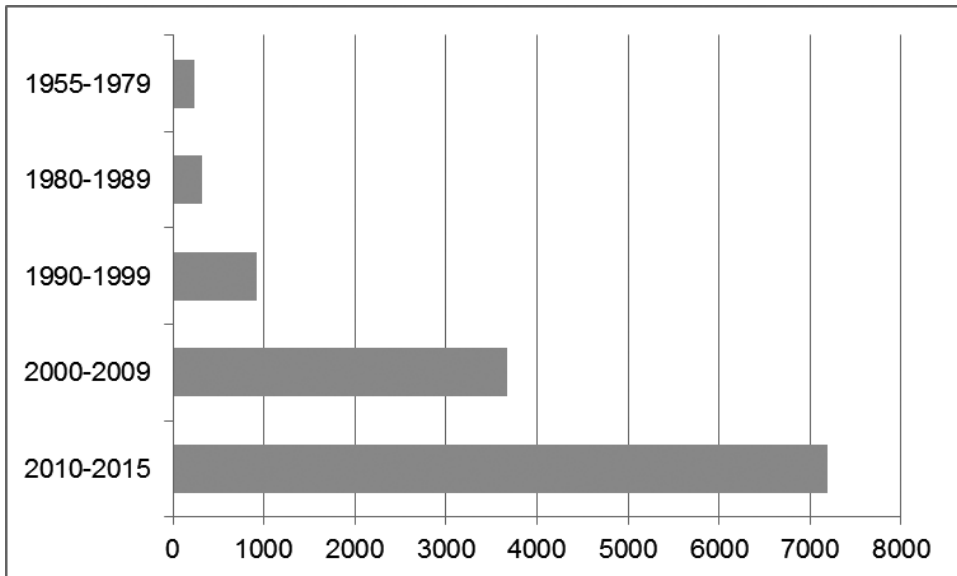
Źródło: oprac. własne.

ny jest w następujących kolekcjach: czasopism uczelnianych, doktoratów, Wydawnictw Naukowych UAM, bibliotek, kolekcji Instytutu Kultury Europejskiej oraz *Miscellanea Universitatis*.

Zakres chronologiczny dokumentów zarchiwizowanych w repozytorium obejmuje lata 1955-2015. Blisko 58% zasobu repozytorium to obiekty pochodzące z lat 2010-2015. Lata 2000-2009 kumulują 30% wszystkich prac naukowych. Ponad 7% zarchiwizowanych obiektów powstało w latach 90. ubiegłego wieku, natomiast pozostałe 5% przypada na lata 1955-1989 (Wykr. 2).

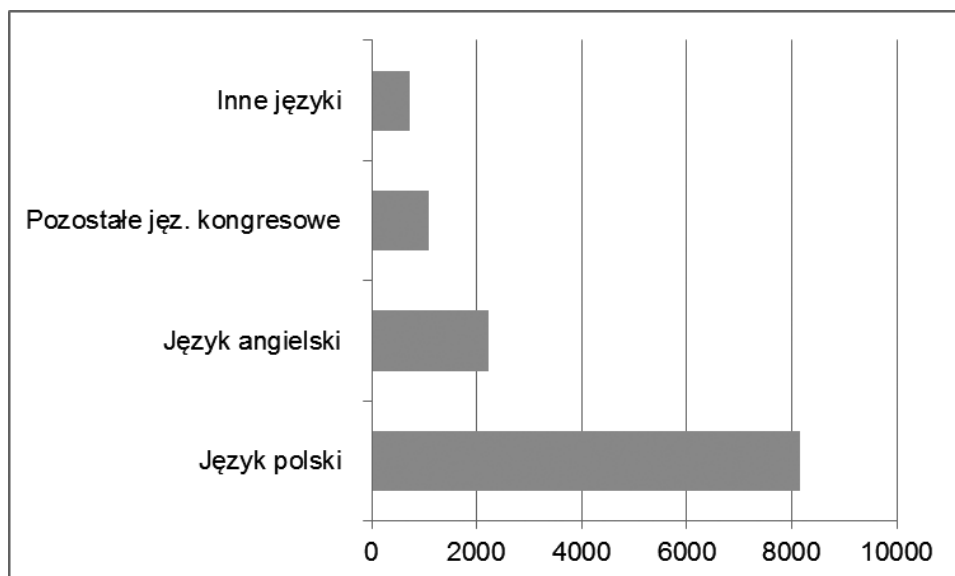
Ponad 65% obiektów cyfrowych zarchiwizowanych w repozytorium AMUR opublikowano w języku polskim, 29% prac reprezentuje języki kongresowe (angielski, niemiecki, francuski, hiszpański, rosyjski, włoski), zaś 6% obiektów jest napisanych w innych językach (Wykr. 3).

Analizując średnią liczbę pobrań różnych typów dokumentów zaobserwowano, że największą popularnością wśród użytkowników repozytorium cieszyły się materiały dydaktyczne, a następnie prace doktorskie. Średnia liczba pobrań doktoratów czterokrotnie przekraczała średnią liczbę pobrań artykułów naukowych oraz ponad dwukrotnie przewyższała średnią liczbę pobrań książek i rozdziałów. Te ostatnie z kolei pobierano dwukrotnie częściej niż materiały konferencyjne (Wykr. 4). Zarówno prace doktorskie jak i materiały dydaktyczne zaliczają się do tzw. szarej literatury, która w przypadku repozytorium AMUR jest pobierana ponad dwukrotnie częściej niż literatura biała (Rychlik, 2016).

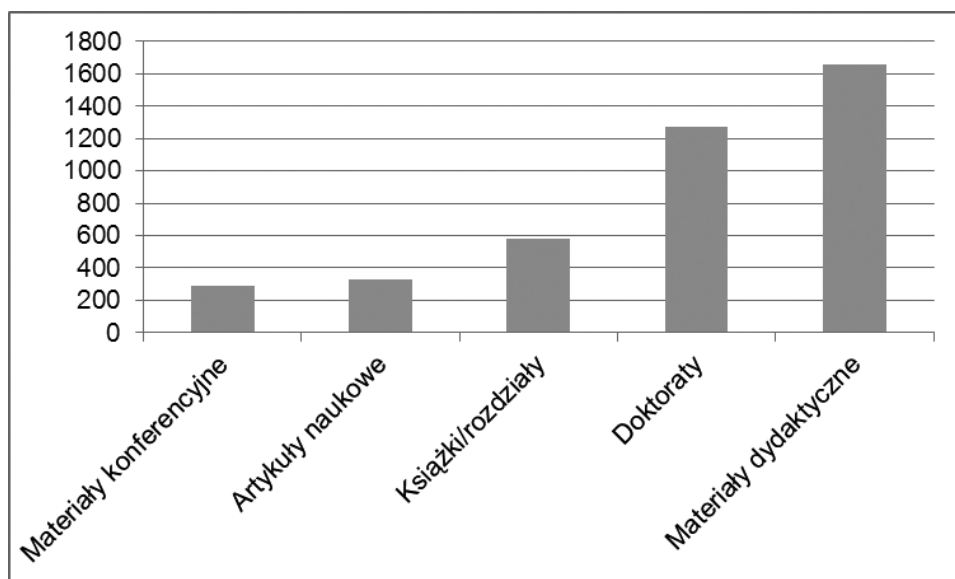
Wykres 2. Zakres chronologiczny dokumentów w repozytorium AMUR

Źródło: oprac. własne.

Wykres 3. Zasięg językowy dokumentów w repozytorium AMUR

Źródło: oprac. własne.

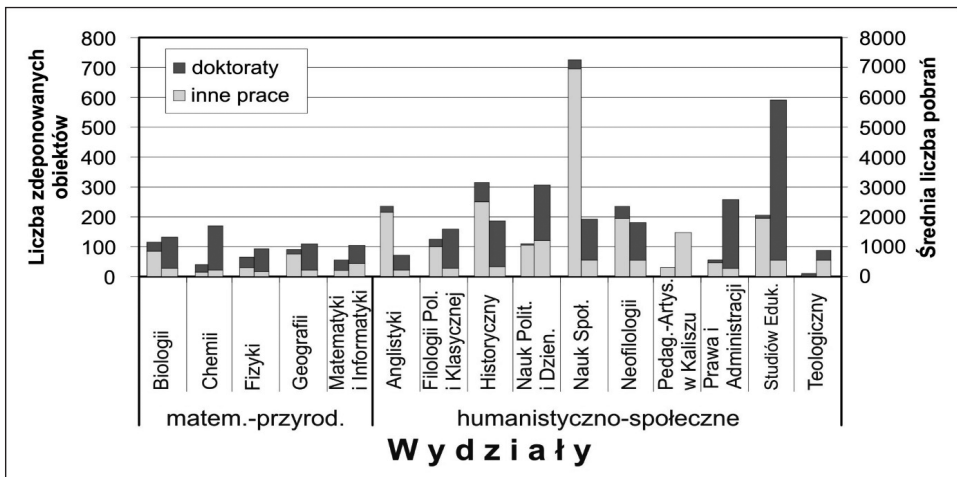
Wykres 4. Średnia liczba pobrań poszczególnych typów dokumentów w repozytorium AMUR

Źródło: oprac. własne.

W celu poznania preferencji użytkowników repozytorium AMUR co do treści wyszukiwanych materiałów, prześledzono średnią liczbę pobrań materiałów zgromadzonym w repozytorium AMUR na tle liczby zdeponowanych prac (Wykr. 5). Liczba prac w poszczególnych kolekc-

cjach wydziałowych jest bardzo zróżnicowana i waha się od 10 do 723. Również średnia liczba pobrań w poszczególnych kolekcjach cechuje się dużym zróżnicowaniem i np. dla prac innych niż doktoraty oscyluje między 164 a 1478. Ze względu na to duże zróżnicowanie sprawdzono, czy obserwowane różnice mogą istotnie zależeć od rodzaju zdeponowanych prac lub wydziałów, z których pochodzą. W tym celu podzielono obiekty deponowane w repozytorium na doktoraty i inne prace i porównano ich liczebności oraz średnie liczby pobrań. Średnia (dla wszystkich 15 wydziałów) liczba zdeponowanych tzw. innych prac ($136,7 \pm 45,1 \text{ SE}^2$) była statystycznie istotnie wyższa niż średnia liczba zdeponowanych doktoratów ($23,7 \pm 4,5$) (test Wilcoxon³: $W^4 = 100$, $p^5 = 0,003$). Natomiast średnia liczba pobrań była istotnie, prawie trzykrotnie wyższa dla prac doktorskich ($1370,0 \pm 329,9$) niż dla pozostałych prac ($485,7 \pm 96,3$) (test Wilcoxon: $W = -88$, $p = 0,010$).

Następnie, przyjmując kryterium tematyczne, podzielono obiekty na te przynależące do 10 wydziałów reprezentujących nauki humanistyczno-społeczne oraz te, które przynależą do kolekcji 5 wydziałów matematyczno-przyrodniczych i porównano powyższe wskaźniki między tymi grupami wydziałów. Średnia liczba zdeponowanych innych prac była

Wykres 5. Liczba obiektów zarchiwizowanych w kolekcjach poszczególnych wydziałów UAM (lewe słupki) oraz średnia liczba pobrań na dokument (prawe słupki), z podziałem na doktoraty i inne prace

Źródło: oprac. własne.

²SE – błąd standardowy (ang. *Standard Error*).

³Test nieparametryczny stosowany do porównywania różnic między parami powiązany; różnica między średnimi jest statystycznie istotna, jeśli wartość $p \leq 0,05$.

⁴W – wartość statystyki wyliczana w teście Wilcoxon i porównywana z wartościami krytycznymi.

⁵p – poziom istotności statystycznej, czyli prawdopodobieństwo że przedstawione stwierdzenie jest nieprawdziwe.

wyższa dla prac z wydziałów humanistyczno-społecznych ($183,0 \pm 63,0$) niż dla prac z wydziałów matematyczno-przyrodniczych ($44,2 \pm 14,7$) (test Manna-Whitneya⁶: $U^7 = 9$, $p = 0,055$), natomiast nie było takiej różnicy dla średniej liczby zdeponowanych doktoratów ($21,2 \pm 6,4$ versus $28,6 \pm 4,2$) ($U = 13$, $p = 0,165$). Z kolei średnia liczba pobrań innych prac z wydziałów humanistyczno-społecznych ($595,7 \pm 131,0$) była ponad dwukrotnie wyższa niż prac z wydziałów matematyczno-przyrodniczych ($265,8 \pm 45,6$), różnica ta była statystycznie istotna (test Manna-Whitneya: $U = 6$, $p = 0,019$). Podobną tendencję można zaobserwować w przypadku średniej liczby pobrań doktoratów ($1583,4 \pm 481,0$ versus $943,2 \pm 153,0$), choć z uwagi na dużą zmienność między wydziałami różnica ta nie była istotna ($U = 13$, $p = 0,240$). Wyniki te wskazują na większą popularność prac z dziedzin humanistyki i nauk społecznych⁸.

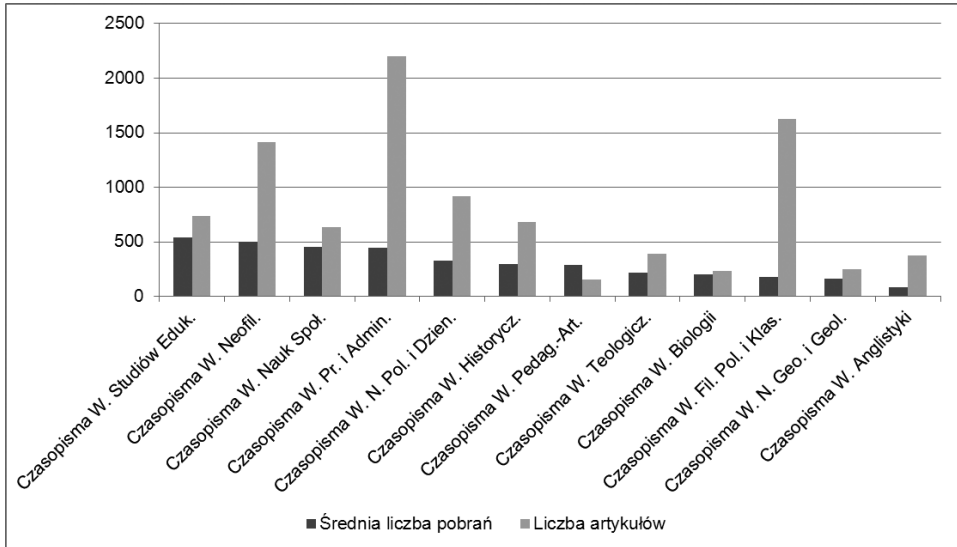
Analizie poddano również 68 tytułów periodyków wchodzących w skład zespołu czasopism UAM. W badaniu nie znalazły się periodyki wydziałów: fizyki, matematyki oraz chemii, ponieważ wydziały te nie archiwizują swoich czasopism w repozytorium. Poszczególne tytuły skumulowano przy wydziałach, w ramach których czasopisma są wydawane. Dla każdego z dwunastu zespołów podano liczbę artykułów wchodzących w skład poszczególnych tytułów oraz średnią liczbę pobrań. Najwięcej artykułów zgromadziły czasopisma prawnicze (2197), polonistyczne (1626) oraz neofilologiczne (1416). Najczęściej pobierane były artykuły z zakresu edukacji ze średnią liczbą pobrań wynoszącą 541. Czasopisma filologiczne cechowały się dużymi różnicami w średniej liczbie pobrań. Artykuły z zakresu filologii obcych z wyjątkiem anglistyki i filologii słowiańskich pobierane były średnio 502 razy, prace filologów polskich i słowiańskich czytano średnio 181 razy, artykuły anglistów pobierano średnio 84 razy. Natomiast artykuły dotyczące uczenia się różnych języków obcych i nauczania drugiego języka publikowane przez pracowników Zakładu Filologii Angielskiej Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego w Kaliszu pobierano średnio 287 razy. Zbliżoną do siebie średnią liczbą pobrań wynoszącą ok. 450, charakteryzowały się artykuły z prawa i nauk społecznych. Podobną, wyrównaną tendencję można było zaobserwować w przypadku prac z zakresu dziennikarstwa i historii ze średnią liczbą pobrań wahającą się od 294 do 330 oraz dla prac z obszaru biologii i geografii ze średnią liczbą pobrań od 294 do 330 (Wykr. 6).

Statystyki użytkownika, oprócz danych dotyczących wykorzystania zasobu, dostarczają na podstawie numerów IP, cennych informacji o kra-

⁶ Test nieparametryczny wykorzystywany do porównywania grup niepowiązanych parami, mogących różnić się liczebnie; różnica między średnimi jest statystycznie istotna, jeśli wartość $p \leq 0,05$.

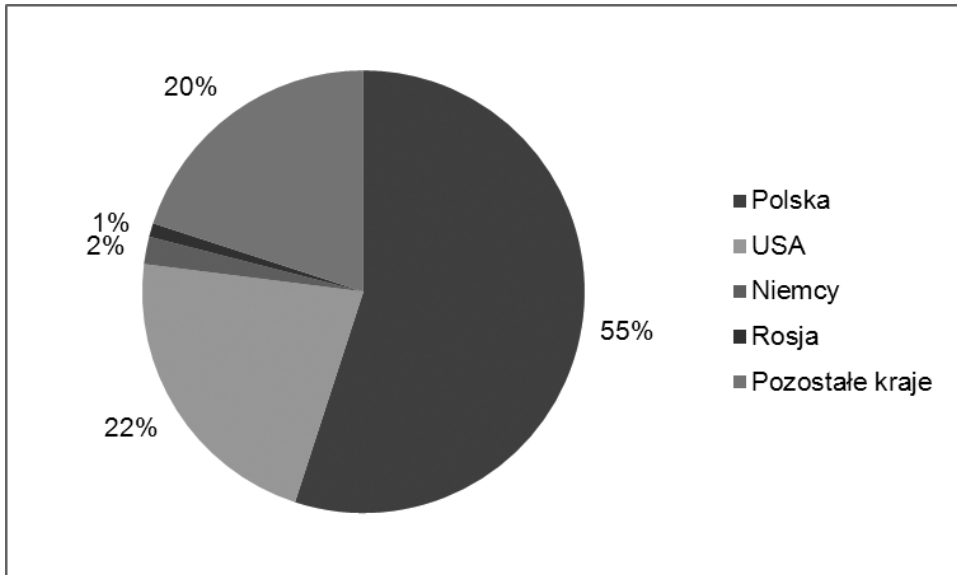
⁷ U – wartość statystyki wyliczana w teście Manna-Whitneya i porównywana z wartościami krytycznymi.

⁸ Analizę statystyczną wykonano za pomocą programu GraphPad InStat v. 3.06 dla systemu Windows.

Wykres 6. Średnia liczba pobrań artykułów z czasopism UAM mających swoje kolekcje w repozytorium AMUR

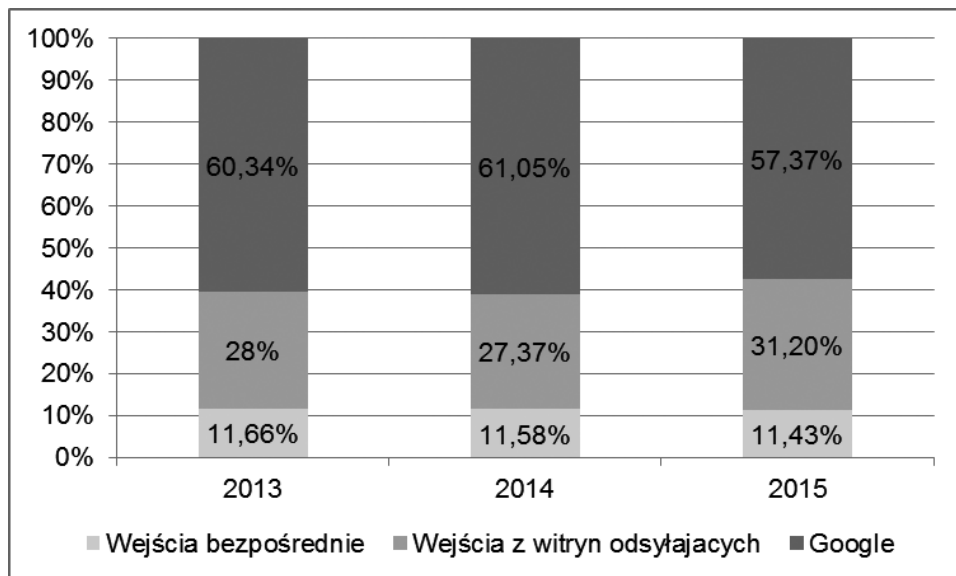
Źródło: oprac. własne.

Wykres 7. Geolokalizacja użytkowników repozytorium AMUR

Źródło: oprac. własne.

ju pochodzenia użytkowników repozytorium. Użytkownicy platformy AMUR reprezentowali wszystkie zamieszkałe kontynenty. Około 55% z nich pochodziło z terytorium Polski, co w dużej mierze pokrywało się z zasięgiem językowym prac zarchiwizowanych w repozytorium (patrz

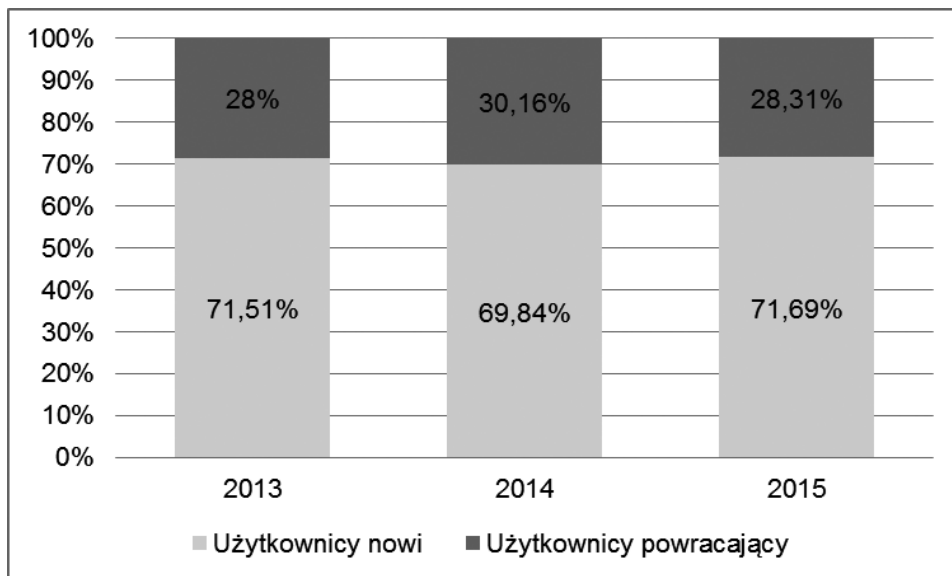
Wykres 8. Źródła odwiedzin repozytorium AMUR

Źródło: oprac. własne.

Wykr. 3). Niespełna 22% osób pobierających prace z archiwum pochodziło z terenu Stanów Zjednoczonych, co koresponduje z 18% zasobu opublikowanemu w języku angielskim (Wykr. 7).

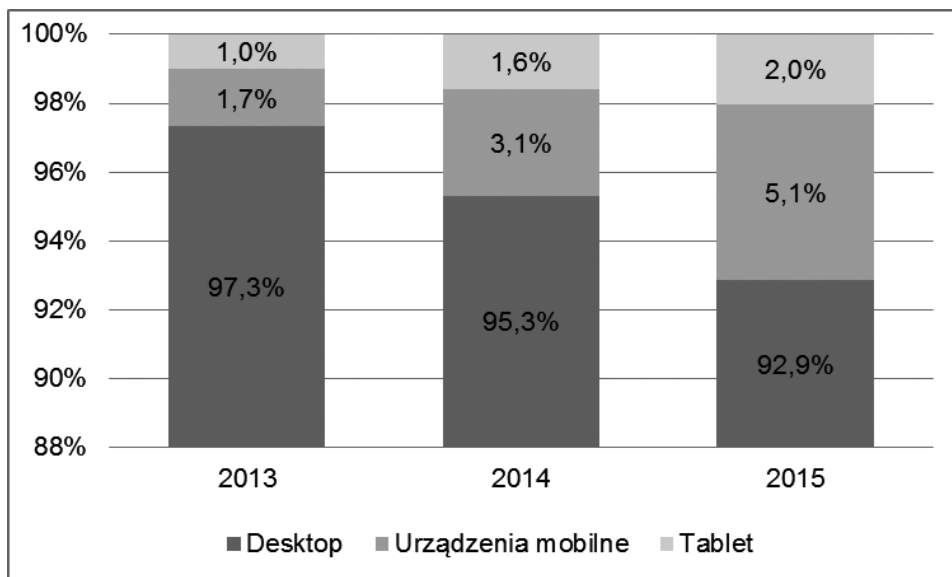
Analizując źródła odwiedzin repozytorium AMUR na przestrzeni minionych 3 lat, wśród użytkowników repozytorium wyraźnie widoczna jest tendencja do wykorzystywania w pierwszym etapie wyszukiwania wyszukiwarki Google. Około 60% użytkowników rozpoczyna wyszukiwanie właśnie od Google. Wejścia ze stron odsyłających stanowią około 30%. W tej grupie 27% odesłań generuje Google Scholar, 12% Federacja Bibliotek Cyfrowych, zaś ok. 25% odesłań pochodzi z witryn posadowionych w domenę amu.edu.pl, a więc uczelni-matki AMURA. Ponad 11% użytkowników rozpoczyna swoje wyszukiwania bezpośrednio ze strony platformy. W tej grupie sporą część użytkowników lokalnych przypuszczalnie stanowią naukowcy i bibliotekarze z UAM i innych uczelni poznańskich (Wykr. 8).

Repozytorium AMUR posiada frakcję użytkowników powracających, którzy stanowią ok. 30% wszystkich korzystających z platformy. Można założyć, że do grupy tej należą użytkownicy, którzy znają adres strony repozytorium (11% – wejścia bezpośrednie). Wśród tych 30% najprawdopodobniej znajdują się również tacy, którzy trafiają do repozytorium AMUR ze stron internetowych będących w domenie uniwersyteckiej. Nie można wykluczyć, że część osób, która trafia do repozytorium z poziomu wyszukiwarki Google wraca do niego, bo odkrywa je jako rze-

Wykres 9. Użytkownicy nowi i powracający w repozytorium AMUR

Źródło: oprac. własne.

Wykres 10. Rodzaje urządzeń wykorzystywanych do przeszukiwania zasobu repozytorium AMUR

Źródło: oprac. własne.

telne źródło pełnotekstowych materiałów odpowiadających profilowi poszukiwań. Około 70% użytkowników to nowi czytelnicy repozytorium AMUR (Wykr. 9).

Większość użytkowników wykorzystuje urządzenia stacjonarne przeszukując zasób repozytorium AMUR. Analiza typów urządzeń pozwala dostrzec tendencję wzrostową w użytkowaniu urządzeń mobilnych, ponieważ od 2013 do 2015 r. nastąpił ponad 3% przyrost użytkowników tego rodzaju urządzeń. Rośnie również liczba osób korzystających z tabletów podczas przeszukiwania zasobu repozytorium (Wykr. 10).

DYSKUSJA I PODSUMOWANIE

Repozytorium AMUR po blisko 6 latach swojej aktywności jest dużym, rozpoznawalnym archiwum. Najważniejszym zadaniem menadżerów platformy jest ciągle aktywizowanie pracowników naukowych do deponowania prac. Wyniki badania wskazują na wyraźną tendencję do częstszego pobierania prac humanistów i przedstawicieli nauk społecznych z UAM. Niemniej istotne jest również, aby zintensyfikować proces archiwizacji prac naukowców reprezentujących dziedziny matematyczno-przyrodnicze, ponieważ to ich prace w znacznym stopniu dostępne są jedynie w modelu subskrypcyjnym, a więc użytkownicy z krajów nieprenumerujących różnego rodzaju zasoby elektroniczne są pozbawieni dostępu do wyników prac naukowców z UAM. W tym kontekście warto pamiętać, że zasada otwartości wiąże się ściśle z odpowiedzialnością szerokiego upowszechnienia prac badawczych, najlepiej dla wszystkich, którzy są zainteresowani ich wynikami oraz wszystkich, którzy mogą je wykorzystać (Willinsky, 2006).

Największą popularnością w repozytorium AMUR cieszą się, obok materiałów dydaktycznych, prace doktorskie, których część stanowi kolekcję obiektów zamkniętych. Zgodnie z funkcjonującym na uczelni zarządzeniem rektora w sprawie gromadzenia i udostępniania w repozytorium rozpraw doktorskich broniących na UAM, doktoranci podpisując licencję niewyłączną decydują, czy upowszechnić pracę doktorską w Internecie, czy ograniczyć dostęp do niej jedynie do komputerów bibliotecznych. Wskazane byłoby, aby redaktorzy platform repozytoryjnych dysponowali katalogiem argumentów, za pomocą których przekonywaliby absolwentów studiów doktoranckich do uwalniania w otwartym dostępie swoich prac doktorskich. Rozwiązaniem systemowym byłoby wprowadzenie w skali całego kraju zmian prawnych, np. wprowadzenie odpowiednich zapisów w ustawie o szkolnictwie wyższym, które obligowałyby doktorantów do upowszechnienia swoich prac wraz z recenzjami w repozytoriach uczelnianych. W tym kontekście należy podkreślić, że szerokie udostępnienie zasobu jest podstawowym kryterium warunkującym jego efektywne wykorzystanie. Większość obiektów zdeponowanych w repozytorium AMUR jest dostępna dla wszystkich zainteresowanych w trybie OA gratis, czyli darmowym i otwartym dostępie polegającym na takim rozpowszechnieniu utworu, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez

siebie wybranym oraz możliwość wykorzystania utworu w ramach dozwolonego użytku czyli w sposób ograniczony (np. do celów dydaktycznych czy na użytek osobisty) (Siewicz, 2012). Jedynie około 10% całego zasobu jest opatrzona licencjami CC, czyli dostępna jest w trybie OA libre, określanym jako wolny i otwarty dostęp polegający na takim rozpowszechnieniu utworu, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym wraz z udzieleniem każdemu licencji na nieograniczone, nieodpłatne i niewyłączne korzystanie z utworu oraz z jego ewentualnych opracowań (Siewicz, 2012).

Dane pobrane z serwisu Google Analytics dostarczają jedynie informacji ilościowych o użytkownikach końcowych repozytorium. dopełnieniem takich danych byłyby badania jakościowe użytkowników, które mogłyby wspierać rozwój polityk repozytoryjnych na uczelniach. W kontekście badań jakościowych istotna byłaby także analiza użytkowników – pracowników naukowych, którzy stanowią grupę konstytutywną dla rozwoju repozytorium. W przypadku platformy AMUR grono to tworzą pracownicy naukowcy oraz doktoranci UAM samoarchiwizujący swoje prace. Redakcja repozytorium AMUR nadała dotychczas autoryzację do deponowania prac 1768 osobom ze społeczności naukowej UAM. Każda z tych osób posiada własne konto, z poziomu którego może deponować dokumenty w kolekcjach własnego wydziału. UAM liczy około 3000 pracowników naukowych, więc ok. 41% pracowników uczelni nie ma jeszcze własnych kont w repozytorium AMUR.

BIBLIOGRAFIA

- Björk, Bo-Christer; Mikael Laakso; Patrik Welling; Patrik Paetau (2014). Anatomy of Green Open Access [online]. [dostęp: 1.01.2016]. *Journal of the Association for Information Science and Technology* 65 (2) pp. 237-250. Dostępny w WWW: <<http://doi.wiley.com/10.1002/asi.22963>>.
- Coates, Mildred (2014). Electronic Theses and Dissertations [online]. [dostęp: 1.02.2016]. *Library Hi Tech* 32 (2), pp. 285-299. Dostępny w WWW: <<http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/LHT-08-2013-0102?mobileUi=0&>>.
- Górny, Mirosław; John Catlow; Jolanta Mazurek (2015). Evaluating Polish Digital Libraries from the Perspective of Non-Academic Users [online]. [dostęp: 4.02.2016]. *The Electronic Library* 33(4), pp. 714-729. Dostępny w WWW: <<http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/EL-01-2014-0011>>.
- Górny, Mirosław; Jolanta Mazurek (2012). Key Users of Polish Digital Libraries [online]. [dostęp: 4.02.2016]. *The Electronic Library* 30 (4), pp. 543-556. Dostępny w WWW: <<http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/02640471211252238>>.
- Lynch, Clifford (2003). Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age [online]. [dostęp: 2.03.2016]. *ARL: A Bimonthly Report* (226). Dostępny w WWW: <<http://www.arl.org/resources/pubs/br/br226/br226ir.shtml>>.

- Mazurek, Jolanta (2012). Polskie biblioteki cyfrowe w opinii pracowników nauki. *Przegląd Biblioteczny* 80 (1), s. 58-78.
- McKay, Dana (2007). Institutional Repositories and Their 'Other' Users: Usability Beyond Authors [online]. [dostęp: 2.02.2016]. *Ariadne* (52). Dostępny w WWW: <<http://www.ariadne.ac.uk/issue52/mckay>>.
- Organ, Michael (2006). Download Statistics – What Do They Tell Us? The Example of Research Online, the Open Access Institutional Repository at the University of Wollongong, Australia [online]. [dostęp: 6.02.2016]. *D-Lib Magazine*, vol. 12, number 11. Dostępny w WWW: <<http://dlib.org/dlib/november06/organ/11organ.html>>.
- Pickton, Margaret; McKnight, Cliff (2007). Is There a Role for Research Students in an Institutional Repository? Some Repository Managers' Views [online]. [dostęp: 4.02.2016]. *Journal of Librarianship and Information Science* 39 (3), pp. 153-161. Dostępny w WWW: <<http://lis.sagepub.com/content/39/3/153.short>>.
- Russell, Rosemary; Michael Day (2010). New Review of Academic Librarianship Institutional Repository Interaction With Research Users : A Review of Current Practice [online]. [dostęp: 4.02.2016]. *New Review of Academic Librarianship* 16 (sup1.), pp. 116-131. Dostępny w WWW: <<http://www.informaworld.com/10.1080/13614533.2010.509996>>.
- Rychlik, Małgorzata (2016). The Role of Academic Library in Disseminating Grey Literature – Adam Mickiewicz University Repository as a Case Study. *An International Journal on Grey Literature* vol. 12, pp. 60-64.
- Siewicz, Krzysztof (2012). *Otwarty Dostęp Do Publikacji Naukowych. Kwestie Prawne*. [online]. [dostęp: 4.02.2016]. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego. Dostępny w WWW: <http://repozytorium.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/335/K_Siewicz_Otwarty_dostep_do_publicacji_naukowych.pdf?sequence=4>.
- St. Jean, Beth; Rieh, Soo Young; Yakeel Elizabeth; Markey Karen (2010). Unheard Voices: Institutional Repository End-Users [online]. [dostęp: 28.12.2015]. *College & Research Libraries* 72 (1), pp. 21-42. Dostępny w WWW: <<http://crl.acrl.org/content/72/1/21.short>>.
- Stevenson, Jennifer Ann; Jin Zhang (2015). A Temporal Analysis of Institutional Repository Research [online]. [dostęp: 22.01.2016]. *Scientometrics* 105 (3), pp. 1491-1525. Dostępny w WWW: <<http://link.springer.com/10.1007/s11192-015-1728-x>>.
- Wesolek, Andrew (2013). Who Uses This Stuff, Anyway? An Investigation of Who Uses the DigitalCommons@USU [online]. [dostęp: 1.02.2016]. *The Serials Librarian* 64 (1), pp. 299-306. Dostępny w WWW: <http://digitalcommons.usu.edu/lib_pubs/116>.
- Willinsky, John (2006). The Access Principle : The Case for Open Access to Research and Scholarship [online]. [dostęp: 1.02.2016]. Cambridge Mass.: MIT Press. Dostępny w WWW: <https://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/content/9780262512664_Download_the_full_text.pdf>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 22 czerwca 2016 r.

MAŁGORZATA RYCHLIK
Poznan University Library
e-mail: rychlik@amu.edu.pl

MONIKA THEUS
Poznan University Library
e-mail: mtheus@amu.edu.pl

USERS AND RESOURCES OF INSTITUTIONAL REPOSITORIES (CASE STUDY)

KEYWORDS: Institutional repository. AMUR repository. Repository users. Repository resources.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The paper is focused on: a) the analysis of the resources of AMUR – the largest Polish institutional repository – with regard to the types of objects stored on the platform and their subject scope, b) the identification of AMUR users. **Research methods** – The research was based on AMUR usage and user statistics collected from Google Analytics. **Results/Conclusions** – Most often downloaded resources were doctoral theses and teaching materials. Most popular resources came from the fields of humanities and social sciences. The repository usually was accessed through Google search results (60%). Over 11% of the users began their search directly from AMUR website and 30% of them returned to use the repository resources.

BARBARA MARIA MORAWIEC
e-mail: redakcja@lustrbiblioteki.pl

UŻYTKOWNICY BIBLIOTEK CYFROWYCH – ANALIZA BADAŃ ODBIORCÓW JAGIELLOŃSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ ORAZ MAŁOPOLSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ

Barbara Maria Morawiec – absolwentka UJ oraz UŚ na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo. Redaktor naczelna serwisu Lustr Biblioteki (www.lustrbiblioteki.pl). Autorka książek *Biblioteki cyfrowe: tworzenie, zarządzanie, odbiór* (Helion, 2016) oraz *Biblioblog w pigułce – poradnik dla bibliotekarzy* (SBP, 2014), a także artykułów dotyczących blogosfery bibliotecznej, biblioteki 2.0, bibliotek cyfrowych, e-booków itp. Prowadzi szkolenia dla bibliotekarzy z zakresu tworzenia i zarządzania blogami i serwisami bibliotecznymi, działań promujących czytelnictwo, źródeł cyfrowych, a także PR w bibliotece.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki cyfrowe. Użytkownicy bibliotek cyfrowych. Ewaluacja bibliotek cyfrowych

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Artykuł omawia potrzeby użytkowników bibliotek cyfrowych, sposoby korzystania z bibliotek cyfrowych przez użytkowników oraz przedstawia profile użytkowników tych bibliotek. **Metody badań** – Artykuł prezentuje wyniki badań autorki przeprowadzone w marcu i kwietniu 2015 r. Badanie wykonano za pomocą ankiety w formie elektronicznej. Kwestionariusz ankiety składał się z 19 pytań. Respondentami badania ankietowego byli użytkownicy Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej. **Wyniki** – W badaniu udział wzięło 102 respondentów reprezentujących różne grupy odbiorców (studenci, pracownicy naukowci, bibliotekarze, czytelnicy bibliotek, inni). Wynik badania wskazuje, że użytkownikami bibliotek cyfrowych są osoby młode, wykształcone, często związane z danym regionem, wykorzystujące zbiory cyfrowe najczęściej w celach: naukowym, informacyjnym i hobbystycznym. Podczas korzystania z zasobów bibliotek cyfrowych Internauci napotykać wiele trudności związanych z funkcjonalnością witryn bibliotek oraz problemami z wyszukiwaniem treści, technicznymi i in-

nymi. **Wnioski** – Użytkownicy bibliotek cyfrowych mają różne potrzeby informacyjne oraz zróżnicowane oczekiwania związane z funkcjonalnością bibliotek cyfrowych i udostępnianymi zasobami. Najczęściej szukają oni materiałów trudno dostępnych i tych niedostępnych już w wersji tradycyjnej.

WPROWADZENIE

W Polsce istnieje ponad 100 bibliotek cyfrowych, które tworzone są przez różne instytucje, np. biblioteki, muzea, archiwa, fundacje. Instytucje te udostępniają blisko 2,5 mln obiektów cyfrowych (FBC, 2015). Misją bibliotek cyfrowych jest m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego dla potomnych. Architekci bibliotek cyfrowych, czyli wszyscy interesariusze tworzący i zarządzający nimi, stale poprawiają ich funkcjonalność. Przy użyciu odpowiednich narzędzi i nakładów finansowych mogą zbudować system w pełni funkcjonalny i przydatny dla użytkowników. Jednak muszą pamiętać o tym, że tworząc instytucję o charakterze lokalnym lub regionalnym, tak naprawdę udostępniają jej zasoby globalnie (dzięki sieci Internet) dla wszystkich zainteresowanych.

Na podstawie danych udostępnianych przez Federację Bibliotek Cyfrowych (FBC) można zauważyć, że w czołówce tych, które udostępniają największą liczbę zbiorów, są dwie biblioteki działające na terenie Krakowa, a mianowicie: Małopolska Biblioteka Cyfrowa (MBC) oraz Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa (JBC). Biblioteki te tworzone są w województwie małopolskim odpowiednio przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Krakowie oraz Bibliotekę Jagiellońską. Warto zastanowić się nad tym, dla jakiego typu użytkownika tworzone są omawiane biblioteki cyfrowe oraz sprawdzić, jakie oczekiwania mają ich użytkownicy.

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA – STAN BADAŃ

Literatura przedmiotu na temat Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej nie podaje zbyt wielu informacji na temat użytkowników wymienionych bibliotek. Publikacje na temat MBC i JBC przedstawiają zrealizowane projekty, organizację pracy, sposób zarządzania oraz prezentują wybrane zasoby cyfrowe.

Dotychczas nie przeprowadzono badań wśród użytkowników MBC. W 2009 r. podczas konferencji „Polskie biblioteki cyfrowe” zaprezentowano pobieżnie profil użytkowników MBC na podstawie analizy statystyk wyszukiwawczych. Dodatkowo wskazano hasła najczęściej wpisywane (wyszukiwane) przez użytkowników MBC (z okresu styczeń–październik 2008 oraz sierpień–listopad 2009). Na podstawie typów poszukiwanych zasobów utworzono profil użytkowników. Są to osoby związane z Małopolską lub pochodzące z tego regionu (historycy, genealodzy, regionaliści, naukowcy

itd.) oraz spoza regionu – interesujące się różnymi zbiorami, w tym m.in. publikacjami lub czasopismami związanymi tematycznie z województwem małopolskim lub zbiorami z dziedziny nauk humanistycznych (dziennikarze, naukowcy itd.) (Kowalewski, 2010).

W czwartym kwartale 2012 r. przeprowadzono badania użytkowników JBC w ramach zadania badawczego SYNAT „Utworzenie uniwersalnej, otwartej, repozytoryjnej platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy”. Badanie statystyczne polegało na przedstawieniu funkcjonalności JBC oraz podejścia użytkowników do zasobów tam udostępnianych. Respondentami ankiety w wersji tradycyjnej byli studenci Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Natomiast respondentami ankiety udostępnionej w postaci elektronicznej byli pozostali użytkownicy. Według wyników badania użytkownikami JBC byli w pierwszej kolejności studenci i doktoranci (47%), następnie pracownicy naukowci (19%), bibliotekarze (30%) oraz hobbyści (4%). Z JBC korzystają przede wszystkim osoby młode, mające do 25 lat (37%), osoby między 25 a 35 rokiem życia (38%), osoby między 35 a 50 rokiem życia (19%) oraz osoby powyżej 50 lat (6%). W badaniu użytkowników JBC pytano również o zbiory (typ zasobów, format zasobów, jakość obiektów cyfrowych, OCR), narzędzia wyszukiwawcze, czas poświęcony na korzystanie z zasobów oraz przejrzystość strony WWW biblioteki cyfrowej (Drabik, 2012).

Krystyna Sanetra w artykule *Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa – powstanie i rozwój. Projekt „Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa”* pisze o użytkownikach i wykorzystaniu zasobów JBC powołując się na wyżej wspomniane badania. Autorka podaje, że 66% respondentów przeszukuje zasoby JBC poprzez bezpośredni dostęp do strony internetowej biblioteki cyfrowej, 58% badanych korzysta z wyszukiwarki zasobów cyfrowych za pośrednictwem FBC, 36% użytkowników dociera do JBC korzystając z wyszukiwarki internetowej, a pozostali respondenci jako źródło dotarcia do niej podali odniesienia z Europeany (Sanetra, 2013, s. 177). Dodatkowo autorka uzupełnia wyniki badania analizą statystyk logowań użytkowników do serwisu JBC. W dalszej części tego artykułu zaprezentowane zostaną wyniki badań przeprowadzone przez autorkę na grupie użytkowników MBC i JBC.

ANALIZA STATYSTYK BIBLIOTEK CYFROWYCH

Ważnym aspektem badań użytkowników bibliotek cyfrowych są statystyki odwiedzin ich stron internetowych i statystyki przeglądania udostępnionych tam publikacji. Dostępne są również dane dotyczące liczby odwiedzin serwisu według poszczególnych krajów, a nawet informacje o wykorzystywanych przez użytkowników przeglądarek internetowych czy systemach operacyjnych. Warto nadmienić, że dane dotyczące bibliotek

cyfrowych gromadzone są za pomocą oprogramowania do tworzenia i zarządzania tymi bibliotekami dLibra Digital Library Framework oraz dzięki integracji zbiorów bibliotek cyfrowych w serwisie FBC.

Aby przedstawić zainteresowanie korzystaniem przez internautów z zasobów MBC oraz JBC warto zaprezentować dane statystyczne dotyczące: liczby dodawanych dokumentów, liczby publikacji w bibliotece cyfrowej na koniec danego roku, liczby wizyt na stronie internetowej biblioteki cy-

Tabela 1

Statystyki Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej

Rok	Liczba dodanych dokumentów	Liczba publikacji na koniec roku	Liczba wizyt	Liczba przejrzanych stron
2007	-	7 400	10 974	83 020
2008	8 000	14 513	259 054	7 894 552
2009	5 447	19 934	272 651	10 052 393
2010	36 446	56 424	418 453	15 143 736
2011	7 199	63 571	436 855	15 505 821
2012	8 369	72 016	533 424	22 127 380
2013	10 146	82 100	585 805	17 224 440
2014	4 989	87 181	449 351	17 654 546

Źródło: oprac. własne, 2014, aktualizacja 2015 na podstawie *Sprawozdania merytorycznego Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie* (2014).

Tabela 2

Statystyki Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej

Rok	Liczba dodanych dokumentów	Liczba publikacji na koniec roku	Liczba wizyt	Liczba przejrzanych stron
2008	-	1	-	-
2009	342	343	-	-
2010	2 942	3 481	16 525	279 959
2011	93 964	97 805	53 552	1 750 503
2012	86 088	183 430	97 900	1 594 883
2013	-	219 509	295 170	3 485 399
2014	-	253 512	311 572	3 310 056

Źródło: oprac. własne, 2014, aktualizacja 2015 na podstawie Sanetra, Krystyna (2013). *Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa – powstanie i rozwój. Projekt „Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa”*. *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, R. 63, s. 179 oraz dane przekazane przez Leszka Szafraniekiego – kierownika Oddziału Zbiorów Cyfrowych.

frowej oraz liczby przejranych stron. Dane szczegółowe dotyczące wspomnianych kwestii ujęte od momentu powstania omawianych bibliotek zaprezentowano w tabeli 1 oraz tabeli 2.

Na podstawie danych zaprezentowanych w powyższych tabelach można zauważyć, że wraz z rozwojem MBC i JBC stale zwiększała się liczba udostępnianych tam zasobów cyfrowych. Mimo że JBC powstała później, to w jej zasobach znajduje się więcej publikacji. Z kolei, MBC jest częściej odwiedzana przez internautów. Zaobserwować można również, że na przestrzeni kilku lat rosła liczba wizyt użytkowników na stronach omawianych bibliotek cyfrowych.

UŻYTKOWNIK BIBLIOTEKI CYFROWEJ JAKO INTERNAUTA

Potencjalnym odbiorcą zasobów bibliotek cyfrowych może być każdy internauta. Jolanta Mazurek w artykule *Użytkownicy bibliotek cyfrowych*, powołując się na wyniki analizy odwiedzin witryny Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej w 2010 r., wyróżniła dwa typy użytkowników: internautę wizytującego oraz internautę korzystającego. Autorka przybliżając sylwetkę internauty wizytującego, czyli nieużytkownika biblioteki cyfrowej zaznacza, że jest to „użytkownik globalnych zasobów Internetu, który odwiedził witrynę biblioteki cyfrowej i został zarejestrowany przez system monitorujący ruch na tej stronie, ale z subiektywnych, sobie znanych przyczyn, nie skorzystał z żadnej z usług oferowanych przez bibliotekę cyfrową i opuścił serwis” (Mazurek, 2012, s. 299). Natomiast za internautę korzystającego, czyli użytkownika biblioteki cyfrowej uznać można odbiorcę, który „najczęściej w świadomy (choć nie zawsze) sposób dotarł na witrynę biblioteki cyfrowej i skorzystał przynajmniej z jednej funkcji oferowanej przez tego typu serwis” (Mazurek, 2012, s. 301).

Odwołując się do statystyk dotyczących liczby użytkowników Internetu można również zauważyć, ilu z nich może korzystać z bibliotek cyfrowych. W raporcie badań diagnozy Internetu z 2014 r. *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2010-2014* przygotowanym przez Główny Urząd Statystyczny, można dostrzec, jaki odsetek Polaków posiada komputery i dostęp do sieci. Tym samym wskazać można potencjalną liczbę użytkowników, którzy mogą skorzystać z zasobów bibliotek cyfrowych.

Odnosząc się do rezultatów raportu obliczonych tylko dla województwa małopolskiego, możliwe jest przybliżenie sylwetki potencjalnych użytkowników Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej. W świetle danych przedstawionych w tym raporcie można uznać, że odbiorcami cyfrowych usług JBC i MBC może być 69,8% osób zamieszkałych na terenie województwa małopolskiego, które w latach 2010-2014 miały dostęp do Internetu (regularnie z Internetu korzystało 62,1% osób) (Spółeczeństwo informacyjne, 2014, s. 120). Co więcej, w 2014 r. ponad jed-

na czwarta mieszkańców województwa małopolskiego posiadała dostęp do Internetu na urządzeniach mobilnych, tj. smartfonach (26,5%), laptopach lub tabletach (26,4%) (Społeczeństwo informacyjne, 2014, s. 138).

PRZEDMIOT, CELE I METODA BADANIA

Przedmiotem badania przeprowadzonego przeze mnie było wskazanie, jak użytkownicy oceniają funkcjonowanie i zasoby MBC i JBC. Głównymi celami badania były: ewaluacja użyteczności oraz wskazanie profilu użytkownika tych bibliotek. Następnymi założeniami badania było ustalenie funkcji i usług wykorzystywanych przez użytkowników wspomnianych bibliotek cyfrowych, wskazanie problemów i barier napotkanych przez użytkowników podczas korzystania z tych bibliotek cyfrowych, a także określenie preferencji czytelniczych, potrzeb informacyjnych, zachowań informacyjnych oraz oczekiwań użytkowników.

Badanie przeprowadzono w okresie od marca do kwietnia 2015 r. metodą ankiety elektronicznej (zobacz zał. 1). Kwestionariusz składał się z 19 pytań – 13 pytań zamkniętych, 2 pytań otwartych oraz 4 pytań dotyczących płci, wieku, wykształcenia i statusu respondenta. W badaniu udział wzięło łącznie 267 osób. Jednak wyniki ankiety opracowano w oparciu o 102 pełne odpowiedzi respondentów, tj. kwestionariusze wypełnione w całości. Ankieta była anonimowa.

Kwestionariusz ankiety został podzielony na kilka grup pytań. Pierwsza ogólna grupa zawierała 6 pytań dotyczących częstotliwości, sposobu i celów korzystania z bibliotek cyfrowych przez użytkowników, miejsca, z którego użytkownik korzysta z biblioteki cyfrowej oraz ogólnej oceny przydatności bibliotek cyfrowych. Kolejne 2 pytania dotyczyły wykorzystania zasobów bibliotek cyfrowych ze wskazaniem na typ materiałów i rodzaj zasobów wyszukiwanych przez użytkowników. Trzecia grupa, składająca się z 5 pytań, dotyczyła oceny bibliotek cyfrowych i szaty graficznej stron internetowych MBC i JBC, sposobu czytania zbiorów w bibliotece cyfrowej, sposobu przeglądania udostępnianych zbiorów oraz wskazania napotkanych przez użytkowników problemów i barier podczas korzystania z bibliotek cyfrowych. Dopełnieniem kwestionariusza ankiety były 2 pytania otwarte¹ dotyczące m.in. sugerowanych zmian funkcjonalności danej biblioteki cyfrowej.

W pytaniach odnoszących się do oceny przydatności biblioteki cyfrowej, jej zbiorów i szaty graficznej użytkownik mógł wskazać konkretną wartość

¹ W drugim pytaniu otwartym respondenci mieli za zadanie zdefiniować termin „biblioteka cyfrowa”. Odpowiedzi udzieliło 42% ankietowanych. Na ich podstawie można stwierdzić, że definiowanie tego terminu było niejednoznaczne. Wypowiedzi użytkowników MBC i JBC były związane ze wskazaniem udostępnianych zbiorów (z uwzględnieniem dokumentów zdigitalizowanych i natywnie cyfrowych), funkcjonalności dostępnych w bibliotece cyfrowej oraz własnych spostrzeżeń. Dokładne wyniki zostały opublikowane w książce *Biblioteki cyfrowe: tworzenie, zarządzanie, odbiór*. Gliwice: Helion, 2016

liczbową (w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało źle, 2 – słabo, 3 – średnio, 4 – dobrze, 5 – bardzo dobrze). Na podstawie uzyskanych odpowiedzi obliczono wskaźnik satysfakcji użytkowników biblioteki cyfrowej zgodnie z zaleceniami Normy PN-ISO 11620:2012: *Informacja i dokumentacja: wskaźniki funkcjonalności bibliotek*. Podstawą obliczeń niniejszego wskaźnika był następujący wzór: $IAUS = A/B$, gdzie IAUS oznacza średnią satysfakcji użytkowników, A oznacza sumę wartości wskazanych przez użytkowników dla każdej usługi, natomiast B oznacza liczbę osób odpowiadających na pytania (Norma PN-ISO 11620:2012, s. 61).

BADANA GRUPA

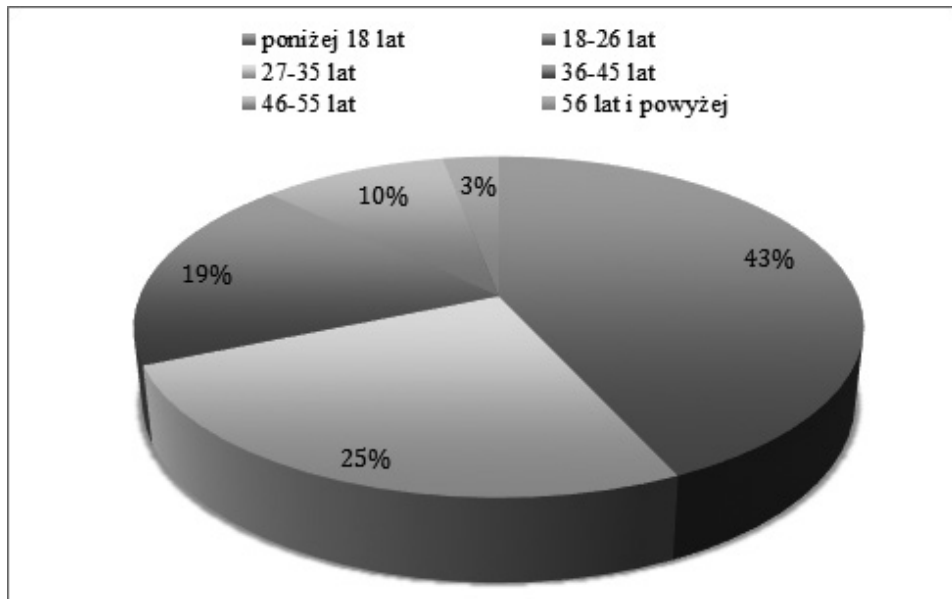
Badaną grupą byli użytkownicy Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej. Na podstawie pytań o charakterze demograficznym (wiek, płeć, wykształcenie, status zawodowy), zawartych w metryczce kwestionariusza ankiety, można scharakteryzować profil użytkowników omawianych bibliotek cyfrowych.

Z badań wynika, że użytkownikami bibliotek cyfrowych są częściej kobiety. Potwierdza to fakt, że najliczniejszą grupę użytkowników MBC i JBC pod względem płci stanowiły kobiety – to 61% wszystkich respondentów. 39% osób korzystających z MBC i JBC to mężczyźni.

Najbardziej aktywną grupę użytkowników bibliotek cyfrowych stanowiły osoby mające od 18 do 26 lat, była to jednocześnie prawie połowa wszystkich ankietowanych (43%). Drugą czynną grupą wiekową były osoby w wieku od 27 do 35 lat. Warto nadmienić, że była to grupa stanowiąca 1/4 wszystkich osób biorących udział w badaniu. Nieco mniej, bo 19% ankietowanych deklarowało swój wiek w przedziale między 36 a 45 lat. Mniej zaangażowaną grupą odbiorców usług bibliotek cyfrowych byli użytkownicy w przedziale wiekowym od 46 do 55 lat (10%); najmniejsze zainteresowanie małopolskimi bibliotekami cyfrowymi przejawili osoby mające 56 i więcej lat (3%). Strukturę przedziału wieku użytkowników omawianych bibliotek zilustrowano na wykresie 1.

Jak wykazały badania, użytkownikami Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej były osoby wykształcone. Spośród wszystkich respondentów aż 86% posiadało wyższe wykształcenie. 64% ankietowanych deklaruje, że ukończyło studia i posiada wyższe wykształcenie, a 22% respondentów legitymowało się wykształceniem wyższym niepełnym. 14% respondentów korzystających z MBC i JBC to osoby z wykształceniem średnim. Tylko jedna osoba zadeklarowała, że ma wykształcenie zawodowe.

W kolejnej części badania respondenci odpowiadali na pytanie dotyczące ich statusu zawodowego lub przynależności do danej instytucji (afiliacji). Większość respondentów była czytelnikami Biblioteki Jagiellońskiej (44%), która koordynuje prace nad Jagiellońską Biblioteką Cyfrową. 33% osób wskazało, że są czytelnikami Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, która nadzoruje

Wykres 1. Struktura wieku użytkowników MBC i JBC biorących udział w badaniu
 Źródło: oprac. własne, 2015.

działalność Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej. Liczną grupą użytkowników bibliotek cyfrowych są także studenci kierunków takich jak: informacja naukowa i bibliotekoznawstwo oraz pokrewnych: zarządzanie dokumentacją, infobrokerstwo i archiwistyka, polonistyka, kulturoznawstwo czy filologia polska. Jedna osoba biorąca udział w badaniu zaznaczyła, że jest doktorantem. Prawie 25% respondentów zaznaczyło w odpowiedzi na pytanie o status zawodowy rubrykę pracownik naukowy (tylko kilku respondentów podało afiliację). 17 respondentów stanowiło grupę bibliotekarzy (głównie respondentami byli bibliotekarze akademicy, ale także bibliotekarze pracujący w księżnicach publicznych i pedagogicznych). Pozostałe 21 osób wskazało odpowiedź „inny zawód”, podając zawody i profesje takie jak: dziennikarz, pisarz, przedsiębiorca, informatyk, lekarz, muzealnik, pracownik instytutu badań społecznych.

WYNIKI BADANIA

Podstawowymi problemami badawczymi, wynikającymi z celu badań, były: zidentyfikowanie profilu użytkownika biblioteki cyfrowej, zbadanie sposobów korzystania z bibliotek cyfrowych oraz wskazanie oczekiwań i potrzeb informacyjnych tej grupy wobec bibliotek cyfrowych. Wyniki badania omówiono w dalszej części artykułu, dzieląc je na kilka grup, tj. częstotliwość korzystania z bibliotek cyfrowych, sposoby dotarcia do bibliotek cyfrowych, cel i sposoby korzystania z bibliotek cyfrowych, wykorzystanie i odbiór zbiorów cyfrowych oraz ocena bibliotek cyfrowych.

CZĘSTOTLIWOŚĆ KORZYSTANIA Z BIBLIOTEK CYFROWYCH PRZEZ UŻYTKOWNIKÓW

Użytkownicy, którzy wzięli udział w badaniu, zostali poproszeni o określenie częstotliwości odwiedzania Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej. Odpowiedzi na pytanie „Jak często korzysta Pan/Pani z danej biblioteki cyfrowej?” ujawniły, że respondenci korzystają zarówno z MBC jak i JBC odwiedzając witrynę danej biblioteki przynajmniej raz w miesiącu (32% MBC, 30% JBC). Tylko 4% użytkowników odwiedza codziennie MBC, a 6% JBC. Respondenci przyznali, że korzystają z bibliotek cyfrowych także kilka razy w tygodniu (16% MBC, 20% JBC), kilka razy w miesiącu (20% MBC, 17% JBC) lub tylko raz w ciągu miesiąca (12% MBC, 9% JBC). Na podstawie uzyskanych wyników można zauważyć, że respondenci korzystają zarówno z MBC, jak i JBC – to grupa odpowiednio ponad 80% wszystkich badanych. Łącznie w różnym przedziale czasowym z MBC korzysta 84% respondentów, a z JBC 82% respondentów. Około 16% respondentów nie korzysta z MBC, a 19% respondentów z JBC.

Pytanie uzupełniające „Czy posiada Pan/Pani konto użytkownika w bibliotece cyfrowej?” miało na celu sprawdzenie, ilu respondentów stale korzysta z zasobów MBC i JBC. Niecałe 23% osób posiada konto użytkownika w JBC, natomiast w MBC zarejestrowało się mniej niż 10% wszystkich respondentów. Chęć założenia konta w MBC zadeklarowało 17% respondentów, a w JBC 11%. Pozostali ankietowani oświadczyli, że nie planują rejestracji (16% MBC, 13% JBC), konto użytkownika nie jest im potrzebne (34% MBC, 31% JBC) lub wolą pozostać anonimowymi użytkownikami (23% MBC, 22% JBC).

SPOSOBY DOTARCIA UŻYTKOWNIKÓW DO BIBLIOTEK CYFROWYCH

W pytaniu „Skąd dowiedział/a się Pan/Pani o bibliotecę cyfrowej?” około 30% respondentów wskazało, że od nauczyciela i wykładowcy (28% MBC, 29% JBC). Kolejnymi źródłami dotarcia do biblioteki cyfrowej były wyszukiwarki internetowe (26% MBC, 16% JBC), strona internetowa biblioteki (9% MBC, 17% JBC) oraz katalog online biblioteki (6% MBC, 9% JBC), jak również informacja udzielona przez bibliotekarza (7% MBC, 7% JBC). Do Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej przypadkiem trafiło 7% respondentów, a do Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej tylko 4%. Średnio 12% ankietowanych wskazało inne źródło informacji o MBC i JBC. Ankietowani podali również, że dotarli do bibliotek cyfrowych dzięki poleceniu źródła przez członka rodziny, współpracownika lub informacji opublikowanej w prasie (odsetek tych odpowiedzi wyniósł mniej niż 1,5%).

CEL I SPOSÓB KORZYSTANIA Z BIBLIOTEK CYFROWYCH

Kolejne pytanie sprawdzało, z jakiego miejsca użytkownicy korzystają z zasobów bibliotek cyfrowych. Ponad połowa respondentów odwiedza MBC i JBC przebywając w domu, 25% wszystkich respondentów podaje, że na uczelni, a około 12% korzysta z terminali komputerowych dostępnych w bibliotece. Pozostali respondenci, biorący udział w badaniu podali, że korzystają z MBC i JBC w pracy, w szkole lub w innym miejscu.

Na podstawie metryczki można przypuszczać, w jakim celu użytkownicy MBC i JBC mogą korzystać z zasobów tych bibliotek cyfrowych. Do sprawdzenia tego elementu posłużyło również pytanie „W jakim celu korzysta Pan/Pani z biblioteki cyfrowej?”. Jako główne ankietowani wskazali cele naukowy (26% MBC, 31% JBC) oraz edukacyjny (23% MBC, 23% JBC). Istotny okazał się także cel informacyjny (17% MBC, 19% JBC) i hobbystyczny (11% MBC, 10% JBC), powiązany z zainteresowaniami użytkowników. Biblioteki cyfrowe są także odwiedzane w celach: kulturalnych (10% MBC, 7% JBC), rozrywkowych (7% MBC, 5% JBC) i innych (5% MBC, 5% JBC).

WYKORZYSTANIE I ODBIÓR ZBIORÓW BIBLIOTEK CYFROWYCH

W ankiecie zawarto pytania dotyczące zasobów udostępnianych w bibliotekach cyfrowych. Jedno z pytań dotyczyło rodzajów materiałów, jakich poszukują użytkownicy w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej. W tym przypadku wszyscy respondenci zaznaczyli więcej niż dwie odpowiedzi (rodzaje materiałów), które jednocześnie wskazywały na cel wykorzystywania tych materiałów.

Odpowiedzi ankietowanych wiązały się ze studiowanym przez nich kierunkiem, wykonywanym zawodem lub też dotyczyły prywatnych zainteresowań. Najczęściej poszukiwane w bibliotece cyfrowej były materiały: niedostępne w wersji tradycyjnej (11% MBC, 13% JBC), trudno dostępne takie jak rękopisy, starodruki, inkunabuły (10% MBC, 12% JBC) oraz materiały związane z osobistymi zainteresowaniami (9% MBC, 8% JBC). Kolejne odpowiedzi respondentów odnosiły się do poszukiwań materiałów związanych ze studiowanym kierunkiem (10% MBC, 10% JBC) i materiałów służących do przygotowania się na zajęcia (8% MBC, 8% JBC) oraz materiałów potrzebnych do badań (8% MBC, 9% JBC). Pełen wykaz odpowiedzi prezentuje tabela 3.

Kolejne pytanie brzmiało „Jakich zbiorów szuka Pan/Pani w bibliotece cyfrowej?”. Polegało ono na wskazaniu przez osoby biorące udział w badaniu konkretnych typów zbiorów dostępnych w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej. Najwyższa liczba respondentów przyznała, że poszukuje gazet i czasopism (22% MBC, 18% JBC), zbiorów naukowych i dydaktycznych (13,5% MBC, 15% JBC), fotografii i pocztówek (10% MBC

Tabela 3

Rodzaje i cele wykorzystania poszukiwanych zbiorów przez użytkowników w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej

Wariant odpowiedzi	MBC	JBC
szukam materiałów trudno dostępnych (rękopisów/starodruków/inkunabułów)	9,58%	12,04%
szukam materiałów niedostępnych w wersji tradycyjnej	11,39%	13,16%
szukam materiałów na zajęcia	8,29%	8,40%
szukam materiałów związanych ze studiowanym kierunkiem	9,84%	9,52%
szukam materiałów do pracy licencjackiej/magisterskiej/doktorskiej	8,29%	8,40%
szukam materiałów potrzebnych do wykonywanej pracy	7,51%	8,40%
szukam materiałów potrzebnych do badań	8,03%	8,68%
szukam materiałów historycznych	7,77%	7,56%
szukam materiałów związanych z moim hobby	7,25%	5,88%
szukam materiałów związanych z moimi zainteresowaniami	9,06%	7,56%
szukam ciekawostek na różne tematy	5,18%	3,08%
szukam ciekawych publikacji	5,69%	5,32%
Inne	2,07%	1,96%

Źródło: oprac. własne, 2015.

i 10% JBC). Zainteresowanie zbiorami regionalnymi przejawiało 11% użytkowników MBC i 5% użytkowników JBC. W nawiązaniu do poprzedniego pytania, respondenci potwierdzili fakt poszukiwań rękopisów (7% MBC, 10% JBC). W zbiorach Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej najrzadziej poszukiwane były materiały konferencyjne, klasyka literatury polskiej i zagranicznej, zbiory kartograficzne, cymelia, nuty i nagrania, starodruki oraz filmy. Pełny wykaz odpowiedzi zaprezentowano w tabeli 4.

W kwestionariuszu ankiety znalazło się także pytanie odnoszące się do udostępniania, wyszukiwania i ogólnej oceny zbiorów cyfrowych. Respondenci, którzy wzięli udział w badaniu, przyznali, że zbiory udostępniane w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej są łatwo wyszukiwalne (19% MBC, 19% JBC) i posiadają pełny opis (17% MBC, 17% JBC). Dodatkowo ankietowani uznali, że publikacje udostępniane w MBC i JBC są wysokiej jakości (17% MBC, 19,5% JBC), szybko się wczytują (11,5% MBC, 12% JBC) oraz prezentowane są w przejrzystej formie (17% MBC, 15% JBC). Nieco ponad 6% respondentów twierdzi, że zbiory w MBC są aktualne, a w przypadku JBC 7%. Z żadnym z podanych stwierdzeń nie zgodziło się 11% użytkowników MBC i 10% użytkowników JBC.

Tabela 4

Typy zbiorów wyszukiwanych przez użytkowników w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej

Wariant odpowiedzi	MBC	JBC
dzieła klasyczne literatury polskiej	5,14%	4,06%
dzieła klasyczne literatury zagranicznej	3,53%	3,75%
literatura popularna	3,21%	3,12%
rękopisy	7,07%	10,31%
cymelia	3,21%	5,00%
starodruki (druki od poł. XV w. do XVIII w.)	0,64%	1,56%
inkunabuły (druki do XV w.)	3,85%	5,62%
fotografie, pocztówki	10,28%	10,31%
zbiory naukowe i dydaktyczne	13,50%	14,68%
zbiory regionalne	10,93%	5,31%
gazety i czasopisma	21,86%	18,43%
materiały konferencyjne	4,82%	7,18%
nuty, nagrania	1,60%	2,18%
mapy	4,82%	4,37%
filmy	0,96%	0,93%
inne	4,50%	3,12%

Źródło: oprac. własne, 2015

Pod uwagę została wzięta również forma odbioru zbiorów, czyli sposób czytania zbiorów udostępnianych w MBC i JBC. Przeważająca liczba respondentów, preferuje czytanie publikacji cyfrowych bezpośrednio na ekranie komputera (59% MBC, 60% JBC). Co czwarty użytkownik MBC i JBC pobiera publikacje na dysk komputera, a następnie otwiera je przy użyciu zewnętrznego programu (19% MBC, 19% JBC). Pozostali ankietowani wolą pracować z wydrukowanym tekstem (5% MBC, 6% JBC) oraz deklarują czytanie na ekranie tabletu (6% MBC, 5% JBC) czy smartfona (4% MBC, 3% JBC).

Dopełnieniem kwestionariusza ankiety było pytanie „Czy podczas użytkowania biblioteki cyfrowej napotkał Pan/Pani na jakieś problemy?”. Pytanie to miało wskazać bariery, jakie napotykają użytkownicy podczas korzystania z bibliotek cyfrowych. Każdy z respondentów napotkał przynajmniej 2 z 16 możliwych problemów. Pełen wykaz odpowiedzi na pytanie odnoszące się do problemów opracowano w tabeli 5.

Tabela 5

Problemy napotymane przez użytkowników podczas korzystania z Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej

Wariant odpowiedzi	MBC	JBC
strona biblioteki cyfrowej wolno się wczytuje	16,66%	14,49%
niska jakość skanów	7,14%	6,31%
nie potrafię wpisać poprawnego pytania wyszukiwawczego	2,38%	2,97%
nie potrafię zainstalować odpowiednich dodatków	8,50%	6,69%
nie posiadam konta użytkownika, przez co nie mam dostępu do niektórych publikacji	4,08%	4,08%
nie wiem, czy dana publikacja znajduje się w zbiorach biblioteki cyfrowej	3,74%	3,34%
publikacja, z której korzystałem/am, zniknęła i nie mogę jej ponownie odszukać	1,70%	1,11%
wyniki wyszukiwania prezentowane są chaotycznie	11,90%	10,40%
nie otwiera mi się poprawnie publikacja	8,84%	8,53%
skany zawierają wiele błędów (brakuje stron, są pomieszane, nieczytelne, itp.)	2,72%	1,85%
opisy publikacji są złe/niepełne	3,40%	4,46%
brak możliwości kopiowania treści całej publikacji	6,46%	6,69%
brak zdigitalizowanych nowości wydawniczych	4,76%	6,69%
nie mogę zgłosić swojej propozycji publikacji do digitalizacji	2,04%	2,60%
nie mogę przeglądać kilku publikacji jednocześnie	4,76%	6,31%
brak aplikacji mobilnych/wersji mobilnej strony WWW	6,12%	5,94%
inne	4,76%	7,43%

Źródło: oprac. własne, 2015.

Najwięcej ankietowanych za barierę podczas korzystania z Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej uznało długi czas oczekiwania na wczytanie się strony internetowej biblioteki cyfrowej (17% MBC, 14% JBC). Drugim pod względem częstotliwości wskazywania problemem dla respondentów okazał się sposób prezentacji wyników wyszukiwania, który według nich jest chaotyczny (12% MBC, 10% JBC). Część z respondentów przyznała, że nie potrafi poprawnie sformułować zapytania informacyjnego (2% MBC, 3% JBC) oraz zaznaczyła, że nie wszystkie publikacje posiadają pełny opis (3% MBC, 4,5% JBC). Niektórzy użytkownicy MBC i JBC zauważyli, że publikacja z której korzy-

stali, została usunięta lub nie da się jej ponownie wyszukać (2% MBC, 1% JBC). Na podstawie wyników badania można uznać, że użytkownicy, którzy napotkali na jakiś problem podczas korzystania z zasobów bibliotek cyfrowych, mogą w przyszłości zniechęcić się do korzystania z nich. Co więcej, uzyskane wyniki potwierdzają, że użytkownicy napotykać wiele problemów, np. technicznych, wobec czego biblioteki cyfrowe nie są idealnymi systemami informacyjno-wyszukiwawczymi, a ich twórcy muszą wprowadzać stale zmiany i poprawiać funkcjonalność korzystania z bibliotek cyfrowych.

Utrudnieniem od strony technicznej dla użytkowników MBC i JBC okazała się konieczność instalacji odpowiednich wtyczek i dodatków (które są pomocne m.in. podczas przeglądania publikacji cyfrowych) (8,5% MBC, 7% JBC). Z tym aspektem powiązany jest problem niepoprawnego otwierania się publikacji, który zauważyli użytkownicy MBC i JBC. Co więcej, respondenci za problem podczas korzystania ze zbiorów uznali również niską jakość udostępnionych skanów oraz błędy (np. brak stron, pomieszczenie stron). Problemami według użytkowników MBC i JBC są też: brak możliwości kopiowania treści publikacji bądź całej publikacji, brak możliwości przeglądania kilku publikacji jednocześnie, brak aplikacji mobilnych do przeglądania zasobów cyfrowych oraz brak dostępnych zdigitalizowanych nowości wydawniczych.

OCENA WYBRANYCH ASPEKTÓW BIBLIOTEK CYFROWYCH PRZEZ UŻYTKOWNIKÓW

Użytkownicy MBC oraz JBC oceniali także te biblioteki cyfrowe pod względem przydatności, sposobów korzystania z zasobów oraz szaty graficznej (układu, kolorystyki, stosowanych wyróżnień, typografii itd.).

Respondenci uznali MBC i JBC za przydatne systemy. Poszczególne stopnie oceny przedstawiono w tabeli 6. Wskaźnik satysfakcji użytkownika dla przydatności MBC wyniósł 4,14, natomiast dla JBC wynik ten był nieco wyższy i wyniósł 4,16.

Ankietowani mieli ocenić zbiory i sposób korzystania z nich w MBC i JBC. Według respondentów zbiory Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej zostały wyżej ocenione. Nieznacznie niżej użytkownicy ocenili zbiory Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej. Pełny wykaz oceny zbiorów MBC i JBC zawiera tabela 7. Wskaźnik satysfakcji użytkownika dla zbiorów udostępnianych w MBC wyniósł 3,85, a dla JBC 3,89.

Ostatnie pytanie dotyczyło identyfikacji wizualnej, czyli oceny szaty graficznej Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej. Zdaniem respondentów znacznie lepiej prezentuje się strona internetowa JBC. Szata graficzna MBC uzyskała wśród ankietowanych oceny między 3 a 4. Wyniki liczbowe i procentowe dla szaty graficznej obu biblio-

Tabela 6

Ocena przydatności Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej
oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej według użytkowników

	Ocena					brak odpowiedzi
	1	2	3	4	5	
MBC	0,98%	4,90%	15,68%	25,49%	41,17%	11,76%
JBC	0,98%	3,92%	15,68%	20,58%	40,19%	18,62%

Źródło: oprac. własne, 2015.

Tabela 7

Ocena zbiorów i sposobu korzystania z nich w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej
oraz Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej według użytkowników

	Ocena					brak odpowiedzi
	1	2	3	4	5	
MBC	0,98%	5,88%	19,60%	37,25%	21,56%	14,70%
JBC	1,96%	4,90%	15,68%	30,39%	23,52%	23,52%

Źródło: oprac. własne, 2015.

Tabela 8

Ocena szaty graficznej strony WWW Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej
oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej według użytkowników

	Ocena					brak odpowiedzi
	1	2	3	4	5	
MBC	4,90%	9,80%	32,35%	29,41%	11,76%	11,76%
JBC	3,92%	10,78%	20,58%	30,39%	16,66%	17,64%

Źródło: oprac. własne, 2015.

tek cyfrowych zaprezentowano w tabeli 8. Wskaźnik satysfakcji użytkownika dla odbioru szaty graficznej w przypadku JBC wyniósł 3,54, natomiast w przypadku MBC tylko 3,37.

OCZEKIWANIA UŻYTKOWNIKÓW BIBLIOTEK CYFROWYCH

Swoje oczekiwania dotyczące poprawy funkcjonalności i zmian w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej wyraziło 70% respondentów w jednym z pytań otwartych. Najwięcej uwag

dotyczyło mechanizmu przeszukiwania zbiorów. Zdaniem respondentów jest on zbyt skomplikowany i został stworzony z myślą o fachowym użytkowniku, jakim jest bibliotekarz. Dodatkowo według respondentów należałoby usprawnić filtrowanie wyników wyszukiwania, uzupełnić opisy obiektów cyfrowych, a także zastosować narzędzie pełnotekstowego przeszukiwania i wdrożyć OCR do wszystkich publikacji. Większość ankietowanych preferuje korzystanie z publikacji dostępnych w formacie PDF (format DjVu, zdaniem użytkowników bibliotek cyfrowych jest problematyczny ze względu na wymaganą instalację odpowiednich wtyczek oraz brak kompatybilności z niektórymi systemami operacyjnymi). Wśród zmian zaproponowanych przez respondentów, które należałoby wprowadzić do MBC i JBC, znalazły się te związane z formą prezentacji publikacji. Wśród nich można wymienić m.in. alternatywne formy przeglądania publikacji, ułatwienie nawigacji pomiędzy numerami publikacji wieloczęściowych oraz wprowadzenie nowych krojów czcionek (ułatwiający pracę z tekstem osobom z dysfunkcjami wzroku). W wypowiedziach osób biorących udział w badaniu przejawiały się prośby o zmianę oprogramowania, z którego korzysta MBC i JBC, wdrożenie nowego interfejsu przeglądania publikacji i dodanie funkcji społecznościowych do możliwości udostępniania zbiorów. Co więcej, respondenci odwołali się do przykładów innych bibliotek cyfrowych, które według nich są systemami lepiej funkcjonującymi, jak Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona czy zagraniczne biblioteki cyfrowe.

WNIOSKI

Biblioteki cyfrowe, obok bibliotek tradycyjnych, są miejscami dostępu do wielu zasobów stanowiących dziedzictwo kulturowe pokoleń. Są źródłem wiedzy i miejscem poszukiwań ciekawostek na różnorodne tematy. Na podstawie badania przeprowadzonego wśród użytkowników Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej uwidacznia się profil użytkownika biblioteki cyfrowej. Odwołując się do stawianych problemów badawczych, można zidentyfikować odbiorców cyfrowych usług. Są nimi częściej kobiety (61%) niż mężczyźni (39%). Najczęściej użytkownikami bibliotek cyfrowych są osoby w młodym wieku (18-26 lat) z wykształceniem niepełnym wyższym oraz osoby w przedziale wiekowym od 27 do 45 lat, które mają wykształcenie wyższe. Biblioteki cyfrowe, jako jedna z usług bibliotek tradycyjnych, są dobrze odbierane przez czytelników. Potwierdzają to wyniki badań, według których największą grupą użytkowników Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej są czytelnicy bibliotek prowadzących daną bibliotekę cyfrową. Można również zauważyć, że użytkownikami bibliotek cyfrowych są nie tylko czytelnicy Biblioteki Jagiellońskiej

oraz czytelnicy Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, ale są to także studenci, bibliotekarze, pracownicy naukowcy, osoby związane z regionem Małopolski i inne osoby zainteresowane zbiorami bibliotek cyfrowych lub poszukujące interesujących zbiorów. Jako główne cele korzystania z bibliotek cyfrowych oraz wykorzystywania udostępnianych publikacji w bibliotekach cyfrowych użytkownicy wskazali: naukowy, edukacyjny, informacyjny oraz hobbystyczny. Badania użytkowników MBC i JBC udowodniły, że mają oni wiele oczekiwań odnośnie funkcjonalności bibliotek cyfrowych, z których korzystają. Wskazują również bariery i problemy napotymane podczas korzystania. Najważniejsze z nich to: format zasobów cyfrowych (PDF wypiera DjVu), błędy występujące na stronie WWW biblioteki cyfrowej (m.in. wolne wczytywanie się samej witryny i zasobów), brak wersji mobilnej strony WWW biblioteki cyfrowej, nieprzystosowanie wyszukiwarki do umiejętności użytkownika, brak możliwości pobrania całych publikacji i kopiowania ich treści. Użytkownik oczekuje, aby biblioteka cyfrowa była funkcjonalnym systemem informacyjno-wyszukiwawczym, a napotkane bariery były natychmiast niwelowane. Niestety, nie wszystkie z nich da się trwale wyeliminować, ponieważ trudno stworzyć idealny system dopasowany do indywidualnych potrzeb każdego z użytkowników.

Na podstawie analizy prac badawczych charakteryzujących profile odbiorców bibliotek cyfrowych oraz badań autorki tego artykułu możliwe było wskazanie typologii użytkowników bibliotek cyfrowych. Zestawienie to zostało dokładnie opisane w książce *Biblioteki cyfrowe: tworzenie, zarządzanie, odbiór*. Wśród typów użytkowników bibliotek cyfrowych wymieniono te zaprezentowane przez J. Mazurek: użytkownik hobbysta; użytkownik pracownik naukowy; użytkownik student; użytkownik biblioteki cyfrowej; nieużytkownik; użytkownik-odbiorca; użytkownik klient oraz kategorie zaproponowane przez Lidię Derfert-Wolf: użytkownik świadomy; użytkownik, który dowiedział się o bibliotece cyfrowej od kogoś; użytkownik, który trafił na publikację poprzez Google (Morawiec, 2016, s. 124-125). W artykule wyróżniłam i opisałam nowe typy użytkowników bibliotek cyfrowych. Są nimi: użytkownik autor (twórca), użytkownik subskrybent, użytkownik właściwy, użytkownik przypadkowy, użytkownik regionalny (lokalny), użytkownik globalny (internauta), użytkownik pobierający publikacje, użytkownik mobilny oraz użytkownik rozrywkowy (odkrywca) (Morawiec, 2016, s. 125-128).

Biblioteki cyfrowe w Polsce czeka jeszcze wiele zmian, tak, aby były one systemami w pełni funkcjonalnymi dla odbiorców i zachęciły wszystkich internautów do korzystania z bogatych zasobów cyfrowych będących częścią dziedzictwa kulturowego.

BIBLIOGRAFIA

- Drabik, Adrian (2012). *Badanie użytkowników Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej* [online]. Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa. [dostęp: 09.10.2015]. Dostępny w WWW: <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=275499&from=&dirids=1&ver_id=&lp=7&QI=>>.
- FBC – Federacja Bibliotek Cyfrowych (2015). *Federacja Bibliotek Cyfrowych* [online]. [dostęp: 07.10.2015]. Dostępny w WWW: <<http://fbc.pionier.net.pl/owoc/list-libs>>.
- Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa (2015). Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa [online]. [dostęp: 09.10.2015]. Dostępny w WWW: <<http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra>>.
- Kowalewski, Wojciech (2010). Użytkownicy biblioteki cyfrowej w świetle analizy statystyk wyszukiwawczych MBC. W: *Polskie biblioteki cyfrowe 2009*. Materiały konferencyjne pod red. C. Mazurka, M. Stroińskiego, J. Węglarza. Poznań: Ośrodek Wydawnictw Naukowych, s. 31-34.
- Małopolska Biblioteka Cyfrowa (2015). Małopolska Biblioteka Cyfrowa [online]. [dostęp: 09.10.2015]. Dostępny w WWW: <<http://mbc.malopolska.pl/dlibra>>.
- Mazurek, Jolanta (2012). Użytkownicy polskich bibliotek cyfrowych. W: *Biblioteki cyfrowe*. Red. M. Janiak, M. Krakowska, M. Próchnicka. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 297-308.
- Morawiec, Barbara Maria (2016). *Biblioteki cyfrowe: tworzenie, zarządzanie, odbiór*. Gliwice: Helion.
- Norma PN-ISO 11620:2012: *Informacja i dokumentacja: wskaźniki funkcjonalności bibliotek*. Warszawa: Polski Komitet Normalizacyjny.
- Sanetra, Krystyna (2013). Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa – powstanie i rozwój. Projekt „Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa”. *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, R. 63, s. 165-181.
- Spółeczeństwo informacyjne w Polsce: wyniki badań statystycznych z lat 2010-2014* (2014) Główny Urząd Statystyczny [online]. [dostęp: 10.10.2015]. Dostępny w WWW: <<http://stat.gov.pl/obszarytematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwoinformacyjne/>>>.
- Sprawozdania merytoryczne Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie* (2014). Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie [online]. [dostęp: 10.10.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.rajska.info/sprawozdania-merytoryczne.html>>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 8 czerwca 2016 r.

Załącznik 1

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

1. Jak często korzysta Pan/Pani z danej biblioteki cyfrowej?

Proszę wybrać odpowiednią odpowiedź przy każdej pozycji

	Małopolska Biblioteka Cyfrowa	Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa
codziennie	☐	☐
kilka razy w tygodniu	☐	☐
kilka razy w miesiącu	☐	☐
raz na miesiąc	☐	☐
rzadziej niż raz w miesiącu	☐	☐
nie korzystam	☐	☐

2. Czy posiada Pan/Pani konto użytkownika w bibliotece cyfrowej?

Proszę wybrać odpowiednią odpowiedź przy każdej pozycji

	Małopolska Biblioteka Cyfrowa	Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa
tak	☐	☐
nie, planuję się zarejestrować	☐	☐
nie planuję rejestracji	☐	☐
nie jest mi potrzebne	☐	☐
nie, wolę pozostać anonimowym użytkownikiem	☐	☐

3. Skąd dowiedział/a się Pan/Pani o bibliotece cyfrowej?

Proszę wybrać co najmniej jedną odpowiedź

	Małopolska Biblioteka Cyfrowa	Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa
od bibliotekarza	☐	☐
od znajomego	☐	☐
od członka rodziny	☐	☐
ze strony WWW biblioteki	☐	☐
z katalogu online biblioteki	☐	☐
z wyszukiwarki internetowej	☐	☐
z prasy	☐	☐
od współpracownika	☐	☐
od nauczyciela/wykładowcy	☐	☐
trafiłem/am przypadkiem	☐	☐
inne źródło	☐	☐

4. W jakim miejscu korzysta Pan/Pani z biblioteki cyfrowej?

Proszę wybrać co najmniej jedną odpowiedź

	Małopolska Biblioteka Cyfrowa	Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa
w domu	☐	☐
w pracy	☐	☐
na uczelni	☐	☐
w szkole	☐	☐
w bibliotece	☐	☐
w innym miejscu	☐	☐

5. W jakim celu korzysta Pan/Pani z biblioteki cyfrowej?

Proszę wybrać co najmniej jedną odpowiedź

	Małopolska Biblioteka Cyfrowa	Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa
edukacyjnym	☐	☐
naukowym	☐	☐
kulturalnym	☐	☐
informacyjnym	☐	☐
hobbystycznym	☐	☐
rozrywkowym	☐	☐
w innym celu	☐	☐

6. Jak ocenia Pan/Pani przydatność biblioteki cyfrowej w skali od 1 do 5?

Proszę wybrać właściwą odpowiedź przy każdej pozycji

	1	2	3	4	5
Małopolska Biblioteka Cyfrowa	☐	☐	☐	☐	☐
Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa	☐	☐	☐	☐	☐

Skala ocen: 1 – zła; 2 – słaba; 3 – średnia; 4 – dobra; 5 – bardzo dobra

7. Jakich materiałów szuka Pan/Pani w bibliotece cyfrowej?

Proszę wybrać co najmniej jedną odpowiedź

	Małopolska Biblioteka Cyfrowa	Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa
szukam materiałów trudno dostępnych (re-kopisów/starodruków/inkunabułów)	☐	☐
szukam materiałów niedostępnych w wersji tradycyjnej	☐	☐
szukam materiałów na zajęcia	☐	☐
szukam materiałów związanych ze studio-wanym kierunkiem	☐	☐
szukam materiałów do pracy licencjackiej/magisterskiej/doktorskiej	☐	☐
szukam materiałów potrzebnych do wyko-nywanej pracy	☐	☐
szukam materiałów potrzebnych do badań	☐	☐
szukam materiałów historycznych	☐	☐

szukam materiałów związanych z moim hobby	☐	☐
szukam materiałów związanych z moimi zainteresowaniami	☐	☐
szukam ciekawostek na różne tematy	☐	☐
szukam ciekawych publikacji	☐	☐
inne	☐	☐

8. Jakich zbiorów szuka Pan/Pani w bibliotece cyfrowej?

Proszę wybrać co najmniej jedną odpowiedź

	Małopolska Biblioteka Cyfrowa	Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa
klasyki literatury polskiej	☐	☐
klasyki literatury zagranicznej	☐	☐
literatury popularnej	☐	☐
rękopisów	☐	☐
cymeliów	☐	☐
starodruków (druków od poł. XV w. do XVIII w.)	☐	☐
inkunabułów (druków do XV w.)	☐	☐
fotografii, pocztówek	☐	☐
zbiorów naukowych i dydaktycznych	☐	☐
zbiorów regionalnych	☐	☐
gazet i czasopism	☐	☐
materiałów konferencyjnych	☐	☐
nut, nagrań	☐	☐
map	☐	☐
filmów	☐	☐
innych	☐	☐

9. Jak ocenia Pan/Pani zbiory i sposób korzystania z nich w bibliotece cyfrowej w skali od 1 do 5?

Proszę wybrać odpowiednią odpowiedź przy każdej pozycji

	1	2	3	4	5
Małopolska Biblioteka Cyfrowa	☐	☐	☐	☐	☐
Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa	☐	☐	☐	☐	☐

Skala ocen: 1 – zła; 2 – słaba; 3 – średnia; 4 – dobra; 5 – bardzo dobra

10. Czy zgadza się Pan/Pani z następującymi stwierdzeniami dotyczącymi zbiorów udostępnianych w bibliotece cyfrowej?

Proszę wybrać co najmniej jedną odpowiedź

	Małopolska Biblioteka Cyfrowa	Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa
łatwo je wyszukać	☐	☐
szybko się wczytują	☐	☐
są aktualne	☐	☐

posiadają pełny opis	☐	☐
nie posiadają opisów	☐	☐
są wysokiej jakości	☐	☐
prezentowane są w przejrzystej formie	☐	☐
nie zgadzam się z żadnym stwierdzeniem	☐	☐

11. W jaki sposób czyta Pan/Pani treści zbiorów udostępnianych w bibliotece cyfrowej?

Proszę wybrać co najmniej jedną odpowiedź

	Małopolska Biblioteka Cyfrowa	Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa
na ekranie komputera (bezpośrednio na ekranie komputera)	☐	☐
pobieram na dysk komputera (otwieram w zewnętrznym programie)	☐	☐
drukuję tekst	☐	☐
na ekranie tableta	☐	☐
na ekranie smartphona	☐	☐
inny	☐	☐

12. Jak ocenia Pan/Pani szatę graficzną (układ, kolorystykę, wyróżnienia, typografię, itd.) biblioteki cyfrowej w skali od 1 do 5?

Proszę wybrać odpowiednią odpowiedź przy każdej pozycji

	1	2	3	4	5
Małopolska Biblioteka Cyfrowa	☐	☐	☐	☐	☐
Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa	☐	☐	☐	☐	☐

Skala ocen: 1 – zła; 2 – słaba; 3 – średnia; 4 – dobra; 5 – bardzo dobra

13. Czy podczas użytkowania biblioteki cyfrowej napotkał/a Pan/Pani na jakies problemy?

Proszę wybrać co najmniej jedną odpowiedź

	Małopolska Biblioteka Cyfrowa	Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa
strona biblioteki cyfrowej wolno się wczytuje	☐	☐
niska jakość skanów	☐	☐
nie potrafię wpisać poprawnego pytania wyszukiwawczego	☐	☐
nie potrafię zainstalować odpowiednich dodatków	☐	☐
nie posiadam konta użytkownika przez co nie mam dostępu do niektórych publikacji	☐	☐
nie wiem czy dana publikacja znajduje się w zbiorach biblioteki cyfrowej	☐	☐
publikacja, z której korzystałem/am zniknęła i nie mogę jej ponownie odszukać	☐	☐
wyniki wyszukiwania prezentowane są chaotycznie	☐	☐
nie otwiera mi się poprawnie publikacja	☐	☐
skany zawierają wiele błędów (brakuje stron, są pomieszane, nieczytelne, itp.)	☐	☐

opisy publikacji są złe/niepełne	☐	☐
brak możliwości kopiowania treści, całej publikacji	☐	☐
brak zdigitalizowanych nowości wydawniczych	☐	☐
nie mogę zgłosić swojej propozycji publikacji do digitalizacji	☐	☐
nie mogę przeglądać kilku publikacji jednocześnie	☐	☐
brak aplikacji mobilnych/wersji mobilnej strony WWW	☐	☐
inne	☐	☐

14. Jakie elementy/funkcje/usługi należałoby Pana/Pani zdaniem ulepszyć lub dodać w danej bibliotece cyfrowej w celu poprawy korzystania z jej zasobów i usprawnienia jej działania?

Proszę wpisać odpowiedź/odpowiedzi tutaj

Małopolska Biblioteka Cyfrowa _____

Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa _____

15. Jak Pan/Pani rozumie pojęcie biblioteki cyfrowej?

Proszę wpisać odpowiedź tutaj

16. Płeć

Proszę wybrać jedną odpowiedź z poniższych

- Kobieta
 Mężczyzna

17. Wiek

Proszę wybrać jedną odpowiedź z poniższych

- poniżej 18 lat
 18 – 26 lat
 27 – 35 lat
 36 – 45 lat
 46 – 55 lat
 56 i powyżej

18. Wykształcenie

Proszę wybrać jedną odpowiedź z poniższych

- podstawowe
 zawodowe
 średnie
 niepełne wyższe
 wyższe

19. Status

Proszę wybrać wszystkie pasujące odpowiedzi oraz dodać komentarz

- czytelnik Biblioteki Jagiellońskiej
- czytelnik Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie
- bibliotekarz (proszę podać nazwę biblioteki) _____
- student (proszę o podanie nazwy kierunku i uniwersytetu) _____
- pracownik naukowy _____
- inny zawód _____

BARBARA MARIA MORAWIEC
e-mail: redakcja@lustrbiblioteki.pl

**DIGITAL LIBRARY USERS – THE RESEARCH ON THE USERS
OF JAGIELLONIAN DIGITAL LIBRARY AND MAŁOPOLSKA
DIGITAL LIBRARY**

KEYWORDS: Digital libraries. Digital library users. Digital library evaluation.

ABSTRACT: Thesis/Objective – The paper is focused on digital library user needs, ways of using digital libraries and their users' profiles. **Research methods** – The research was conducted in March and April 2015 with an electronic survey consisting of 19 questions and addressed to the users of Jagiellonian Digital Library and Małopolska Digital Library. **Results** – The survey was answered by 102 respondents belonging to various user groups (students, academic staff, librarians, library users, other). The results of the research show that digital libraries most often are used by young and educated people, usually related to a given region, retrieving digital resources for research, information and hobbies. While using digital libraries they encounter numerous obstacles as regards the website usability, retrieval methods, technical problems, etc. **Conclusions** – Digital library users express various information needs and expectations related to the usability of those libraries and their resources. Most often they search for materials which are very difficult to obtain or fully inaccessible in their paper form.

**„BIG DATA I CLOUD COMPUTING JAKO NOWE NARZĘDZIA
W INFORMACJI I W NAUCE”****Seminarium naukowe****(Warszawa, 9 marca 2016 r.)**

W Polsce zawód bibliotekarza został zderegulowany. Kształcenie bibliotekarzy w celu zdobycia odpowiednich kwalifikacji do wykonywania pracy w coraz bardziej skomplikowanym systemie informacji, jakim jest współczesna biblioteka, rozmywa się między różne instytucje i organizacje. Biblioteki nigdy nie były zamknięte na inne zawody, potrzebne przecież w ich działalności. Jednak zasadniczy trzon personelu bibliotecznego musi rozumieć całokształt zagadnień z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. A to jest wiedza na dzisiaj, szczególnie w zakresie najnowszych technologii, wymagająca studiów magisterskich. Może Kongres IFLA, największej zawodowej Organizacji zrzeszającej instytucje i stowarzyszenia bibliotekarskie z całego świata, zapowiadany na 2017 r. we Wrocławiu i mający ogromny międzynarodowy prestiż, przysporzy polskim włodarzom refleksji na ten temat.

O tym, jak wielka jest potrzeba usystematyzowanej wiedzy wśród bibliotekarzy na temat najnowszych technologii wkraczających właśnie do bibliotek, świadczyć może frekwencja na zorganizowanych pod auspicjami Centrum Dokumentacji Europejskiej Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego dwóch seminariach naukowych poświęconych nowym technologiom w bibliotekach, tj. technologii RFID (Radio Frequency Identification) oraz *Big data i cloud computing*. To ostatnie, „Big Data i cloud computing jako nowe narzędzia w informacji i w nauce”, odbyło się 9 marca 2016 r. w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (poprzednie odbyło się 21 października 2015 r.). Patronat nad tym ostatnim seminarium objęły: firma Microsoft, Interdyscyplinarne Centrum Mode-

lowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM UW) oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Seminarium zostało zaliczone do imprez organizowanych z okazji 200-lecia Uniwersytetu Warszawskiego. Seminarium składało się z trzech części. W części pierwszej zaprezentowana została kompleksowo problematyka chmury obliczeniowej (ang. *cloud computing*), w drugiej przedstawiono nowoczesne metody analizy danych za pomocą narzędzi *Big data*, a w trzeciej pokazano konkretne przykłady zastosowań technologii *Big data i cloud computing* w ekosystemie współczesnych bibliotek oraz w naukach humanistycznych i informacji.

W ramach pierwszej sesji, która w całości poświęcona została aspektom technicznym i organizacyjnym chmury obliczeniowej, a której moderatorem był Mikołaj Rakusa-Suszczewski z Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego, reprezentant firmy Microsoft, Karol Żak, przedstawił godzinny wykład *Wprowadzenie do chmury obliczeniowej*. Prelegent wyjaśnił pojęcie chmury obliczeniowej, jako usługi umożliwiającej różnym podmiotom (przedsiębiorstwom, instytucjom, organizacjom i osobom prywatnym) lokowanie za pomocą Internetu zasobów cyfrowych na serwerach, będących własnością usługodawcy. Usługa ta zapewnia klientom odpowiednie przestrzenie dyskowe i, w zależności od potrzeb, narzędzia operowania zasobami danych, a także gwarantuje ich bezpieczeństwo. Rozwiązanie to odciąża właścicieli zasobów cyfrowych od utrzymywania całej infrastruktury elektronicznej i informatycznej i daje możliwość skorzystania z tzw. siły obliczeniowej usługodawcy. Klient, mając pełny dostęp do swoich zasobów, wnosi opłaty w wysokości zależnej od stopnia korzystania z usługi. Microsoft jest jedną z firm, która świadczy takie usługi na obszarze całego świata, utrzymując w różnych krajach swoje serwerownie. Mówca przedstawił zasady wyboru miejsca na takie serwerownie, ich rozmiary, problemy techniczne (np. dopływ prądu, odprowadzanie ciepła, itd.), a także zasady zawierania umów z klientami. O jakości usług chmurowych decyduje szybkość działania usługi, możliwość ich rozbudowy i stopień dostosowania się do potrzeb klienta oraz warunki ekonomiczne, na jakich zawiera się umowę.

Platforma Azure firmy Microsoft jest jedną z najlepszych infrastruktur chmurowych na świecie. Jej działanie nie opiera się tylko na narzędziach firmy Microsoft, ale mogą to być także inne narzędzia (np. firm IBM czy Oracle – Windows, Linux, itd.). Platforma spełnia wymagania bezpieczeństwa i jest wnikliwie kontrolowana corocznie poprzez audyt i certyfikacje. Zapewnia tworzenie kopii bezpieczeństwa – automatycznie, w ramach usługi sporządza się trzy kopie i umieszcza w serwerowniach w różnych częściach świata (klient może wskazać preferowane przez niego lokalizacje). Mówca dokonał następnie prezentacji online działania platformy Microsoft Azure. W ramach dyskusji w tej części spotkania pytania doty-

czyły takich spraw jak: negocjowalność umów, prawo, na podstawie którego zawierane są umowy, prawo usługodawcy do powierzonych danych, szczególnie do tzw. danych zagregowanych, możliwości blokowania dostępu do danych, kwestie telekomunikacyjne i zapewnienie ciągłości pracy całego systemu oraz zasad wycofywania się z umów i dalszych losów danych w takiej sytuacji.

W ramach drugiej sesji, której moderatorem była Marta Grabowska (CEUW) zaprezentowane zostały dwa wykłady. Pierwszy z nich, *Nowoczesne metody analizy danych w chmurze obliczeniowej Microsoft* przedstawił kolejny reprezentant (analityk) firmy Microsoft, Radosław Łebkowski. Na wstępie podkreślił, że ilość gromadzonych obecnie danych, postęp technologiczny w zakresie narzędzi do ich analizy oraz korzyści płynące z takich analiz powodują, iż dostępność tych nowych technologii powinna być powszechna, jak i umiejętność posługiwania się nimi powinna być rozpowszechniana w środowiskach naukowych, biznesowych, kadry zarządzającej, a nawet wśród osób prywatnych. Jest to nieuchronna przyszłość we wszystkich sferach działalności. Komputery gromadzą obecnie ogromne ilości danych (ustrukturalizowanych i nieustrukturalizowanych; statycznych i napływających dynamicznie). Wyniki analiz tych danych za pomocą nowoczesnych narzędzi przynoszą nową wiedzę. Platforma Microsoft Azure umożliwia zarówno gromadzenie tych danych w ekosystemie chmurowym, ich analizę oraz wizualizację rezultatów. Tzw. filozofowie danych (ang. *data scientist*) mogą prowadzić na tej platformie różne analizy w oparciu o ogromny wybór narzędzi informatycznych, dostępnych w jej ramach. Autor zaprezentował różne przykłady, np. analizy danych geograficznych, całościowej obsługi informacyjnej wydarzenia (olimpiady w Soczi), czy analizę danych w obszarze e-learningowym. Analizie takiej mogą też być poddawane zasoby bibliotek i archiwów cyfrowych. Na platformie Microsoft Azure istnieją narzędzia umożliwiające utrzymywanie i analizę danych nieustrukturalizowanych, które przeważają w zbiorach bibliotecznych. Platforma ta dysponuje też narzędziami dającymi możliwość łączenia różnych zbiorów danych (ustrukturalizowanych i nieustrukturalizowanych) i przeprowadzanie ich analizy oraz wizualizacji rezultatów. Prelegent omówił także przykłady aplikacji umożliwiających podłączanie się osób prywatnych do tych usług. Można w tym celu wykorzystywać np. najnowszą wersję programu Excel 2016, który posiada ogromną wydajność, nawet do 60 mln wierszy i technologię szybkiego analizowania i wizualizacji danych. Zaprezentowane zostały także narzędzia do analizy publicznie dostępnych danych w formie raportów, narzędzia *data miningowe* i *machine learningowe*.

Drugi wykład, *Rewolucja w analizie danych*, wygłosiła Lidia Stępińska-Ustasiak z Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM UW). Na wstępie zwróciła uwagę

na różnicę między zbiorami *Big data* i *Small data*. Pojęcie *Big data* związane jest z trzema kryteriami, które muszą spełnić te zbiory, tj. masowa ilość danych, różnorodność danych oraz szybkie tempo ich napływu. W świecie nauki warto zwrócić jednak uwagę także na małe zbiory danych, których analiza może przynieść wartościową wiedzę. Do ich analizy stosuje się nieco inne narzędzia. W nauce trzeba być przygotowanym na oba rozwiązania.

ICM UW powstał 23 lata temu jako pierwsze centrum w Polsce, udostępniające wielkie moce obliczeniowe dla nauki. Rozpoznawalną usługą tej jednostki jest serwis prognozy pogody – Meteo. ICM zatrudnia ponad 200 osób na stanowiskach *data scientist*. Jest tam dostępne centrum analiz *Big data* i *Small data*, a ICM UW współpracuje z naukowcami z różnych dziedzin, w tym z nauk humanistycznych. Obecnie rozwija się w nauce paradygmat badań oparty na analizie maszynowej ogromnej ilości tekstów i danych (ang. *text mining*, *data mining*). Trend ten wspierany jest przez Unię Europejską już od 7. Programu Ramowego i kontynuowany w ramach Horyzontu 2020.

W ICM UW mieści się punkt informacyjny National Open Access Desk dla zespołów zakładających konsorcja wokół projektów wymagających gromadzenia i analizy dużych ilości danych, jak np. projekt DARIAH. Uczestnikami konsorcjum DARIAH-PL jest 18 instytucji, jego prace są koordynowane przez Uniwersytet Warszawski. Jedną z grup roboczych jest „Digitalizacja, wizualizacja i cyfrowe udostępnianie zabytków” – kompleksowy system do udostępniania dokumentacji archeologicznej zabytków, który będzie przeznaczony do prezentacji danych w różnych formatach: tekstowym, fotograficznym, filmowym w 3D, przestrzennym lub w systemie zintegrowanym. ICM pomaga w formułowaniu i składaniu wniosków o granty. W ramach Otwartego Centrum Danych i ich Analiz (OCEAN) ICM UW dysponuje najnowocześniejszym superkomputerem Okeanos – umożliwiającym przetwarzanie danych na wielką skalę. Z usług tych mogą korzystać również: administracja publiczna, świat biznesu i inne środowiska, ICM prowadzi Repozytorium Otwartych Danych (prace autorów, którzy przenoszą je do sfery publicznej) oraz Wirtualną Bibliotekę Nauki zawierającą 100 tys. tekstów z 600 tytułów czasopism udostępnionych publicznie do analizy, wreszcie – projekt Otwórz Książkę – bazę publikacji udostępnianych przez autorów na licencji Creative Commons (CC). Z kolei CERMINÉ – Content ExtRactor i MINEr, służy do wydobywania metadanych z plików pdf udostępnionych w Internecie. Narzędzie to rozpoznaje dane, tj. tytuł publikacji, abstrakt, nazwisko autora i pozwala prowadzić szeroko zakrojone analizy na dużych zbiorach publikacji naukowych z całego świata, zwłaszcza w ramach badań w zakresie naukiometrii, rozwoju nauki, socjologii nauki, itd. Efektem wykorzystania tego narzędzia jest Common Map of Academia. Jest to pró-

ba zmapowania wszystkich prac naukowych dostępnych na świecie do analizy w nauce. Swoją prezentację zakończyła autorka przykładami zastosowań będących w posiadaniu ICM UW.

Sesja trzecia, której moderatorem była Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, obejmowała cztery referaty z obszaru zastosowań omówionych wyżej technologii w ekosystemie nauk humanistycznych.

Pierwszą z nich przedstawiła Marta Grabowska (CEUW) – *Zbiory Big data w bibliotekach i w informacji*. Najpierw doprecyzowała pojęcie *Big data* jako termin określający zbiory danych o objętości co najmniej 1 terabajta (TB). W przeliczeniu na zbiory biblioteczne to około 1 mln książek o objętości 200 stron każda. W tym kontekście Projekt Gutenberg nie może być zaliczony do zbiorów *Big data*, ponieważ zawiera tylko 45 tys. dokumentów. Autorka uściśliła znaczenie terminów: „dane ustrukturalizowane” i „dane nieustrukturalizowane” oraz szerzej omówiła kategorie danych nieustrukturalizowanych jako tych, których jest więcej i które dominują w naukach humanistycznych. Autorka wskazała na kluczowe znaczenie narzędzi informatycznych, które umożliwiają szybkie gromadzenie i porządkowanie ogromnych ilości danych źródłowych, oraz na wielki wybór narzędzi do analizy i prezentacji danych. Prelegentka szerzej omówiła jeden z projektów z obszaru bibliotek zrealizowany w USA przez Uniwersytety Indiana i Illinois, gdzie zdigitalizowano łącznie 10 mln dokumentów, co stanowiło 473 TB (dane na 2012 r.) i umieszczono w chmurze, a który to zbiór jest obecnie bardzo wartościowym materiałem do analiz naukowych. Inny przykład to system IBM Watson obejmujący literaturę naukową z zakresu medycyny (dostępny także w wersji mobilnej). W Unii Europejskiej silnie rekomenduje się wykorzystanie potencjału chmury obliczeniowej (COM (2012) 529), który to potencjał, zdaniem Komisji Europejskiej, może zwiększyć unijne GDP nawet o 2%. W sferze naukowej tworzy się Pan-Europejską Infrastrukturę Badawczą (ERIC–European Research Infrastructure Consortium), w ramach której powstają platformy umożliwiające gromadzenie i analizowanie wielkich ilości danych. Dla nauk humanistycznych stworzono na razie dwie takie platformy, tj. wspomnianą wcześniej DARIAH-EU (Digital Resource Infrastructure for the Arts and Humanities) oraz CLARINE (Common Language Resources and Technology Infrastructure). W obu tych projektach uczestniczy także Polska.

Kolejny mówca, Maciej Szablewski, kierownik Zakładu Zbiorów Bibliologicznych Biblioteki Narodowej, wygłosił referat *Humanistyka bez bibliotek jest martwa. Projekt DARIAH.pl*. Tematem wystąpienia był wspomniany już wcześniej unijny projekt DARIAH, którego twórcami w 2000 r. były: Komisja Europejska i Francja. Konsorcjum to jako DARIAH-ERIC zostało ustanowione decyzją Komisji Europejskiej w 2014 r. (Dz.U.U.E. 2014 L 239 z 12.06.2014), a Polska przystąpiła do niego w 2015 r. Zadaniem konsorcjum

jest stworzenie i utrzymanie w ekosystemie chmurowym międzynarodowej struktury cyfrowej dla nauk humanistycznych i nauk o sztuce służącej do gromadzenia i przetwarzania danych w postaci tekstu, obrazu, dźwięku i wideo. Gromadzone tam dane powinny być dostępne publicznie. Konsorcjum działa w oparciu o wirtualne centra kompetencji skoncentrowanych na czterech zagadnieniach: infrastruktura, obszar badań i edukacji, zarządzanie danymi badawczymi oraz promocja. Za każdą z tych sekcji odpowiadają różne ciała naukowe zlokalizowane w różnych państwach Unii Europejskiej. Centrom tym podlega 18 grup roboczych o charakterze multidyscyplinarnym i paneuropejskim. W ich ramach tworzone są konkretne projekty. Najważniejszym ciałem decyzyjnym konsorcjum jest Zgromadzenie Ogólne, w skład którego wchodzi wszyscy jego członkowie. Ponadto, działa Rada Administracyjna m.in. powołująca i odwołująca wirtualne centra kompetencyjne oraz Rada Naukowa składająca się z maksimum 10 autorytetów w zakresie humanistyki cyfrowej. Do konsorcjum należy obecnie 17 państw. W sierpniu 2014 r. ustanowiono konsorcjum DARIAH.pl na podstawie około 80 polskich projektów badawczych zgromadzonych drogą ankietową, co umożliwiło wprowadzenie Polski w 2015 r. do konsorcjum DARIAH-ERIC. W skład polskiego konsorcjum wchodzi 18 instytucji, które utworzyły Radę Konsorcjum. Na jej czele stoi prof. Aleksander Bursche z Uniwersytetu Warszawskiego. Uniwersytet ten koordynuje działalność konsorcjum polskiego. Obecnie trwają prace w kierunku rozbudowy współpracy między różnymi ośrodkami. Odbywa się to poprzez organizowanie corocznych konferencji i warsztatów, np. organizowanych przez Instytut Badań Literackich PAN, w ramach których rozważano przenoszenie na dużą skalę zawartości bibliografii papierowych do baz danych. Podczas spotkania w Pułtusku wyłoniono trzy obszary badawcze, którymi powinno zająć się konsorcjum: technologie i narzędzia, obraz i dźwięk oraz słowo i tekst. Stwierdzono też brak repozytoriów dla surowych danych naukowych i potrzebę rozwoju geohumanistyki cyfrowej. W wyniku tych ustaleń można było myśleć o stworzeniu grup roboczych, w ramach których przystąpiono by do realizacji konkretnych projektów. Do tej pory oficjalnie zaakceptowano grupę „Filologia cyfrowa”, której liderem jest Instytut Badań Literackich PAN i jego wicedyrektor, Maciej Maryl, oraz „Metody i narzędzia lingwistycznej analizy tekstu” (Instytut Podstaw Informatyki PAN). W innych obszarach humanistyki także tworzą się odpowiednie grupy badawcze, np. w zakresie archeologii. Zadania bibliotek w tym zakresie są takie same, jak w przypadku humanistyki tradycyjnej. Biblioteki dostarczają teksty, które poddane procesom OCR stają się cyfrowym materiałem badawczym. Lecz nie chodzi tu tylko o teksty, ale także o rekordy bibliograficzne, tj. metadane, które mogą być łatwo przetwarzane. Biblioteki mogą dodawać do metadanych różne dane o autorach, linki do innych bibliotek itd. DARIAH.pl

dopiero się rozwija. Nie finansuje ona żadnych projektów, natomiast będzie pomagać zdobywać fundusze na projekty ze środków unijnych lub polskich. Bardzo ważna jest perspektywa naukowej współpracy międzynarodowej. Polska może już zatem brać w niej udział.

Kolejne wystąpienie zatytułowane „*Polska Bibliografia Literacka*” jako narzędzie badawcze. Założenia teoretyczne wygłosił M. Maryl, wicedyrektor oraz kierownik Centrum Humanistyki Cyfrowej (CHC) IBL PAN. M. Maryl wraz z Piotrem Wciślikiem z tego samego Instytutu pracuje nad projektem przeniesienia „Polskiej Bibliografii Literackiej” (PBL) do świata cyfrowego, w celu udostępnienia tego cennego materiału do badań. Projekt finansowany jest z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki z dwuletnim terminem realizacji. Jego założenia oparte są na koncepcji tzw. remediacji stworzonej przez amerykańskich specjalistów w zakresie nowych mediów: Jaya Davida Boltera i Richarda Grusina polegającej na dążeniu do zachowania ciągłości i ewolucyjności mediów. Przenoszenie starych form i gatunków w postaci nowych mediów powinno respektować przyzwyczajenia odbiorców. W ekosystemie cyfrowym przykładem może być Yahoo, która na początku wyglądała, jak znany nam tradycyjny katalog. Podobnie było z pierwszymi bibliografiami przenoszonymi do postaci cyfrowej. Były one odwzorowaniem tego, co mieliśmy w formie drukowanej. Dopiero potem odkrywaliśmy i wprowadzaliśmy nowe rozwiązania wynikające z nowych możliwości środowiska cyfrowego. Pierwszym działaniem w ramach projektu będzie przeniesienie bibliografii do postaci cyfrowej, a następnie będą prowadzone badania, w jaki sposób można te dane wzbogacić, analizować i wykorzystać. Serwis ten będzie zatem zmieniał się w trakcie realizacji projektu, lecz jego autorzy zdecydowanie chcą wyjść poza „remediację druku”, tj. poza etap koncepcji wersji drukowanej, np. zamierzają oni zawartość bibliografii połączyć z repozytoriami pełnotekstowymi oraz planują umożliwienie pozycjonowania zawartości PBL z materiałami dostępnymi w Internecie. „Polska Bibliografia Literacka” założona została w 1954 r. jako adnotowana bibliografia drukowana. Rejestrowała ona zarówno dzieła literackie, krytykę literacką, jak i zjawiska z życia literackiego (np. przydzielane nagrody). Zawiera ona zatem informacje o tekstach, jak i wydarzeniach. Bibliografia w wersji drukowanej zawierała rozbudowany aparat opracowania rzeczowego, a jej układ oddawał strukturę dyscypliny, jaką jest nauka o literaturze. Posiadała też wartościowy indeks haseł przedmiotowych. Dane te stanowią cenny materiał badawczy dla nowych ich analiz w środowisku cyfrowym. Autorzy projektu zamierzają uwzględnić materiał od 1939 r., tj. stworzyć bazę polskiej literatury XX w. Nie ma jednak pewności, czy to się uda, bowiem uzyskane środki finansowe są ograniczone, jednak zespół będzie starał się stworzyć prototypowe narzędzia do badań. W związku z tym prelegent zwrócił się do uczestników seminarium z prośbą o wypełnienie an-

kiety zamieszczonej na stronie CHC IBL PAN, która pomoże utworzyć sieci powiązań między danymi (np. autora 1 powiązać z autorem 2, autora z nagrodą, itd.). Pozwoli to projektantom budować właściwe narzędzia badawcze. Prelegent zaprezentował kilka przykładów realizacji takich badań prowadzonych za granicą, m.in. rezultaty badań ilościowych prowadzonych na twórcach literatury irlandzkiej – migrantów do Stanów Zjednoczonych, które umożliwiły zwizualizowanie lokalizacji centrów kultury irlandzkiej, miejsc publikacji dzieł autorów irlandzkich, ustalenie i pokazanie, w jakim zakresie akcja tych dzieł rozgrywa się w środowisku wiejskim czy miejskim, itd. Innym przykładem są badania prowadzone w oparciu o australijską bibliografię literacką, w wyniku których możliwe jest ustalenie, czy w określonym czasie większość autorów powieści to byli mężczyźni czy kobiety. Z kolei na podstawie badań długości tytułów w 7 tys. powieści brytyjskich ustalono, kiedy ta długość się ustabilizowała, a analiza semantyczna tych tytułów wykazała, że wyrażają one najczęściej nakaz, ostrzeżenie albo zachętę. Badania pokazały także falowanie zainteresowań różnymi gatunkami powieści: co 20-25 lat jedne gatunki zamierają, a inne się pojawiają. W polskim projekcie można na razie wiązać (mapować) dane z naszej bibliografii z innymi danymi. Wybrana do tego celu ontologia, która powstała we współpracy z największymi wyszukiwarkami, takimi jak: Google, Yahoo czy Bing i która pozwala wyszukiwać np. filmy z ich metadanymi (kino, godzina seansu, itd.) posiada swoje własne rozszerzenie bibliograficzne, co w tym projekcie jest bardzo przydatne. Na razie model danych został przełożony na sieć tej ontologii. Daje to np. możliwość połączenia bazy PBL z bazą otwartych zabytków (połączenia pisarzy ze związanymi z nimi zabytkami – pomnikami i ich lokalizacjami na mapie). Zamiarem projektantów jest umożliwienie prowadzenia w IBL różnych badań dokumentalistycznych w różnych systemach, lecz równocześnie udrożnienie komunikacji w taki sposób, aby każde z tych badań było przekładalne na ontologię i tam będą się one łączyć.

Ostatni referat w tej sesji pod tytułem: *CLARIN.PL – narzędzie badawcze wspierające analizę tekstowych Big data* wygłosił Maciej Piasecki z Katedry Inteligencji Obliczeniowej Instytutu Informatyki Politechniki Wrocławskiej, reprezentujący także Centrum Technologii Językowych CLARIN.pl. Prelegent na wstępie wyjaśnił, że CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructure) jest wielką, rozproszoną europejską infrastrukturą badawczą. Jest to konsorcjum typu ERIC (European Research Infrastructure Consortium), podobnie jak DARIAH. Decyzja w sprawie utworzenia tego konsorcjum podjęta została przez Komisję Europejską w 2012 r. (Dz.U.U.E. 2012 L 64 z 3.03.2012). Centra znajdują się w 15 krajach, w tym w Polsce. Rolę wiodącą pełni Holandia. W Polsce koordynatorem konsorcjum jest Politechnika Wrocławska, a członkami są m.in. Instytut Podstaw Informatyki PAN, Instytut Sławistyki PAN, Polsko-Japońska Akademia

Technik Komputerowych, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Wrocławski. Zadaniem CLARIN jest zapewnienie dostępu do zasobów otwartych danych językowych oraz tworzenie infrastruktury i narzędzi do badania tekstu i mowy. Zasoby językowe to zbiory danych opisujące język naturalny oraz jego użycie w sposób sformalizowany. Narzędzia językowe to programy komputerowe przeznaczone do przetwarzania tekstu i mowy na kilku poziomach analizy języka naturalnego, jak również do automatycznej analizy struktur języka i do zastosowań użytkowych, jak np. rozpoznawanie i klasyfikacja nazw własnych w tekście. W ramach narzędzi językowych mówi się raczej o programach, które są zestandaryzowane w wyniku działań praktycznych. Aby łączyć ze sobą narzędzia i zasoby od różnych twórców, wymagana jest infrastruktura, która jest bazą technologiczną. CLARIN jako cel postawiła sobie zlikwidowanie szeregu barier, na które napotykają badania językowe, takich jak: bariery fizyczne, informacyjne, wiedzy, prawne, finansowe, itd. Główne cele to ułatwienie dostępu do zasobów językowych, dostarczenie narzędzi do automatycznej analizy tekstu i mowy oraz ich rozwój. Wszystkie usługi udostępniane są jako usługi sieciowe, tj. w chmurze obliczeniowej i są one publicznie dostępne. Dla zasobów CLARIN przyjęto format metadanych umożliwiający centralne przeszukiwanie tych zasobów. Pozornie dane czasem wydają się nie być danymi typu *Big data*. Jest to problem, ponieważ Unia Europejska przyznaje obecnie granty na językowe badania analityczne tylko w obrębie analizy danych *Big data*, toteż trzeba szukać takich rozwiązań, które pozwolą ująć podejmowane tematy jako odnoszące się do zbiorów *Big data*, np., uzupełniając dane o ich charakterystyki. W ramach CLARIN dokonuje się takich badań, jak: analizy stylometryczne, morfostylometryczne, semantyczne, rzutowanie tekstu na mapy geograficzne, rozpoznawanie nazw własnych, badania częstotliwości form gramatycznych, sekwencji form, tworzy się mapy literackie, bada znaczenie słów, itd. Autor zaprezentował następnie wiele przykładów takich badań: analizy tekstów różnych autorów, porównawcze analizy tekstów, analizę stenogramów sejmowych pod kątem użycia słowa „kryzys”, itd. Wskazał także na istniejące już w CLARIN zasoby polskie: sieć znaczeń leksykalnych języka polskiego (260 tys. znaczeń), zasób 600 tys. relacji, 189 tys. glos i przykładów. Zasób znaczeń jest powiązany np. z podobną bazą jęz. angielskiego (150 tys. powiązań znaczeniowych). Istnieje też słownik polskich nazw własnych (2,5 mln), itd. CLARIN dopiero się rozwija, jednak potencjał tego typu badań, szczególnie na bazie wielu języków, jest ogromny.

Marta Grabowska

Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego

Tekst wpłynął do Redakcji 25 maja 2016 r.

„KSIĄŻKA, BIBLIOTEKA, INFORMACJA – MIĘDZY PODZIAŁAMI A WSPÓLNOTĄ”

Piąta Ogólnopolska Konferencja Naukowa

(Kielce, 25-26 kwietnia 2016 r.)

W dniach 25-26 kwietnia 2016 r. odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa, zorganizowana przez Instytut Dziennikarstwa i Informacji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Była to już piąta edycja z cyklu *Książka, biblioteka, informacja – między podziałami a wspólnotą*. Tym razem wzięło w niej udział 65 przedstawicieli z 34 uczelni wyższych oraz bibliotek różnego typu z Polski i z zagranicy.

Sesję plenarną poprowadziła Danuta Hombek (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach). Jako pierwsza głos zabrała Ewa Andrysiak (Uniwersytet Łódzki). Omówiła ona kaliskie edycje druków lwowskich w okresie XX-lecia międzywojennego. Następnie Olga Antonyk (Ukraińska Akademia Druku, Lwów) scharakteryzowała najważniejsze etapy powstawania i rozwoju ukraińskiego księgoznawstwa, a także stojące przed nim tendencje i wyzwania. Magdalena Przybysz-Stawska (Uniwersytet Łódzki) przedstawiła przypadek tygodnika opiniotwórczego „Do Rzeczy”, analizując okoliczności jego powstania oraz czynniki, które pozwoliły mu przetrwać na wymagającym polskim rynku prasowym. Obrady zamknęło wystąpienie Bogumiły Staniów i Renaty Aleksandrowicz (obie Uniwersytet Wrocławski). Prelegentki zaprezentowały wyniki badań, dotyczące czytelnictwa książek popularnonaukowych w Polsce po 1989 r., omawiając m.in. sposób klasyfikowania tego typu publikacji w raportach z badań, a także najbardziej popularne dziedziny i tematy oraz pojawiające się w tym zakresie tendencje.

Po przerwie wznowiono obrady w trzech równoległych sekcjach. Sekcji I (Biblioteki) przewodniczyła Hanna Tadeusiewicz (Uniwersytet Łódzki). Katarzyna Seroka (Uniwersytet Warszawski) omówiła wizerunek Biblioteki Polskiej w Paryżu, prezentowany na łamach najważniejszych periodyków emigracyjnych w kontekście opinii przedstawicieli ugrupowań politycznych innych niż obóz Czartoryskich. Następnie głos zabrała Switłana Krawczenko (Wschodnioeuropejski Narodowy Uniwersytet im. Łesi Ukrainki, Łuck), która przedstawiła Polską Bibliotekę w Paryżu i Ukraińską Bibliotekę imienia Symona Petlury jako przykłady ośrodków komunikacji kulturowej i konsolidacji na obczyźnie. Z kolei Marta Pękalska (Zakład Narodowy im. Ossolińskich) przybliżyła zebra-

nym sylwetkę Franciszka Pajęczkowskiego, wieloletniego dyrektora Biblioteki Ossolineum we Wrocławiu. Natomiast działalność bibliotekarzy polskich na arenie międzynarodowej po 1989 r. stała się przedmiotem referatu Magdaleny Kwiatkowskiej (Uniwersytet Łódzki). Drugiej części w tej Sekcji przewodniczył Artur Jazdon (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu), a otworzyło ją wystąpienie Małgorzaty Kowalskiej (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Referentka, podkreślając konieczność różnicowania jakości świadczonych przez biblioteki usług, przybliżyła problematykę zarządzania kapitałem społecznym z punktu widzenia tego typu placówek. Z kolei na znaczenie informacji regionalnej w bibliotekach zwrócił uwagę Zbigniew Gruszka (Uniwersytet Łódzki), przedstawiając ofertę bibliotek publicznych województwa łódzkiego w tym zakresie. Nawiązując w pewnym stopniu do tej problematyki, Małgorzata Całka (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu) omówiła znaczenie i rolę bibliotek publicznych w budowaniu i umacnianiu tożsamości lokalnej w kontekście globalizacji. Obrady w tej Sekcji w pierwszym dniu konferencji zamknął referat Zdzisława Gębołysia (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy). Tematem wystąpienia stały się w tym przypadku biblioteki mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce.

Równolegle odbywały się obrady w Sekcji II (Prasa) i w Sekcji III (Książka). Pierwszej z wymienionych przewodniczyła Ewa Andrysiak, a następnie Krzysztof Walczak (Uniwersytet Wrocławski). Posiedzenie otworzyła Magdalena Dąbrowska (Uniwersytet Warszawski), prezentując tematykę medyczną omawianą na łamach czasopism rosyjskich przełomu XVIII i XIX w. na tle dziejów medycyny w Rosji w dobie oświecenia. Następnie Krzysztof Walczak przedstawił jedno z rosyjskich czasopism urzędowych („Kališskija Gubernskija Vedomosti”) jako przykład periodyku przekazującego, poza typowymi informacjami urzędowymi, także cenne wiadomości o życiu codziennym guberni, w tym również o życiu polskiego społeczeństwa. Z kolei działalność kulturalno-oświatową mieszkańców Górnego Śląska w latach 1918-1924, omawianą na łamach „Głosów z nad Odry”, scharakteryzowała Bogumiła Warzachowska (Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego). Pozostając w okresie 20-lecia międzywojennego, Jolanta Dzieńkowska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) zaprezentowała kwartalnik „Szkoła Powszechna”, szczególną uwagę poświęcając informacjom o innych periodykach pedagogicznych, które można było odnaleźć na łamach prezentowanego czasopisma. Albert Lewandowski (Zespół Placówek Szkolno-Wychowawczych w Kielcach) przedstawił stan badań nad „Gazetą Kielecką” (1870-1939), określając jednocześnie rolę tego periodyku jako tytułu stanowiącego istotną część dziedzictwa kulturowego Kielc i regionu świętokrzyskiego. Natomiast na znaczenie tarnowskich czasopism mniejszości żydowskiej w okresie międzywojnia wskazała Iwona Gleisner (Gminna Biblioteka Publiczna im. Władysława Stanisława Reymonta w Wierzchowicach). Z kolei Katarzyna Iwańska omówiła czasopismo „Szkoła Specjalna” w kontekście zamieszczania na jego łamach publikacji dotyczących szkolnictwa specjalnego oraz zmian zachodzących zarówno w edukacji, jak i w opiece nad dzieckiem niepełnosprawnym w wybranych krajach europejskich. Wystąpieniem kończącym obrady w tej sekcji był referat Ewy Fogelzang-Adler (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) na temat problematyki okupacyjnej i wizji Polski po-

wojennej w świetle materiałów pomieszczanych na łamach „Dziennika Polskiego” w latach 1944-1945.

W Sekcji III, w jej pierwszej części, obradom przewodniczyła Bogumiła Staniów, w części drugiej – Anna Gruca (Uniwersytet Jagielloński). Pierwszy z prelegentów, Zdzisław Kropidłowski (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) zwrócił uwagę zebranych na bogate tłoczenia w księgach rękopiśmiennych cechów gdańskich. Z kolei Jacek Rodzeń (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) podjął próbę określenia funkcji ilustracji naukowych w XVIII-wiecznych polskich podręcznikach fizyki. Natomiast A. Gruca omówiła jedno z wydawnictw seryjnych Galicji, „Nową Bibliotekę Uniwersalną” (1888-1908). Wyniki analizy zawartości publikacji „Biblioteka gminna. Katalog podstawowy. Wskazówki praktyczne”, wydanej w 1939 r., w świetle jej przydatności dla pracowników bibliotek, przedstawiła Monika Olczak-Kardas (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach). Piotr Nowak (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu) zwrócił uwagę na, rzadko jak dotąd podnoszoną, kwestię tzw. drugiej cenzury (perlustracji korespondencji) i efektów jej stosowania. Pozostając w okresie PRL, kolejny prelegent, Adrian Uljasz (Uniwersytet Rzeszowski) przypomniał obecnym sylwetki znanych reporterów: Pawła Jasienicy i Arkadego Fiedlera, omawiając dwie wybrane publikacje tych autorów. Przedmiotem wystąpienia Jolanty Chwastyk-Kowalczyk stała się *Ojczyzna literatura. O środowisku skupionym wokół Związku Pisarzy na Obczyźnie*, publikacja, która wywołała niespodziewaną i burzliwą reakcję w polskim Londynie na początku XXI w. Natomiast o roli biblioteki w kształtowaniu nowego modelu kultury literackiej mówił Andrzej Buck (Wojewódzka i Miejska Biblioteka im. C. Norwida w Zielonej Górze). To wystąpienie zamykało obrady w Sekcji III.

Drugi dzień obrad był również bogaty i różnorodny pod względem wystąpień, jak i pierwszy. Referaty prezentowano w czterech równoległych sekcjach. W Sekcji I (Biblioteki), w której przewodniczył Zdzisław Gębołyś, wyniki swoich badań przedstawiło pięcioro prelegentów. Proces gromadzenia i zarządzania wydawnictwami zwartymi w wersji zarówno tradycyjnej, jak i elektronicznej, na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej, stał się przedmiotem zainteresowania Agnieszki Kowalczyk i Alicji Potockiej (Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej). Na nową jakość wprowadzanych przez biblioteki polskich szkół wyższych usług informacyjnych zwrócił uwagę Mariusz Jarocki (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), podkreślając, że pozwala to w sposób wyraźny zwiększyć efektywność tych placówek w środowisku nie tylko lokalnym, ale również globalnym i zastanawiając się przy tym, czy biblioteki w pełni wykorzystują swoje możliwości w tym zakresie. Z kolei doświadczenia, podejmowane w Bibliotece Głównej Politechniki Śląskiej posłużyły jako materiał badawczy dla kolejnej referentki. Jolanta Sobiela (Biblioteka Główna Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach) przedstawiła założenia projektu związanego z analizą efektywności bibliotek w oparciu o wskaźniki ich funkcjonalności i przytoczyła wyniki badań przeprowadzonych w reprezentowanej przez siebie placówce. Pozostając w kręgu bibliotek naukowych, Katarzyna Domańska (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) omówiła rolę i znaczenie public relations w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

W Sekcji II (Prasa), której przewodniczyła Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, jako pierwsza wystąpiła Maria Kycler (Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Kielcach). Prelegentka przybliżyła słuchaczom jeden z periodyków, wydawanych w drugiej połowie XX w. przez Komitet Nauk Pedagogicznych PAN: „Paideia. Międzynarodowy Rocznik Pedagogiczny”, zaś Zbigniew Anculewicz (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) omówił czasopismo, wydawane w latach Polski Ludowej, „Krytyka. Kwartalnik Polityczny”. Podkreślając znaczenie prasy w krzewieniu idei regionalizmu, Sylwia Bielawska (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu) przedstawiła „Kronikę Wałbrzyską”, rocznik naukowy, wydawany w latach 1979-1999. Kolejny referat, którego autorką była Olga Dąbrowska-Cendrowska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), dotyczył problematyki związanej z polskim współczesnym czasopiśmiennictwem kobiecym, a konkretnie odnosił się do magazynów rozrywkowo-plotkarskich i ich charakterystyki.

W Sekcji IV (Ruch wydawniczy. Księgarstwo) obradom przewodniczyli: w części pierwszej Zdzisław Kropidłowski, w części drugiej Maria Konopka. Oksana Karlina (Wschodnioeuropejski Uniwersytet Narodowy im. Łesi Ukrainki, Łuck) przedstawiła referat dotyczący reglamentacji czytania w Cesarstwie Rosyjskim (XIX – pocz. XX w.). O krakowskich kalendarzach dla ludu, wydawanych na przełomie XIX i XX w. mówiła Aleksandra Lubczyńska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), zaś na problematyce związanej z historią żydowskiego drukarstwa i księgarstwa w Nowym Sączu, także w okresie przełomu XIX i XX w., skoncentrowała się Małgorzata Mirek. Kolejni prelegenci, Artur Jazdon i Krystyna Jazdon (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu) omówili ruch wydawniczy w Poznaniu w latach 1915-1918, wykazując, iż wbrew obiegowym opiniom, nie był on w tym okresie znacząco niższy, niż w latach wcześniejszych. Larysa Golovata (Lwowska Narodowa Biblioteka Naukowa Ukrainy im. V. Stefanyka) omówiła wizję Europy w wydawnictwach ukraińskiej emigracji w drugiej połowie lat 40. XX w. Wanda Ciszewska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) skoncentrowała się na prezentacji kolportażu zakładowego oraz scharakteryzowaniu dwóch instrukcji wydanych przez „Dom Książki” w latach 1950-1951. Wzorując się na przykładzie podręczników szkolnych z chemii, Nadia Zubko (Ukraińska Akademia Druku, Lwów) opowiedziała o podstawowych etapach w rozwoju rynku książek edukacyjnych na Ukrainie w latach niepodległości. Z kolei wydawnictwa wybranych bibliotek w Bydgoszczy drugiej połowy XX w. i początku wieku XXI stały się przedmiotem wystąpienia Kazimierza Adamczyka (Biblioteka Główna Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy).

Równocześnie toczyły się obrady w Sekcji V (W Sieci. Informacja). Przewodniczył im w części pierwszej Piotr Nowak, w części drugiej Oleg Leszczak (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), a otworzyło je wystąpienie Renaty Piaseckiej-Strzelec (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach). Referentka scharakteryzowała polski współczesny rynek agencji informacyjnych, wskazując na występujące na nim nowe zjawiska oraz opisując stojące przed nim wyzwania i zagrożenia. Adam Jachimczyk (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) omówił wybrane aspekty danych badawczych, udostępnianych w Internecie przez polskie placówki naukowe, koncentrując się m.in. na ta-

kich kwestiach, jak koszty dostępu do danego zasobu czy format danych. Natomiast celem wystąpienia Krzysztofa Wasilewskiego (Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wlkp.) było wskazanie narzędzi, które oferowane są przez biblioteki cyfrowe i mogą przydać się w badaniach prasoznawców. Iurii Zavadskyi (Wydawnictwo „Krok” w Tarnopolu, Ukraina) przedstawił referat *Granica sieci: ukraińskie podłoże dla sieciowej literatury*, zaś Agnieszka Fluda-Krokos (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) zaprezentowała wyniki badań dotyczące funkcjonowania ekslibrisu w przestrzeni cyfrowej, opierając się na przykładzie bibliotek i muzeów cyfrowych. Po przerwie Natalia Pamuła-Cieślak (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) przedstawiła zastosowanie metody okulograficznej do badań interfejsów wyszukiwawczych w świetle piśmiennictwa naukowego. Następnie Oleg Leszczak omówił kwestię typologizacji informacji w aspekcie kognitywnym i lingwosemiotycznym. O bibliotecznym i pozabibliotecznym użyciu biblionimów mówił Arkadiusz Matachowski (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), a na przejawy wolitywnych aktów jako środków wyrażania informacji podmiotowych, zwrócił uwagę Jarosław Czarnota (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach).

Po zakończeniu obrad w każdej z Sekcji nastąpiło podsumowanie konferencji. Była ona niezwykle owocna, a liczba i różnicowanie prezentowanych referatów oraz podjętych w nich tematów świadczy o niesłabnącym zainteresowaniu środowiska naukowego problematyką, proponowaną przez organizatorów tegorocznej edycji konferencji. Jej pokłosiem, podobnie jak w latach ubiegłych, będzie recenzowana publikacja.

Magdalena Przybyś-Stawska
Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Łódzki

Tekst wpłynął do Redakcji 16 czerwca 2016 r.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2016 z. 3
PL ISSN 0033-202X

Jan Muszkowski: *Życie książki. Edycja krytyczna na podstawie wydania z 1951 r.* W opracowaniu Grzegorza Czapnika i Zbigniewa Gruszki ze wstępem Hanny Tadeusiewicz. Łódź – Warszawa: Uniwersytet Łódzki – Wydaw. SBP 2015, LIV, 474 s. (Nauka-Dydaktyka-Praktyka, 166). ISBN 978-83-64203-61-9, ISBN UŁ 978-83-7969-989-6, e-ISBN 978-83-7969-990-2.

WPROWADZENIE

Opublikowanie przez Jana Muszkowskiego (1882-1953) drugiego wydania *Życia książki* (1951), dzieła wyjątkowego i o trwałych wartościach do dnia dzisiejszego, słusznie doczekało się rzadkiego honoru krytycznej edycji w XXI w. W początkowym zamyśle autora (1 wyd. 1936) miał to być popularny skrypt dla bibliotekarzy, księgarzy, działaczy oświatowych, w znacznie poszerzonym i ilustrowanym wyd. 2 (1951) przybrał postać podręcznika akademickiego z obszernym warsztatem pomocniczym i o cechach pięknej książki. Profesor Karol Głombiowski uznał za *novum*, że Muszkowski widział „świat książki przede wszystkim w kategorii działania i socjologii książki” („*Studia o Książce*” 1973, t. 3, s. 88). Redaktorzy recenzowanej reedycji 2015 r. przypomnieli, że K. Głombiowski: „stworzył najpełniejszą i najbardziej rozbudowaną interpretację, odwołującą się do poglądów Muszkowskiego” [s. XLVI], docenioną przez Krzysztofa Migonia [s. 4]. Niewątpliwą zasługą Muszkowskiego było ujęcie całościowe, czyli eksponowanie faktów historycznych, związanych z funkcjonowaniem systemu książki w społeczeństwie w porządku faz życia książki: od wytwarzania, przez obieg do konsumpcji oraz uwzględnienie przemian i trendów światowych. Tym ważniejsze stały się konstatacje teoretyczne i faktograficzne Muszkowskiego, że okazał się postacią fundamentalną dla powstania regularnych studiów uniwersyteckich z bibliotekoznawstwa, kształtowania teorii z nauki o książce (inspirator m.in. podstaw socjologicznej szkoły wrocławskiej), wskazał w toku dziejów przekształcenia praktyki związanej z funkcjonowaniem książki, był też osobą niezwykle ruchliwą na polu nie tylko książki, ale i pedagogiczno-oświatowym. Relacje kulturalno-naukowe Warszawy, która była głównym terenem działalności Muszkowskiego oraz Łodzi (gdzie spędził ostatnie 7 lat życia – 1945-1953), uwarunkowane historycznie i so-

cjologicznie, pogłębiły się w wyniku zniszczeń stolicy i schronienia się tam części warszawian w pierwszym okresie odbudowywania stolicy. Wśród znakomitości ze świata książki tamtych czasów, taki los podzielił Jan Muszkowski, który współorganizował Uniwersytet Łódzki z pierwszą w kraju Katedrą Bibliotekoznawstwa z czteroletnimi akademickimi studiami, tam też kontynuował udoskonalenie edycji *Życia książki*, której reedycja na miarę XXI w. jest przedmiotem recenzji.

60. rocznica śmierci Jana Muszkowskiego stała się okazją do zrealizowania interesujących przedsięwzięć łódzkiego środowiska uczelnianego, mających na celu przypomnienie znaczenia tej wybitnej osobistości. W 2013 r. została zorganizowana konferencja rocznicowa w Katedrze BiN IFP UŁ. Wyniki badań doceniło SBP, które w 2014 r. w serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” (nr 150 i 151) wydało dwie prace zbiorowe, poświęcone łódzkiemu Mistrzowi pod sumienną i erudycyjną redakcją naukową doktorów: Grzegorza Czapnika, Zbigniewa Gruszki i Jacka Ladoruckiego z Katedry BIN UŁ: *Jan Muszkowski. Ludzie, epoka, książki. Tradycje i kontynuacje* oraz *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje*. Ten nawrót do idei Muszkowskiego, nawiązywał do obchodów 20-lecia jego śmierci w 1973 r., upamiętnionych w czasopiśmie „Studia o Książce” (t. 3). Tom ten ma dodatkowy walor, bo został opracowany m.in. przez żyjących wówczas jego współpracowników i pod egidą założyciela oraz redaktora czasopisma – profesora Karola Głombiowskiego, pierwszego w Polsce doktora w zakresie nauki o książce w dyscyplinie filozofia, wypromowanego przez Muszkowskiego na Wydziale Humanistycznym UŁ (1952). Opracowania rocznicowe uprzytomniły, jak dzisiaj potrzebne jest dla środowiska ludzi książki i kształcących się adeptów wznowienie *Życia książki*. Zainspirowały G. Czapnika i Z. Gruszkę, współedytorów książek opublikowanych w 2014 r., a więc osoby doskonale zorientowane w temacie, do podjęcia wydania krytycznego. Ważnym bodźcem stało się odkrycie przez redaktorów w archiwach w Warszawie i Krakowie, nieznanych i niepublikowanych dotąd materiałów dokumentujących ingerencje cenzury PRL w drugie wydanie w 1951 r. oraz dotarcie do dokumentacji zachowanej w Łodzi, łącznie ze spuścizną ofiarowaną przez córkę – Joannę Muszkowską-Penson w 2007 r., które pozwoliły nadać reedycji 2015 r. nowe oblicze.

Dla podkreślenia walorów reedycji 2015 r. i uznania wkładu, i inwencji edytorów łódzkich oraz trudności przedsięwzięcia w XXI w., uznałam za ważne: 1) przypomnienie kompetencji Jana Muszkowskiego dla wykreowania *Życia książki*, 2) porównanie wyd. 1936 i 1951; 3) wskazanie atutów wydania krytycznego 2015 r.

KOMPETENCJE JANA MUSZKOWSKIEGO DLA WYKREOWANIA *ŻYCIA KSIĄŻKI*

Nowatorski pomysł Jana Muszkowskiego, przedstawienia faktografii w porządku faz życia książki w kontekście międzynarodowym, był zadaniem trudnym do realizacji, a właściwie niemożliwym bez jego bagażu doświadczeń praktycznych. Do tematu wprowadza jego autorska *Przedmowa* do wyd. 1936 r. i 1951 r., a w reedycji 2015 r. dodatkowo *Wstęp* profesor Hanny Tadeusiewicz, orędowniczki przypomnienia zasług Mistrza oraz częściowo edytorzy w skróconym omówieniu jego działalności naukowej w podziale na okresy. Aby lepiej zrozumieć intencje, pragnę dodatkowo nawiązać do nieprzeciętnych kompetencji zawodowych i wynikających z wykształcenia Muszkowskiego, pozwalających mu nadać innowacyjny kształt *Życiu*

książki oraz doskonalić tekst do schyłku życia. Przyczyniły się do tego wielostronne doświadczenia własne oraz szerokie kontakty z zagranicą, jak i swobodne korzystanie z literatury w językach: angielskim, francuskim, niemieckim, rosyjskim. Bardzo ważny bodziec płynął z praktyki księgarsko-wydawniczej, poczynając od Spółki Akcyjnej „Polska Składnica Pomocy Szkolnych” i jej „Rocznika...” (1922-23), redakcji „Przeglądu Księgarskiego” (1910-1950), „Przewodnika Księgarskiego” 1925-26, prac w Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik” w Łodzi (1945-1946). Posiadał dużą biegłość bibliograficzną (kontynuacja Estreichera (1915-1940 – materiały spłonęły), „Przewodnik Bibliograficzny”). Prowadził zróżnicowaną praktykę bibliotecarską (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (1915-1919), Biblioteka Ordynacji Krasińskich (1920-1935), Biblioteka Polska w Paryżu (1926-1927), biblioteka prywatnej uczelni Wolnej Wszechnicy Polskiej (1937-1938), Biblioteka UŁ (1945-1953)). Wielokrotnie wyróżnił się jako organizator (m.in. współtwórca Związku Bibliotekarzy Polskich od 1917 r. i IFLA od 1927; I Kongresu Księgarzy Polskich (Lublin 1918), udział w Radzie Książki, w Ogólnopolskich Zjazdach Bibliotekarzy i Bibliofilów, w Komitecie Poradni Bibliotecznej ZBP w Warszawie, w Towarzystwie Bibliofilów Polskich). Był pionierem kształcenia zawodowego związanego z książką, księgarstwem, bibliotekami (1915-1916 kursy dokształcające dla pracowników w BUW, Tow. Kursów Nauk., Wolna Wszechnica Polska [dalej WWP], Tajny Uniwersytet Ludowy w Warszawie, Katedra Bibliotekoznawstwa UŁ). Równolegle był wybitnym badaczem książki, propagatorem nauki o książce, zamiłowanym działaczem społecznym, zwłaszcza oświatowym i bibliofilem. Te różnorodne osiągnięcia, na wszystkich w zasadzie najważniejszych polach związanych z książką, przyszyły poszerzeniu widzenia problematyki związanej z książką i doskonaleniu modelu teoretycznego. W zakresie systematyzacji wiedzy o książce wspomagało go wykształcenie, poczynając od filologicznego gimnazjum rosyjskiego w Warszawie, przez uczące precyzji studia medyczne i chemiczne (Warszawa – Wiedeń – Lipsk), wreszcie od 1905 r. powrót do humanistyki na studiach germanistyczno-filozoficznych w Lipsku, zakończonych doktoratem z filozofii w 1908 r. Jego kariera dydaktyczno-naukowa w II Rzeczypospolitej była związana głównie z Wolną Wszechnicą Polską – Studium Pracy Społeczno-Oświatowej (od 23 marca 1927 r. stanowisko docenta bibliotekoznawstwa i bibliografii). Zaangażował się wtedy w nauczanie księgarstwa, bibliotekarstwa oraz m.in. prowadził pierwsze w kraju seminarium z nauki o książce. Po II wojnie światowej był profesorem w założonej przez siebie Katedrze Bibliotekoznawstwa UŁ. Liczne publikacje (345 poz.) potwierdzają rangę jego działalności naukowej. Profesor Muszkowski był tak wszechstronny, że jest cytowany do dzisiaj przez tuzów teorii oraz historii książki i bibliotek, wprowadził też księgarstwo do grona nauk (do 1973 r. było już 25 publikacji o nim). Przy takiej renomie, jego stwierdzenia w zakresie teorii oraz dziejów książki okazały się nieocenione, zwłaszcza, że obficie wykorzystał doświadczenia światowe, przytaczane w wydaniu *Życia książki* w 1936 r., a pod presją cenzury okrojone na rzecz osiągnięć ZSRR w wyd. 1951 r.

PRZYCZYNEK DO PORÓWNIANIA WYD. Z 1936 I 1951 R. *ŻYCIA KSIĄŻKI*

Redaktorzy wyd. 2015 r. prawidłowo przeprowadzili drobiazgowo porównanie obu wydań z autopsji oraz udzielili interesujących wyjaśnień dodatkowych na podstawie wspomnianych materiałów rękopiśmiennych, w obszernym, autorskim

rozdziale *Koncepcja wydawnicza krytycznej edycji drugiego wydania Życia książki* [s. XVII-LIV]. Ułatwieniem w ich pracy był opublikowany w 2014 r. artykuł Z. Gruszki *Drugie wydanie Życia książki*.

Prace i kontakty pedagogiczno-oświatowe umożliwiły Muszkowskiemu ulokowanie narodzonego z konspektów z wykładów i odczytów wyd. 1 *Życia książki* w Naszej Księgarni w Warszawie. Skrypt o 347 stronach, w formacie A5 był w niewielkim nakładzie (wg Marii Czarnowskiej nakład popularnonaukowego tytułu w 1936 r. lokował się w okolicach 3208 egz., a podręczników – 5506 egz.). Nasza Księgarnia była wówczas organem Związku Nauczycielstwa Polskiego i w 1935 r. przechodziła okres największej prosperity, wymieniana była wśród pięciu największych nakładców polskich (N. Kraśko *Instytucje wydawnicze w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2001, s. 210). Muszkowski podporządkował się wymogom wydawnictwa popularnonaukowego, ale każdy rozdział wzbogacił o bibliografię oraz wyeksponował elementy przydatne dla nauczycieli i poszerzania wiedzy młodzieży o sprawach książki. Przyjaźń gimnazjalna i kontakty wyniesione z prowadzenia kursów księgarskich WWP przyniosły zieloną okładkę z pięknym liternictwem projektu Adama Jerzego Póltawskiego (1881-1952), twórcy pierwszej oryginalnej polskiej czcionki – antykwy. Treść została uporządkowana w kolejności faz życia książki i zawarta w trzech rozdziałach: *Drogi rozwoju książki, Wytwarzanie i obieg druków, Książka i oświata*. Spotkała się z zainteresowaniem kilkunastu recenzentów, choć współcześnie książka Muszkowskiego umknęła uwadze Michała Rogoża, monografisty Naszej Księgarni (2008). W „Zamknięciu” Muszkowski z satysfakcją sugerował: „Ponad całym zamętem doczesnych zabiegów podają sobie ręce twórca i czytelnik. Zadanie sług książki zostało spełnione” (s. 347).

Całkowicie przyćmiła wyd. 1936 r. poszerzona, edycja druga w 1951 r. (nakład 8400 egzemplarzy, druk ukończony w grudniu 1951 r.), wybrana do reedycji 2015 r. Skłonił do niej Muszkowskiego umową w 1946 r. Feliks Pieczętkowski (1903-1979), wytrawny wydawca i właściciel właśnie założonej w Krakowie księgarni komisowej, kolejny współpracownik z WWP i przyjaciel gimnazjalny. Muszkowski wolno opracowywał nową wersję, a tymczasem Pieczętkowski szykował się do objęcia od 1 stycznia 1950 r. nowego Oddziału Krakowskiego Wydaw. Ossolineum we Wrocławiu oraz likwidował szukanowane w PRL prywatne przedsiębiorstwo. W sprawie niedokończonego tekstu 2 wyd. *Życia książki* Muszkowski porozumiał się w 1948 r. z wydawnictwem „Wiedza – Zawód – Kultura” Tadeusza Zapióra (1899-1988), zamiłowanego bibliofila i erudyty, jednego z ostatnich prywatnych wydawców w Krakowie w PRL, mającego na swoim koncie 100 tytułów. Współpraca trwała dwa i pół roku i przyniosła wg redaktorów reedycji 2015 r.: rozszerzenie tekstu do 467 s. (czyli o 100 stron więcej), zaktualizowanie, oraz modyfikację treści (ok. 45% nowy tekst, częściowo z prac wcześniej opublikowanych). Edycja z 1951 r., nadal traktowana jako podręcznik popularnonaukowy, otrzymała formę naukowej, wysmakowanej, ilustrowanej książki, wyposażonej w nowoczesny warsztat naukowy (bibliografia, indeks krzyżowy, spisy ilustracji i tabel, errata). Dzięki zasobom głównie Biblioteki Jagiellońskiej została wzbogacona o 117 czarnobiałych ilustracji w tekście, 16 tablic i czterobarwną tablicę z kodeksu Baltazara Behema. Zwraca uwagę wytworona, złocista, płócienna oprawa z pięknymi wyklejkami, na licu z czarną plakieta z wytłoczoną, połączoną prasą z epoki Gutenberga oraz danymi o autorze i tytule, powtórzonymi na grzbiecie. Było jednak poważne „ale” – cenzura. Można sobie

wyobrazić, ile nerwów kosztowało Muszkowskiego i jego uczonego korektora Adama Łysakowskiego dostosowanie się do wymagań cenzury, której 3 pracowników krakowskich i 1 warszawski przez pół roku żądało poprawek ideologicznych. Był to jednak warunek *sine qua non*, inaczej książka z powodów politycznych nie byłaby dopuszczona do druku. W końcowym rezultacie powstało dzieło składające się z 13. rozbudowanych rozdziałów, głównie o sprawy zagraniczne oraz badawcze, zamkniętych w 3 częściach: 1) *Drogi rozwoju książki* (6 rozdz.), 2) *Produkcja i obieg książki* (4., w tym *Informacja*); 3) *Użytkowanie książki* (3. rozdz. w tym *Czytelnictwo*).

ATUTY WYDANIA KRYTYCZNEGO 2015 R.

Edycja krytyczna 2. wyd. *Życia książki* została opublikowana przez Grzegorza Czapnika i Zbigniewa Gruszkę starannie, z inwencją oraz z dużym nakładem rzetelnej pracy redaktorów, mających dużą wiedzę o dokonaniach i uzusie naukowym oraz społecznym dzieła i autora. Trzeba przyznać, że zarówno edytorzy z Łodzi, jak Wydawnictwo SBP dobrze poradzili sobie zarówno z koncepcją, jak i z godną pochwałą, stylizowaną na wyd. 1951 r. stroną estetyczną, zwłaszcza kompozycji okładki, a co najważniejsze z merytorycznymi wyzwaniem. W reedycji zostały zamieszczone trzy teksty wstępne: wspomniany już przedruk inspirującej *Przedmowy* Muszkowskiego z wyd. 1951 r., nowy syntetyczny *Wstęp* pióra profesor Hanny Tadeusiewicz o znaczeniu wyd. krytycznego, oraz wspomniana rozprawa naukowa redaktorów. Tekst ten pełni rolę zasadniczą w reedycji i zawiera na 37 stronach: *Okoliczności powstania publikacji; Życie książki w świetle dokumentów Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk; Analizę fragmentów podlegających ingerencji cenzury; Znaczenie i aktualność podręcznika wobec zmieniającej się rzeczywistości; Notę edytorską, Podziękowania*. W kanonie tekstu, redaktorzy w ramach dodali przypisy wyjaśniające i uzupełniające. Na marginesach zaznaczyli liniami pionowymi fragmenty dopisane lub zmienione na życzenie cenzorów, zinterpretowane w rozprawie. Odwzorowana została przez redaktorów ingerencja cenzorów, bardzo pouczająca dla pokolenia, które ominęła epoka nadgorliwych cenzorów oraz zrelacjonowane ówczesne recenzje, jak i wskazani kontynuatorzy. Przypisy, a właściwie bibliografia do poszczególnych części rozdziałów, zostały zachowane wzorem 2. wyd. na końcu książki. Reedycja 2015 r. jest z jednej strony merytorycznym świadkiem ubiegłych czasów, czyli reliktem okresu stalinowskiego w Polsce. Z drugiej strony pokazuje uniki autorów i wydawców wobec ideologii PRL, stan wiedzy w kraju na temat życia książki oraz świadomość bibliologiczną przełomu lat 40. i 50. XX w. oraz reprezentuje piękno i kunszt sztuki drukarskiej. *Życie książki* w reedycji 2015 r. jest zatem prawdziwym rarytatem.

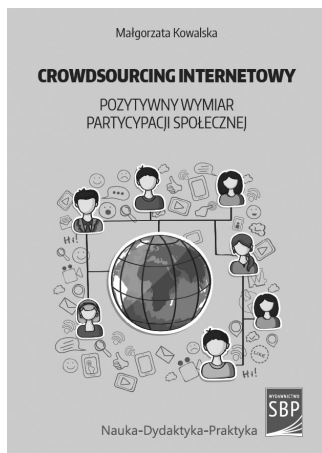
Współcześnie, *en gros* należy docenić: monumentalność opracowania Muszkowskiego na tle dorobku jemu współczesnych; przybliżenie w oryginalnej formie jego przemyśleń teoretycznych jako prekursora szkoły wrocławskiej; uzmysłowienie stanu wiedzy z historii książki w kraju na tle zagranicy na początku PRL; przedstawienie stanu świadomości teoretycznej i udziału przedstawicieli różnych dziedzin w kształtowaniu życia książki (teorii i praktyki); ukazanie realnego zetknięcia z restrykcjami cenzury, mało znanymi dzisiejszemu młodemu pokoleniu; eksponowanie ówczesnych potrzeb użytkowników książki; uwidocznienie przykładu odpowiedzialnego warsztatu edytorskiego; podkreślenie roli bibliologicznego środowiska w Łodzi.

ZAKOŃCZENIE

Należy się wdzięczność redaktorom reedycji 2015 r., że przywrócili społeczeństwu wyczerpane 2 wyd. *Życia książki* Jana Muszkowskiego w tak ciekawej formie, dostarczyli nowe źródło badań nad uwarunkowaniami i trudnością wyborów ludzi książki, doświadczonych przez PRL oraz stworzyli niepowtarzalny dokument m.in. działań cenzury w PRL.

Maria Kocójowa

Tekst wpłynął do Redakcji 30 maja 2016 r.

Małgorzata Kowalska: *Crowdsourcing internetowy. Pozytywny wymiar partycypacji społecznej. Konteksty, istota, uwarunkowania*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2015. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 165) 366 s. ISBN 978-83-64203-60-2.

Przedmiotem rozważań autorki jest *crowdsourcing* określony przez nią jako „internetowy” i postrzegany jako partycypacyjny model współpracy internautów (s. 16-17). Współpraca ta ma charakter dobrowolny, tj. realizowana jest przez wolontariuszy w ramach różnych społeczności wirtualnych powstających w Internecie. Autorka przyjmuje, że działania tego rodzaju podejmowane są w ekosystemie sieci tzw. drugiej generacji (Web 2.0), dającej

internautom możliwość wzajemnej interakcji, tj. czynnego udziału w tworzeniu i wymianie informacji (ekosystem pierwszej generacji to bierne korzystanie z zasobów Internetu). Tak sformułowana definicja *crowdsourcingu* ma jednak, zdaniem autorki, charakter zbyt nieprecyzyjny, rozmyty, toteż dokonując próby jej doprecyzowania przyjmuje, że *crowdsourcing* internetowy, to tylko ten rodzaj współpracy w Internecie, który polega na angażowaniu wiedzy i umiejętności członków grupy w celu wykonywania w sieci zadań zaoferowanych w formie otwartego zaproszenia przez podmiot nadzorujący (np. instytucję, organizację, przedsiębiorstwo czy osobę prywatną).

Zarówno z perspektywy badawczej, jak i praktycznej *crowdsourcing* to, zdaniem autorki, zjawisko multidyscyplinarne. Stawia sobie ona zadanie badawcze polegające z jednej strony na doprecyzowaniu tego terminu, z drugiej na zanalizowaniu *crowdsourcingu* w kontekście bibliologii i informatologii zaliczanej, jak wiadomo, do nauk humanistycznych i – co jest istotne dla podjętego przez autorkę badania – zajmującej się zjawiskami w sferze kultury. Badaczka pragnie bowiem wykreować obraz przydatności tego narzędzia w środowisku bibliotek. W kręgu tym mamy do czynienia z jednej strony z bibliotekarzami, którzy w swej pracy napotykać wiele problemów zawodowych, technicznych i społecznych, a których rozwiązywanie może być wspierane przez wymianę doświadczeń i wiedzy oraz budowanie

wspólnych modeli działania, z drugiej strony istnieją grupy użytkowników – wolontariuszy, którzy są chętni do udziału we wspólnotach partycypacyjnych i społecznościach wirtualnych. Z przeprowadzonej przez autorkę analizy literatury przedmiotu wynika, że zagadnienie wykorzystania *crowdsourcingu* w tym właśnie środowisku badawczym (bibliologii i informatologii) jest lepiej zauważalne w literaturze obcej (ponad 280 pozycji), a mniej w polskiej (tylko 11 pozycji).

Książka podzielona jest na dwie części: cz.1: *Otoczenie crowdsourcingu* i cz. 2: *Phenomen crowdsourcingu*. Część pierwsza obejmuje dwie grupy zagadnień: kontekst technologiczno-ekonomiczny *crowdsourcingu* oraz jego kontekst społeczno-kulturowy. Wątek pierwszy to obszerne przedstawienie historii rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych począwszy od połowy XX w. do chwili obecnej z uwzględnieniem kolejnych etapów tego rozwoju, tj. powstanie i rozwój technologii komputerowych i telekomunikacyjnych, cyfryzacja, konwergencja mediów, technologie mobilne itd., które w konsekwencji doprowadziły do wyłonienia się zjawiska *crowdsourcingu*. Objawił się on w całej okazałości przede wszystkim w przestrzeni biznesu stymulując rozwój nowej ekonomii społecznej kreatywności i przyczyniając się do reorganizacji pracy całego sektora przedsiębiorczości poprzez włączenie klientów do dobrowolnego udziału online w pracach innowacyjnych na rzecz poprawy jakości produktów. Zjawisko to znane jako tzw. prosumeryzm czy wikinomia oparte na tzw. ekonomii daru przyczynia się do szybkiego rozwoju nowych form pracy sektora biznesu oraz uzyskiwania większych korzyści finansowych. Te nowe formy (nowy paradygmat) działania tego sektora stały się możliwe także dzięki występującym równocześnie zjawiskom kompresji czasu i przestrzeni (Manuel Castells) oraz gromadzenia i szybkiej wymiany ogromnych ilości informacji w sieci.

Wątek społeczno-kulturowy *crowdsourcingu* obejmuje obszerny i pogłębiony filozoficzno-psychologiczno-socjologiczny dyskurs dotyczący koncepcji jednostki i różnych form jej relacji ze społeczeństwem. Rozważa się tu takie zagadnienia, jak: pojęcie zbiorowości i różne koncepcje więzi społecznych (wspólnota vs. zrzeszenie, zbiorowość więziotwórcza czyli *communitas* vs. zbiorowość niewięziotwórcza czyli *societas*, tłum vs. Publiczność, itd.).

Zawarte w drugiej części pracy rozważania terminologiczne koncentrują się na istocie pojęcia *crowdsourcingu*. Termin ten, wprowadzony po raz pierwszy przez dziennikarza Jeffa Howe'a w 2006 r. na łamach amerykańskiego magazynu „Wired” (w kontekście biznesowym) jako zbitka angielskich słów *crowd-resource-using*, zawiera w sobie pojęcie „tłumu”, który w kontekście socjologicznym można rozumieć albo jako ślepą i bezwonną siłę destrukcji i arogancji, albo jako zbiorowość działającą wspólnie i akceptującą pozytywną integrację oraz solidarność. Właśnie tą drugą interpretacją pojęcia „tłumu” urzeczywistniają współczesne grupy *crowdsourcingu* realizowanego w sieci, działające jako wspólnoty w rozumieniu *communitas* i „publiczność” w epoce nawrotu pozytywnych idei wspólnotowych oraz konwergencji mediów, Anthony Giddens nazywa je „posttradycyjnymi *communitas*”. Autorka przedstawia różne rodzaje tych społeczności wirtualnych, etapy uczestnictwa w nich, elementy kultury partycypacji oraz dotyka istoty ludzkich działań altruistycznych. Takie rozumienie *crowdsourcingu* uprawnia ją bez wątplenia do sformułowania podtytułu książki: „Pozytywny wymiar partycypacji społecznej”.

Dwa pozostałe człony terminu wprowadzonego przez Howe'a odnoszą się do zasadniczego celu działań posttradycyjnych *communitas*, tj. do tworzenia przestrzeni tzw. otwartej inteligencji, charakteryzującej się dobrowolnym udziałem nieokreślonych społeczności wirtualnych (w przeciwieństwie do określonej społeczności outsourcingowej). Inteligencja otwarta ma różne odcienie, lecz chodzi tu o ową nieokreśloną wspólnotę w cyberprzestrzeni, która podejmuje propozycję rozwiązania problemu zadanego przez „prowadzącego”, a w którym to procesie wolontariusze angażują swoją najlepszą wiedzę i przejawiają altruistyczną (czasem też nagradzaną) chęć wniesienia wkładu intelektualnego w rozwiązanie problemu. Do społeczności takich nie można zaliczyć środowisk skupionych wokół Wikipedii czy *open source* – ponieważ nie stają one wobec propozycji rozwiązania konkretnego zadania, lecz raczej kontynuują rozpoczęte dzieło w dowolnie wybranym przez siebie kierunku. Nie jest to wówczas praca zespołowa nad rozwiązaniem konkretnego problemu. Próbując usystematyzować różnorodność występujących w tym obszarze zjawisk autorka proponuje termin „makrowikinomia” jako nadrzędny, w jego ramach wyróżnia *outsourcing* oraz *crowdsourcing*, po czym wskazuje na relacje tych terminów do różnych zjawisk określanymi węższymi terminami, takimi jak: otwarta innowacja, prosumpcja, produkcja partnerska, mądrość tłumu i dzielenie się wiedzą oraz grywalizacja (gdy proponuje się rozwiązanie zadania w formie gry komputerowej) i które zapewne nie wyczerpują całej złożoności omawianego zagadnienia. Formułuje ona następnie dwie definicje *crowdsourcingu* (*sensu largo* i *sensu stricto*) (s. 145). W dalszej części pracy odnosi się do tej w węższym zakresie, która brzmi: „...działalność heterogenicznych społeczności wirtualnych, angażująca ich wiedzę, umiejętności lub aktywa do wykonywania w Internecie (odpłatnie lub bezpłatnie) zadań cechujących się pewną złożonością, zleconych w formie otwartego zaproszenia przez osobę prywatną, organizację, instytucję *non profit* bądź przedsiębiorstwo i przez nie nadzorowany” (sic!). W tym kontekście pewną wątpliwość budzi dodanie przez autorkę w tytule pracy określenia „internetowy”. Przymiotnik ten wydaje się zbędny wobec faktu, że termin *crowdsourcing* został przecież stworzony dla środowiska sieciowego i odnosi się tylko do niego. Można się też zastanowić, czy w ogóle potrzebne są dwie odrębne definicje? Zaobserwowane przez autorkę podobne działania poza siecią pozbawione są bowiem właśnie tego zasadniczego narzędzia umożliwiającego tworzenie się społeczności wirtualnych. Zresztą w całym tekście przymiotnik „internetowy” używany jest dość niekonsekwentnie. Uzasadnione jest natomiast występowanie pewnych odmian tego terminu, jak np. *crowdfunding*, który autorka wyjaśnia w pracy. Wyglądzenia wymaga też związanie w definicji określenia „*non profit*” z terminem „instytucja” zamiast „organizacja”.

Autorka podaje trzy warunki *sine qua non* *crowdsourcingu* (internetowego): tłum, platforma elektroniczna i inicjator. Pojęcie tłum (także „bystry tłum” i „mądry tłum”) wstępnie scharakteryzowane w części I pracy, jest tu doprecyzowane jako m.in. społeczność rozproszona, szybko reagująca na postawione zadanie oraz wykazująca zróżnicowaną strukturę. Wszystkie inicjatywy *crowdsourcingu* nie mogą być realizowane bez *crowdsourcingowych* platform elektronicznych dostępnych także ostatnio na urządzeniach mobilnych. Toteż ciekawie przedstawia się ta część tekstu, w której zaprezentowano budowę oraz rodzaje tych platform. Duży ich wachlarz umożliwia organizatorom dokonanie wyboru odpowiedniej

platformy do postawionego celu oraz do realizacji zaplanowanych metod pracy z internautami. Dostajemy też informację o stopniu popularności *crowdsourcingu* w różnych częściach świata.

Prezentację *crowdsourcingu* jako przedmiotu zainteresowań bibliologii i informatologii (cz. 2 rozdz. 3) rozpoczyna autorka od przedstawienia wyników analizy bibliometrycznej literatury na temat *crowdsourcingu* w polskich i obcych czasopiśmie naukowych z zakresu bibliologii i informatologii. Jest to wnikliwe i bardzo szczegółowe sprawozdanie z kwerendy, m.in. ze wskazaniem modeli poszukiwań i wyjaśnieniami dotyczącymi np. list czasopism referencyjnych czy JCR SSE (Journal Citation Report – Social Science Edition) w dziedzinie bibliologii i informatologii. Z tego nieco przytłaczającego bogactwa materiału dowiadujemy się np., które z tych czasopism zaliczają się do najbardziej liczących się zgodnie z tzw. *impact factor* (wymieniono pierwszych 10, z których na szczycie znalazł się nieoczekiwane „Journal of the American Information Association”). Z kolei, jeśli wziąć pod uwagę JCR SSE, to okazuje się, że wśród czasopism z listy rankingowej *impact factor* z zakresu bibliologii i informatologii najwięcej artykułów na temat *crowdsourcingu* znajduje się (znowu nieoczekiwanie) w „Government Information Quarterly”! Potem autorka dokonuje wyliczeń bibliotematycznych, przedstawiających m.in. analizy statystyczne występowania wszystkich artykułów w poszczególnych czasopiśmie zagranicznych z zakresu bibliologii i informatologii znajdujących się na liście rankingowej JCR SSE (jest ich 58), wyszczególnia tematykę tych artykułów i prezentuje zestawienia procentowe ujętej tam problematyki. Wreszcie przechodzi do bibliometrycznej analizy zawartości bazy „Library, Information Science and Technology Abstracts”, w której znalazła 242 artykuły na interesujący ją temat. Polska literatura przedmiotu przedstawia się znacznie skromniej. Okazuje się, że najwięcej artykułów na temat *crowdsourcingu* prezentuje „Biuletyn EBIB”, a za nim plasuje się „Bibliotekarz”. Najbardziej prestiżowych polskich czasopism naukowych, tj. „Przeglądu Bibliotecznego” i „Zagadnień Informatyki Naukowej” na tej liście brak.

Po tej dawce informacji bibliometrycznych autorka przechodzi do zaprezentowania konkretnych zastosowań *crowdsourcingu* w bibliotekach zagranicznych i polskich (cz. 2 r. 4). Z analizy zgromadzonych przykładów z takich krajów jak: Anglia, Finlandia, USA, Szwajcaria, Norwegia, Singapur, Izrael, Japonia i in. wynika, że narzędzia *crowdsourcingowe* używane są tam już od 2006 r. do szerokiego spektrum działań bibliotecznych, w tym m.in. do transkrypcji (dokonywania poprawek w zeskanowanych dokumentach techniką OCR), do identyfikacji zbiorów (np. udostępnienie w sieci przez bibliotekę fotografii w celu rozpoznania widniejących na nich postaci), do społecznego katalogowania (np. do weryfikacji danych bibliograficznych, do tłumaczenia metadanych w rzadkich językach), do nadawania przez użytkowników georeferencji, tagowania, komentowania oraz opiniowania zawartości dokumentów czy wreszcie do społecznościowego pozyskiwania funduszy. Może to być także linkowanie, pokazujące połączenia między obiektami, co wnosi do zbiorów dodatkową wartość informacyjną. Zainteresowanie wykorzystaniem zjawiska *crowdsourcingu* w środowisku bibliotek za granicą wzrosło gwałtownie w latach 2010-2013. W Polsce sytuacja w tym zakresie przedstawia się jeszcze skromniej, zarówno na polu literatury przedmiotu, jak i działań praktycznych, lecz kierunek ten jest już także dostrzegalny. Tę część tekstu uzupełnia za-

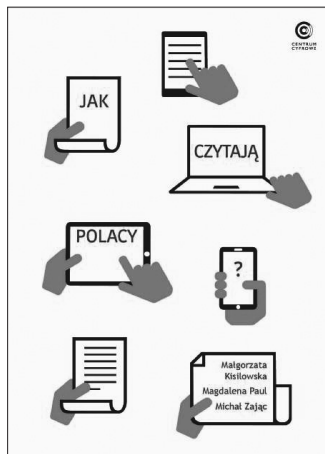
mieszczona na końcu pracy lista adresów internetowych bibliotecznych projektów *crowdsourcingowych* (zagranicznych i krajowych) oraz lista analizowanych publikacji zagranicznych i polskich na ten temat. W tym rozdziale zawarła też autorka sprawozdanie z badań ankietowych zagranicznych i polskich (to ostatnie badanie wykonała sama) odnoszących się do świadomości zjawiska, jakim jest *crowdsourcing* wśród personelu bibliotecznego. Wydaje się, że całość problematyki zawartej w rozdziałach 3 i 4 cz. 2 pracy byłoby lepiej wydzielić jako część trzecią pracy obejmującą zjawisko *crowdsourcingu* w środowisku bibliologii i informatologii oraz w działaniach praktycznych bibliotek.

Cały tekst uzupełniają rozbudowane przypisy, obszerna bibliografia przedmiotu, zarówno materiałów drukowanych, jak i elektronicznych oraz indeks rzeczowy. Książka Małgorzaty Kowalskiej pokazuje, że idea *crowdsourcingu* sprawdza się nie tylko w środowisku biznesowym, ale także w sferze kultury. Jest ona przydatna też np. w takich dziedzinach jak: muzealnictwo, archeologia, językoznawstwo czy sztuka. Pozytywna konsolidacja ludzkich działań w sieci na polu wymiany pomysłów i wiedzy jest zjawiskiem jak najbardziej pożytecznym, ...oczywiście dopóki, w ramach następnych generacji ekosystemu sieciowego, które już pukają do naszych drzwi.... komputery nie okażą się sprawniejsze od człowieka. Ale to już temat na inną publikację!

Marta Grabowska

Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego

Tekst wpłynął do Redakcji 25 maja 2016 r.

Małgorzata Kisilowska, Magdalena Paul, Michał Zajac: *Jak czytają Polacy?* Warszawa: Centrum Cyfrowe, 2016, 197 s., ISBN 978-83-64847-87-5.

Rozpoznanie czytania książek drukowanych oraz e-booków, prasy papierowej i digitalnej, a także innych przekazów, jest na ogół kiepskie, a w Polsce fatalne. Różne sondáže są realizowane bez elementarnej znajomości metodologii, o próbie reprezentatywnej prawie nikt nie słyszał, a rzucane mimochodem wypowiedzi respondentów są traktowane jak niepodważalne fakty. Przyłapany w kolejce po piwo, zawsze opowiadam, że uwielbiam czytać Prousta, ale niekoniecznie tak rzeczywiście jest. No i potem krążą rozmaite dyrdymały, udające prawdę

ę i niejedni dają się na to nabrać. W końcu nawet badania czytelnictwa, sygnowane przez Bibliotekę Narodową, każą wierzyć, że dotyczą wszystkich Polaków (tytuł), a potem okazuje się (s. 4), że tylko dorosłych. Niby słusznie: powszechnie wiadomo, że nasze małolaty to wszak Eskimosi.

Dlatego z autentyczną przyjemnością sygnalizuję opracowanie trojga warszawskich autorów na ten temat – ciekawe, kompetentne, wolne od uproszczeń i przeważnie ostrożne. Jest tam interesująca analiza przedmiotowych doniesień rodzimych i obcych, a także medialnych dyskusji, oraz jest też garść wywiadów, nielicznych wprawdzie, lecz również przydatnych, co najmniej ilustracyjnie. Pomysł ogólny jest oryginalny i trafny.

W komentarzach z kolei autorzy dobrze kojarzą, kogo i czego dotyczą referowane badania – chociaż czasem zdarza się, że piszą *Polacy* zapominając dodać, że *dorośli*, albo w określeniu *biblioteki* brakuje dookreślenia *publiczne* (s. 130). Byłoby lepiej bez takich drobnych kiksów. No i skoro już narzekam: tytuł ma brzmienie na wyrost, jakkolwiek z marketingowego punktu widzenia jest sformułowany wzorowo.

Do tekstu dołączono bogaty rejestr wykorzystanych publikacji. Dla takich, w znacznej mierze przeglądowych, rozważań to ważne, że jest ich niemało, oraz że są różnorodne. Byłoby więc nie w porządku, gdybym wybrzydzał.

A jednak! Moim zdaniem warto było wziąć jeszcze pod uwagę najgłośniejszą na ten temat na świecie wypowiedź Nicholasa Carra¹, zwłaszcza że jest w Polsce dostępna. No i przydałby się również choćby rzut oka w kierunku wschodnim, gdzie przeprowadzono szereg interesujących i rozumnych sondaży przedmiotowych – jest taki, dość świeży, z Sankt Petersburga² – choćby dla porównania z innym sposobem myślenia. Rozumiem jednak, że rosyjski to jest już dla młodszych pokoleń chińszczyzna, a i o książki zza wschodnich granic jest u nas teraz trudniej niż trudno.

W przeglądzie rozmaitych opinii, zwłaszcza zagranicznych, porównujących czytanie z ekranu i z druku, przeważa świadomość szeregu odmienności, czasem bagatelnych, ale poważniejszych też, z tym że wszędzie dla aktywnych czytelników znacznie ważniejsza jest treść, niż forma przekazu. To zaś wskazywałoby na akceptację koegzystencji obu wariantów lektury.

Są wypowiedzi, sygnalizujące, że jednak e-booki to coś więcej (albo: mniej) aniżeli zekranizowane książki drukowane. Ułatwiają bowiem lekturowe przerwy, oferują możliwości współdiskusji przez sieć, natomiast jednak (to nie jest zaleta!) uwalniają od zapamiętywania faktów i detali. W związku z tym formułowane sugestie, że nadają się zwłaszcza do celów edukacyjnych oraz zawodowych, a także dla dzieci, uważam za grube nieporozumienie.

Inne przywołane opinie potwierdzają z kolei, że na tekstach drukowanych można lepiej skupić się w czytaniu i że publikacje dłuższe są w pełni czytelne tylko w tej wersji. Poza tym zaś, są z reguły o wiele bardziej wiarygodne. Trafił się też sygnał, że lektura z druku zdecydowanie skuteczniej wyzwała reakcje emocjonalne, co w czytaniu nieinformacyjnym ma niebywale duże znaczenie.

W szeregu przywołanych wyników sondaży polskich obraz czytelnictwa e-booków jest mało zachęcający, ale wydaje się, że zgodny z prawdą. Czyta je mniej więcej 17% Polaków (całkowitej pewności jednak nie ma); są drogie, marnie promowane i kojarzone głównie z lekturą przyjemnościową. Ale ogólna wiarygodność doniesień nie jest wysoka i autorzy opracowania mają tego świadomość. Bowiem wszystkie te analizy opierają się głównie na kiepsko przygotowanych wywiadach z czytelnikami (dobór jest na ogół *jak leci*, więc żaden), którzy niekoniecznie wglę-

¹ N. Carr: *The Shallows*. New York: W. W. Norton & Comp., 2010.

² *Czítajuszczaja Rossija na rubieże tysiaczletij*. Sankt Peterburg: Rossijskaja nacjonalna ja biblioteka, 2014.

biają się w swoje postawy oraz w ich przyczyny, nawet jeżeli wypowiadają się szczerze, a i tego przecież nikt nie zagwarantuje. Błędy metodologiczne rzucają się w oczy. Podobnie klienci restauracji nie muszą znać się na przebiegu swoich procesów trawiennych, ani na regułach przyrządzania zupy rakowej. W takich badaniach, nawet tylko sondażowych, ważne jest, kogo, kiedy, gdzie i jak się przepytuje.

Z badań zagranicznych, których przywołano sporo, zwracają uwagę zwłaszcza analizy niemieckie i amerykańskie. W Niemczech zasięg e-książek nie przekracza 8,5% populacji i wygląda na to, że nie są towarem specjalnie tam preferowanym. W USA z e-booków korzysta 21% populacji, przy obiegu książek drukowanych, szacowanym na 88% mieszkańców. I to nie jest przypadek.

Już wielokrotnie zauważyłem, że w Stanach Zjednoczonych – a podobnie we wszystkich krajach skandynawskich – podkreśla się szczególną rolę bibliotek, przede wszystkim publicznych, w promowaniu i rozpowszechnianiu książek drukowanych³, zatem być może taka jest tajemnica tego drugiego wskaźnika. Bo z kolei stosunek tamtejszych bibliotek do e-booków nie wygląda na entuzjastyczny i nie wnioskuje tylko w oparciu o ten wskaźnik pierwszy. Obserwuję bowiem w rozmaitych publikacjach bardzo zróżnicowane opinie na temat czytania e-booków, jednak mało kto tak bardzo pomstuje na e-bookową inwazję w komunikacji bibliotecznej, jak guru światowego bibliotekarstwa, Michael Gorman⁴, wprawdzie z urodzenia Anglik, ale zamerykanizowany i zapewne jego poglądy podziela tam wielu bibliotekarzy. To niekoniecznie dobrze: nie warto nastawiać się z góry na *nie*.

Przywołane natomiast w innym miejscu sformułowania bibliotekarzy polskich (z intencjonalnie zaaranżowanych – przez autorów tego opracowania – wywiadów), wskazują na umiarkowane postawy i zachowania wobec tak *rozdwójonego* czytelnictwa, jakkolwiek nikła liczba wypowiedzi nie uprawnia do szerszych uogólnień. Jednak racjonalne wydaje się objaśnienie, że to użytkownicy bibliotek mają zróżnicowane na ten temat opinie, dobrze więc, że bibliotekarze przyjmują postawę neutralną. A już inna sprawa, że e-bookowa oferta polskich bibliotek publicznych jest skromna i daleko nie wszędzie realizowana. A to zapewne nie sprzyja wzmożeniu bibliotecznego e-czytelnictwa.

Dobrym pomysłem autorów było odwołanie się do opinii prasowych oraz portalowych, nawet jeśli pojedynczo wydawały się niezbyt produktywne. Jakkolwiek wybór akurat „Przekroju” do analizy był trochę chybiony, bo to czasopismo padło mniej więcej w połowie okresu badawczego, a i przedtem nie było już opiniotwórcze.

Powtórzył się pogląd, że polski e-rynek jest marny, oraz że e-czytanie ma charakter mody, podczas gdy czytanie z druku cechuje trwałość i ciągłość. Natomiast opinia, że drukuje się literaturę lepszą, została przejęta (przez opiniodawców) z sufitu. Dały też o sobie znać kontrowersje co do użyteczności e-podręczników, w powiązaniu z nie tak rzadką sugestią, że przecież w odbiorze wiążą się z gorszym zapamiętywaniem. Z kolei odnotowano również głosy przeciwne, zarzucające fetyszyzację książki drukowanej i związane z nią sentymentalne ciągoty, a nawet oskarżenie o *papierowy trolling*. Ciekawostka: pojawiła się negatywna opinia o bibliotekach bez książek – w publikacjach bibliotekarskich *virtual library*, bądź *digital library*, albo li-

³ *Perceptions of libraries*, 2010. Dublin (USA): OCLC, 2011, p. 26; Wayne A. Wiegand: *Part of Our Lives*. New York: Oxford University Press, 2015, p. 1.

⁴ M. Gorman: *Our Enduring Values Revisited*. Chicago: ALA Editions, 2015, p. 47.

brary without walls, to określenia witane nieraz z aplauzem – które cytowany tu już Gorman konsekwentnie *wita* z nożem w zębach⁵, więc byłby uradowany.

Zaletą całego opracowania jest różnorodność przywołań oraz wyważony i wstrzeмиżliwy komentarz. No bo w końcu w całym tym gąszczu problemów, oczywistości jest jak na lekarstwo, trzeba więc przyglądać się rozmaitym ujęciom. Nie ma też w tekście, rozplenionego na ogół a nieznośnego, paninformacjonizmu – uznawania za informację wszystkiego – i nieinformacja, w tym również literatura piękna, jest także w relacjach autorskich rozróżniana, niezależnie od sformułowań w publikacjach i w respondenckich wypowiedziach. Wśród których zdarzają się nieraz mity i te chyba jednak wymagały skomentowania. Bywa więc mit wzmożonej interaktywności w odbiorze e-booków, podczas gdy jest to wzmożenie jedynie pozorne: ma charakter techniczny i manualny. W rzeczywistości każdy proces odbioru treści jest interaktywny. Oraz krąży mit niższych kosztów e-booków aniżeli książek papierowych. Owszem, bywają niekiedy takie niewielkie upusty, *kompensowane* jednak przez koszt aparatury, ale w większości wydawnictw ceny e-booków i książek drukowanych z oprawą miękką są zazwyczaj takie same; droższe bywają książki papierowe w oprawach twardych.

Autorzy przeprowadzili jeszcze obserwację czytelniczych zachowań 10 przypadkowych osób, ale niewiele to dało, poza próbą stworzenia *fotografii* pór czytania w ciągu różnych dni. Z całą pewnością taka liczba badanych wyklucza uogólnienia, bo w dodatku zbyt rozległe było pole obserwacji. Może należało skupić się na czytaniu tylko książek, albo tylko prasy? Ale oczywiście nie stało się nic złego.

W konkluzji ogólnej autorzy zasugerowali lekki wzrost zainteresowania publiczności e-bookami. Dokonali też, użytecznego dla takich (przyszłych?) analiz rozróżnienia poziomów czytania, na: kontakty wstępne – przeglądanie – czytanie pogłębione. Natomiast sugestia, jakoby druki papierowe przestały już być dominującym środkiem dostępu do treści, nie znajduje w tym opracowaniu dostatecznego potwierdzenia: jest obok. Z tego, co w nim (oraz poza nim) widać, to ma miejsce swoista równoległość piśmiennictwa drukowanego i digitalnego – bo wszak o tym mowa – jednak proporcje nie są (na razie?) równoważne. Wystarczy obejrzeć przywołane wskaźniki.

Jest oczywiste, że w jednym opracowaniu nie można – i wręcz nie należy – zajmować się wszystkim, co ma z tematyką jakiegokolwiek pokrewieństwo. Stąd różne obszarowe pominięcia w tekście wydają mi się całkowicie uzasadnione. Do wyboru i selekcji musiało dojść, a czy w pełni intencjonalnie, czy też z natury rzeczy, to już nie jest ważne.

Generalnie biorąc, prawie nie ma w tym opracowaniu odniesień do analiz neuronaukowych (psychologicznych) i myślę, że słusznie. To jest bowiem prawdziwa dżungla wypowiedzi najrozmaitszych, absolutnie nieklarowna i dalsza od jednoznaczności, niż Księżyc od Ziemi. Wprowadzie w bibliografii, w różnych współautorskich konfiguracjach, pojawia się Kathryn Zickuhr, oraz równie głośny badacz mentalnych procesów odbioru, Stanislas Dehaene – ten zresztą chyba z drugiej ręki i ewentualnie zgaduję z czyjej – ale psychologiczne ujęcie procesów recepcji nie znajduje w tekście szerszego rezonansu. Wymagałoby bowiem wielu odrębnych rozrządzeń.

⁵Tamże, pp. 44-54.

Jest to bowiem zespół problemów absolutnie zasadniczych, ale wyjątkowo komplikowanych i wciąż słabo rozpoznanych. Wymagają bowiem niełatwych analiz laboratoryjnych i to w małych grupach, zatem trzeba je multiplikować, a koszty są wielkie. O ile wiem, w Polsce nikt teraz takich badań w laboratoriach nie prowadzi, wśród doniesień zagranicznych zaś, rzetelne mieszają się z mniej wiarygodnymi – tym bardziej, że środki asygnują nieraz firmy, zainteresowane określonymi rezultatami. Ale również te rzetelne bywają niedokonkretyzowane i niekiedy częściowo sprzeczne. Nawet najgłośniejszy badacz odbioru digitalisów, Jakob Nielsen, też – jak zauważyłem⁶ – nie jest w stanie zachować pełnej kompatybilności swoich opinii.

Z tego obszaru dociekań napływają sygnały odmiennego funkcjonowania oczu w trakcie czytania tekstów drukowanych oraz digitalnych, a także zróżnicowanych inicjacji mentalnych podczas sakadowych ruchów migotania, oraz jeszcze innych dywersyfikacji procesualnych, ale stopień udokumentowania oraz pewności jest ograniczony. Myślę więc, że teraz to nie jest najlepszy moment dla formułowania pewników z neuronaukową proveniencją. Trzeba poczekać na znacznie więcej doniesień.

Natomiast warte kontynuacji są analizy procesów odbioru treści z rozmaitych nośników, realizowane (ale koniecznie: poprawne metodologicznie!) z perspektywy – umownie – komunikacyjno-socjologicznej. O ile bowiem refleksji (niekiedy ciekawych, ale czasem, nie) na temat komunikacji w ogóle jest sporo, to akurat o samym odbiorze wiadomo znacznie mniej. O wiele za mało.

Jakkolwiek, być może, pożyteczne byłoby rozdzielenie i zawężenie poszczególnych pól analiz w celu pogłębienia obserwacji. Przykładowo: warto byłoby rozpoznać porównawczo procesy odbioru drukowanych i digitalnych przekazów wyłącznie prasowych, albo: ściśle tylko literatury pięknej – w wersjach papierowych i e-bookowych. Pożytek dla praktyki bibliotecznej oraz wydawniczej, a być może również księgarskiej, byłby niewątpliwy, natomiast nie będę udawał że wiem, kto mógłby na to wyłożyć kasę.

Tymczasem to przecież z niedostatków kasowych właśnie, oraz z braku zainteresowania potencjalnych nakładców, na margines zeszły rozważania o funkcjonowaniu literatury w Internecie – kilka lat temu niezłe u nas zainaugurowane⁷. I wprawdzie sam Liternet, utożsamiany pierwotnie z literaturą, kreowaną specjalnie i wyłącznie na Internet, wielkiej kariery w sieci nie zrobił, uległ bowiem transformacji e-bookowej, to jednak zjawisko jest częściowo jednorodne i kontynuowalne. W szczególności: obszar odbioru.

Z kolei także na gruncie krajowym pojawiło się niedawno nieco więcej wypowiedzi na temat założeń oraz praktyki humanistyki cyfrowej, jakkolwiek na razie w teoretycznym głównie polu refleksji⁸. Problemy odbioru, jak zawsze potraktowane marginalnie, pozostają na razie do rozumnego podjęcia.

⁶ J. Nielsen, K. Pernice: *Eyetracking Web Usability*. Berkeley: New Riders, 2010; J. Nielsen, R. Budiu: *Mobile Usability*. Berkeley: New Riders, 2013.

⁷ *Liternet. Literatura i Internet*. Kraków: Rabid, 2002; *Liternet.pl*. Kraków: Rabid, 2003; M. Adamiec: *Dzielo literackie w sieci*. Gdańsk: Wydaw. Uniwersytetu Gdańskiego, 2004.

⁸ *Zwrot cyfrowy w humanistyce*. Lublin: E-naukowiec, 2013 [dokument elektroniczny]; A. Radomski: *Humanistyka w świecie informacjonizmu*. Lublin: E-naukowiec, 2014 [dokument elektroniczny].

Jeśli się nie mylę, sygnalizowane tu opracowanie, obszarowo odbiega nieco od dotychczasowych doświadczeń naukowych jego autorów, ale jest dokonaniem udanym. A to pole problemowe, ważne dla bibliotekarstwa oraz w ogóle dla komunikacji publicznej, potrzebuje więcej podobnych, racjonalnych roztrząsań – przynajmniej na ile są możliwe bez kosztownych i wyspecjalizowanych badań laboratoryjnych. Przestrzeń do zagospodarowania jest w każdym razie rozległa.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 28 czerwca 2016 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Rozważania nad współczesną bibliologią oraz nauką o informacji w kontekście zastosowania technologii informacyjnych to temat pracy zbiorowej autorstwa badaczy z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego zatytułowanej *LaTel. Z badań nad wykorzystaniem technologii informacyjnych w bibliologii i informatologii* (Gmiterek et al., red. 2015). Stanowiąca początek tytułu nazwa LaTel jest skrótem nazwy powstałego w IINiSB UW Laboratorium Technologii Informacyjnych – innowacyjnej pracowni naukowo-badawczej. Publikację otwierają cztery artykuły poświęcone zastosowaniu nowych technologii w bibliotekarstwie oraz w obszarze książki i prasy elektronicznej (m.in. tekst Doroty Grabowskiej *Nowe technologie – młodzież – biblioteki publiczne* i Grzegorza Gmiterka *Rzeczywistość rozszerzona a książka i prasa*). Wykorzystanie nowych technologii w kształtowaniu warsztatów badawczych jest tematem m.in. artykułu Dariusza Grygrowskiego *Cyfrowy warsztat bibliologa* i Jerzego Kaliszuka *Warsztat kodykologa – tradycja i nowe możliwości*. W pozostałych artykułach poruszona została tematyka zachowań czytelniczych (np. szkic Małgorzaty Kisilowskiej *Publiczność czytelnicza w sieci*) a także problematyka organizacji i reprezentacji wiedzy (np. tekst Bartłomieja Włodarczyka *Zastosowania technologii semantycznych w e-learningu*). Tom zamyka artykuł Agnieszki Chamery-Nowak *Wpływ rozwoju cyfrowych technologii na projektowanie ścieżek edytorskich na kierunku studiów Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* pokazujący wpływ technologii informacyjnych na zmiany w programie nauczania na Uniwersytecie Warszawskim i Uniwersytecie Wrocławskim.

Jedno z fundamentalnych dzieł w polskiej bibliologii – *Życie książki* Jana Muszkowskiego doczekało się krytycznej edycji przygotowanej przez Grzegorza Czapnika i Zbigniewa Gruszkę (Muszkowski, 2015). Pierwsze wydanie podręcznika, wyrosłe z przedwojennych doświadczeń zawodowych i naukowych autora ukazało się w 1936 r. Obecne, krytyczne wydanie zostało oparte na wydaniu drugim, powojennym, z 1951 r., znacznie rozszerzonym i zmienionym. Według redaktorów edycji zamieszczony w przypisach aparat krytyczny „...pozwoli czytelnikowi prześledzić i zrozumieć zmiany dokonane w nowym wydaniu *Życia książki* w stosunku

do wcześniejszych wersji podręcznika (wprowadzone z intencji autora, powstałe z powodu interwencji cenzury, dokonane w wyniku korekty autorskiej i Adama Łysakowskiego), a także zilustruje sposób pracy autora nad maszynopisem w wojennych warunkach politycznych ...” (s. L). Tekst główny dzieła Muszkowskiego został ponadto uzupełniony popularnonaukowym komentarzem zawierającym m.in. dane biograficzne mniej znanych postaci, czy też w niektórych miejscach opis najnowszego stanu badań.

Celem pracy Małgorzaty Kisilowskiej *Kultura informacji* (Kisilowska, 2016) było zaproponowanie terminu i zdefiniowanie pola badawczego „kultury informacji”. Przedstawiona w rozdziale drugim próba definicji brzmi „<<Kultura informacji>> – jest to sposób świadomego i aktywnego funkcjonowania człowieka w przestrzeni informacyjnej oraz jego konsekwencje” (s. 42). Publikację rozpoczyna rozdział omawiający konteksty kultury informacji – kulturoznawczy, informatologiczny oraz techniczny i socjologiczny. W rozdziale drugim, oprócz propozycji definicji terminu „kultura informacji”, traktowanego jako pojęcie informatologiczne, autorka ukazuje funkcjonowanie podobnego wyrażenia – kultura informacyjna – w nauce o organizacji i zarządzaniu, bibliologii i informatologii, medioznawstwie. Rozdział trzeci został poświęcony polu badawczemu kultury informacji – jego założeniom, granicom, wybranym kategoriom badawczym oraz potencjalnym problemom i zagrożeniom. W ostatnim, czwartym rozdziale ukazano natomiast, w jaki sposób kultura informacji jako zaproponowany przez autorkę termin i pole badawcze mieści się w obszarze informatologii.

Pytania o naturę informacji, czy powinno się traktować ją jako dobro publiczne czy prywatne i jakie czynniki o tym decydują, stały się punktem wyjścia rozważań autorów pracy zbiorowej *Informacja – dobro publiczne czy prywatne?* (Czerwiński et al., red. 2016). W pogrupowanych w sześciu rozdziałach tekstach przedstawiono m.in. analizę informacji publicznej jako dobra publicznego w społeczeństwie wiedzy (Krystyna Michniewicz-Wanik), omówiono prawne aspekty ograniczania dostępu do informacji publicznej (Łukasz Dubiński), przedstawiono własności kształtujące informację jako dobro publiczne w kontekście zawodności mechanizmu rynkowego (Grzegorz Flerianowicz). Autorzy zajmowali się także problematyką oddziaływania informacji na rynki (np. artykuł Stefana Forlicza *Informacja publiczna i prywatna a kształtowanie się cen w sklepach internetowych*), oceną jakości informacji (np. artykuł Adama Czerwińskiego *Ramy i modele jakości informacji*) oraz bezpieczeństwem informacji (np. artykuł Grzegorza Klimka *Bezpieczeństwo informacji w perspektywie rozwoju Internetu rzeczy*), a także edukacją informacyjną (np. tekst Katarzyny Pawluk *Edukacja informacyjna jako zadanie bibliotek w udostępnianiu publicznej informacji na przykładzie Miejskiej Biblioteki Publicznej w Opolu*).

Jeden z komponentów procesu zarządzania wiedzą i informacją – dzielenie się wiedzą i informacją – stał się przedmiotem badań Marzeny Świgoń, przedstawionych w publikacji *Dzielenie się wiedzą i informacją. Specyfika nieformalnej komunikacji w polskim środowisku akademickim* (Świgoń, 2015). W rozdziałach o charakterze teoretycznym zostały przedstawione problemy definicyjne i terminologiczne, różnorodne podejścia i ujęcia dzielenia się wiedzą i informacją w piśmiennictwie światowym i polskim, rezultaty wybranych badań empirycznych przeprowadzonych w różnych środowiskach, w tym akademickim. W zasadniczej części pracy autorka przedstawiła badania własne przeprowadzone na przełomie 2013 i 2014 r. wśród

kadry naukowej polskich uczelni. Badania pokazały m.in., że rozmowy na tematy naukowe nie były dominujące, ograniczały się do niewielkiej grupy osób, służyły przede wszystkim pogłębianiu własnej wiedzy i weryfikacji poglądów. Badania pokazały także istnienie dużego dystansu między pracownikami naukowymi i ich oporów przed dzieleniem się wiedzą naukową i zawodową w ramach nieformalnych kontaktów.

W publikacji *Stan czytelnictwa w Polsce w 2015 roku* (Michalak et al., 2016) badacze z Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej omówili główne wyniki kolejnego ankietowego badania czytelnictwa. Autorzy przedstawili długofalowe trendy w czytelnictwie książek, informacje na temat badań szerzej rozumianego uczestnictwa w kulturze pisma (czytanie dłuższych tekstów, prasy tradycyjnej lub internetowej, książek, korzystanie z Internetu), socjalizacji czytelniczej, źródeł czytanych książek i rekomendacji lekturowych. Przedstawiono ponadto wyniki badań korzystania z Internetu oraz internetowych praktyk czytelniczych, upodobań literackich oraz uwarunkowań społecznych czytelnictwa. Wśród rekapitułujących analizy sondażowe wniosków przytoczyć można następujący: „Głosi on, że czytelnicy książek wychowują się i obracają wśród innych czytelników. Równocześnie od paru lat podkreślamy tendencję do «koncentracji» różnych praktyk czytelniczych (czytelnictwa książek, prasy, różnych form korzystania z sieci), co w praktyce oznacza, że w badaniu wyraźnie zaznaczają się grupy: z jednej strony – badanych czytających różnorodnie teksty za pośrednictwem różnych mediów, a z drugiej – respondentów niedeklarujących żadnych praktyk czytelniczych” (s. [83]).

Jedno z najważniejszych narzędzi umożliwiających dostęp do treści dokumentów gromadzonych w bibliotekach – języki haseł przedmiotowych, przeniesione do nowego środowiska komputerowego i sieciowego, zaczęło tracić na znaczeniu. W kontekście ważności i liczebności opracowanych za pomocą JHP zbiorów pojawiło się pytanie o dalszy ich rozwój. Odpowiedzią może być propozycja Bartłomieja Włodarczyka przedstawiona w rozprawie doktorskiej, której zmodyfikowana wersja znalazła się w publikacji *Mapy tematów jako podstawa semantyzacji języka haseł przedmiotowych* (Włodarczyk, 2016). „Mapy tematów są standardem reprezentacji wiedzy przystosowanym do środowiska komputerowego. Składają się z następujących elementów: tematów, nazw, powiązań, wystąpień oraz zakresów. Tematy reprezentują w mapie przedmioty. Zachodzi pomiędzy nimi relacja symbol-desygnat. W mapach tematów dąży się do tego, aby jeden przedmiot był reprezentowany przez jeden temat” (s. 42). W pierwszym rozdziale pracy autor przedstawił najobszerniejsze w polskim piśmiennictwie informatologicznym omówienie rodziny standardów map tematów, oprogramowanie do tworzenia map tematów, zastosowanie map tematów i sposoby ich prezentacji. Rozdział drugi natomiast zawiera propozycję przekształcenia Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej do postaci map tematów.

Badacze z Muzeum Narodowego w Krakowie w tomie *Kolekcja „Ex-librisów” Antoniego Ryszarda w Krakowie* (Marcinkowska et al., 2015) zaprezentowali interesującą rekonstrukcję katalogu zbiorów ekslibrisów wybitnego, dziś nieco zapomnianego numizmatyka, kolekcjonera książek numizmatycznych, ekslibrisów i innych znaków własnościowych, żyjącego w latach 1841-1894 Antoniego Ryszarda. W trakcie prac prowadzonych przy archiwizacji jego spuścizny zwrócono uwagę na egzemplarz książki *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bi-*

biotekach i archiwach publicznych i prywatnych, wydanej w 1875 r. Był to pochodzący z biblioteki Antoniego Ryszarda wolumin, który został zgodnie z wolą właściciela interfoliowany i składał się z trzech części, tekstu *Widomości historyczno-statystycznej*... autorstwa Franciszka Radziszewskiego, alfabetycznego spisu bibliotek polskich sporządzonego odrębnie przez Antoniego Ryszarda oraz trzeciej części, pierwotnie zawierającej ekslibrisy ułożone w porządku alfabetycznym według nazwisk właścicieli. Po 1901 r., kiedy omawiany tom trafił do muzeum, wyłączono ekslibrisy z woluminu i wcielono je do działu grafiki bez informacji o pochodzeniu. Efektem dokonanej przez pracowników Muzeum i Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego rekonstrukcji zdekompletowanej pozycji jest publikacja zawierająca obszerne opracowanie biograficzne poświęcone Antoniemu Ryszardowi, katalog ekslibrisów, a na załączonej do publikacji płycie CD zaprezentowana została *Wiadomość historyczno-statystyczna*... przed i po rekonstrukcji.

Nakładem Instytutu Pamięci Narodowej ukazały się interesujące wspomnienia Jerzego Kulczyckiego (1931-2013), wybitnego działacza politycznego i społecznego w emigracyjnym Londynie, ale przede wszystkim człowieka książki, wydawcy i księgarza (Kulczycki, 2016). Jak napisał we wstępie Andrzej Paluchowski, życie autora wspomnień jest „figurą doli znacznego odłamu tego pokolenia” (s. 7). Lwowianin, wywieziony z matką do Kazachstanu, po wyjściu stamtąd z armią Andersa został junakiem w Teheranie, następnie kadetem w Palestynie. Po studiach w Wielkiej Brytanii pracował jako inżynier w instytucji brytyjskiej, a jednocześnie był wydawcą polskich książek i księgarzem. Prowadzona przez niego oficyna „Odnowa” wydała szereg bestsellerów z najnowszej historii świata i Polski (m.in. *Kuriera z Warszawy* Jana Nowaka Jeziorańskiego). W kolejnych rozdziałach wspomnień autor przedstawia swoje dzieciństwo i młodość, działalność polityczną, życie towarzyskie, prace wydawnicze i księgarskie, kontakty z autorami, wizyty w Polsce, udział w przetrucaniu do kraju druków bezdebitowych.

„Ambicją autorów tej książki nie jest spisanie kompletnej historii polskich pism – zadanie takie byłoby tyleż trudne i ryzykowne, ile nieciekawe. Nasza ambicja była skromniejsza i bardziej zuchwała jednocześnie – interesowały nas bowiem te zjawiska związane z liternictwem – postaci, instytucje, wydarzenia i dyskusje z historii projektowania pism na terenie państwa polskiego – które, splatając się ze wspomnianymi wyżej wątkami, stały się istotnymi składnikami cywilizacji” (s. 6). Efektem tak zamierzonej pracy jest publikacja *Paneuropa, Kometa, Hel. Szkice z historii projektowania liter w Polsce* (Szydłowska, Misiak, 2015). W podzielonym na trzy części materiale obejmującym okres od XV do początku XX w., dwudziestolecie międzywojenne oraz okres po 1945 r. znalazły się m.in. teksty o pierwszych próbach zaprojektowania czcionki przystosowanej do druku w języku polskim (*Krój polski własny, nie niemiecki. Charakter polski Jana Januszewskiego*), o nasilonych na początku XX w. marzeniach o stworzeniu „polskiej czcionki” i próbach realizacji tego marzenia w dwudziestolecu międzywojennym (*Sprawa jedna z najpilniejszych*), działalności Romana Tomaszewskiego i Ośrodka Pism Drukarskich (*Naprawa terażniejszości, projektowanie przyszłości*), o historii Solidarycy i logo „Solidarności” (*Związek, jedność i dynamika*) i o zaprojektowanym już w przestrzeni komputerowej popularnym kroju pisma Lato autorstwa Łukasza Dziedzica (*Polskie Lato*).

W wydanej w serii „Propozycje i Materiały” SBP publikacji *Jak korzystać z Web 2.0 w każdej bibliotece* (Tyszkowska, 2015) znalazło się zwięzłe wprowadzenie w pro-

blematykę Web 2.0 oraz charakterystyka możliwości zastosowania Internetu Drugiej Generacji w działalności bibliotecznej. W kolejnych rozdziałach opracowania autorka przedstawiła koncepcję Web 2.0, scharakteryzowała Bibliotekę 2.0 i Bibliotekarza 2.0, opisała kontrowersje dotyczące narzędzi Web 2.0 oraz zaprezentowała jego narzędzia i funkcje oraz sposoby ich zastosowania w bibliotekach. Praca oparta została na bogatej literaturze przedmiotu wykazanej zarówno w przypisach, jak i kończącej publikację *Bibliografii*.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Czerwiński, Adam; Jańdziak, Anna; Krzesaj, Marcin, red. (2016). *Informacja – dobro publiczne czy prywatne*. Opole: Wydaw. Uniwersytetu Opolskiego, 222 s., il. ISBN 978-83-7395-682-7.
- Gmiterek, Grzegorz; Ochmański, Mikołaj; Roszkowski, Marcin, red. (2015). *La TeI. Z badań nad wykorzystaniem technologii informacyjnych w bibliologii i informatologii*. Warszawa: Wydaw. SBP, 215 s. il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 168. ISBN 978-83-64203-63-3.
- Kisilowska, Małgorzata (2016). *Kultura informacji*. Warszawa: Wydaw. SBP, 218 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 170. ISBN 978-83-64203-69-5.
- Kulczycki, Jerzy (2016). *Atakować książkę*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej – Instytut Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 319 s., il. ISBN 978-83-7629-955-6.
- Marcinkowska, Halina; Podniesińska, Katarzyna; Żukowski M. Przemysław (2015). *Kolekcja „Ex-librisów” Antoniego Ryszarda w Krakowie*. Pod. Red. Diany Błońskiej. Kraków: Księgarnia Akademicka, 295 s., il. + CD-ROM. ISBN 978-83-7638-598-3.
- Michalak, Dominika; Koryś Izabela; Kopec Jarosław (2016). *Stan czytelnictwa w Polsce w 2015 roku*. Warszawa: BN, 112 s., il. ISBN 978-83-7009-281-8.
- Muszkowski, Jan (2015). *Życie książki. Edycja krytyczna na podstawie wydania z 1951 r.* W oprac. Grzegorza Czapnika i Zbigniewa Gruszki. Łódź: Uniwersytet Łódzki; Warszawa: SBP, 474 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 166. ISBN 978-83-64203-61-9.
- Szydłowska, Agata; Misiak, Marian (2015). *Paneuropa, Kometa, Hel. Szkice z historii projektowania liter w Polsce*. Kraków: Karakter, 197 s., il. ISBN 978-83-62376-79-7.
- Świgoń, Marzena (2015). *Dzielenie się wiedzą i informacją. Specyfika nieformalnej komunikacji w polskim środowisku akademickim*. Olsztyn: Wydaw. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 226 s., il. ISBN 978-83-7299-944-3.
- Tyszkowska, Marta (2015). *Jak korzystać z Web 2.0 w każdej bibliotece*. Warszawa: Wydaw. SBP, 99 s., il. Propozycje i Materiały; 91. ISBN 978-83-64203-55-8.
- Włodarczyk, Bartłomiej (2016). *Mapy tematów, jako podstawa semantyzacji języka haseł przedmiotowych*. Warszawa: Wydaw. SBP, 322 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 167. ISBN 978-83-64203-62-6.

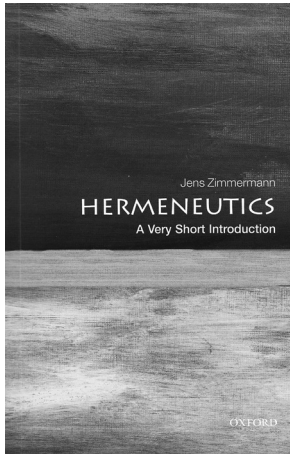
Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 16 sierpnia 2016 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Trzymam się pomysłu, że te omówienia – jeżeli mają przynosić pożytek – powinny sygnalizować publikacje możliwie rozmaite: w sensie tematycznym i terytorialnym. Raz udaje się to lepiej, a niekiedy gorzej. Natomiast bywa, że kosztem jakości, w myśl znanej reguły *coś za coś*. A już inna sprawa, że tak właśnie wygląda obecnie rynek naukowych monografii, nie tylko w bliskich nam dyscyplinach. Sporo na nim mianowicie nijakości oraz powtórzeń, natomiast tekstów naprawdę frapujących jest zdecydowanie mniej.

Trochę światła na to rzuca ostatnia z referowanych tym razem publikacji. Szokująco kiepska, ale traktująca o fundamentach oraz o przyszłości europejskiej nauki, dlatego uznałem że trzeba ją tutaj przedstawić. Ogólnie mówiąc: bez entuzjazmu. Ale po kolei.

REWALORYZACJA HERMENEUTYKI [****]

Jens Zimmermann: *Hermeneutics. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2015, 159 s. ISBN 978-0-19-968535-6.

Dawno temu redakcja pewnego czasopisma naukowego nie zgodziła się na moje sformułowanie *komunikacja nieinformacyjna* (nawet teraz słownik w komputerowym programie wytyka mi, że błędne) i musiałem przenieść się gdzieś indziej. Argumentowano, że informacją jest wszystko – i ten paninformacjonizm, czyli informacyjny fundamentalizm, nadal jest powszechny. Z fatalnym skutkiem dla bibliotekarstwa i dla wiedzy o nim. No bo teraz wszyscy sprowadzają bibliotekarstwo do maszynerii informacyjnej,

absolutnie ignorując biblioteczny obieg literatury pięknej (ignorował go już Dewey w swojej klasyfikacji) oraz innych form artystyczno-fabularnych, który tam akurat dominuje. To jakaś obsesja albo abnegacja.

Dlatego z wielką rewerencją potraktowałem książkę o hermeneutyce i z jednoznaczną intencją chcę ją tutaj skomentować. A to mianowicie dla przeciwstawienia się informacyjnemu materializmowi i dla przywrócenia właściwego wizerunku komunikacji publicznej, oraz współczesnej praktyce bibliotekarskiej. Równoległe wszak informacyjnej i nieinformacyjnej.

Książka ukazała się w świetnej serii oksfordzkiej „Very short introduction”, której nazwa jest jednak myląca. Teksty są pełnogabarytowymi monografiami, a wrażeń skrótu osiąga się przez miniaturyzację czcionki oraz zatarcie interlinii.

To są przeważnie monograficzne compendia – i tym razem też – typu *wszystko o*. Autor, Jens Zimmermann, to profesor filozofii z uniwersytetu w kanadyjskim Langley. Jest znacznie krytyczniej niż ja nastawiony do wszystkich poznawczych fundamentalizmów, toteż na umiar i neutralność w niniejszej relacji nie ma co liczyć.

Sam termin ma wiele znaczeń, ale w tej publikacji dotyczy szczególnego wariantu teorii poznania: skupia się mianowicie na okolicznościach i koniecznych warunkach rozumienia. W tym zakresie bowiem hermeneutyka stała się odrębną gałęzią filozofii – dokładniej epistemologii – z udziałem wielu koncepcjonistów (o czym autor rozpisuje się zbyt rozwlekle i za szczegółowo), a przede wszystkim Hansa Georga Gadamera.

Nie wdając się zbyt w detale, tak oto można zasygnalizować ogólną istotę kontrowersji, sporów i epistemologicznych rozbieżności wśród naukowych teorii. Według głównego, klasycznego nurtu myślenia o nauce, poznanie naukowe ma opierać się na badawczych doświadczeniach, opracowanych i przekształcanych następnie w prawa naukowe, najlepiej w trybie kwantyfikowalnym. W ten sposób (według tych opinii) kształtuje się wiedza naukowa, bazująca na możliwie jednoznacznych informacjach i tak też ma być transmitowana. Łatwo zauważyć, że obecnie w bibliologii, a zwłaszcza w nauce o informacji, obracamy się właśnie w takim (mniej więcej) kręgu przeświadczeń. Szkopuł polega jednak na tym, że gdyby to był jedyny możliwy wariant nauki, to ją całą – wraz z informacją naukową – dałoby się w końcu w pełni zautomatyzować, zamykając dalszy postęp w ustalonym raz na zawsze kręgu możliwości mechanicznych. Wtedy rzeczywiście biblioteki oraz ośrodki informacji stałyby się całkowicie zbędne.

Tymczasem w ujęciu hermeneutycznym wcale tak nie jest, ponieważ poznanie, oprócz informacji wydobytych z badań, wymaga dopełnienia przez interpretację, z wykorzystaniem intuicji, odczuć i przemyśleń. Na tym etapie wytwarza się luka pomiędzy rzeczywistością a myśleniem o niej, wypełniana przez materiał językowy, lecz język to jednak nie fakty, a sygnały faktów. Do rozpoznania, rzecz jasna i do zrozumienia, ale właśnie: dopiero w trybie interpretacji. Otóż hermeneutyka proponuje szczególnie po temu użyteczną metodę interpretacyjnego postępowania poznawczego – tak naukowego, jak również pozanaukowego.

Proces naukowy polega nie tylko na gromadzeniu, lecz również na weryfikacji i opracowaniu faktów, wszak nie przez maszyny, ale przez badaczy, którzy nie są epistemologicznie niezależni. Mają określoną wiedzę własną, swoje przeświadczenia, oraz nastawienia. Na tej podstawie dokonują więc osobistej, indywidualnej interpretacji – mimo starań i różnych zabezpieczeń, jednak nie wolnej od subiektywizacji. To przecież dlatego przyjęto w nauce oceniać produkty naukowe w oparciu o kilka różnych recenzji, dążąc następnie do syntezy, nie zaś w oparciu o jakies abstrakcyjne jednowymiarowe (?) punkty. A ponadto fakty i wyniki obserwacji nie dają się razem z innymi oraz z poprzednimi po prostu zsumować bezpośrednio w nowe jakości. To tak nie funkcjonuje. Można i trzeba tego dokonać, ale przez interpretację właśnie, a zatem w trybie kombinacyjnym i po trosze intuicyjnym.

Ten tryb postępowania podpowiada, że wobec tego w ogólnej, głównie potocznej metodologii poznawczej, trzeba uwzględnić jeszcze inny sposób dochodzenia do wiedzy – można powiedzieć, że do klasycznie naukowego równoległy – zdecydowanie pośredni, emocjonalny, właśnie intuicyjny. Polegający mianowicie na wieloaspektowym rozumieniu świata za sprawą także literatury i sztuki. Nie zamiast tego, co proponuje nauka, ale obok. Bo przekaz naukowy oraz artystyczna (literacka) fikcja, trafiają do tego samego odbiorcy,

do jednej i tej samej świadomości. I wobec tego dopiero razem, w łączności, nie zsumowanej lecz homologicznej, umożliwiają poszerzoną interpretację świata na osobisty użytek.

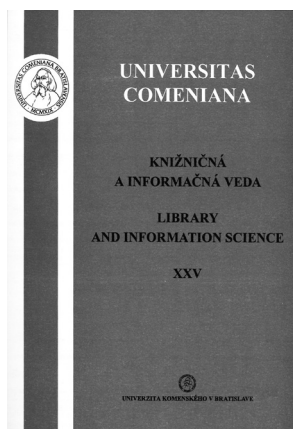
To dlatego (dopowiem od siebie) w naukach o bibliotece i o informacji trzeba trochę odpuścić: wycofać się z prób informacyjnego zmajoryzowania całej komunikacji publicznej oraz funkcjonowania bibliotek. Obieg informacji i nieinformacji realizuje się bowiem równolegle, bez wzajemnych przeszkód, a w ogólności służy temu samemu, mianowicie wzbogaceniu świadomości, poznaniu – tyle że każdy w sposób odmienny, po swojemu. W końcu też odmiennie funkcjonują motocykl i rower, piecyk elektryczny oraz gazowy, a nawet widelec i łyżka, mimo że ogólne cele końcowe mogą być wspólne. Trudno zatem zgadnąć, czemu taka oczywistość akurat w naszych dyscyplinach naukowych najwyraźniej oczywista nie jest. A to przecież, w następstwie, zamazuje sens istnienia bibliotek.

W części rozważań Zimmermann odnosi się poza tym bezpośrednio do dyskusji na temat poznawczej funkcji literatury (oraz także sztuki). Już to pojmowanej bardzo często trywialnie i prymitywnie, według reguł mimetycznych (werystycznych), jako naśladowanie bądź odtwarzanie rzeczywistości – albo kreatywnie: jako poznanie przez inspirowanie odczuć i przemyśleń. W tym zakresie autor odwołuje się także do fenomenologii, a zwłaszcza do założenia wewnętrznych znaczeń obiektów i przedmiotów przedstawionych, zawartych w sobie. Lecz moim zdaniem popełnia błąd, przywołując tylko opinie Edmunda Husserla. Tymczasem to akurat bliski współpracownik Husserla, Roman Ingarden, najmądrzej oraz najpełniej scharakteryzował poznawczą funkcję literatury (oraz teatru i filmu), jak też zanegował jej bezpośrednie, faktograficzne relacje z rzeczywistością. Ale prace Ingardena, opublikowane po niemiecku oraz po polsku, nie zostały przełożone na język angielski, a z reguły nie zdarza się, żeby badacz amerykański przywoływał publikacje nieanglojęzyczne.

Lecz to nie przeszkadza Zimmermannowi w trafnej sugestii, że czytanie literatury zawsze polega na zróżnicowanych interpretacjach i to hermeneutyka właśnie najlepiej uzasadnia różnorodność możliwych znaczeń odbiorczych. Autorskie intencje mogą ewentualnie zasygnalizować obszar tych różnorodności, ale niekoniecznie stanowią modelowy wzorzec odbioru. Literatura, poza wszystkim, operuje fikcją i metaforą, w odbiorze zatem wymaga wyobraźni, siłą rzeczy zindywidualizowanej. Dlatego modelu czytania literatury nie da się zmatematyzować, ani ujednoznaczyć.

Do czego natomiast, swoją drogą, od dawna próbuje nakłonić szkolna kultura literacka, wypaczając sens czytania literatury i samej literatury. To samo starają się – ale już wszystkim – narzucić najrozmaitsze paninformacyjne fundamentalizmy. I tego trzeba zaprzestać.

Ale Zimmermann dostrzega jeszcze inne pożytki, zakłute w hermeneutyce. Uważa mianowicie (trochę przesadnie), że digitalizacja komunikacji oferuje niebezpieczną możliwość ingerencji w procesy poznawcze, w taki sposób, żeby je ostatecznie w pełni (?) zmatematyzować i doprowadzić do jednoznaczności przeświadczeń, a więc poddać automatyzacji. Ma to w sobie załączki odczłowieczenia. Dlatego, zapobiegawczo, hermeneutykę i jej metody trzeba teraz pilnie zrewaloryzować i przywrócić do rozległego użytku.

GDZIE PODZIAŁY SIĘ BIBLIOTEKI? [**]

Knížičná a informačná veda. T. XXV. Red. Jela Steinerova. Bratislava: Univerzita Komenskeho v Bratislave, 2014, 143 s. ISBN 978-80-223-3808-0.

Katedra Wiedzy o Bibliotekarstwie oraz Informacji Uniwersytetu w Bratysławie opublikowała 25., jubileuszowy już numer swojego rocznika, gdzie teksty zamieszczają wyłącznie młodzi pracownicy nauki, głównie doktoranci. Pomysł jest dobry, natomiast wykonanie tym razem o wiele gorsze aniżeli poprzednio. A także niepokojące.

Mianowicie wśród jedenastu publikacji, zamieszczonych w tym tomie, ani jedna nie ma nic wspólnego z bibliotekarstwem i z bibliotekami. Nawet samo takie określenie prawie w ogóle nie pada i kiedy rzecz idzie o repozytoria, to ich biblioteczne genealogie oraz powiązania sygnalizuje się śladowo i wstydliwie. Sugestia jest bowiem taka, że repozytoria są głównie uczelniane.

Jeżeli Katedra, zawierająca w nazwie bibliotekarstwo, tak oto kształci kadry dla bibliotek – biblioteki zaś nie zanikają, ani na Słowacji, ani w Polsce, bądź gdziekolwiek indziej – to przyjdzie zatrudniać tam kominiarzy. To jest jakaś szokująca tendencja, nieobca i nam, że na studiach inb, szczególnie trzeciego stopnia czyli doktorskich, ludzie zajmują się ogonowymi problemami komunikacji digitalnej, niekoniecznie w powiązaniu nawet z transmisją informacji. Więc już chyba najwyższy czas, żeby poweryfikować nazwy, albo je pozmienić, a do kształcenia bibliotekarzy powołać ewentualnie nowe ośrodki.

Poza tym większość tekstów z tego zbioru da się określić tylko jako kiepskie, albo wręcz chybione. Trudno zgadnąć zwłaszcza, co tam robi opis projektu (??) jakichś badań, albo wydumana sygnalizacja kontekstów w aplikacjach mobilnych (??). Nie da się zrozumieć relacji o załączkach semantycznej analizy tekstów w sieci, oraz wyjątkowo mętny jest wywód o możliwych motywacjach udziału publiczności w sieciowych forach. Może i mogło być ciekawie, lecz z tego, co napisano, nie wynika nic. To są po prostu typowe wypowiedzi dla zaistnienia, wyłącznie po punkty (znamy to i my), a nie po to, żeby je ktoś czytał. Raptem więc cztery artykuły z całego tomu wydały mi się warte uwagi.

Oto Katerina Buzová próbuje ustalić, na czym opierają się odbiorcze przeświadczenia o wiarygodności treści, przejmowanych z sieci. Sugeruje mianowicie, że po stronie odbiorcy wpływa na to stan jego świadomości oraz ogólna aktywność komunikacyjna, a częściowo także społeczny status – przy stosunkowo powszechnej zresztą skłonności ogólnej do uznawania treści przekazów publicznych za zgodne z prawdą. Ponadto wpływ ma również autorytet nadawcy komunikatów albo pośrednika (jednak nie napisano konkretnie, że biblioteki), oraz rozległa oferta, a także częstotliwość aktualizacji doniesień. Podobno też bardziej dowierza się przekazom formułowanym i nadawanym kolektywnie, a również – tak napisano – sygnowanym przez mężczyzn. Jednak materiału dowodowego nie zauważyłem.

Znalazła się natomiast sugestia komplikacji jako następstwa ewentualnie mierzalnych umiejętności odbiorców. Mianowicie słabe przygotowanie merytoryczne oraz informacyjne bywa źródłem preferencji oraz większego zaufania do komunikatów krótkich, tym samym jednak powierzchownych. W piśmiennictwie specjalistycznym określa się to jako *infotainment*, ale tu takie określenie nie pada.

Z kolei o repozytoriach pisze Marcela Kopecká, podkreślając raczej ich uczelniane, aniżeli biblioteczny charakter. A to dlatego, że właśnie wobec uczelni mogą pełnić funkcję promocyjną, demonstrując ich naukowe dokonania. Samym badaczom natomiast zapewniają (tak autorka twierdzi) stosunkowo szybką i rozległą prezentację ich najświeższych osiągnięć.

Mimo to repozytoria powstają i rozwijają się opornie. Dlaczego? Otóż nie ma tam honorariów, redakcji ani recenzji, bardzo kiepska jest ochrona autorskich praw, no i marna jest informacja o samych repozytoriach. Co oczywiście kłóci się z sugestią ich rzekomo promocyjnej roli. Skoro same siebie nie promują skutecznie?

To *kiedyś* może się zmienić, bo w sieci pojawiły się już pierwsze repozytoryjne wyszukiwarki: *Registry of Open Access Repositories* oraz *Directory of Open Access Repositories*. Ale na razie sytuacja nie ulega zmianie. Akurat ja nie mam wątpliwości: oparcie przedsięwzięć naukowych na fundamencie nieodpłatności to jedna z większych głupot, jakie znam. Drugi w tym tomie tekst o repozytoriach niczego ciekawego już nie wnosi.

Linda Prágerová przeanalizowała informacyjne zachowania informatyków i jej doniesienie byłoby może wcale interesujące, choćby jako sytuacyjna ilustracja jednostkowa, jednak na przeszkodzie stoi mętne gadulstwo oraz całkowicie nieczytelna relacja z sondażu. Przychodzi wierzyć na słowo. O efektywności odbioru informacji przez informatyków, jej zdaniem, przesądza ich wiedza ogólna, doświadczenie, poziom motywacji, oraz dostępność źródeł. Odkrywczość tej opinii jest (powiedzmy) średnia, natomiast istotne wydaje się dostrzeżenie, że same umiejętności informatyczne – a tak wielu sądzi – bądź co bądź informatyków, wcale o skuteczności odbioru informacji nie rozstrzygają.

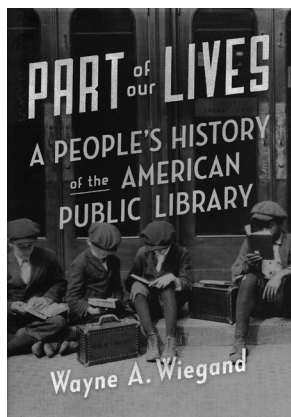
W sumie, także wśród informatyków poziom informacyjnych kompetencji odbiorczych daje się zróżnicować i autorska propozycja jest trójśczeblowa. Elementarny poziom pierwszy cechuje umiejętność wyszukiwania informacji na wskazany temat. Na poziomie zaawansowanym dochodzi do tego zdolność wykorzystania tej informacji, więc kreatywnego zastosowania. Natomiast trzeci stopień, ekspercki, charakteryzuje ponadto sprawność w tworzeniu informacji nowych. Mam zresztą wrażenie, że identyczną klasyfikację dałoby się przypisać do wybranej dowolnie zbiorowości użytkowników informacji. Ale to nie znaczy, że jest chybiona.

Jana Jakušová zajęła się natomiast problematyką kreatywności w nauce – w sposób wcale interesujący, natomiast nie bardzo to przystaje do profilu rocznika, a tym bardziej (obawiam się) do kompetencji osób oceniających. Z przywołanego tam piśmiennictwa przedmiotowego wynika, że na ogół przez kreatywność jako taką rozumie się oryginalność myślenia, niekonwencjonalność oraz dywergencję sądów, intuicyjność, a także przełamywanie stereotypów. Ma to zaś miejsce wtedy, kiedy generują się pomysły innowacyjne i produktywne. Poza tym podobno – teraz inaczej niż przedtem – coraz częściej kojarzy się kreatywność jeszcze z inteligencją, szczególnie emocjonalną.

To zaś jest cecha w znacznym stopniu wrodzona, tak samo jak – również sprzyjająca kreatywności – emocjonalna osobowość. Ponadto pobudzają tę kreatywność także: odpowiednio ukształtowane konteksty – społeczny, edukacyjny i kulturalny (to ewentualnie można moderować) – a czasami nawet niektóre psychiczne anomalie. Chociaż bez przesady: nie trzeba mieć bzika, żeby w nauce odnosić sukcesy.

Z tym jednak, że kreatywność naukowa ma swoje autonomiczne parametry, wyznaczone przez konieczność balansu. W nauce bowiem musi się wykraczać poza zastane paradygmaty i normy, więc przełamywać ograniczenia, w dążeniu do oryginalności oraz do wytwarzania koncepcji nowych. Jednak (taka jest opinia) nie może to być postępowanie całkowicie destrukcyjne, negujące wszystkie dotychczasowe standardy oraz ustalenia. Dlatego jest to kreatywność zbalansowana.

Natomiast jej efekty wymagają ostrożności; według Zimmermanna – prawdziwie heurystycznej. Choćby dlatego, że inaczej ocenia się innowacyjność i produktywność naukowych konkluzji, przez pryzmat kryteriów indywidualnych, osobistych, własnych. A znowu bywa, że nieco lub zasadniczo inaczej, tworzą się oceny zewnętrzne, nazywane obiektywnymi. I to dodatkowo komplikuje wartość naukowej ewaluacji.

UKŁONY DLA BIBLIOTEK [*****]

Wayne A. Wiegand: *Part of Our Lives. A People's History of the American Public Library*. New York: Oxford University Press, 2015, 331 s. ISBN 978-0-19-024800-0.

A oto w bardzo pięknie wydanej, merytorycznie imponującej i narracyjnie znakomitej książce, Wayne A. Wiegand, emerytowany profesor uniwersytetu w Tallahassee na Florydzie, z niecodzienną rewerencją opisał dzieje amerykańskich bibliotek publicznych. Sympatia jest niebywała, jakkolwiek wolna od umizgów. To świetna w czytaniu i wysoce kompetentna, uporządkowana w chronologiczne segmenty, opowieść o tym, jak te biblioteki wplatały się w losy amerykańskiego społeczeństwa, oraz jak to społeczeństwo rewanżowało się autentycznym uznaniem. Symbolem niech będzie zacytowana opinia znakomitego prozaika Edgara Lawrence'a Doctorowa, który stwierdził, że statystyczny Amerykanin ma trzy ważne dokumenty: metrykę urodzenia, dowód tożsamości oraz legitymację biblioteczną.

W swojej relacji Wiegand przywołał niebywałą ilość faktów i detali, odnoszących się do bibliotek dużych i średnich – z dodatkiem licznych fotografii – zręcznie układając je w spójną i frapującą gawędę. Bogactwo szczegółów mogłoby nawet przytłaczać, lecz sposób opowiadania sprawia, że treść przyjmuje się z aprobatą.

Dobry czas dla bibliotek publicznych zaczął się w USA w drugiej połowie XIX wieku. Było tam wtedy 10 tys. takich bibliotek, początkowo świadczących usługi odpłatnie i wszystkie były dostępne także dla kobiet. Od początku biblioteki publiczne funkcjonowały też jako miejsca spotkań i wymiany opinii, acz niekoniecznie dla każdego dostępne. W skupiskach białych imigrantów filie biblioteczne stawały się nieraz ośrodkami zebrań monoetnicznych.

Wiegand przytacza rejestr obowiązujących wtedy w bibliotekach zakazów: nie pluć, nie rozmawiać, nie trzymać nóg na stole. Poza tym mężczyznom nie wolno było siadać obok kobiet, a także odwrotnie. W końcu był to (i nadal częściowo jest) kraj wysoce purytański. Od zarania też publiczne biblioteki broniły się przed wizytami bezdomnych – nie zawsze skutecznie.

Może trudno w to uwierzyć, ale losy tamtejszych bibliotek (przynajmniej w autorskim ujęciu) splotły się z nieustającym ciągiem zabiegów cenzorskich, z czasem dla przyzwoitości nazwanych selekcją. Zajadłe zwalczano piśmiennictwo, przede wszystkim uznawane za nieprzyzwoite, lecz również określane jako trywialne, a tak bez ceregieli traktowano prawie całą (!) literaturę piękną. Że niby jest treściowo miąka i bezproduktywna. Tymczasem publiczność jednoznacznie żądała powieści, które stanowiły 75% bibliotecznego obiegu i tak narodził się nieustanny konflikt pomiędzy użytkownikami oraz koncepcjonistami bibliotekarstwa. Szczególnie skwapliwie usuwano (lub zakazywano nabycia) książki dla dzieci, uznane z różnych powodów za niepożądane. Opinie oraz decyzje miały rodowód lokalny, więc w różnych miejscowościach sekowano bądź aprobowano rozmaite wydawnictwa. Kłócono się o konkretne tytuły, ale spory miały także szerszy charakter: mianowicie tu i ówdzie zakazywano otwierania bibliotek w niedziele. Z czasem zaś wymyślono, żeby książki *kontrowersyjne* przechowywać w specjalnych *zamrażarkach* (jak u nas tzw. RESy), którym nadano nazwę *Inferno*. Bibliotekarze usiłowali zachować pluralizm oferty, jednakże nie wszyscy oraz nie wszędzie.

W 1876 r. powołano American Library Association oraz zaczęto wydawać słynne czasopismo „American Library Journal”. Koncepcyjnie oraz organizacyjnie we wszystkim uczestniczył Melvil Dewey, inaugurując też ważny ośrodek zaopatrzenia bibliotek – Library Bureau. Zainicjował również wyższe studia bibliotekarskie i sprytnym pomysłem realizacji zajęć poza kompleksem uniwersyteckim, udostępnił je także dla kobiet, na co władze uczelni patrzyły bardzo krzywo. Z czasem ogłosił swój rewelacyjny pomysł klasyfikacji dziesiętnej, ale – zgodnie z ówczesnymi poglądami ekspertów – wyraźnie spostonował w niej literaturę piękną (co widać i dzisiaj), ponieważ tak samo jak oni uważał ją za pustą i mierną.

Także nieco później, na przełomie stuleci, znawcy nadal traktowali beletrystykę z niechęcią – jej obieg określali jako płytkie i powierzchowne *czytelnictwo motyli* – podczas gdy publiczność miała zdanie radykalnie odmienne. Ze szczególną zajądłością tępiono teksty oraz czasopisma, uznawane za sprośne. Do akcji włączyło się nawet stowarzyszenie ALA, ogłaszając rejestr książek pożądaných. W rezultacie wszystko spoza listy miało oczywiście stygmat negacji. Ale nie wszyscy te wytyczne akceptowali.

Natomiast po 1900 r. radykalnie wzbogacił się ogólny repertuar bibliotecznego oferty. Wprowadzono serwis informacji lokalnych oraz zainaugurowano usługi dla niewidomych. Rozpowszechnił się wolny dostęp do półek i umożliwiono jednocześnie wypożyczenie do domu 2 książek zamiast 1, byle jedna była niebeletrystyczna. Jak u nas (zapamiętałem) w latach... 60. Pojawiły się też biblioteki objazdowe, a od 1905 r. organizowano odrębne filie biblioteczne dla czarnych.

Z przystąpieniem USA do I wojny światowej ruch w bibliotekach wyraźnie zmalał. Przy okazji jednak (ach ta *selekcja!*) pousuwano z bibliotek piśmiennictwo pacyfistyczne (elastyczna formuła) oraz germanofilskie (formuła wręcz otwarta). Na potrzeby wojska oraz pracowników kompleksu zbrojeniowego organizowa-

no specjalne dostawy książek i były to głównie teksty rekreacyjne. Z życzeniami żołnierzy nikt nie próbował polemizować. Ale po wojnie cenzura odżyła i ponownie rozpełtała się ekspulsacja beletrystyki, uznanej za brukową. W tym samym czasie zaczęto instalować w bibliotekach stanowiska doradców – *reader's advisors* – i oto ciekawostka: oni też, z zasady, bardzo niechętnie odnosili się do beletrystyki. Jednocześnie w rozległej skali pojawiły się w bibliotekach materiały pozapiśmiennicze, zwłaszcza nowe (wówczas) media. Na ten okres przypada też niebywała hossa bibliotecznego budownictwa, przede wszystkim za (olbrzymie) pieniądze Andrew Carnegiego, który miał wizję publicznej biblioteki środowiskowej i wobec tego żądał (skoro płacił), żeby planowano budynki wielofunkcyjne, nawet z basenami.

W latach wielkiego kryzysu biblioteki zbiedniały także, natomiast w intencjach edukacyjnych całkowicie zniesiono opłaty za korzystanie. Oferta bibliotek miała bowiem wspomagać programy zawodowego przebranzowienia, przeciwdziałające rozszalałemu bezrobociu. Jednak pod tym hasłem znowu zaczęto usilnie dyskryminować beletrystykę. Pousuwano z bibliotek publicznych powieści Johna Steinbecka, a nawet bardzo znane opowiadanie E. B. White *Stuart malutki*.

Po II wojnie światowej prezydencki *Library Services Act* zobligował biblioteki publiczne do obsługi także terenów wiejskich, w związku z tym rozmnożyła się liczba bibliotek objazdowych. Z kolei w bibliotekach stacjonarnych wprowadzono fotograficzną ewidencję usług. Pamiętam, że w ćwierć wieku później stosowaną również w Skandynawii, ale u nas nigdy.

Napłynęły nowe grupy imigrantów, dla których organizowano zasoby oraz usługi w językach etnicznych, a niekiedy nawet odrębne filie. Natomiast zalecane otwarcie się na aktywną obsługę młodzieży realizowano z oporami, wobec – jak napisano – zintensyfikowanych w związku z tym kłopotów obyczajowych. Wygląda na to, że nastolatków uznano w bibliotekach – dosyć bezradnie – za dzicz, niejako w zastępstwie pacyfikując i ściśle nadzorując użytkowników najmłodszych, w przekonaniu że to będzie łatwiejsze. Jednak wcale tak nie było, bo dzieci buntowały się przeciw nadopiekuńczości powszechnie.

Cenzura nadal była intensywna. Szczególnie tępiono wszystko, co pachniało erotyką. Lecz do apogeum, praktyki ekspulsacyjne doprowadził senator McCarthy, w intencji zwalczania zagrożeń komunistycznych. Powstawały więc obfite spisy publikacji do usunięcia, nieraz niemających z komunizmem nic wspólnego, ale w następstwie powyrzucano z bibliotek naprawdę znaczne ilości książek. Zwykle cenzura kojarzy się, nie bez racji, z zupełnie innym rejonem świata, tymczasem Wiegand sygnalizuje, że zjawisko (choć może mniej ekstremalne) miało i ma wymiar znacznie rozleglejszy. Skutki tego kataklizmu bibliotekarze próbowali częściowo łagodzić, ale nie było to wcale bezpieczne.

Od prezydentury Lyndona B. Johnsona, mniej więcej do 1980 r., nastąpił dla amerykańskich bibliotek publicznych okres zdecydowanie najkorzystniejszy. Napłynęło więcej środków, w tym część funduszy na walkę z ubóstwem, oraz wprowadzono rozmaite rozwiązania technologiczne i nowe formy komunikacji. To masowo ściągnęło do bibliotek młodzież, która jednak podobno... dewastowała, co popadnie; z tego powodu nawet polikwidowano niektóre filie. Natomiast nadal *selekcjonowano* materiały niepożądane, zwłaszcza książki dla dzieci z nadmiarem (tak twierdzono) seksu. Spektakularne awantury wybuchały z po-

wodu *Playboya*. Ciekawe, że identycznie zapamiętałem i u nas, tyle że o ćwierć wieku późniejsze.

Pod koniec ubiegłego stulecia we wszystkich amerykańskich bibliotekach rozpowszechnił się OPAC. Tamtejsze biblioteki publiczne nadal funkcjonowały dynamicznie, wyraźnie na przekór mnożącym się opiniom o kryzysie bibliotekarstwa i o zapaści piśmiennictwa. Publiczność, tak jak poprzednio, nieodmiennie preferowała literaturę piękną. Z kolei zaś znawcy, też jak dotychczas, krzywo spoglądali na czytelnictwo beletrystyczne. Tym razem symbolicznym oraz rzeczywistym obiektem obstrukcji stał się *Harry Potter*.

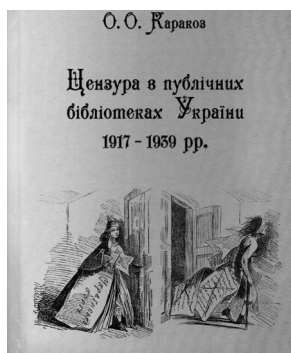
Również nowe media, mimo masowego wprowadzenia do bibliotek, budziły opory wielu autorytetów. Zarządzono wobec tego ich rozległą w bibliotekach filtrację, przede wszystkim w imię koniecznej ochrony młodzieży przed szkodliwymi wpływami. Jednak Wiegand nie upiera się, że działania filtracyjne były skuteczne.

Pierwsza dekada bieżącego stulecia przyniosła amerykańskim bibliotekom publicznym zintensyfikowaną komputeryzację, a w ogóle wszystkim bibliotekom – istotne zwiększenie wzajemnej międzybibliotecznej współpracy. Usługi informacyjne zostały już zdecydowanie zmajoryzowane przez zaplecze sieciowe, ale obieg piśmiennictwa bynajmniej nie zmalał. Poza tym imponująco rozwinęła się oferta programów ponadusługowych, z zaskakującym bogactwem imprez niedzielnych. W tym obszarze dominowało (nadal tak jest) silne nastawienie na problematykę lokalną oraz na integrację środowiskową.

Aktualnie w Stanach Zjednoczonych jest 17 219 bibliotek publicznych. Ich utrzymanie – jak wyliczył Wiegand – kosztuje każdego Amerykanina 42\$ rocznie, czyli 3,5\$ miesięcznie. To niewiele, zważywszy że korzysta z nich ponad połowa dorosłych mieszkańców kraju. Na fundament bieżącej oferty tych bibliotek składa się zaś: użyteczna informacja – dobra beletrystyka – oraz przestrzeń publiczna dla różnych przedsięwzięć środowiskowych.

Autor jest zdania, że w ciągu stuleci Stany Zjednoczone dopracowały się społeczeństwa dynamicznego, a biblioteki publiczne miały w tym, oraz nadal mają, wysoce znaczący udział. Zdecydowanie silniejszy, niż jakiegokolwiek inne instytucje publiczne. Dlatego zyskały sobie powszechny szacunek i autorytet.

Myszę, że trudno o bardziej aprobatywną oraz przyjazną opinię o bibliotekach, popartą przy tym racjonalną argumentacją. Z naszej strony więc Wiegand zasłużył sobie na sympatię 2.0, a może nawet 3.0.

CENZURA BRUTALNA [**]

O[lena] Karakoz: *Cenzura w publicznych bibliotekach Ukraini 1917-1939 rr.* Kiiw: Wydaw. Lira-K, 2015, 180 s. ISBN 978-966-2609-90-5.

A oto książka o cenzurze kompleksowej, powszechnej, więc nie tylko w bibliotekach – całkowicie wyzutej z metaforyki, bo jednoznacznie represyjnej i brutalnej. Opowiada o latach międzywojennych na Ukrainie, ale identycznie wyglądało to wówczas w całym Związku Radzieckim.

Publikacja – jak na obecne ukraińskie standardy – edytorsko prezentuje się wręcz imponująco. Ma twardą oprawę, ciekawie zaprojektowaną okładkę oraz w tekście fotografie. Relacja jest po ukraińsku, co jeszcze niedawno w tamtejszych wydawnictwach naukowych zdarzało się rzadko. Ale jest również, niestety, ślad post-sowieckiego niechlujstwa: ktoś mianowicie zapomniał włączyć funkcję dzielenia wyrazów i niektóre linijki są karykaturalnie rozspacjowane.

Autorka jest docentem w kijowskim uniwersytecie kultury i sztuki, a na potrzeby tej dysertacji przekopała się przez prawdziwy ocean dokumentów archiwalnych. Wykonała zatem gigantyczną pracę, natomiast finalna relacja jest kiepska, żeby już nie powiedzieć, że fatalna. Chaotyczna, mimo założeń chronologicznych, przeładowana zbędnymi detalami, a przede wszystkim jest tam koszmarna ilość bezużytecznych powtórzeń, nawrotów, takich samych doniesień oraz identycznych opinii. Skonkretyzowaną treść można oczywiście wyłuskać, ale formę przekazu bardzo trudno zaakceptować.

To jasne, że cenzura nie była wymysłem sowieckim. Uprawiano ją agresywnie w czasach carskich, eliminując z bibliotek teksty wybitne, m.in. Czechowa, Dostojewskiego, Lermontowa oraz Szewczenki. Od czasów Piotra I eliminowano też wszystko, co mogłoby przemawiać za odrębnością Małorosji, czyli Ukrainy. Te antyukraińskie przedsięwzięcia nabrały monstrualnych rozmiarów zwłaszcza w czasach premierowania Piotra Stołypina, ale były również intensywnie kontynuowane po rewolucji.

Władze bolszewickie rozpętały najpierw kampanię przeciw cerkwi, następnie przeciwko *kułakom*, a potem podjęły zmagania z ukraińskim nacjonalizmem. I za każdym razem znęcały się również nad piśmiennictwem, rzeczywiście lub rzekomo kojarzonym. Masowo wyrzucano z bibliotek i z księgarń książki *napiętnowane*, tylko niektóre kierując do specjalnej ochrony w Bibliotece Kijowskiej, lecz zdecydowaną większość przeznaczano po prostu na makulaturę. A towarzyszyły temu represje wobec ukraińskich pisarzy i także bibliotekarzy.

Pod hasłem walki z kontrrewolucją stworzono system partyjno-państwowej kontroli rozpowszechnianych treści, obejmujący wydawnictwa, redakcje prasy i radia, oraz księgarnie i biblioteki. Z bibliotek publicznych próbowano tworzyć ośrodki propagandy ideologicznej – niezależnie od tak właśnie nastawionych placówek pionu partyjnego – lecz efektywność była mizerna. Natomiast wyeliminowano jednak z obiegu ponad milion wartościowych książek. Na indeksie znaleźli się Bunin i Turgieniew, a nawet (częściowo) Lew Tołstoj, z autorów dla młodzieży zaś Jules Verne i James F. Cooper. Zewsząd pousuwano Biblię, Talmud oraz Koran.

W latach 20. XX w. zmasowane czystki w bibliotekach przeprowadzano trzykrotnie, a kierował nimi w skali całego ZSRR Anatolij Łunaczarski – bądź co bądź intelektualista. Współinicjatorką tego barbarzyństwa była Nadieżda Krupska, jednak zdaniem Karakoz, z czasem zaczęła protestować, kiedy zorientowała się, jakie są efekty. Może to prawda, a może nie. Śladów takich protestów nigdy nigdzie nie zauważyłem, a już na pewno nie wynikało z nich nic.

Owszem, w pewnym momencie został aresztowany narkom oświaty Andriej Bubnow, pod pretekstem dopuszczenia do wandalizmu, ale wyjaśnienie było cyniczne. A po zabójstwie Kirowa w 1934 r. trzebieenie bibliotek wzmoгло się jeszcze bardziej. Tyle że tym razem we wszystkich większych bibliotekach utworzono specjalne składnice zbiorów usuwanych, odstępując od kierowania ich na makulaturę.

W masowym wydaniu – bo często decydował ktokolwiek – ekspulsacja publikacji przybierała niekiedy cechy karykaturalne. Zdarzyło się tu i owdzie, że powyrzucano książki Gogola, a nawet Engelsa. Za to konsekwentnie i z premedytacją usuwano sukcesywnie książki, fotografie, oraz inne materiały związane z sowieckimi dostojnikami, którzy zostali wyeliminowani fizycznie, lub co najmniej popadli w niełaskę. Jednak do „zamrażalni” desygnowane także książkę L. Chawkinej (5 wydań) o kierowaniu biblioteką, uznano bowiem, że jest nadmiernie „burżuazyjna”; samą autorkę, osobę najwybitniejszą w rosyjskiej bibliologii, też zresztą przeniesiono karnie z Moskwy do Charkowa. A swego rodzaju ciekawostką było z kolei wstrzymanie edycji tomu wierszy o Leninie, ponieważ nie znalazł się tam żaden wiersz autorstwa... Józefa Stalina.

Prawdziwego pogromu doznała literatura ukraińska i w ogóle całe piśmiennictwo w języku ukraińskim, bo właśnie rozpętała się kampania niszczenia ukraińskiej inteligencji, ze względu na jej rzekomo nacjonalistyczne nastawienie. Rozmiary czystek były niewyobrażalne. Na Ukrainie funkcjonowało wtedy (1934 r.) 11,5 tys. bibliotek publicznych i wszystkie – także te dla dzieci – poddano presji ideologizacyjnej oraz rusyfikacyjnej. A nadzór nad ich ofertą był stuprocentowy, bo w całym Związku Radzieckim biblioteki obowiązywała drobiazgowa rejestracja użytkowników oraz detaliczna ewidencja wypożyczeń. Potem zaś ujawniano publicznie, kto co zabrał z biblioteki do czytania i przypadki piętnowania nie były rzadkością.

Z bibliotecznego personelu eliminowano fachowców *starej szkoły*, a od pracowników nowych żądano przede wszystkim ideologicznej lojalności oraz przynależności do partii. W efekcie kwalifikacje zawodowe popsuły się całkowicie. Ale poza tym bywały też dramatyczne represje. Wymyślono mianowicie demaskowanie rzekomych *bibliotekarzy-szkodników* (w znaczeniu ideologii) i aplikowano wyroki po 6 albo po 8 lat więzienia, dodatkowo z konfiskatą mienia. W rezultacie bibliotekarstwo, szczególnie na Ukrainie, zostało koszmarne okaleczone.

Na tym jednak nie kończy się spis nieszczęść kultury ukraińskiej. W aneksie autorka książki zamieszcza sylwetki 16 wybitnych pisarzy ukraińskich, zamęczonych z powodu ich ukraińskości właśnie. Poeta Wołodymir Świdziński został spalony żywcem, a pozostałe 15 osób (był wśród nich znakomity poeta Mykoła Chwylewyj), po aresztowaniach i zsyłkach, rozstrzelano. Tak więc tragiczny to kraj i nieszczęsny naród, co sygnalizowana książka w drobnym stopniu dokumentuje.

PROGNOZA DLA NAUKI W EUROPIE [*]

The Knowledge Future: intelligent policy choices for Europe 2050. A report to the European Commission. Red. Richard Hudson [i in.]. Brussels: European Union, 2015, 60 s. ISBN 978-92-79-50313-9 [dokument elektroniczny].

Pomysł na zrzeszenie się licznych krajów w Unii Europejskiej, w wielu zakresach niebywale produktywny, a nawet rewelacyjny, dla nauki oraz dla uniwersyteckiego kształcenia okazał się znacznie mniej korzystny. Obok niewątpliwie pożytecznego wzmocnienia ponadgranicznej kooperacji uczonych oraz

uczelni, a także wymiany studentów, podpisane porozumienia zniekształciły dotychczasowy dorobek poszczególnych krajów, w intencji nie zawsze korzystnego ujednoczenia. Ale przede wszystkim otworzyły drogę ku wzmożonej biurokratyzacji oraz częściowemu ubezwłasnowolnieniu poszczególnych uczelni, wyraźnie lansując dążenia centralizacyjne, mimo że oficjalnie głoszono coś wręcz przeciwnego. W rezultacie rozmaite międzynarodowe rankingi (cokolwiek o nich sądzić), zgodnie odnotowały hierarchiczny awans uniwersytetów spoza Europy, oraz równoczesny regres uczelni europejskich, w tym nawet dwóch, dawniej zawsze wiodących, angielskich. To musi skłaniać do namysłu.

Potwierdza te tendencje i prawidłowości sygnalizowany tu dokument, opracowany w postaci prognostycznego wizerunku europejskiej nauki, aż do 2050 r. W którym dyrektywy biurokratyzacyjne i centralistyczne są ewidentne, całość stanowi zaś amalgamat obiegowych opinii, bezdowodowych przypuszczeń, oraz futurologicznych opowieści z kategorii sf, w połączeniu z sugestiami, już to woluntarystycznymi, albo ewentualnie trafnymi ale ogólnikowymi, lub oczywistymi. Jeżeli taka mizeria miałaby być rejestrem wskazówek dla Komisji Europejskiej, jak postępować wobec nauki oraz uniwersytetów w ciągu następnych 35 lat, to może lepiej żeby Komisja nie miała do niego dostępu. Natomiast na nasz akurat użytek, trzeba o tym raporcie wspomnieć, bo jednak ma się *jakoś* do perspektyw całej nauki i naszych dyscyplin, a także – do bibliotekarstwa.

Zdumienie a nawet niedowierzanie budzi skład autorów tego opracowania. Przewodniczącym obwołano bowiem amerykańskiego kongresmena (!???), który z nauką bądź ze szkolnictwem wyższym nie miał i nie ma nic wspólnego. Do pomocy desygnowano m.in. nieznanego szerzej futurologa też z USA, publicystkę z Wielkiej Brytanii oraz jakąś dziwną osobę z Grecji. Z Polski wydelegowano resortowego urzędnika, najwidoczniej w przekonaniu, że tutejsi pracownicy nauki nie nadają się do takiej pracy. Poza tym w zespole autorskim znaleźli się reprezentanci nikomu nieznanym uczelni – i tylko dwie osoby z renomowanych uniwersytetów: z Oksfordu oraz z Turynu. Nic zatem dziwnego, że dokument wygląda tak, jak wygląda. A kto i dlaczego zdecydował, że tak właśnie jest, tego nie wiadomo.

Przez cały tekst obsesyjnie przewija się wyraźnie amerykańska przestroga przed, dławiącym ponoć europejską naukę, zagrożeniem azjatyckim, powtarzana do znużenia co kilka zdań. Niezwykle, że akurat my nic o tym nie wiemy, czyli należałoby pootwierać nam oczy? Uczelnie z Chin, Indii oraz Korei Południowej (ciekawe że z Japonii nie), razem z tamtejszymi gospodarkami, występują jako demony, skłonne już wkrótce odesłać na śmietnik uczelnie z Europy, oraz ich dorobek naukowy i dydaktyczny. I taki straszak ma uruchamiać mechanizmy innowacyjne w europejskiej nauce. Osobliwy to sposób rozumowania i argumentacji. Aż chciałoby się z lęku ukryć pod jakimś kocem, tyle że koce rzeczywiście mamy *Made in China*.

Przyszłe otoczenie nauki oraz uczelni wyższych zostało sprowadzone (i tak też zrelacjonowane) do trzech obszarów kontekstualnych. Nie bez racji mianowicie założono wzmożoną inwazję wielu nowych technologii – jednak bez szczegółowego skonkretyzowania, a mowa w gruncie rzeczy tylko o technologiach komunikacyjnych – oraz dalszy postęp wieloaspektowej globalizacji, co jednak w wymiarze powszechnym wcale takie pewne nie jest. Skoro napisano przecież, że trzeba obawiać się Chin oraz Indii? Natomiast nie bardzo rozumiem, dlaczego przyszłe funkcjonowanie uczelni odniesiono także do przewidywanych zmian demograficznych,

które miałyby polegać głównie na starzeniu się społeczeństw europejskich. Zestawienie dosyć tajemnicze i zaskakujące.

Opracowanie, mimo że niezbyt długie, co najmniej dwukrotnie powtarza te same spostrzeżenia, opinie, oraz konkluzje, niby to najprzód sygnalnie, a następnie w rozwinięciu, jednak niewątpliwie ma miejsce *watowanie* doniesień. Tak czy inaczej, scenariusz przyszłości w pigułce wstępnej sprowadzono do dwóch opcji.

Założenie pomysłowości sprowadza się do progresji wiedzy oraz upowszechnienia edukacji ustawicznej, a także (wobec czego zgłaszam zasadnicze wątpliwości) do nauki otwartej. Podstawą egzystencji w skali makrosocjalnej ma być zaś koncentracja przedsięwzięć w regionach oraz w dużych miastach. W czym jednak (jak wyraźnie napisano) konieczna jest koordynacja na poziomie UE.

Natomiast ewentualny regres ma przejawiać się przez wzrost bezrobocia – ponieważ rozległa automatyzacja drastycznie zredukuje oferty pracy (??) – oraz materialnych i społecznych nierówności. Zwiększą się różnice standardów życia pomiędzy krajami biednymi i bogatymi, a najlepiej podobno poradzi sobie europejska Północ. Mają zaś temu towarzyszyć rosnące wpływy kompanii międzynarodowych, które za sprawą funduszy niepublicznych przejmą też kontrolę nad najlepszymi uniwersytetami; pozostałe uczelnie popadną w kryzys, albo nawet znikną całkowicie. Nastąpi wobec tego również erozja talentów i zawłaszczenie odkryć naukowych przez bogate korporacje, albo (znowu ten sam straszak) przez uczelnie azjatyckie. Oczywiście, trudno taką prognozę zakwestionować całkowicie, ale uzasadnienie jest żadne.

Na podobnych, dość kruchych podstawach, opierają się również tekstowe rekomendacje wstępne. Niektóre czysto życzeniowe i sloganowe, mianowicie że należy popierać innowacyjność i naukowe eksperymenty, szczególnie lokalne (co w innym miejscu poddano w wątpliwość), oraz więcej inwestować w naukę i popierać wszelkie fundusze, przeznaczone na finansowanie nauki. Nigdzie jednak nie skonkretyzowano, w jaki sposób, ani skąd te środki miałyby się brać, wygląda to więc na słuszne, ale puste chciejstwo.

Jeden z głównych postulatów tego opracowania sprowadza się do promowania dokonań nauki – online, czyli nieodpłatnie, w ramach tak nazwanej Otwartej Europejskiej Przestrzeni Naukowej. To jest jednak czysto populistyczna gadanina, jeżeli wziąć pod uwagę miliardowe koszty oraz ewentualne zyski, powiązane z licznymi odkryciami naukowymi. Jak to sobie ktoś w tzw. trybie otwartym wyobraża?

Niekonsekwencji jest moc. Z jednej strony sugeruje się idee wspólnego rynku (a więc jednak *rynku*) nauki dla całej UE oraz powołanie europejskiej rady badawczej – w myśl dominującej w tym raporcie tendencji do centralizowania wszystkiego – a jednocześnie jest tam też zalecenie, żeby wzmacniać autonomię uniwersytetów. Jak jedno z drugim pogodzić? A na to nakłada się jeszcze propozycja, żeby całą edukację skoordynować ze zmiennym rynkiem pracy. Lokalnie, regionalnie, czy w całej UE? Nie pytając już, jak tego dokonać. Chociaż więc samo założenie jest racjonalne, to w tekstowym ujęciu zawisło w próżni.

Autorzy twierdzą, że uzgodnienia wspólnotowe pozostawiły naukę i edukację w obszarze rozwiązań krajowych – co jednak tylko częściowo jest prawdą – i z tego wygenerowała się luka innowacyjna, oraz powstały duże różnice w traktowaniu tej sfery przez poszczególne rządy. Narodowe wydatki na uczelnie i badania są na ogół stosunkowo niskie, wynoszą przeważnie 1-2% krajowych budżetów, lecz

równości nie ma. W łącznym zestawieniu UE, 50% nakładów na ten cel pochodzi z 3 krajów: UK, Niemiec, oraz z Francji.

Obliczono, że w ramach wspólnoty funkcjonuje ok. 4 tys. instytucji edukacji wyższej, gdzie kształci się 20 mln studentów. Opinia jest taka, że tylko uczelnie liderujące mają znośne lub dobre warunki do pracy, a pozostałym wiedzie się źle albo bardzo źle. Wobec tego byłoby dobrze (tak napisano) zintensyfikować międzynarodową współpracę uniwersytetów, która rozwija się wprawdzie, ale jednak słabo, oraz zwiększyć uprawnienia w tym zakresie (no właśnie) na szczeblu centralnym UE. No i sugestia w tym duchu jest w raporcie powtarzana do znudzenia. Z uzupełnieniem, że europejskim liderem w tym zakresie powinien być (modelowy?) European Institute of Innovation and Technology – aktualnie zlokalizowany w Budapeszcie.

Szereg detalicznych opinii odniesiono do zjawisk demograficznych oraz do globalizacji. Trudno powiedzieć, żeby niepotrzebnie, ale brakuje dobrego uzasadnienia, dlaczego mówi się właśnie o tym, a o czymś innym już nie.

Jest więc założenie, że globalizacja obejmie kolejne obszary życia oraz terytoria i zwiększy się również w nauce, co powinno wzmocnić jej rozwój, a przy tym obniżyć koszty, jakkolwiek nastąpi wobec tego wyraźne ograniczenie inicjatyw lokalnych i jednostkowych. No i właśnie w tym zawiera się cały kłopot – czego autorzy chyba nie rozumieją – bo to przekształci europejską naukę w mechanizm, napędzany ze szczebli centralnych, czyli powstanie zbiurokratyzowany a nieefektywny moloch. Trudno nie zaprotestować.

W tekście napisano, że do 2050 r. światowy PKB powinien ulec potrojeniu. Oczywiście byłoby świetnie również dla nauki, lecz dla takiego obliczenia nie ma żadnych przesłanek. Przeciwnie: na razie ten wzrost określa się na 2-4% w skali rocznej. A to znaczy, że sygnalizowana prognoza jest dwukrotnie przeszacowana.

Mam nadzieję, że przewidywania demograficzne są bardziej wiarygodne. Otóż ludność krajów UE, chociaż wzrośnie o 4%, to w skali światowej będzie stanowiła 7,7%, a nie jak obecnie 12%. Dołączone w tekście do tego lęki przed zalewem imigrantów i powodowanym przez nich (podobno) upadkiem ideałów wolności, składają się zaś na wizerunek niepokojący, także w strefie intencji takiego zapisu. Tym bardziej, że odsetek populacji w wieku powyżej 65 lat wzrośnie tu z 16,4% do 30% (bardzo przepraszam, że mam tyle lat), a do tego jeszcze nieaktywne zawodowo osoby w wieku produkcyjnym będą stanowiły nie 50% jak teraz, lecz 75% tujszego społeczeństwa. Nie wiadomo jednak, skąd wzięły się te wszystkie dane, ani nie wykazano ich bliższych relacji ze stanem nauki.

Jest poza tym kilka luźnych zapowiedzi, bardzo rozproszonych i też pozbawionych dokumentalnego uzasadnienia. Otóż procesy edukacji mają być podobno realizowane głównie według programów indywidualnych – czego nie sugerowały żadne, znane mi a liczne zagraniczne opracowania przedmiotowe. Jak to miało wyglądać w praktyce? Przewidziano też ogólny rozwój automatyzacji, komunikacji intermaszynowej (?), zbiorowości digitalnych, oraz sztucznej inteligencji, o czym pisze się ostatnio sporo, lecz raczej w konwencji sf. Otóż nie widać, żeby to opracowanie wykroczyło poza taki styl referencji. Napisano poza tym, że wzrosnąć ma dobre nastawienie do pracy, ale kosztem życia rodzinnego (czemu?), jednak jest to rażąco niezgodne z tym, co wcześniej doniesiono o rosnącej nieaktywności pracobiorców. Zatem jak wygląda prawda?

Przewidywania pomyślnego rozwoju uniwersytetów i nauki w Europie opierają się na możliwym zbalansowaniu publicznych oraz prywatnych nakładów na ten cel (jak?), oraz na dalszym rozwoju międzynarodowej współpracy w tym zakresie, ponieważ dezintegracja miałaby skutki fatalne. Przez te, niewątpliwie słuszne deklaracje przebijają się jednak ponownie wzmożona ochota powołania dysponenckich instytucji na szczeblu UE. Oraz jest podpowiedziany – niewykluczony ale dyskusyjny – wariant tworzenia albo skupiania umiędzynarodowionych uniwersytetów w najważniejszych miastach, jak choćby w Londynie, gdzie funkcjonuje 40 uczelni. Trudno zgadnąć, czemu miałyby to służyć, poza ułatwieniem biurokratycznego zarządzania.

Prognoza natomiast w wariantcie minorowym zapowiada ogólny kryzys edukacji oraz uczelni, z których na znośnym poziomie utrzymają się tylko nieliczne – uprzywilejowane. A wszystko za sprawą spadku wartości krajowych produkcji, nasilonego terroryzmu, wzrostu bezrobocia i rozpanoszenia się ponadnarodowych korporacji. W rezultacie produktywność intelektualna może obniżyć się o połowę, zwłaszcza że naukowci innowatorzy pociągają do Azji (to jest niebywała obsesja tego raportu), a w Europie rozpadnie się Układ Boloński. Co natomiast być może nie ma bezpośredniego związku, ale nieoczekiwanie przeczy naczelnej intencji centralizacyjnej tego dokumentu, mianowicie odnotowano aktualnie przejawy nieufności wobec UE: w Hiszpanii na poziomie 72% populacji, w UK 69%, w Niemczech 59%, a w Polsce 42%. Przy czym wzrost tych odsetków wydaje się prawdopodobny i to jest już zjawisko wysoce niebezpieczne, nie tylko dla sfery nauki.

Jednocześnie raport obsesyjnie optuje za nauką otwartą, najwidoczniej w przeświadczeniu, że pracownicy nauki obejdą się bez honorariów i pensji. Napisało wprawdzie, że otwarta nauka obniży bądź zredukuje zyski z nauki w ogóle, a wobec tego donacje na nią także dramatycznie spadną – ale żadnych wniosków z takiego zapisu nie ma. Może zatem warto dopowiedzieć, że na rzeczywiście wartościowe ustalenia naukowe potrzeba nakładów miliardowych, lecz potem z kolei da się osiągnąć zyski wielomiliardowe. Otóż pomysłodawcy nauki otwartej zakładają, że ktoś wyasygnuje gigantyczne kwoty jedynie po to, żeby następnie całkowicie z zysków zrezygnować. Ja bardzo przepraszam, ale to jest pomysł chory. W innym miejscu w tekście napisano zresztą wyraźnie, że inwestorzy muszą mieć z nauki zagwarantowany zysk. W jednym i tym samym zatem opracowaniu jeden pisze jedno, drugi pisze drugie, a trzeci pisze trzecie. Cóż to jest za opracowanie?

Wśród finalnych konkluzji powraca ta sama myśl, że wprawdzie autonomia wyższych uczelni jest nieodzowna, ale silnych ośrodków akademickich jest mało lub jeszcze mniej, a słabsze nie przynoszą dostatecznego pożytku. Dlatego o autonomii można sobie pogadać, ale potrzeba jednak ogólnoeuropejskiej współpracy naukowej, w formie wspólnego rynku nauki, a zwłaszcza zinstytucjonalizowanej, Ogólnodostępnej (?) Europejskiej Przestrzeni Wiedzy, gdzie nie obejdzie się bez centralnych *koordynatorów*.

Wśród innych pomysłów szczegółowych pojawia się koncepcja akademickiego kształcenia interdyscyplinarnego, bardzo mętnie sformułowana. Być może jestem konserwatystą, lecz jednak wołałbym, żeby lekarzy kształcono na studiach medycznych, historyków zaś na studiach historycznych, a nie odwrotnie, podejrzewam bowiem, że tak jest bezpieczniej. No bo wygląda to tak, jakby ktoś pomylił rzeczywiste studia wyższe, z uniwersytetem powszechnym, lub z uniwersytetem trzeciego wieku. Wszystko jest potrzebne i pożyteczne, ale nie jedno zamiast drugiego.

Zamerykanizowany rodowód tego opracowania ujawnia się zaś w ulizanej deklaracji, że chociaż Europa jest zróżnicowana, to honoruje wszelako niektóre wartości wspólne. Oraz w utyskiwaniu, że ma tu miejsce opór wobec wszystkiego, co przeczy własności prywatnej, dlatego uczelnie prywatne mają tu pod górkę. Rzeczywiście mają, jednak przyczynę pan kongresmen wyssał sobie z kciuka. Nie zawadziłyby bowiem rzucić okiem na Europę Wschodnią.

W sumie, ten w intencji ważny dokument, został niestety odarty z wartości: to knot. A niebezpieczeństwo polega na tym, że ewentualnie jacyś decydenci zechcą ten raport potraktować z całą powagą. To nie byłoby dobre.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 13 maja 2016 r.

POSIEDZENIE ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

(Warszawa, 13-14 czerwca 2016 r.)

Pierwszego dnia obrad Zarząd Główny SBP zebrał się w gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie. Obecni byli członkowie ZG: Lena Bednarska, Sylwia Błaszczuk, Barbara Budyńska, Marian Butkiewicz, Andrzej Dąbrowski, Joanna Golczyk, Elżbieta Grzelakowska, Andrzej Jagodziński, Mirosława Majewska, Krzysztof Marcinowski, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Marzena Przybysz, Michał Rogoż, Elżbieta Stefańczyk oraz zaproszeni: Małgorzata Dargiel-Kowalska, Anna Grzecznowska, Marta Lach, Elżbieta Zaborowska (przewodnicząca GKR).

Posiedzenie prowadziła przewodnicząca SBP, Elżbieta Stefańczyk. Po przyjęciu protokołu z posiedzenia ZG w dn. 4 kwietnia 2016 r. i prezentacji najważniejszych działań w okresie kwiecień-maj (realizacja 8 warsztatów, rozstrzygnięcia w konkursach Mistrz Promocji Czytelnictwa i Bibliotekarz Roku, rozmowy z przedstawicielami MKiDN i Instytutu Książki nt. współpracy przy obchodach Jubileuszu 100-lecia SBP oraz organizacji Kongresu IFLA 2017 r. we Wrocławiu, a także wydaniu pracy zbiorowej pod red. W. Babika pt.: *Nauka o informacji*) przystąpiono do omówienia stanu realizacji planu pracy ZG na 2016 r.

Sprawozdająca B. Budyńska zwróciła szczególną uwagę na pozyskane granty, które umacniają pozycję Stowarzyszenia w środowisku oraz na rozwój działalności edukacyjnej (organizacja warsztatów). Biuro złożyło 15 wniosków o dotacje na realizację projektów w 2016 r. m.in. do MKiDN, MNiSW, Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego; dotychczas 6 wniosków zostało rozpatrzonych pozytywnie, 5 negatywnie, 4 wnioski oczekują na decyzję. W I półroczu 2016 r. odbyły się 2 seminaria oraz 15 warsztatów, ogłoszonych jest już 6 nowych na II półrocze 2016 r. Rozstrzygnięty został ponadto konkurs Mistrz Promocji Czytelnictwa 2015 r., uroczystość wręczenia nagród laureatom odbyła się podczas Warszawskich Targów Książki. Zakończył się również konkurs Bibliotekarz Roku 2015 r., przeprowadzony w nowej formule. Zwyciężyła Marta Kryś z okręgu śląskiego SBP. Wręczenie nagród i dyplomów odbędzie się podczas XI Forum Młodych Bibliotekarzy w Opolu. W zakresie publikacji służących doskonaleniu zawodowemu biblio-

tekarzy, Wydawnictwo SBP na bieżąco reaguje na zgłaszane potrzeby; pojawiła się m.in. propozycja uruchomienia nowej serii o charakterze poradnikowym, przeznaczonej dla początkujących bibliotekarzy oraz pracowników bibliotek bez wykształcenia bibliotekarskiego.

W kolejnym punkcie porządku obrad dyskutowano nad przebiegiem XIII edycji Tygodnia Bibliotek odbywającego się pod hasłem „Biblioteka inspiruje”. Jak co roku ogłoszono konkurs na plakat promujący TB, w wyniku głosowania internetowego zwyciężyła praca autorstwa Darii Kuśmierczyk z Biblioteki Publicznej Gminy i Miasta w Stawiszynie. Plakat został wydrukowany i upowszechniony w bibliotekach, na stronie www.sbp.pl zamieszczono wersję elektroniczną do pobrania. W dniach 8-15 maja br. biblioteki wszystkich typów z całej Polski zorganizowały szereg imprez promujących czytelnictwo, biblioteki i zawód bibliotekarza. Dużą popularnością cieszyły się spotkania autorskie, lekcje biblioteczne, konkursy, wystawy, gry. Szczegółowy opis poszczególnych przedsięwzięć zamieszczono na portalu SBP w zakładce poświęconej TB (www.sbp.pl/tydzienbibliotek/2016). ZG SBP ogłosił również konkurs na najciekawszą inicjatywę, jedną szczególnie pomyślową akcją, która została przeprowadzona przez bibliotekę w trakcie trwania Tygodnia Bibliotek 2016. Wstępne podsumowanie Tygodnia Bibliotek wskazuje, że cieszy się on dużą popularnością i uznaniem środowisk lokalnych; do Biura ZG zgłaszane były prośby o zgodę na wykorzystanie plakatu TB w działaniach promocyjnych realizowanych przez biblioteki wspólnie z samorządem, na billboardach, w happeningach ulicznych, na gadżetach itp. Przedsięwzięcie dofinansowane jest ze środków MKiDN, w ramach programu Promocja Czytelnictwa.

Stan przygotowań do XI Forum Młodych Bibliotekarzy omówiła E. Stefańczyk. Forum odbędzie się w Opolu w dniach 15-16 września 2016 r. pod hasłem „W bibliotece wszystko gra”. Na portalu SBP uruchomiona została strona przedsięwzięcia, gdzie podawane są aktualne informacje dot. programu i organizacji Forum, rozpoczęto też rejestrację uczestników. FMB jest także promowane w „Bibliotekarzu” i „Poradniku Bibliotekarza”.

Analizy sytuacji finansowej za okres styczeń-maj 2016 r. dokonała M. Majewska, skarbnik. Wynika z niej, że osiągnięto pewną stabilizację (co potwierdza dodatni wynik finansowy), efekty przynosi też zastosowany reżim w wydatkach. Niestety, wciąż notowane są zmniejszające się przychody ze sprzedaży czasopism, co jest szczególnie niepokojące wobec braku możliwości dofinansowania wydawania czasopism naukowych ze środków publicznych.

Kolejnym tematem omawianym na posiedzeniu ZG były przygotowania do Kongresu IFLA 2017 r. Odbędzie się on we Wrocławiu, w dniach 19-25 sierpnia 2017 r. pod hasłem „Libraries. Solidarity. Society”. Na wniosek Stowarzyszenia, MKiDN zamierza uruchomić program, który umożliwi polskim bibliotekarzom z bibliotek publicznych udział w Kongresie IFLA 2017 r. Wiceminister P. Gliński zwróci się również do MNiSW oraz MEN o uruchomienie podobnych programów dla bibliotekarzy z bibliotek akademickich, pedagogicznych i szkolnych. E. Stefańczyk poinformowała również, że w Kongresie IFLA 2016 (13-19 sierpnia, Columbus/Ohio) weźmie udział 3-osobowa delegacja przedstawicieli Stowarzyszenia: przewodnicząca SBP, wiceprzewodnicząca (J. Pasztaleniec-Jarzyńska) oraz członek ZG SBP (J. Golczyk) – koordynator ds. wolontariuszy podczas Kongresu IFLA 2017 r. we Wrocławiu. Wyjazd zostanie dofinansowany przez MKiDN.

Dużo uwagi ZG poświęcił zbliżającemu się Jubileuszowi 100-lecia SBP. E. Stefańczyk poinformowała, że przygotowywane jest wystąpienie o patronat honorowy do Prezydenta RP, powołany zostanie również Komitet Honorowy. Do MKiDN złożony został wniosek o dofinansowanie organizacji Jubileuszu, w tym m.in. wydania monografii i wyprodukowania filmu o SBP. Ze względów ekonomicznych i organizacyjnych uroczystość zostanie połączona z Krajowym Zjazdem Delegatów SBP. S. Błaszczyk zaapelowała o utworzenie logo Jubileuszu SBP.

W dalszej części posiedzenia dyskutowano nad terminem zwołania KZD. E. Stefańczyk poinformowała o dwóch opiniach prawnych dotyczących możliwości przesunięcia daty KZD na październik 2017 r. (obie pozytywne). E. Zaborowska przypomniała, że Główna Komisja Rewizyjna SBP także pozytywnie ustosunkowała się do projektu uchwały dot. propozycji zwołania KZD w terminie 20-21 października 2017 r. W wyniku głosowania zebrani przyjęli Uchwałę nr 2/2016 dot. zwołania KZD SBP w dn. 20-21 października 2017 r. w Warszawie. Następnie przewodnicząca SBP przedstawiła projekty uchwał, które również zostały przyjęte. Dotyczyły one:

- zasad wyboru delegatów na KZD w 2017 r. (Uchwała nr 3/2016, liczbę delegatów ustalać się będzie według stanu liczby członków okręgu na dzień 31 grudnia 2016 r., podanych w sprawozdaniach zarządów okręgów);
- harmonogramu przygotowań do KZD w 2017 r. (Uchwała nr 4/2016);
- powołania Komitetu Organizacyjnego KZD (Uchwała nr 5/2016, w skład Komitetu weszły: E. Stefańczyk, B. Budyńska, B. Chlebicka-Abramowicz, A. Grzecznowska, J. Pasztaleniec-Jarzyńska);
- powołania Komitetu Programowego KZD (Uchwała nr 6/2016, w skład Komitetu weszli: B. Budyńska – przewodnicząca, A. Dąbrowski, A. Jagodziński, Ż. Kubic, M. Majewska, J. Pasztaleniec-Jarzyńska, M. Rogoż, E. Stefańczyk);
- powołania Komisji ds. Statutu SBP (Uchwała nr 7/2016, w skład Komisji weszli: S. Błaszczyk – przewodnicząca, H. Bednarska, A. Grzecznowska, B. Howorka, K. Marcinowski);
- powołania Komisji ds. gromadzenia i analizowania wniosków (Uchwała nr 8/2016, w skład Komisji weszli: M. Majewska – przewodnicząca, E. Grzelakowska, M. Pieczykolan, M. Przybysz).

W sprawach różnych E. Stefańczyk poinformowała o planach Sekcji Bibliotek Muzycznych ZG SBP dot. zorganizowania międzynarodowego Kongresu IAML w Krakowie w 2019 r. Uczestnicy spotkania pozytywnie odnieśli się do tej inicjatywy. Dyskutowano także o hologramach dla członków SBP i podjęto decyzję, że Biuro zakupi hologramy na lata 2016-2017 i przekaże je do okręgów. E. Stefańczyk poinformowała także o podwyższeniu liczby punktów przyznanych „Przeglądowi Bibliotecznemu” na liście czasopism punktowanych MNiSW z 7 do 9.

W drugim dniu kontynuowano obrady w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy w Dzielnicy Praga-Południe, uczestniczyli w nich, oprócz członków ZG, także przewodniczący okręgów. Zebranych przywitała M. Majewska, dyrektor Biblioteki. Spotkanie prowadziła E. Stefańczyk. Na wstępie chwilą ciszy uczczono pamięć zmarłych w ostatnim okresie Członków Honorowych SBP – prof. J. Kołodziejskiej, M. Skomro oraz E. Nowackiej, przewodniczącej okręgu kujawsko-pomorskiego.

Zgodnie z programem spotkania sekretarz generalny SBP, B. Budyńska dokonała wstępnego podsumowania kadencji 2013-2017. Za najważniejsze dokonania w tym okresie uznała m.in.:

- realizację zadań promujących czytelnictwo, umacniających wizerunek Stowarzyszenia i zawodu bibliotekarza, na które pozyskano dodatkowe środki z różnych źródeł, np. grant „Wizyta za jeden uśmiech. Przyjedź, zobacz, działaj”, program Tydzień Bibliotek, organizacja Salonu Bibliotek, projekt „650 lat w służbie książki”, konkurs Bibliotekarz Roku, projekt Analiza Funkcjonowania Bibliotek, wdrożenie systemu Akredytacji Profesjonalnej SBP;

- działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji bibliotekarzy i doskonalenia zawodowego, w tym szeroka działalność wydawnicza, organizacja kilkudziesięciu konferencji, szkoleń i warsztatów (liczba tych ostatnich systematycznie z roku na rok wzrasta, podobnie jak liczba uczestników, w 2014 r. zrealizowano 25 warsztatów, przeszkolono 360 osób, a w 2015 r. – ok. 600, oprócz kursów stacjonarnych uruchomiono kursy e-learningowe, SBP zostało też wpisane do rejestru instytucji szkoleniowych), realizacja projektów „Wsparcie bibliotek w zakresie tworzenia stron internetowych i edukacji informacyjnej”, „ICT w upowszechnianiu dóbr kultury w bibliotekach”, „Bibliotekarzu zaprzyjaźnij się z osobą z autyzmem”;

- digitalizacja wydawnictw SBP i budowa archiwum cyfrowego;
- rozwój ogólnopolskiego portalu bibliotekarskiego www.sbp.pl;
- aktywność na forum międzynarodowym, m.in. udział w posiedzeniach IAML Kongresach IFLA, współudział w przygotowaniu aplikacji na organizację Kongresu IFLA 2017 r., udział w pracach Komitetu Narodowego przygotowującego spotkanie we Wrocławiu (E. Stefańczyk, współprzewodnicząca KN);

- wspieranie młodych bibliotekarzy (organizacja co roku Forum Młodych Bibliotekarzy, realizacja konkursu Nagroda Młodych im. prof. M. Dembowskiej);

- archiwizacja dokumentów SBP.

Barbara Budyńska podkreśliła, że prowadzenie wszystkich aktywności wymaga wsparcia finansowego, o które przewodnicząca SBP i Biuro systematycznie zabiegają, często ze skutkiem pozytywnym, m.in. w MKiDN, MNiSW, FRSI, Fundacji Batorego, Narodowym Instytucie Audiowizualnym, Narodowej Dyrekcji Archiwów Państwowych, a także wśród firm związanych z bibliotekami i sektorem książki (PWN, MPLC, Aleph Polska, MOL i in.). J. Pasztaleniec-Jarzyńska omówiła realizację Strategii SBP na lata 2010-2021 odnosząc się do poszczególnych celów strategicznych:

- cel I – Zwiększenie wpływu na kształtowanie polityki i praktyki bibliotecznej w Polsce: przygotowanie projektu Ustawy o bibliotekach, udział w Forum Prawa Autorskiego, opiniowanie Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa, prowadzenie projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek;

- cel II – SBP partnerem instytucji państwowych i samorządowych oraz organizacji pozarządowych w tworzeniu społeczeństwa wiedzy: udzielanie patronatów, współpraca międzynarodowa (głównie IFLA, IAML, Goethe-Institut, umiędzynarodowienie rad redakcyjnych czasopism naukowych);

- cel III – Integracja środowiska i zwiększenie prestiżu zawodu bibliotekarza: prowadzenie portalu sbp.pl, e-sklepu, Bazy Członków, obecność SBP na fb i Twitterze; przyznawanie Nagrody Naukowej im. A. Łysakowskiego i Nagrody Młodych im. prof. M. Dembowskiej, prowadzenie konkursu Bibliotekarz Roku, przyznawanie odznaczeń i dyplomów;

- cel IV – Zwiększenie dostępu bibliotekarzy do różnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego: organizacja warsztatów, seminariów i konferencji, działalność wydawnicza, Akredytacja Profesjonalna SBP.

J. Pasztaleniec-Jarzyńska przypomniała, że Strategia była nowelizowana w 2013 r., przed kolejnym KZD wymagać będzie ponownej aktualizacji pod kątem trafności przyjętych zadań, efektywności, skuteczności i użyteczności.

W dalszej części spotkania E. Stefańczyk przekazała podstawowe informacje o centralnych obchodach Jubileuszu 100-lecia działalności SBP. ZG SBP zamierza opublikować z tej okazji kronikę i monografię o Stowarzyszeniu, planowane jest ponadto m.in. wybite medalu okolicznościowego, wystawa, film, konkurs na ekslibris. Do MKiDN złożony został wniosek o dofinansowanie przedsięwzięcia. Zaapelowała do zebranych o przesyłanie do Biura publikacji wydanych przez struktury terenowe SBP. Głos zabrali również przewodniczący okręgów, informując o planowanych lokalnych obchodach Jubileuszu:

- okręg zachodniopomorski (C. Judek): Kongres Bibliotek Pomorza Zachodniego, publikacja (monografia działalności kół na terenie Pomorza Zachodniego), wystawa (liderzy, działacze, osobowości SBP);

- okręg wielkopolski (M. Furgał): wybite medalu jubileuszowego, wystawa ekslibrisów, publikacja (kronika Leszna), rajd rowerowy, akcja społeczna (książki dla szpitali dziecięcych), kalendarz, konkurs (na wydarzenie, które będzie zorganizowane we wszystkich oddziałach i kołach w Wielkopolsce tego samego dnia);

- okręg dolnośląski (J. Golczyk): informacje na fb, wystawa, prezentacja multimedialna;

- okręg lubelski (M. Pieczykolan): publikacja okolicznościowa, konferencja;

- okręg świętokrzyski (J. Zielińska): publikacja, akcja Odjazdowy Bibliotekarz, inscenizacja sceniczna, festyny kulturalno-literackie, wystawy. Zaproponowała przygotowanie plakatu promującego 100-lecie SBP oraz utworzenie zakładki na portalu sbp.pl, gdzie każdy okręg będzie mógł zaprezentować skany swoich wydawnictw;

- okręg kujawsko-pomorski (Sz. Kiełpiński): seminarium nt. bibliotek naukowych, wystawa fotografii, gra miejska. Zaproponował także wykonanie flag lub chorągiewek z logo Jubileuszu SBP;

- okręg małopolski (D. Rzepka): uroczystość w Bibliotece Jagiellońskiej, Małopolskie Forum Bibliotek organizowane w ramach Krakowskich Targów Książki;

- okręg łódzki (E. Grzelakowska): publikacja, wystawy, zakładki, wywiady dla mediów, sesja popularnonaukowa, księga rekordów bibliotecznych;

- okręg podkarpacki (M. Sierżęga): publikacja (kalendarium), wystawy, jubileuszowe spotkanie (okręg w 2017 r. obchodzić będzie 70-lecie działalności);

- okręg pomorski (M. Kłos): publikacja, konkurs na ekslibris, digitalizacja kroniki okręgu, wystawa fotograficzna;

- okręg polski (E. Kampa): wystawa w przestrzeni publicznej, publikacja;

- okręg śląski (S. Błaszczyk): spotkanie, sesja związana z 80-leciem okręgu;

- okręg podlaski (B. Cyliko): plakat, konferencja;

- okręg mazowiecki (J. Pasztaleniec-Jarzyńska): Kalendarium Oddziału Warszawskiego (prezentacja multimedialna), cykl seminariów dot. historii i członków Stowarzyszenia.

Następnie E. Stefańczyk poinformowała o udziale przedstawicieli SBP w Kongresie IFLA 2016 r. i przygotowaniach do IFLA 2017 r., a także o ustaleniach ZG z po-

przedniego dnia obrad dot. KZD 2017 r. Dyrektor Biura ZG SBP A. Grzecznowska przedstawiła wstępne szacunki dotyczące kosztu udziału w KZD. Z kolei B. Budyńska, przewodnicząca Komitetu Programowego KZD za najważniejsze kwestie do ujęcia w programie Stowarzyszenia na następną kadencję uznała: wsparcie bibliotek w podkreślaniu ich prestiżu społecznego, integrację środowiska, współpracę ze strukturami terenowymi, projekt nowej serii wydawniczej (poradniki *pocket-book*). Poinformowała również o wejściu w życie nowelizacji ustawy Prawo o stowarzyszeniach, która daje SBP inne możliwości funkcjonowania. Należy je uwzględnić przy wprowadzaniu zmian do Statutu organizacji.

W dalszej części spotkania M. Majewska przypomniała o przygotowanym przez SBP projekcie kursu doskonalącego dla osób podejmujących pracę w bibliotece bez wykształcenia zawodowego. Kolejnym krokiem powinno być uznanie przez MEN kursu za część kształcenia ustawicznego.

W sprawach różnych poruszono następujące kwestie:

1. A. Grzecznowska poinformowała o granie realizowanym przez ZG SBP w ramach konkursu „Wspieranie działań archiwalnych 2016”, prowadzonego przez Naczelną Dyрекcyję Archiwów Państwowych. Projekt obejmuje opracowanie akt SBP oraz kompleksowe zabezpieczenie zasobu przechowywanego w Archiwum SBP. ZG SBP przewiduje organizację szkoleń nt. porządkowania i archiwizowania dokumentów struktur terenowych. W kolejnej edycji konkursu możliwe będzie złożenie wniosku dot. uporządkowania archiwów struktur SBP do czego warto już się przygotować przeglądając archiwa struktur.

2. E. Stefańczyk poinformowała, że Zarząd Główny SBP podjął decyzję o zakupie hologramów dla wszystkich okręgów SBP.

3. Do końca listopada 2016 r. zarządy okręgów powinny nadesłać szczegółowe informacje o obchodach Jubileuszu 100-lecia SBP, które zostaną zamieszczone w kalendarium Jubileuszu.

4. S. Błaszczyk zwróciła uwagę na rozbieżności w liczbie członków w poszczególnych okręgach, podawanej w Bazie Członków i w sprawozdaniach okręgowych, w dalszym ciągu są problemy z aktualizacją danych przez administratorów oddziałów. Przewodnicząca SBP zaapelowała do przewodniczących okręgów o pilne podjęcie prac nad aktualizacją bazy.

UZYSKANE GRANTY

DIGITALIZACJA CZASOPISM SBP

SBP kontynuuje proces digitalizacji publikacji Wydaw. SBP. Celem obecnie realizowanych zadań jest digitalizacja książek wydanych w serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” w latach 2010-2015, oraz czasopism „Przegląd Biblioteczny” i „Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne” za lata 2011-2015, wraz z utrzymaniem otwartego dostępu do nich. Zdigitalizowany zasób stanowić będzie uzupełnienie kolekcji cyfrowej obu czasopism i serii, dostępnej w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej, prowadzonej przez IINiSB UW (www.bbc.uw.edu.pl) oraz w Archiwum Cyfrowym SBP (www.sbp.pl/archiwumcyf).

frowe). Szacuje się, że w ten sposób udostępnionych będzie w Internecie do końca br. 95% publikacji z zakresu bibliotekarstwa i informacji naukowej, wydanych w Polsce.

Zadania pt.: Digitalizacja serii naukowej „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”; digitalizacja czasopisma „Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne”; digitalizacja czasopisma „Przegląd Biblioteczny” finansowane w ramach umowy 624/P-DUN/2016 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

BADANIA FONOGRAFII POLSKIEJ

Członkowie Sekcji Fonotek ZG SBP rozpoczęli realizację zadania dot. źródeł do badań fonografii polskiej od 1878 r. do czasów współczesnych. Będzie to pierwsza w kraju próba zarejestrowania publikacji i niepublikowanych prac naukowych poświęconych nagraniom polskich i polonijnych kompozytorów oraz wykonawców, firm fonograficznych działających na terenach polskich. Celem zadania jest także prezentacja i upowszechnianie dorobku fonografii polskiej, mającej istotne znaczenie w badaniach kultury muzycznej. Podstawą rozwoju badań w tej dziedzinie są informacje o źródłach, które z kolei stanowią punkt wyjścia do szczegółowych analiz o charakterze historycznym i muzykologicznym (badania nad sztuką poszczególnych artystów). Źródła te obejmować będą: czasopisma specjalistyczne poświęcone fonografii (m.in. „The Gramophone”, „International Piano”, „Studio”, „Ruch Muzyczny”, „Muzyka”), książki, niepublikowane prace (licencjackie, magisterskie, doktorskie), publikacje internetowe i inne, np. towarzyszące nagraniom. Efektem będzie rejestr ok. 7 tys. opisów z zakresu fonografii, który w postaci bazy planuje się udostępnić na portalu SBP. Realizacja zadania rozpoczęła się w czerwcu 2016 r. i potrwa do końca 2017 r.

Zadanie pt.: „Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 roku do czasów współczesnych” finansowane w ramach umowy 915/P-DUN/2016 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

ARCHIWIZACJA DOKUMENTÓW SBP

Celem projektu jest utworzenie archiwum społecznego zawierającego podstawowe dokumenty dotyczące działalności SBP w latach 1928-2010 oraz kompleksowe ich zabezpieczenie. Projekt realizowany jest w ramach zadania publicznego „Wspieranie działań archiwalnych 2016”, zarządzanego przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych. Dokumenty objęte archiwizacją przedstawiają istotne dla dziejów SBP wartości:

- dokumentacyjno-historyczne (statuty, plany, programy, sprawozdania, protokoły, uchwały, opinie kroniki itp.);
- naukowe i edukacyjne (czasopisma i książki wydawane przez Stowarzyszenie, konferencje, seminaria, warsztaty);
- ikonograficzne (albumy, fotografie, medale i odznaczenia, nagrody).

Przy opracowaniu dokumentów zastosowano opis archiwalny zgodny z międzynarodowym standardem ISAD(G), teczki i pudła będą miały pH powyżej 7,5, a konserwacja wykonana zostanie według nowoczesnych procedur. Działania te w znaczący sposób przedłużą żywotność akt. W celu zwiększenia dostępu do nich wykorzystany zostanie Otwarty System Archiwizacji (OSA).

Zadanie współfinansowane ze środków otrzymanych z Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych.

KONKURSY

„BIBLIOTEKARZ ROKU”

Tytuł „Bibliotekarza Roku 2015” zdobyła reprezentantka okręgu śląskiego SBP, Marta Kryś, st. kustosz, kierownik Działu Instrukcyjno-Methodycznego Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach. Finałowy ranking Konkursu „Bibliotekarz Roku 2015” jest następujący:

1. Marta Kryś (okręg śląski),
2. Jacek Smółka (okręg warmińsko-mazurski),
3. Agnieszka Dworak (okręg podkarpacki),
4. Urszula Bochyńska (okręg wielkopolski),
5. Wioletta Wójtowicz-Wicińska (okręg lubelski),
6. Gabriela Skoracka (okręg pomorski),
7. Mirosława Gorczyńska (okręg dolnośląski),
8. Mirosława Różycka (okręg zachodniopomorski),
9. Monika Krześniak (okręg mazowiecki),
10. Janina Wallis (okręg lubuski),
11. Katarzyna Pawluk (okręg opolski),
12. Marzanna Ewa Chodorowska (okręg podlaski),
13. Andrzej Paździerz (okręg świętokrzyski),
14. Małgorzata Kowalska (okręg łódzki),
15. Maria Szewczyk (okręg małopolski).

„TYDZIEŃ BIBLIOTEK 2016”

Jury konkursu SBP na najciekawsze wydarzenie organizowane w ramach konkursu „Tydzień Bibliotek 2016” przyznało nagrody następującym bibliotekom:

- I nagroda – Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim (woj. lubuskie) za akcję „Familijna gra miejska BI-GOS (Biblioteka inspiruje – gramy od stuleci)”,
- II nagroda – Miejska Biblioteka Publiczna im. Melchiora Wańkowicza w Stalowej Woli (woj. podkarpackie) za akcję „Literacki flashmob «Czytaj do woli»”,
- III nagroda – Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie (woj. mazowieckie) za akcję „Z książką nam po drodze”.

Jury przyznało cztery wyróżnienia, które otrzymały:

- Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej (woj. śląskie) za akcję „Kryminalna noc w bibliotece”,
- Gminna Biblioteka Publiczna w Białaczowie (woj. łódzkie) za akcję „Czytaj z nami do 4-tej w nocy!”,
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Władysława Broniewskiego w Lubaczowie (woj. podkarpackie) za akcję „Zainspiruj ich biblioteką”,
- Sulęciński Ośrodek Kultury – Biblioteka Publiczna w Sulęcinie (woj. lubuskie) za akcję „Biblioteka w plenerze”.

Przedsięwzięcie dofinansowano ze środków MKiDN.

KONFERENCJE, SEMINARIA

- „EduAkcja – Biblioteka – Usłyszeć i zobaczyć literaturę”, 19 maja 2016 r., Warszawa

Konferencja zorganizowana przez Warszawski Program Edukacji Kulturalnej, Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń oraz SBP odbyła się podczas majowych Warszawskich Targów Książki. Uczestników spotkania (ok. 100 osób) powitała Anna Michalak-Pawłowska, pełnomocnik Prezydenta m.st. Warszawy ds. edukacji kulturalnej. Podkreśliła, że Warszawski Program Edukacji Kulturalnej integruje środowiska zajmujące się edukacją kulturalną, łączy zasoby teatrów, muzeów, bibliotek, domów kultury, stowarzyszeń i fundacji kulturalnych z oczekiwaniami i potrzebami mieszkańców Warszawy. Misją programu jest rozwijanie potrzeb świadomego i aktywnego uczestnictwa w kulturze oraz zwiększanie kompetencji kulturowych mieszkańców stolicy. Na portalu www.edukacjakulturalna.pl dostępna jest baza wiedzy o edukacji kulturalnej i jej realizatorach, a także wydawnictwach, badaniach i dobrych praktykach w tym zakresie. Następnie głos zabrala Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP, która zwróciła uwagę na doniosłą rolę bibliotekarzy w upowszechnianiu kultury i przedstawiła najważniejsze inicjatywy Stowarzyszenia w tym obszarze. W kolejnym wystąpieniu Mikołaj Markiewicz z Ośrodka Treningu i Terapii Widzenia w bardzo interesującym wystąpieniu „Oczy: szansa czy ograniczenie czytania?” poruszył problem usprawnienia widzenia, jako elementu rozwoju osobowości; przytoczył wyniki badań krajowych i zagranicznych, wskazujących, jak w dzisiejszych czasach (korzystania długotrwałego z komputera) zapewnić oczom odpoczynek i jaki to ma wpływ na postępy w nauce.

W dalszej części spotkania wręczone zostały nagrody laureatom konkursu SBP „Mistrz Promocji Czytelnictwa 2015”, a następnie w ramach upowszechniania dobrych praktyk bibliotekarze z biblioteki Szkoły Podstawowej nr 65 oraz Gimnazjum nr 3 w Warszawie przedstawili swoje inicjatywy w zakresie promocji czytelnictwa. O innych dobrych praktykach w bibliotekach publicznych mówiły ponadto: Agnieszka Proszowska, dzielnicowy koordynator ds. edukacji kulturalnej w dzielnicy Wola oraz Wiesława Krynicka z Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Praga-Południe m.st. Warszawy. Na zakończenie teatrolog Anna Rochowska podzieliła się z uczestnikami swoimi doświadczeniami z warsztatów teatralnych dla nauczycieli, seniorów i osób z niepełnosprawnością wzroku i słuchu.

- 35. Spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP „Nowe narzędzie indeksowania w bibliografii regionalnej”, 6-7 czerwca 2016 r., Wrocław

Na spotkaniu prezentowane były nowe rozwiązania w opracowaniu rzeczowym dokumentów w bibliografiach regionalnych. Znaczną część spotkania poświęcono deskryptorom Biblioteki Narodowej. W trakcie obrad wskazywano na konieczność dostosowania opracowania rzeczowego do oczekiwań współczesnego użytkownika biblioteki. Dyskutowano także o rozwoju bibliotek w kontekście „googlowania kultury”. Biblioteka staje się przewodnikiem po zasobach informacji, pomaga filtrować jej nadmiar. Przesłanki te są inspiracją do wprowadzenia nowych rozwiązań w interfejsach programów bibliotecznych, stosowanych do prowadzenia bibliografii regionalnych. Na przykładzie systemu SOWA analizowano możliwości wprowadzenia ułatwień w wyszukiwaniu informacji (np. domyślne wyszukiwanie proste, szybkie wyszukiwanie pełnotekstowe, wyszukiwanie według słów i fraz w polach indeksowanych).

Przedstawiono regionalne zasoby cyfrowe, jako narzędzia ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego, udostępniania rzadkich, zabytkowych publikacji oraz ułatwienia dostępu do zasobów naukowych. W zasobach bibliotek cyfrowych bibliografie regionalne zajmują znaczące miejsce. Omówiono projekty realizowane w województwie opolskim, łódzkim i dolnośląskim.

Uczestnicy spotkania zapoznali się ze zmianami w systemie opracowania Bibliografii Małopolski i wdrażaniem Wojewódzkiego Systemu Bibliografii Regionalnej. Interesujące okazały się wyniki badań ankietowych dot. oczekiwań użytkowników bazy bibliografii regionalnej. Oczekują oni przede wszystkim prostego języka wyszukiwawczego, chętnie widzieliby w bazie linki do pełnych tekstów dokumentów. Bibliografie regionalne muszą nadążać za zmianami zachodzącymi w otaczającym świecie i potrzebami czytelnictwa.

Komunikaty ogłoszone pod hasłem „Na Dolnym Śląsku” dotyczyły działań bibliotek miejskich i powiatowych w zakresie bibliografii regionalnej i popularyzacji regionalizmu; swoje osiągnięcia przedstawiły biblioteki z Wałbrzycha, Zgorzelca i Legnicy.

WARSZTATY

- „Grafika komputerowa dla niegrafików – poziom II: Edycja zdjęć i tworzenie projektów w edytorze graficznym”, 13 maja 2016 r., Warszawa.

Celem szkolenia było nabycie kompetencji z zakresu obróbki zdjęć i tworzenia projektów z wykorzystaniem grafiki rastrowej. Uczestnicy warsztatów poznali zasady edycji zdjęć i przygotowywania projektów graficznych za pomocą darmowego i dostępnego online programu graficznego PIXLR. Aplikacja ta stanowi znakomitą alternatywę dla komercyjnego programu Adobe Photoshop. Dodatkowo uczestnicy pozyskali wiedzę na temat praw autorskich i wolnych licencji dot. grafik.

Zajęcia prowadził Tomasz Kasperczyk – grafik komputerowy i operator DTP, webmaster.

- Warsztaty „Strona www biblioteki – najnowsze trendy, propozycje rozwiązań w zakresie budowy i prezentacji treści”, 18 maja 2016 r., Warszawa.

Uczestnicy poznali m.in.: praktyczne aspekty architektury stron, dobre praktyki w zakresie zamieszczania treści, możliwości wykorzystywania elementów spo-

łecznościowych. Zdobyta wiedza może być przydatna w procesie projektowania stron internetowych, jak i wprowadzania zmian na stronach bibliotek.

Warsztaty prowadził Łukasz Stochniał, redaktor portalu sbp.pl.

- Warsztaty „Strony www dla bibliotek”, 16-17 maja 2016 r., Szczecin.

Celem warsztatów było podniesienie kompetencji informacyjnych kadr miejskich i wiejskich bibliotek publicznych z zakresu projektowania i prowadzenia stron internetowych bibliotek oraz dostarczenie odpowiednich narzędzi, zarówno informatycznych, jak i wsparcia merytorycznego.

Warsztaty prowadzili Konrad Stepanajtyś i Łukasz Stochniał – redaktorzy portalu sbp.pl.

- Warsztaty „Bibliotekarzu zaprzyjaźnij się z osobą z autyzmem”, 9 czerwca 2016 r., Warszawa.

Celem szkolenia było zapoznanie pracowników bibliotek z niepełnosprawnością, jaką jest autyzm, aby przygotować ich do obsługi czytelników z autyzmem i ułatwić ją. Uczestnicy dowiedzieli się, co należy zrobić, aby biblioteka stała się przyjazna osobom z autyzmem, jak rozpoznać czytelnika z zaburzeniami autystycznymi i jak radzić sobie z jego obsługą w różnych sytuacjach. Zaprezentowane zostały propozycje rozwiązań przygotowanych w ramach projektu „Bibliotekarzu zaprzyjaźnij się z osobą z autyzmem”, realizowanego w latach 2015-2016 przez SBP we współpracy z Fundacją SYNAPSIS. Opracowane na podstawie doświadczeń zestawy pomocy ułatwiają bibliotekarzom komunikację z osobami autystycznymi oraz dostosowanie oferty usług do ich potrzeb. Biblioteki, z których pracownicy wzięli udział w szkoleniu, zostały wpisane na mapę bibliotek przyjaznych osobom z autyzmem.

Warsztaty prowadziły: Renata Werpachowska – psycholog z Fundacji SYNAPSIS oraz Aleksandra Sztajerwald – animator społeczno-kulturowy, od 2008 r. związana z Fundacją SYNAPSIS.

OPINIE

SBP przesłało 11 lipca 2016 r. do MNiSW uwagi do projektu Rozporządzenia MNiSW w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej, opracowane przez Sekcję Bibliotek Naukowych ZG SBP:

„[...] W opinii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich likwidacja wymagań kwalifikacyjnych w zakresie stażu pracy dla stanowisk wymienionych w załączniku nr 4 «Tabeli stanowisk pracy, wymagań kwalifikacyjnych i minimalnego zaszerogowania pracowników bibliotecznych oraz pracowników dokumentacji i informacji naukowej» nie wprowadzi spójności w funkcjonujących w systemie prawa przepisach regulujących kwestię zatrudniania pracowników związanych z działalnością biblioteczną oraz stworzy bariery w dostępie do wymienionych w załączniku nr 4 stanowisk. Brak wymagań co do stażu pracy spowoduje zbyt daleko posuniętą arbitralność oraz dowolność decyzyjną przełożonych w kwestii awansowania pracowników bibliotecznych oraz pracowników dokumentacji i informacji naukowej.

Jest to otwarcie drogi dla rozpowszechnienia niekorzystnego zjawiska mobbingowania pracowników bibliotek. Brak wymagań co do stażu pracy umożliwi całkowite pominięcie tradycyjnej drogi awansu zawodowego i może doprowadzić do sytuacji, w której osoba tuż po złożeniu egzaminu magisterskiego może zostać zatrudniona na stanowisku kustosza bibliotecznego. Taka sytuacja byłaby niezwykle szkodliwa dla relacji międzyludzkich w miejscu pracy oraz paradoksalnie spowodowałaby zamknięcie dalszej drogi rozwoju zawodowego.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich przypomina również, że dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej zatrudnieni w uczelni publicznej są nauczycielami akademickimi, dlatego też wymagania wobec tej grupy różnią się od wymagań wobec pracowników bibliotecznych oraz pracowników dokumentacji i informacji naukowej, którzy nie są nauczycielami akademickimi. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich postuluje pozostawienie wymogu stażu pracy z jednoczesnym zmniejszeniem wymiaru stażu pracy.

Ponadto Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich postuluje zmianę i podwyższenie minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego w złotych w tabeli miesięcznych minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego pracowników niebędących nauczycielami akademickimi (Załącznik 2).

Stawki zawarte w tabeli są niesprawiedliwe, nieaktualne i nie przystają do obowiązującej płacy minimalnej”.

NOWOŚCI WYDAWNICZE

SERIA „LITERATURA DLA DZIECI I MŁODZIEŻY. STUDIA”:

- *Mit dziecka: Korczak – Nietzsche – Zaratustra* (M. Jaworek)

„Autorka podejmuje analizę Korczakowskich bohaterów z perspektywy Nietzscheańskiej koncepcji metamorfóz ducha. Tak pomyślana książka, oparta na szczegółowych rozpoznaniach i samodzielnej interpretacji pism Korczaka, wnosi nowe ustalenia do dotychczasowej wiedzy o Korczaku, dowodzi, że autor *Króla Maciusia* jest pisarzem w pełni tego słowa znaczeniu intelektualnym, filozofującym i poszukującym odpowiedzi na pytania, jakie stawiała współczesna mu epoka” (prof. Grzegorz Leszczyński).

- *Geografia krain zmyślonych* (red. W. Kostecka, M. Skowera)

„Publikacja zawiera dwadzieścia jeden interesujących, odkrywczych naukowo i spójnych tematycznie artykułów, pomieszczonych w tomie w logicznym porządku kompozycyjnym od tekstów o charakterze teoretycznym (np. literacka mapa miejsc nieistniejących przedstawiona w kontekście przestrzeni domu i dzieciństwa), rozważań o charakterze historycznym z wpisaną w tekst swoistą «polityką historyczną» wymyślonej krainy dzieciństwa – krainy wymyślonej i szczęśliwej lecz podszytej ideologią (np. kraina Szwabramanii Lwa Kassila), poprzez teksty podejmujące zagadnienia topografii konkretnych miejsc istniejących realnie aczkolwiek poddanych «minitransformacji» i przekształconych «nieco» w rzeczywistość fantastyczną i magiczną (np. geografia literacka Torunia czy obraz Londynu

widziany oczami Piotrusia Pana, Mary Poppins i Harry'ego Pottera), rozważania o ilustracjach książkowych i ikonotekście «wpisanym» w zmyślone krainy książek obrazkowych, po studia przypadków – interpretacji konkretnych utworów – rozpatrywanych w szerszym kontekście metodologicznym, np. w ujęciu gender studies (tu: kobieta w przestrzeni baśni czy uwięzienie bohaterki powieści dystopijnych w światach idealnych), w perspektywie postkolonializmu (...). Nowatorskość przesłań, świeżość interpretacji i przekonujące próby opisu jakże różnorodnych zjawisk kulturowych widać m.in. w wypowiedziach nakreślonych w perspektywie animal studies czy w kontekście teorii ekokrytyki” (z recenzji dr hab. Doroty Michułki).

• *Czytanie menażerii. Zwierzęta w literaturze dziecięcej, młodzieżowej i fantastycznej* (red. A. Mik, P. Pokora, M. Skowera)

„Monografia powinna zająć ważne miejsce wśród publikacji poświęconych zagadnieniom kultury, literatury i sztuki dla dzieci i młodzieży. Z pewnością będzie także stanowić impuls do dalszych badań naukowych i działań organizacyjnych tych autorów, dla których temat «zwierzęcy» to punkt metodologicznych odwołań i komparatystycznych odniesień. [...] Przedstawiona w całym tomie «zwierzęca» egzemplifikacja ma charakter «naturalizowanej epistemologii mądrościowej», zwiększającej zdolność ekspresji i użyteczności prezentowanych pojęć. [...] Logika zbioru wpisuje się w konwencję «czytania świata», która stać się może i modelem interpretacji, i intelektualną przygodą” (Z recenzji dr hab. Urszuli Chęcińskiej, prof. US)).

„Tendencje nowej humanistyki uczą „czytać” Innego/obcego/zwierzę w poszerzonej perspektywie, nieantropocentrycznej, i może przez to prawdziwszej. Czytanie menażerii zostało umieszczone na takim styku animal studies z baśnią, poezją, wyobraźnią dziecka i horyzontem „metaforyki etycznej”. [...] To bardzo kompetentnie napisany, zestawiony i zredagowany przegląd wątków „zwierzęcych” w fantastyce oraz literaturze dla dzieci i młodzieży. Taki przegląd, przez który prześwieśla się cała panorama najnowszych zwrotów w badaniach humanistycznych, zwłaszcza w badaniach pragnących poddać krytycznej analizie fundamentalny antropocentryzm naszego myślenia o relacjach ludzi, zwierząt, środowisk, instytucji, a także – jak czytamy w tomie – całego mrowia „niemych” Innych „na niższych szczeblach drabiny istnienia” (z recenzji prof. dr. hab. Andrzeja Zieniewicza).

SERIA „NAUKA – DYDAKTYKA – PRAKTYKA”:

• *Nauka o informacji w okresie zmian: informatologia i humanistyka cyfrowa* (red. B. Sosińska-Kalata, przy udziale M. Przystek-Samokowej i Zuzanny Wiorogórskiej)

„Rozwój humanistyki cyfrowej spowodował (...) skupianie na niej coraz większej uwagi informatologów. Dotychczas nowoczesna, oparta na nowych technologiach, działalność informacyjna w nauce w znacznie większym stopniu dostosowywana była do potrzeb badaczy z zakresu nauk ścisłych, technicznych i medycznych aniżeli do potrzeb humanistów, długo manifestujących przywiązanie do tradycyjnych źródeł informacji i metod badawczych. Zmiana tej postawy, z jednej strony widoczna w zachowaniach i praktykach nowego pokolenia badaczy humanistyki, a z drugiej – ewokowana przez coraz szerszy i coraz łatwiejszy dostęp do kolekcji cyfrowych kopii źródeł do badań humanistycznych oraz technologii informatycz-

nych do ich eksploracji, stawia przed informatologami nowe wyzwanie: ustalenie potrzeb e-humanistów w zakresie usług informacyjnych oraz wypracowanie dostosowanych do nich metod, narzędzi i praktyk w zakresie działalności informacyjnej. (...) Zebrane w książce artykuły podejmują różne wątki i aspekty dopiero kształtujących się powiązań między rozwijającą się humanistyką cyfrową i informatologią, która w coraz większym zakresie włącza do obszaru swoich badań potrzeby tej nowej dziedziny z obszaru usług informacyjnych, narzędzi informacyjnych i edukacji informacyjnej. Nie ulega wątpliwości, że dostosowanie usług informacyjnych i ich instrumentarium do potrzeb dynamicznie rozwijającej się cyfrowej nauki, w tym humanistyki cyfrowej, jest zagadnieniem dużej wagi i będzie przedmiotem coraz liczniejszych badań także polskich informatologów” (ze wstępu prof. B. Sosińskiej-Kalaty).

- *Kultura informacji* (M. Kisilowska)

Przedstawiona w książce „kultura informacji” – jako pojęcie, termin, obszar badawczy – jest próbą uchwycenia i nazwania pewnej grupy zjawisk i procesów, wynikających z dostrzeganej, dominującej roli informacji we współczesnym świecie, a zwłaszcza w jego bardziej stechnicyzowanej części. Wszystkie trzy jej ujęcia wywodzą się z perspektywy badawczej informatologii, ale czerpią również wiele z innych dyscyplin nauk społecznych i humanistycznych.

Ze względu na podjęcie wątku pojęciowego oraz przyjęty cel – zaproponowanie terminu i zdefiniowanie pola badawczego „kultury informacji”, wraz z merytorycznym uzasadnieniem takiej próby – praca niniejsza ma charakter dedukcyjny, koncepcyjny i konceptualny. Należałoby ją umieścić u samych początków procesu badawczego – stawia bowiem pierwsze pytania, sygnalizuje problem (czy też koncepcję), sugeruje pewien punkt widzenia, wyodrębnia obszar badawczy. Bogactwo i różnorodność materiału źródłowego powodują, że tekst zachowuje otwarty charakter – jest po części propozycją, zaproszeniem do dyskusji, do stawiania kolejnych pytań.

- *Słownik pracowników książki polskiej: Suplement IV*

„Suplement IV obejmuje wszystkich pracowników książki (od czasów najdawniejszych do współczesnych), działających na rzecz książki w Polsce oraz poza jej granicami. [...] Redakcja zadbała o włączenie do *Słownika* osób pracujących za granicą, ale zasłużonych dla polskiej książki i bibliotek. Są to bibliofile, właściciele prywatnych zbiorów, bibliotekarze, wydawcy, którzy przyczynili się m.in. do promocji polskiej kultury w Europie. [...] W *Suplemencie* [...] znaleźli się także wydawcy książek funkcjonujących w latach 80-90. XX w. w *drugim obiegu*. [...] Zredagowany profesjonalnie, rejestruje zmarłych ludzi książki; poprzez ich działalność daje obraz historii instytucji związanych z produkcją i dystrybucją książki w Polsce i poza granicami naszego kraju” (Z recenzji prof. Elżbiety Umińskiej-Tytoń).

Opracowały:
Anna Grzechnowska,
Małgorzata Dargiel-Kowalska

III edycja Olimpiady Bibliologicznej i Informatologicznej

W roku szkolnym 2015/16 Olimpiada Bibliologiczna i Informatologiczna odbyła się po raz trzeci¹. Przedsięwzięcie cieszy się coraz większą popularnością (o czym świadczy rosnąca liczba uczestników) i jest pozytywnie odbierane przez środowisko bibliotekarskie i naukowe.

Współorganizatorem Olimpiady jest Towarzystwo Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich (TNBSP), które od jej początków reprezentuje prezes Danuta Brzezińska. Olimpiadę objęły patronatem: Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, JM Rektor Uniwersytetu Łódzkiego prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel, Dziekan Wydziału Filologicznego prof. dr hab. Piotr Stalmaszczyk i Kuratorium Oświaty w Łodzi. Patronat medialny roztoczyły czasopisma: „Biblioteka w Szkole” i „Poradnik Bibliotekarza”. Zarówno TNBSP, „Biblioteka w Szkole”, jak i „Poradnik Bibliotekarza” corocznie fundują nagrody dla laureatów Olimpiady.

W zeszłym roku w I etapie wzięło udział 131 uczniów, czyli prawie trzykrotnie więcej niż za pierwszym razem (48 uczniów), ale prawie o połowę mniej niż w trzeciej edycji – tym razem wystartowało bowiem łącznie 221 uczniów. Reprezentowali oni 47 szkół z 15 województw. Do II etapu zakwalifikowano 120 uczniów, a do III – 24. Do ścisłego finału dotarło 8 osób.

Zadania finałowe, tak jak w ubiegłym roku, zostały podzielone na część teoretyczną i praktyczną. W pierwszej części uczniowie odpowiadali przed komisją na jedno z trzech proponowanych pytań, w drugiej – musieli rozwiązać zadania z zakresu wyszukiwania, selekcjonowania, dokumentowania i prezentowania informacji. Część praktyczną finaliści realizowali w pracowni komputerowej, wykorzystując dostęp do Internetu.

W Olimpiadzie zwyciężyła Maria Majkowska, uczennica klasy I z II LO im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie (opiekun: mgr Katarzyna Kamizela), II miejsce

¹O jej inauguracji można przeczytać: M. Antczak: *Olimpiada Bibliologiczna i Informatologiczna*. „Biblioteka w Szkole” 2013, nr 12, s. 3-4.

zajął Łukasz Hawrylak z I klasy, uczący się w I LO im. Króla Kazimierza Wielkiego w Olkuszu (opiekun: mgr Bogusława Wajdzik), III miejsce należało do Adriana Szczupaka, ucznia II klasy III LO im. Mikołaja Kopernika w Kaliszu (opiekun: mgr Magdalena Pietrzak). Warto wspomnieć, że Adrian Szczupak zajął w zeszłorocznej edycji I miejsce i nadal utrzymał się na podium. Doskonalenie kompetencji przez współzawodników z pewnością nie ułatwia zwycięstwa, czyni rywalizację coraz trudniejszą. Cieszy to wszystkich, którym zależy na wysokim poziomie Olimpiady.

Nagrody laureatom i finalistom wręczali przedstawiciele Komitetu Głównego Olimpiady oraz Danuta Brzezińska (TNBSP), Juliusz Wasilewski („Biblioteka w Szkole”) i reprezentujący Dziekana Wydziału Filologicznego UŁ prof. dr hab. Piotr Cap.

Głównym celem Olimpiady jest zwrócenie uwagi na potrzebę fachowego i zgodnego z oczekiwaniami rynku pracy kształcenia humanistów oraz rozbudzenie zainteresowań związanych z książką, informacją, kulturą czytelnictwem i biblioteką. Nie bez znaczenia jest też wyrabianie postawy poszanowania dla dóbr kultury narodowej w dobie powszechnej globalizacji oraz właściwe pojmowanie działalności bibliotek, archiwów i fundacji gromadzących piśmienniczy dorobek narodowy.

Przed nami kolejna, IV z kolei edycja Olimpiady. Prócz korzyści dla olimpijczyków to świetna okazja do promocji biblioteki, zawodu bibliotekarza oraz studiów o charakterze informatologicznym i bibliologicznym.

dr hab. Mariola Antczak, prof. UŁ
Przewodnicząca Komitetu Głównego
Olimpiady Bibliologicznej i Informatologicznej
Strona internetowa Olimpiady:
<http://www.olimpiadabii.uni.lodz.pl/>

Tekst wpłynął do Redakcji 12 lica 2016 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyła do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja

prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowa-

ne w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/głapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

USNLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stożek naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review“ accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review“ kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przegl.ad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of „Library Review“ have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting** and **guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [accessed on: 11.12.2001]. Available on WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektoniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [accessed on: 11.03.2003]. Available on WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [accessed on: 25.01.1996]. Available on WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [accessed on: 25.11.1996]. Available on WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [accessed on: 14.12.2004]. Available on WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

OGÓLNOPOLSKI PORTAL BIBLIOTEKARSKI

WWW.SBP.PL

- najświeższe wiadomości,
- gorące dyskusje,
- Archiwum Cyfrowe,
- Katalog staży i praktyk,
- specjalistyczna księgarnia,
- porady prawne,
- scenariusze zajęć dla bibliotek,
- baza bibliotek.

Zapraszamy do współpracy i kontaktu z redakcją:

redakcja.portal@sbp.pl

22 608-28-25

[/StowarzyszenieBibliotekarzyPolskich](#)

[/SBP_pl](#)

Drodzy czytelnicy!

PORTAL SBP jest dla Was. Korzystajcie z niego AKTYWNIE!

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

- pocztą
- telefonicznie – tel. (22) 825-50-24, (22) 608-28-26
- faksem – (22) 825-53-49
- pocztą elektroniczną – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

- w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)
- w Wydawnictwie SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: Credit Agricole Bank Polska S.A. 46 1940 1076 3122 4176 0000 0000

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP

Cena prenumeraty na 2016 r. – 184 zł

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2016
Nakład 470 egz. Ark. wyd. 11,5. Ark. druk. 11,0.
Łamanie: Robert Lis
Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii
ul. Piłsudskiego 2A, 05-270 Marki, www.c-p.com.pl
e-mail: biuro@c-p.com.pl, tel. (22) 497-66-55

